

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

NATIONAL ACADEMY
OF THE NATIONAL GUARD OF UKRAINE

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ОСВІТИ І НАУКИ

Збірник наукових статей
Матеріали V міжнародної науково-практичної конференції
(Україна, Харків, 10 – 11 листопада, 2017 р.)

CURRENT ISSUES OF EDUCATION AND SCIENCE

Collected articles
Materials of V international scientific and practical conference
(November 10 – 11, 2017, Kharkiv, Ukraine)

Харків
”ХОГОКЗ”
2017

Рекомендовано Вченою радою
Національної академії Національної гвардії України
(протокол № 10 від 25.10.2017 р.)

Редакційна колегія:

Пеленейченко Л. М. – д-р філол. наук, проф., проф. кафедри філології, перекладу та мовної комунікації НА НГУ (Голова); **Мельник Ю. Б.** – д-р філос. з освітніх наук, доц., проф. НА НГУ, Голова Правління ХОГОКЗ (Заступник Голови); **Бойко В. В.** – д-р мед. наук, проф., член-кор. НАМНУ, заслужений діяч науки і техніки України, директор, ДУ «Інститут загальної та невідкладної хірургії ім. В. Т. Зайцева НАМН України»; **Владимирова І. М.** – д-р фарм. наук, доц., завідувач науково-методичної лабораторії з питань фармацевтичної освіти, НФаУ; **Дмитренко Т. О.** – д-р пед. наук, проф. ХДУ; **Іскакова Л. Т.** – д-р пед. наук, проф., директор філії АТ «Національний центр підвищення кваліфікації «Өрлеу», ШКПП Південно-Казахстанської області, Казахстан; **Кайдалова Л. Г.** – д-р пед. наук, проф., завідувач кафедри педагогіки та психології НФаУ; **Колбіна В. В.** – д-р філос. з філол. наук, доц., лінгвістичний центр університету Ерланген-Нюрнберг ім. Фрідріха-Александра, ФРН; **Колбіна Т. В.** – д-р пед. наук, проф., завідувач кафедри іноземних мов та перекладу ХНЕУ ім. С. Кузнеця; **Курик О. Г.** – д-р мед. наук, головний науковий співробітник, завідувач патогістологічним центром, ДУ «Науково-практичний центр профілактичної та клінічної медицини» ДУС, м. Київ; **Медвідь М. М.** – д-р економ. наук, старший науковий співробітник, начальник відділу МЗНП Національної гвардії України, НА НГУ; **Микитюк С. О.** – д-р пед. наук, проф., ХНПУ ім. Г. С. Сковороди; **Морозов О. О.** – д-р тех. наук, проф., заслужений працівник освіти України, перший заступник начальника з навчально-методичної та наукової роботи, НА НГУ; **Нагасв В. М.** – д-р пед. наук, проф., директор Харківського наукового центру дидактики менеджмент-освіти; **Олефір В. О.** – д-р психол. наук, доц., ХНУ ім. В. Н. Каразіна; **Опришко В. І.** – д-р мед. наук, проф., ДЗ «Дніпропетровська медична академія МОЗ України»; **Орлов М. М.** – д-р наук з держ. упр., доц., проф. НА НГУ; **Пономарьова Г. Ф.** – д-р пед. наук, проф., академік МАНПО, академік НАПЛ, заслужений працівник народної освіти України, ректор КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»; **Плачинда Т. С.** – д-р пед. наук, доц., завідувач кафедри професійної педагогіки та соціально-гуманітарних дисциплін, КЛА НАУ; **Полищук В. М.** – д-р психол. наук, проф., НУ «Львівська політехніка», Україна. **Приходько І. І.** – д-р психол. наук, проф., начальник науково-дослідного центру службово-бойової діяльності Національної гвардії України, НА НГУ.

Актуальні питання освіти і науки : зб. наук. ст., матеріали V міжнар. наук.- практ. А 43 конф., 10-11 листоп. 2017 р. / Національна академія Національної гвардії України. – Х. : ХОГОКЗ, 2017. – 384 с.

Pelepeychenko, L., Melnyk, Yu. (Eds.). (2017). *Current issues of education and science : collected articles, materials of V international scientific and practical conference*. Kharkiv: KRPOCH.

До збірника увійшли кращі статті з теоретичних і практичних питань в освітній та науковій галузі, які подано до участі в V міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання освіти і науки», Харків, 10-11 листопада 2017 р. Адресований науковцям, викладачам ВНЗ, ад'юнктам, аспірантам, працівникам галузі філософії, філології, педагогіки, психології, медицини, а також широкому кругу фахівців.

УДК [37+001+159.9+61+80+355/359]-021.121:161.221.2(06)

© Автори статей, 2017.

ISBN 978-617-7089-00-0 © Національна академія Національної гвардії України, 2017.

© ХОГОКЗ, оформлення, 2017.

ЗМІСТ

<i>Мельник Ю. Б., Пупенко І. С.</i> Сутність і взаємозв'язок понять «освітня логістика», «педагогічна логістика» та «навчальна логістика»	9
<i>Колбіна Т. В.</i> Комунікативна підготовка студентів в аспекті модернізації вищої освіти	18
<i>Плачинда Т. С.</i> Впровадження платформи Moodle у процес професійної підготовки майбутніх фахівців авіаційної галузі	22
<i>Кайдалова Л. Г.</i> Самоосвіта як компонент професійного розвитку та зростання викладачів вищих навчальних закладів	26
<i>Опришко В. І., Носівець Д. С.</i> Питання підготовки студентів при викладанні предмету «фармакологія»	32
<i>Поліщук В. М.</i> Психологія авторитаризму і якість освіти	38
<i>Олефір В. О.</i> Оцінка конструктивної валідності психологічного тесту: підхід «множинні ознаки – множинні методи»	44
<i>Максимовська Н. О.</i> Розвиток соціальної місії студентства в культурі людства	51
<i>Espona M. J.</i> Helping students to solve research problems: an interdisciplinary perspective	58
<i>Медвідь М. М., Тробюк В. І.</i> Обґрунтування вибору реалізації моделі здобуття вищої військової освіти	68
<i>Гіль Л. А.</i> Стійкість навчально-пізнавальних інтересів молодших школярів як психолого-педагогічна проблема сучасності	73
<i>Кравченко Г. Ю.</i> Адаптивне управління: можливості та специфіка адаптивного управління розвитком	78
<i>Орлов М. М.</i> Детермінація поняття «цінність управління» систем державного та військового управління	85
<i>Крейдун Н. П., Невоснна О. А., Поліванова О. Є., Яворовська Л. М.</i> Якість освіти як психологічна категорія	91
<i>Темченко О. В.</i> Управління формуванням конкурентоспроможного фахівця засобами вищого навчального закладу	97
<i>Shepel M.</i> Deontological culture of a foreign language teacher in the process of professional activity in a technical institution	105
<i>Нікітіна О. О.</i> Формування готовності дитини до навчання математики в школі засобами ігрових технологій	112
<i>Швед В. В.</i> Теорія колективних дій в освіті	119
<i>Муризіна О. Ю.</i> Комунікативна професійна компетентність з реаніматології у сімейних лікарів на різних етапах очного безперервного навчання	123
<i>Євтушенко Д. О.</i> Спосіб лікування і профілактики спайкової хвороби очеревини	129

Збірник наукових статей

<i>Белікова О. В., Дитюк С. О., Тесаловська О. Б.</i> Формування професійно орієнтованої особистості через професіограму викладача	134
<i>Циганков О. В., Лутасва Т. В.</i> Особистісно орієнтоване навчання майбутніх лікарів	141
<i>Гречановська О. В.</i> Особливості інноваційних навчальних технологій у формуванні конфліктологічної культури майбутніх фахівців технічних спеціальностей	147
<i>Мірошніченко В. І.</i> Інтерактивні форми навчання майбутніх офіцерів-прикордонників на заняттях з юридичних дисциплін	159
<i>Маркова Є. Ю., Стрельцова Н. В.</i> Андрагогічна модель освіти як складова сучасної педагогіки	167
<i>Єхалов В. В., Седінкін В. А., Бараннік С. І.</i> «Кліпове мислення» та сучасна вища медична освіта	172
<i>Завітренко Д. Ж., Барбулат М. Р.</i> Підходи до створення єдиної системи раннього виявлення й корекції відхилень у розвитку дітей	179
<i>Спиця-Оріщенко Н. А.</i> Психологічні особливості мотивації професійного самовизначення учнів 7-х класів загальноосвітніх шкіл	187
<i>Городнов В. П., Суконько С. М., Овчаренко В. В.</i> Застосування математичного апарату неповно доступних систем масового обслуговування для моделювання бойових дій підрозділу Національної гвардії України з озброєними злочинцями	201
<i>Фрицюк В. А.</i> Методологічні підходи дослідження професійного саморозвитку майбутнього вчителя	207
<i>Литвин К. В.</i> Завдання освіти в Україні для формування суспільства знань	213
<i>Havrylenko K.</i> Distance learning technologies in student training	224
<i>Ярмак Т. В.</i> Підвищення кваліфікації медичних сестер – необхідна умова якості медичної допомоги	232
<i>Laryga I. W.</i> Die formierung kenntnissen in der ingenieuren ökologie bei studenten ökologischen spezialitäten mit anwendung javascript technologien	238
<i>Євтушенко Є. Г.</i> Формування термінологічно-понятійного апарату фізичного виховання у 50-80-х рр. ХХ ст.	246
<i>Боярська-Хоменко А. В.</i> Федеральні установи та асоціації освіти дорослих в Німеччині	250
<i>Поліщук С. А.</i> Психологічний супровід дітей молодшого шкільного віку: з досвіду впровадження	259
<i>Подчерняєва Н. Д.</i> Стан і проблеми сучасного етапу розвитку євроклубів загальноосвітніх навчальних закладів	264

<i>Jalilov U. M., Fayzullaeva N. S., Bekchanov Kh. K.</i> Development of composition and study of sugar-reducing activity of hypoglycemic herbal tea mixture	270
<i>Зув І. О., Лимаренко А. В.</i> Репрезентативні системи в підлітків з різним рівнем розвитку інтелекту	275
<i>Гімаєва Ю. А., Васіна М. О.</i> Зв'язок емоційних особливостей зі здатністю до навчання та готовністю до школи у першокласників	280
<i>Бріцкан Т. Г.</i> Активізація навчально-творчої діяльності молодших школярів як умова успішного навчання математики	287
<i>Мищенко В. И.</i> Миропостижение как стратегия философии образования	296
<i>Підгурська В. П.</i> Роль педагога в системі патріотичного виховання навчального закладу	306
<i>Котелянець Н. В.</i> Прогностичні завдання підготовки вчителя початкових класів для реалізації методичної системи трудового навчання	312
<i>Дем'янишин В. М., Медвідь Ю. І.</i> Професійне самовизначення громадянина України щодо проходження військової служби за контрактом як науково-педагогічна проблема	322
<i>Слесар Т. М.</i> Інформаційно-комунікаційні технології навчання	331
<i>Стаднік А. В.</i> Психологічна готовність майбутніх офіцерів Національної гвардії України до службово-бойової діяльності	335
<i>Крайнова Т. І.</i> Від інклюзивної освіти – до інклюзивної громади: актуальні питання міждисциплінарного розвитку розширеного інклюзивного простору	340
<i>Нагорнюк Л. Є.</i> Дидактичні аспекти використання комп'ютерних інформаційних технологій на заняттях з іноземної мови у вищих педагогічних навчальних закладах України	347
<i>Полянничко О. М., Цикоца Є. В.</i> Розвиток професійних компетентностей майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту в процесі проектної діяльності	353
<i>Zinchenko S., Savchenko G., Stupak Y., Bobkova L.</i> Feedback with employers as an effective tool for improving the training of specialists in the university	358
<i>Стоянова-Коваль С. С.</i> Проблемні аспекти виховання і навчання сучасної молоді	362
<i>Білан Я. О.</i> Теоретичні основи використання флорболу як засобу розвитку координаційних якостей учнів основної школи у позаурочній роботі	367
<i>Шайтан Ю. Ю.</i> Методи переходу від алгоритму до структури паралельного обчислювального пристрою	375
АВТОРИ	379

CONTENT

Yuriy Melnyk, Iryna Pypenko. The essence and interrelation of the concepts «educational logistics», «pedagogical logistics» and «teaching logistics»	9
Tetiana Kolbina. Modernisation aspect of higher education	18
Tetiana Plachynda. The implementation of Moodle platform in the professional training process of future specialists in aviation industry	22
Lidiya Kaydalova. Self-education as a component of professional development and growth of teachers of higher educational institutions	26
Valentina Opryshko, Dmitriy Nosivets. The training of students in teaching the subject of «pharmacology»	32
Valeriy Polischuck. Psychology of Authoritarianism and Education Quality	38
Valerii Olefir. Evaluation of the construct validity of the test: the «multitrait- multimethods» approach	44
Natalia Maksimovskaya. Developing students' social mission in the culture of humanity	51
Maria Jose Espona. Helping students to solve research problems: an interdisciplinary perspective	58
Mikhailo Medvid, Volodymyr Trobiuk. The foundation of choice of the models of higher military education realization	68
Lyudmila Gil. Stability of educational and cognitive interests of junior schoolchildren as a psychological and pedagogical problem of modernity	73
Hanna Kravchenko. Adaptive management: the opportunities and specifics of adaptive development management	78
Nikolay Orlov. Determination of concept «value of manager» is the system of state and military administration	85
Nadiya Kreydun, Olena Nevoyenna, Olena Polivanova, Lyubov Yavorovska. Quality of education as a psychological category	91
Olga Temchenko. Management of the formation of a competitive specialist in a higher education institution	97
Maryna Shepel. Deontological culture of a foreign language teacher in the process of professional activity in a technical institution	105
Olena Nikitina. Formation child's readiness to training mathematics at school by means of game technology	112
Vadym Shved. The theory of collective action in education	119
Olga Muryzina. Communicative professional competence in resuscitation in family doctors at different stages of postgraduate medical education	123
Denis Yevtushenko. The method of treatment and prevention of peritoneal adhesion	129

Elena Belikova, Svetlana Dytyuk, Olga Tesalovskaya. Formation of professionally oriented person by using the professiogram of lecturer`s	134
Olexander Cigankov, Tetiana Lutaieva. Personally-oriented training of future doctors	141
Elena Hrechanovska. Features of innovative educational technologies in formation of conflictual culture of future specialists of technical specialties	147
Valentina Miroshnichenko. Interactive forms of training of future border officers in classes on legal subjects	159
Ievgeniia Markova, Natalia Streltsova. Andragogical model of education as a component of modern pedagogy	167
Vasyl Yechalov, Vladyslav Sedinkin, Sergey Baranik. «Clip-thinking» and modern medical education	172
Dolores Zavitrenko, Mariia Barbulat. Approaches to the creation of a unified system for early detection and correction of deviations in the development of children	179
Natalia Spitsa-Orishchenko. Psychological features of motivation of professional self-determination of 7th grades pupils	187
Viacheslav Gorodnov, Sergey Sukonko, Viacheslav Ovcharenko. The application of mathematical instrument of mass service partially-accessible systems for modeling of combat actions of the National Guard of Ukraine unit in regard to armed criminals	201
Valentine Fritsiyk. Methodological approaches to the study of professional self-development of the future teacher	207
Kateryna Lytvyn. Setting the educational system of Ukraine for the formation of a knowledge society	213
Kateryna Havrylenko. Distance learning technologies in student training	224
Tatiana Iarmak. The advanced training of nurses is a necessary condition for the quality of medical care	232
Ihor Lapyga. Formation of knowledge on engineering ecology among students of ecological specialties with application of JavaScript technologies	238
Yevhen Yevtushenko. Formation of terminological-conceptual physical education apparatus in 50-80-x pp. XX century	246
Anna Boiarska-Khomenko. Federal institutions and associations of adult learning in Germany	250
Swetlana Polischuck. Junior schoolchildren psychological guidance: implementing experience	259
Nataliya Podchernyayeva. State and problems of the modern stage of development of eurocubs of general learning education institutions	264

<i>Jalilov U. M., Fayzullaeva N. S., Bekchanov Kh. K.</i> Development of composition and study of sugar-reducing activity of hypoglycemic herbal tea mixture	270
<i>Igor Zuev, Anna Lymarenko.</i> Representative systems in adolescents with different levels of intelligence development.	275
<i>Yuliya Gimayeva, Marharyta Vasina.</i> Connection of emotional properties with ability to study and willingness to study in the first-year pupils	280
<i>Tatiana Britskan.</i> The activation of the educational-creative activity of younger schoolchildren as a condition for the successful teaching of mathematics	287
<i>Victor Mischenko.</i> World outreach as a strategy of the philosophy of education	296
<i>Vita Pidhurska.</i> The pedagogic role in the patriotic education system of educational agency	306
<i>Natalka Kotelianets.</i> Predicted tasks of primary school teacher's preparation ses for the realization of the methodical system of labor	312
<i>Volodymyr Demianyshyn, Yuliia Medvid.</i> Professional self-determination of the citizens of Ukraine conducting the military service under contract as a scientific-pedagogical problem	322
<i>Tetiana Sliesar.</i> Information and communication technology learning	331
<i>Anatoliy Stadnik.</i> The psychological readiness of future officers of the National Guard of Ukraine to military service	335
<i>Tatyana Krainova.</i> From inclusive education – to inclusive society: the topical issues of interdisciplinary development of an expanded inclusive space	340
<i>Lyudmyla Nagornyuk.</i> Didactic aspects of using computer information technologies in foreign language classes in higher educational institutions of Ukraine	347
<i>Olena Polianychko, Tsykoza Yevheniia.</i> Development of professional competence of future specialists in physical education and sports in the process of project activities	353
<i>Svetlana Zinchenko, German Savchenko, Yury Stupak, Larissa Bobkova.</i> Feedback with employers as an effective tool for improving the training of specialists in the university	358
<i>Svitlana Stoianova-Koval.</i> Problematic aspects of education and training of modern youth	362
<i>Yana Belan.</i> Theoretical bases of the using of floorball as means of development of coordination qualities of pupils in basic school at extracurricular work	367
<i>Yuriy Shaytan.</i> Methods of transition from the algorithm to the structure of a parallel computing device	375

УДК 159.995.2:164.223.1:[168.2]

DOI 10.26697/9786177089000.2017.9

© Мельник Ю. Б., Пипенко І. С., 2017

Мельник Юрій Борисович

Національна академія Національної гвардії України

Пипенко Ірина Сергіївна

Харківська обласна громадська організація «Культура Здоров'я»

**СУТНІСТЬ І ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ПОНЬЯТЬ
«ОСВІТНЯ ЛОГІСТИКА», «ПЕДАГОГІЧНА ЛОГІСТИКА»
ТА «НАВЧАЛЬНА ЛОГІСТИКА»**

Проаналізовано сучасні наукові публікації і дослідження з питань педагогічної логістики. Уточнено сутність понять «освітня логістика» та «педагогічна логістика». На відміну від усіх існуючих на цей час визначень педагогічної логістики, вона вперше розглядається як галузь педагогіки. Введено до наукового обігу термін «навчальна логістика», визначено сутність цього поняття – спосіб організації навчання, що відображає шлях освоєння навчального матеріалу в межах навчального предмета, теми, питання; потребує спеціальної організації навчального змісту, форм і методів навчання. Визначаючи сутність понять, враховані закони логіки при упорядкуванні, «лексичні» фактори при уніфікації, не використовувались запозичення з інших мов. Важливого значення набуває уточнена сутність поняття «педагогічна логістика» за таким параметром як термінотворення (деривація) – можливість від поняття (терміну) одного рангу і рівня утворювати поняття (терміни) наступних рівнів, вище та нижче за рангом. Розкрито взаємозв'язок та взаємовплив між поняттями «освітня логістика», «педагогічна логістика», «навчальна логістика». Запропоновано концептуальні моделі до визначення цих понять: «освітня модель», «психолого-педагогічна модель», «біосоціальна модель», «кібернетична модель», «інформаційна модель».

Ключові слова: освітня логістика, педагогічна логістика, навчальна логістика, ознаки понять, взаємозв'язок, взаємовплив, концептуальні моделі.

Постановка проблеми. Нова система вищої освіти, яка сьогодні створюється в Україні, орієнтована на входження в світовий освітній простір. Цей процес супроводжується суттєвими змінами у педагогічній теорії та практиці, запроваджуються нові підходи, категорії, поняття.

В науковій літературі останнім часом все більше поширюються поняття «педагогічна логістика», «освітня логістика», «еволюційна педагогічна логістика» та ін., які мають багато формулювань, залежно від того, на які ознаки автори спираються в розумінні цих понять та як уявляють оптимізацію освітнього процесу. Таке становище призводить до невірного розуміння сутності цих понять, виокремлення в них несуттєвих ознак, використання цих понять як синонімів тощо.

Отже, актуальним є розмежування та уточнення сутності понять «освітня логістика», «педагогічна логістика», «навчальна логістика», а також визначення їх взаємозв'язку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз сучасних наукових публікацій і досліджень з питань педагогічної логістики [1-11] свідчить, що сьогодні не існує чіткого окреслення та розуміння цього поняття. Так, одна група вчених [1-3] застосовує поняття «педагогічна логістика»; друга група [5-10] – поняття «освітня логістика»; третя група вчених [4] вживає декілька понять водночас в якості синонімів, тобто спостерігається тісне переплітання понять. Розглянемо більш ґрунтовно ці точки зору науковців.

Найбільш поширеною дефініцією педагогічної логістики є наступна: «педагогічна логістика (англ. educational logistics) – піддисципліна логістики, яка займається менеджментом (управлінням) педагогічних потоків, виходячи з принципів логістики (особливо «Точно в термін») і принципу простоти реальних систем Голдратта Е. М. (Eliyahu M. Goldratt)» [1].

Аналогічне визначення дефініції «педагогічна логістика» наводять в своїй роботі Булахова З. Н., Шестакова Ю. Н. [2] та Трофимова О. А. [3].

Лівшиць В. М. використовує терміни «психологізована педагогічна логістика» та «еволюційна педагогічна логістика». Він зазначає, еволюційна педагогічна логістика керує такими потоками як знання, еволюційна педагогічна психологія, еволюційне навчання, еволюційне здоров'я, еволюція, інформація, обладнання [4].

Руда М. В., спираючись на визначення Голдратта Е. М., вживає термін «освітня логістика (англ. educational logistics), під яким розуміє субдисципліну логістики, яка займається вирішенням проблем управління інформаційними потоками в освітніх установах, на основі принципів логістики (особливо «just in time») і принципу простоти реальних систем [5].

Майже ідентичні поняття терміну «освітня логістика» надають Денисенко В. А. [6] – наука і техніка організації і самоорганізації освітніх функцій і процесів з точки зору підвищення ефективності освітньої діяльності в цілому – та Крупнов Ю. В. [7] – наука і техніка

організації і співорганізації освітніх функцій (позицій) і процесів з точки зору підвищення ефективності освітньої діяльності в цілому.

Гончарова М. А., Гончарова Н. А. під освітньою логістикою розуміють інтегральний інструмент управління, спрямований на досягнення стратегічних, тактичних, оперативних цілей організації бізнес-освіти за рахунок ефективного (з точки зору зниження загальних витрат та задоволення вимог кінцевих споживачів якості освітніх послуг) управління людським потоком, а також супутніми йому матеріальними, фінансовими, інформаційними та іншими потоками [8].

Скоробогатова Т. Н. стверджує, що освітня логістика – гілка сервісної логістики як концепції управління людськими потоками у всіх економічних сферах, передбачає управління потоками тих, хто навчає, та тих, хто навчається [9].

Шевченко Н. В. дотримується точки зору, що освітня логістика – це сукупність принципів оптимізації процесів у освітніх системах та структурах [10].

Отже, аналіз наукових публікацій свідчить, що термін «педагогічна логістика» немає усталеного визначення, більш того, він підміняється іншими поняттями («освітня логістика», «психологізована педагогічна логістика», «еволюційна педагогічна логістика» тощо). На наш погляд, деякі з цих термінів є більш «високого рангу», інші похідними від них. Крім того, ознаки цих понять знаходяться у тісному взаємозв'язку між собою, які автори іноді тлумачили, спираючись на парадигми та концепції своїх досліджень, що вносило не мало плутанини в їх сутність та заважало їх подальшій категоризації.

Виходячи з того, що педагогічна логістика стає новим міждисциплінарним науковим напрямом, затребуваним в різних освітніх галузях, виникає потреба в розмежуванні та уточненні сутності вищезазначених понять.

Мета статті – обґрунтувати сутність понять «освітня логістика», «педагогічна логістика», «навчальна логістика»; визначити взаємозв'язок та взаємовплив між цими поняттями.

Виклад основного матеріалу, обґрунтування результатів дослідження. Найбільш розповсюдженим із вищезазначених понять є «педагогічна логістика». Понятійно-термінологічний апарат педагогічної логістики як наукового напрямку почав оформлюватися на початку першого десятиліття цього століття і ще формується, сьогодні він ґрунтується на поняттях, запозичених у таких наукових галузях, як педагогіка (освіта, педагогічна система, педагогічна технологія та ін.), психологія (мотивація, установка, дія тощо), економіка (логістика, маркетинг та ін.), менеджмент (організація, управління тощо).

Термін «педагогічна логістика» складається з двох терміноелементів, у плані змісту він має розкладатися на ряд понять. Основними поняттями педагогіки є виховання, навчання, розвиток і освіта.

Етимологія слова «педагогіка» має давньогрецьке походження (paidos – дитя та iago – веду, виховую). У дослівному перекладі педагог (paidagogos – вихователь, наставник) означає особу, яка має спеціальну підготовку і займається викладацькою і виховною роботою; вчитель, викладач.

Етимологія слова «логістика» також походить від давньогрецького (logos – розум; log – мислення; logo – думати, міркувати; logismos – розрахунок, роздум, план; logistea – мистецтво практичного проведення розрахунків), означає «мистецтво міркування, обчислення».

Аналіз побудови поняття «педагогіка» та «логістика» дозволяє з'ясувати їх сутнісні ознаки, на підставі яких зробимо уточнення поняття «педагогічна логістика».

Педагогічна логістика – галузь педагогіки, що розкриває тактику урахування взаємодії ресурсів і реалізації моделей управління, спрямовану на оптимізацію та підвищення ефективності навчально-виховного процесу.

Визначаючи сутність поняття «педагогічна логістика», ми, по-перше, враховували закони логіки при упорядкуванні, по-друге, зважали на «лексичні» фактори при уніфікації, по-третє, не використовували запозичень з інших мов. Важливого значення набуває визначене нами поняття «педагогічна логістика» і за таким параметром як термінотворення (деривація) – можливість від поняття (терміну) одного рангу і рівня утворювати поняття (терміни) наступних рівнів, вище та нижче за рангом.

Отже, ми визначили суттєві та несуттєві ознаки поняття «педагогічна логістика». Суттєвою родовою ознакою є «галузь педагогіки», суттєвою видовою – «що розкриває тактику урахування взаємодії ресурсів і реалізації моделей управління», несуттєвими ознаками є «спрямовану на оптимізацію та підвищення ефективності навчально-виховного процесу».

На відміну від усіх існуючих на цей час визначень педагогічної логістики, ми вперше розглядаємо її як галузь педагогіки. Визначені несуттєві ознаки цього поняття відкривають перспективи досліджень численних засобів та умов оптимізації й ефективності навчально-виховного процесу.

Більш високим за рангом від поняття «педагогічна логістика», на нашу думку, є поняття «освітня логістика». Дотримуючись

вищезазначених законів логіки при упорядкуванні та побудові поняття, надамо йому визначення.

Освітня логістика – сфера освіти, що визначає загальну стратегію її призначення, прогнозування та розвитку, його конкретне проектування і планування, передбачення результатів, а також визначення відповідних освітнім цілям стандартів.

Нижчим за рангом від поняття «педагогічна логістика», на нашу думку, є поняття «навчальна логістика».

На цей час у літературі ми не знашли жодного визначення цього поняття, а отже введемо його до наукового обігу.

Навчальна логістика – спосіб організації навчання, що відображає шлях освоєння навчального матеріалу в межах навчального предмета, теми, питання, потребує спеціальної організації навчального змісту, форм і методів навчання.

Прикладом освітньої логістики може бути концепція освіти, освітня система, освітня технологія.

Прикладом педагогічної логістики є модель особистісно-орієнтованого навчання, модульного або проблемного навчання тощо.

Прикладом освітньої логістики є конкретні форми, методи та прийоми організації навчання та контролю, які забезпечують ефективне засвоєння програмного матеріалу з навчального предмета, теми, питання, зокрема такі як: «Урок – занурення в культуру епохи ...», «Семінар – диспут», «Кейси», «Контрольна робота з доступом до довідкової літератури, електронних документів» тощо.

Графічно зобразити взаємозв'язок та взаємовплив між цими поняттями можна у вигляді схеми, що представлена на рис. 1.

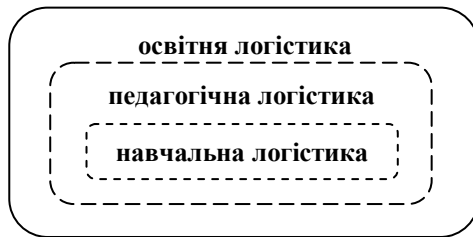

Рис. 1. Взаємозв'язок та взаємовплив понять «освітня логістика», «педагогічна логістика», «навчальна логістика»

Отже, можна зробити висновок, що освітня логістика є підґрунтям для педагогічної та навчальної логістики, оскільки визначає загальну стратегію їх призначення, прогнозує розвиток, забезпечує проектування і планування, передбачення результатів, встановлює освітні стандарти. Педагогічна логістика відображає

модель навчально-виховного і управлінського процесів освітнього закладу і об'єднує в собі зміст, форми і засоби кожного з них, що дозволяє їй бути зв'язуючою ланкою між освітніми стандартами і стратегіями та конкретним методом, який вчитель/викладач використовує у своїй педагогічній діяльності.

Розглянуті та уточнені вище поняття являють собою синтез досягнень педагогіки, логістики, економіки, маркетингу та інших наук, що породжені суспільним і технічним прогресом. Наведені нами поняття не варто розглядати як догми. Вони є одним з варіантів, до якого треба підходити творчо, співставляючи їх з власними знаннями, досвідом.

Досліджуючи різноманітність понять «освітня логістика», «педагогічна логістика», які були сформульовані представниками різних наук [1-10], ми пропонуємо наступні концептуальні моделі до визначення цих понять:

- «освітня модель»;
- «психолого-педагогічна модель»;
- «біосоціальна модель»;
- «кібернетична модель»;
- «інформаційна модель».

Дослідження з цієї теми дозволили нам обґрунтувати теоретико-методологічні вимоги щодо впровадження педагогічної логістики в закладах освіти. Встановлено склад ресурсів, їх потоки у вищій школі тощо [11; 12].

Висновки, перспективи. На підґрунті аналізу сучасної наукової літератури та дослідження з питань педагогічної логістики здійснено уточнення сутності понять «освітня логістика» та «педагогічна логістика». На відміну від усіх існуючих на цей час визначень педагогічної логістики, вона вперше розглядається як галузь педагогіки. Введено до наукового обігу термін «навчальна логістика», визначено сутність цього поняття – спосіб організації навчання, що відображає шлях освоєння навчального матеріалу в межах навчального предмета, теми, питання, потребує спеціальної організації навчального змісту, форм і методів навчання. Розкрито взаємозв'язок та взаємовплив між поняттями «освітня логістика», «педагогічна логістика», «навчальна логістика». Запропоновано концептуальні моделі до визначення цих понять: «освітня модель», «психолого-педагогічна модель», «біосоціальна модель», «кібернетична модель», «інформаційна модель», що відкривають перспективи для подальших теоретичних і методичних досліджень численних засобів та умов оптимізації й ефективності освітнього процесу. Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів вирішення питання впровадження педагогічної логістики у вищій школі. Подальші

дослідження мають бути спрямовані на розробку змісту та методик запровадження системи педагогічної логістики на різних рівнях.

Література

1. Педагогическая логистика / Словари и энциклопедии на Академике [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/175667>.
2. Булахова З. Н. Педагогическая логистика как средство кадрового обеспечения логистических систем / З. Н. Булахова, Ю. Н. Шестакова // Интеграция и повышение качества образовательных процессов как фактор модернизации экономики и промышленности Союзного государства : материалы Международного научно-практического форума (Минск, октябрь 2013 г.). В 2 т. – Т. 1. Педагогическая логистика: образование, наука, экономика. – Минск : БНТУ, 2013. – С. 7-11.
3. Трофимова О. А. Логистический подход к системе управления в сфере образования / О. А. Трофимова // Образование и наука. – 2010. – № 10. – С. 42-48.
4. Лівшиць В. Л. Педагогічна логістика / В. Л. Лівшиць // Сб. Полісвітє. – Кохтла-Ярве, 2007. – № 1. – С. 72-79.
5. Руда М. В. Перспективи впровадження освітньої логістики в Україні / М. В. Руда // Вісник національного університету «Львівська політехніка»: зб. наук. праць. – 2012. – Вип. 749. – С. 71-77.
6. Денисенко В. А. Основы образовательной логистики / В. А. Денисенко. – Калининград : Изд-во КГУ, 2003. – 316 с.
7. Крупнов Ю. В. Управление качеством образования и образовательная аналитика [Электронный ресурс] / Ю. В. Крупнов. – Режим доступа : http://spasem-shkolu.p-rossii.ru/8/249_1.shtml.
8. Гончарова М. А. Образовательная логистика как стратегический императив экономического развития региона / М. А. Гончарова, Н. А. Гончарова // Ученые записки Орловского государственного университета. – 2009. – № 3. – С. 15-17.
9. Скоробогатова Т. Н. Образовательная логистика: сущность и место в сервисной логистике / Т. Н. Скоробогатова // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Экономика и управление», Том 23. – 2010. – № 3. – С. 280-285.
10. Шевченко Н. В. Особенности образовательной логистики в системе конструирования карьеры [Электронный ресурс] / Н. В. Шевченко. – Режим доступа : http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/VMSU/2008-01/08shnveyai.htm.
11. Мельник Ю., Пипенко І. Запровадження педагогічної логістики у вищій школі / Юрій Мельник, Ірина Пипенко // Науковий

вісник Льотної академії. Сер. : Педагогічні науки. зб. наук. пр. – Кропивницький: КЛА НАУ, 2017. – Вип. 1. – С. 100 – 105.

12. Мельник Ю. Б., Пипенко И. С. Особенности введения педагогической логистики в высших учебных заведениях / Ю. Б. Мельник, И. С. Пипенко // The materials of the international research and practical online conference “modernisation of the education content in terms of the industrial and innovative development of the engineering and professional education”. – Шымкент: ФАО «НЦПК «Өрлеу» ИПКПР ЮКО, 2017. – С. 27 – 32.

Юрий Мельник, Ирина Пипенко. Сущность и взаимосвязь понятий «образовательная логистика», «педагогическая логистика» и «учебная логистика».

Проанализированы современные научные публикации и исследования по вопросам педагогической логистики. Уточнена сущность понятий «образовательная логистика» и «педагогическая логистика». В отличие от всех существующих в настоящее время определений педагогической логистики, она впервые рассматривается как отрасль педагогики. Введено в научный оборот термин «учебная логистика», определена сущность этого понятия – способ организации обучения, отражающий путь освоения учебного материала в рамках учебного предмета, темы, вопроса; требует специальной организации учебного содержания, форм и методов обучения. Определяя сущность понятий, учтены законы логики при сопоставлении, «лексические» факторы при унификации, не использовались заимствования из других языков. Важное значение приобретает уточненная сущность понятия «педагогическая логистика» по такому параметру как терминообразование (деривация) – возможность от понятия (термина) одного ранга и уровня образовывать понятия (термины) следующих уровней, выше и ниже по рангу. Раскрыта взаимосвязь и взаимовлияние между понятиями «образовательная логистика», «педагогическая логистика», «учебная логистика». Предложены концептуальные модели к определению этих понятий: «образовательная модель», «психолого-педагогическая модель», «биосоциальная модель», «кибернетическая модель», «информационная модель».

Ключевые слова: образовательная логистика, педагогическая логистика, учебная логистика, признаки понятий, взаимосвязь, взаимовлияние, концептуальные модели.

Yuriy Melnyk, Iryna Pypenko. The essence and interrelation of the concepts «educational logistics», «pedagogical logistics» and «teaching logistics».

Modern scientific publications and research on pedagogical logistics have been analyzed. The essence of the concepts «educational logistics» and «pedagogical logistics» have been specified. Unlike all currently existing definitions of pedagogical logistics, it is first considered as a branch of pedagogy. The term «teaching logistics» has been introduced into scientific circulation, the essence of this concept has been defined – the way of organization of training, reflecting the way of mastering the educational material within the framework of the academic subject, topic, question; requires special organization of educational content, forms and methods of teaching. Defining the essence of concepts, the laws of logic in the comparison have been taken into account, «lexical» factors in unification, borrowings from other languages was not used. The specified essence of the concept «pedagogical logistics» acquires an important knowledge in such a parameter as term formation – the possibility from the concept (term) of one rank and level to form concepts (terms) of the following levels, higher and lower in rank. The interrelation and mutual influence between the concepts «educational logistics», «pedagogical logistics», and «teaching logistics» have been uncovered. Conceptual models to the definition of these concepts: «educational model», «psychological-pedagogical model», «biosocial model», «cybernetic model», «information model» have been proposed.

Keywords: *educational logistics, pedagogical logistics, teaching logistics, signs of concepts, interrelation, mutual influence, conceptual models.*

Стаття надійшла до редакційної колегії 15.09.2017

Інформація про авторів:

Мельник Юрій Борисович – доктор філософії з педагогічних наук, доцент, практичний психолог-методист, професор кафедри психології та педагогіки, Національна академія Національної гвардії України.

Пипенко Ірина Сергіївна – доктор філософії з економічних наук, доцент, Директор освітнього центру ХОГОКЗ, Харківська обласна громадська організація «Культура Здоров'я».

Колбіна Тетяна Василівна

Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця

КОМУНІКАТИВНА ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ В АСПЕКТІ МОДЕРНІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Обґрунтовано важливість комунікативної підготовки сучасного фахівця. Доведено, що комунікативна підготовка забезпечує повноцінний розвиток особистості й успішність професійної діяльності, а в умовах глобалізації – виховання «громадянина світу».

Ключові слова: комунікація, комунікативна підготовка, комунікативна компетентність, міжкультурна комунікація.

Проблема, її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Комунікація у сучасному суспільстві забезпечує функціонування різних структур і організацій, а також соціальну взаємодію людей та передачу соціокультурного досвіду в системі освіти. Важливість комунікативної підготовки у сучасному суспільстві вбачається в тому, що комунікація вкрай необхідна для повноцінного розвитку особистості й успішної професійної діяльності, кар'єрного зростання й ведення бізнесу, а також для виховання «громадянина світу» в умовах глобалізації.

Проблема комунікативної підготовки студентів вкрай актуальна для системи вищої освіти України з деяких причин. По-перше, це важливо для виховання активних і відповідальних громадян, які через вправне й гнучке володіння «словом» під час публічних дискусій, обговорень соціально-економічних подій тощо можуть ефективно впливати на демократичні перетворення у суспільстві.

По-друге, комунікація має вирішальне значення в життєдіяльності людини, тож комунікативна освіта визнається важливим фактором загального розвитку особистості. Комунікативні вміння впливають практично на всі сфери її життєдіяльності. Дослідження науковців доводять, що існує безпосередній зв'язок між рівнем комунікативних умінь і якістю життя людини. Високий рівень комунікативної компетентності забезпечує комфортну атмосферу в сім'ї, соціальній групі, на робочому місці. Комунікативна освіта впливає на позитивну самооцінку людини, впевненість в собі, а також на формування лідерських якостей, критичного мислення тощо.

Виклад основного матеріалу, обґрунтування результатів дослідження. Комунікативні якості фахівця за кордоном розглядаються на ринку праці як цінний ресурс. Студенти за кордоном розглядають комунікацію як інструмент свого впливу на процеси в суспільстві й соціальні перетворення, а комунікативну підготовку – як основу для набуття досвіду управління міжособистісною і професійною комунікацією, який допоможе зробити кар'єру й укріпити життєві позиції. Таке усвідомлене ставлення до набуття комунікативних умінь пов'язане із суто прагматичною потребою – навчитися успішно взаємодіяти з іншими людьми, переконливо й аргументовано відстоювати свою точку зору, приймати ефективні рішення.

На відміну від них українські студенти не завжди усвідомлюють важливість комунікативної підготовки для кар'єрного зростання й особистісної реалізації. Це пов'язано, з одного боку, з тим, що багато з них не відчують себе суб'єктом соціальних процесів і пасивно сприймають демократичні перетворення суспільства, з іншого – з низьким рівнем комунікативної культури. Тож у сучасних умовах комунікативна підготовка сприятиме громадянському вихованню студентів, формуванню здатності до усвідомленого й відповідального впливу на соціально-історичні процеси в країні.

Опитування випускників західних університетів і бізнес-шкіл, керівників підприємств та фірм, а також менеджерів з персоналу підтверджують, що комунікативна освіта є основою сучасного професіонала й успішної кар'єри. Визнано, що у сучасному діловому світі фахівець має не тільки оволодіти професійними знаннями й вміннями, а й комунікативною компетентністю. Це стосується не тільки управлінців і фахівців-гуманітаріїв, а всіх інших спеціалістів (інженерів, лікарів, медсестер, фінансистів, бухгалтерів тощо). Серед комунікативних умінь найважливішими вважаються такі:

- базові: чітко, зрозуміло й гнучко висловлювати думки, уважно слухати співрозмовника, ставити питання й відповідати на поставлені питання, складати документи й ділові папери;

- міжособистісні й міжгрупові: будувати конструктивні ділові відносини, працювати в команді, компетентно поводитись у конфліктній ситуації й управляти нею, толерантно ставитися до «інакшості» і культурних особливостей партнера з комунікації, ефективно вести переговори;

- аналітико-комунікативні вміння: аналізувати проблему або ситуацію, пропонувати варіанти їх вирішення;

- уміння гнучко адаптуватися до змін комунікативної ситуації, виробляти стратегії комунікативної поведінки.

Збірник наукових статей

Вивчення зарубіжного досвіду дозволяє визначити напрями модернізації комунікативної підготовки студентів України. Наприклад, в університетах Німеччини, де комунікативні уміння відносять до ключових професійних компетентностей, студентам пропонується спеціальні програми, курси, семінари, тренінги з комунікації і риторики, спрямовані на вдосконалення мовленнєвих і невербальних засобів комунікації, формування вмінь аргументації і дискусії, проведення презентацій і переговорів з діловими партнерами, а також формування міжкультурної компетентності. Прикладами навчальних заходів, що пропонуються студентам, є «Grundlagen der Kommunikation», «Grundlagen der Präsentation», «Rhetorik im Berufsleben – beeindruckend präsentieren und interessieren», «Endlich gekonnt kontern – Argumentieren, debattieren und diskutieren für Alltag und Arbeit», «Interkulturelles Kompetenztraining. Die eigene und die fremde Kultur verstehen», «Wohlfühlend und fokussiert mit sich und anderen kommunizieren».

Комунікативна освіта набуває надзвичайно великого значення в контексті глобалізації, оскільки комунікативна компетентність створює основу для взаєморозуміння під час міжкультурного спілкування й співпраці з іноземними партнерами. Якщо міжкультурна комунікація до недавнього часу асоціювалась з діяльністю обмеженої категорії, політиків, державних діячів та інших, то наразі в умовах інтеграційних процесів ситуації міжкультурної комунікації стали повсякденністю для мільйонів людей (міжнародні заходи, міграційні процеси, міжнародний туризм, через телекомунікацію й інформаційно-комунікаційні технології тощо).

Завданнями комунікативної освіти в нових умовах світового розвитку є формування досвіду міжкультурної комунікації з представниками інших культур, що передбачає інформування щодо особливостей культур світу й озброєння методами їх аналізу, психологічну підготовку молоді до сприйняття культурних відмінностей, виховання особистісних та професійно значущих якостей, які забезпечують мобільність на ринку праці й ефективну професійну взаємодію. Міжкультурна толерантність уможливило діалогічність професійних відносин, запобігає виникненню міжкультурних конфліктів. Крім того, міжкультурна компетентність сприяє кращому усвідомленню особливостей рідної культури і національній самоідентифікації.

У той час, коли в західних системах освіти комунікативну підготовку визнано важливим компонентом загальної й професійної освіти й вона активно впроваджується в практичну діяльність відповідних закладів, в українських вузах цей напрям підготовки фахівців ще не є предметом ретельного аналізу, хоча поряд з цим

приватними фірмами пропонуються численні курси і тренінги з комунікації, зокрема й з міжкультурної. Тож комунікативна підготовка сучасного фахівця залишається актуальною педагогічною проблемою, що обумовлено її прагматичною доцільністю і необхідність для фахівців будь-якого профілю (а не тільки гуманітарних).

Висновки, перспективи. Комунікативна освіта майбутнього фахівця і громадянина має стати обов'язковим компонентом загальної і професійної освіти. Система комунікативної підготовки на компетентнісній основі передбачає модернізацію відповідних освітньо-професійних програм, оновлення змісту на міжпредметному рівні, застосування комунікативно-діяльнісних методів навчання.

Татьяна Колбина. Коммуникативная подготовка студентов в аспекте модернизации высшего образования.

Обоснована важность коммуникативной подготовки современного специалиста. Показано, что коммуникативная подготовка обеспечивает полноценное развитие личности и успешность профессиональной деятельности, а в условиях глобализации – воспитание «гражданина мира».

Ключевые слова: *коммуникация, коммуникативная подготовка, коммуникативная компетентность, межкультурная коммуникация.*

Tetiana Kolbina. Modernisation aspect of higher education.

The importance of communication training of a modern specialist is grounded. It is proved that communication training provides full value development of a personality as well as efficiency of professional activity, and in conditions of globalisation it provides upbringing of «a citizen of the world».

Keywords: *communication, communication training, communicative competence, cross-cultural communication.*

Стаття надійшла до редакційної колегії 24.09.2017

Інформація про автора:

Колбіна Тетяна Василівна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри іноземних мов та перекладу, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця.

Плачинда Тетяна Степанівна
Кіровоградська льотна академія
Національного авіаційного університету

ВПРОВАДЖЕННЯ ПЛАТФОРМИ MOODLE У ПРОЦЕС ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ АВІАЦІЙНОЇ ГАЛУЗІ

Зазначається, що основним завданням організації самостійної роботи під час навчальної діяльності є послідовне формування навичок ефективної самостійної діяльності на рівні європейських і світових стандартів. Актуалізується питання застосування новітніх ІКТ-технологій, зокрема впровадження платформи Moodle в освітній процес льотних навчальних закладів, з метою удосконалення якості професійної підготовки майбутніх фахівців авіаційної галузі. Розкриваються методологічні підходи, що застосовуються під час організації самостійної роботи курсантів при використанні платформи Moodle, а саме: диференційний і системний. Зазначається, що використання Moodle у навчальному процесі є позитивним не тільки для курсантів, а й для викладачів, оскільки це їх зобов'язує до постійного самовдосконалення.

Ключові слова: платформа Moodle, майбутній фахівець авіаційної галузі, навальний процес, інноваційні освітні технології.

Проблема, її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. В умовах євроінтеграції національної системи освіти та впровадження кредитно-модульної системи навчання набуває особливого значення проблема ефективної організації навчального процесу у вищих освітніх закладах. Студенти вищої школи постають перед проблемою адекватного сприйняття особливостей спеціалізації підготовки, методики навчальної роботи, а також великої самостійності. Навчальним планом передбачені не менше ніж 50% годин самостійної роботи від загальної трудомісткості дисципліни, тому такий вид роботи майбутніх фахівців, зокрема авіаційних, необхідно характеризувати як важливий чинник навчальної та наукової діяльності студента. У цьому контексті актуалізується питання розвитку навичок самостійної роботи курсантів льотних навчальних закладів із застосуванням сучасних технологій навчання.

Аналіз публікацій (виділення невирішених проблем).

Акцентували увагу на застосуванні ІКТ-технологій в освітньому процесі вищих навчальних закладів В. Ю. Биков, І. А. Волощук, Р. С. Гуревич, М. В. Жаболенко, М. Ю. Кадемія, Г. О. Козлакова, Л. Л. Коношевський, С. О. Табінська, Н. Ю. Фоміних та інші. Проте їх науковий пошук не був направлений на впровадження ІКТ-технологій у льотні навчальні заклади.

Метою статті є розкриття шляхів удосконалення професійної підготовки фахівців авіаційної галузі через упровадження в навчальному процесі платформи Moodle.

Виклад основного матеріалу. Серед інноваційних технологій, на основі яких у ВНЗ повинно створюватися нове навчальне середовище, де студенти можуть отримати доступ до навчальних матеріалів у будь-який час та в будь-якому місці, є технології електронного (дистанційного, мобільного) навчання, використання яких зробить навчальний процес більш привабливим, демократичним, комфортним і стимулюватиме студентів до самоосвіти та навчання протягом усього життя [1, с. 6].

Основними завданнями організації самостійної роботи під час навчальної діяльності є послідовне формування навичок ефективної самостійної професійної (практичної й науково-теоретичної) діяльності на рівні європейських і світових стандартів. Тому впровадження у навчальний процес вищої школи, зокрема льотних навчальних закладів, платформи Moodle є необхідною складовою вдосконалення професійної підготовки майбутніх авіаційних фахівців. Це модульне динамічне об'єктно-орієнтоване середовище для навчання, яке створюється викладачами на допомогу курсантам і базується на використанні сучасних інформаційних технологій і комп'ютерних засобів навчання.

Під час організації самостійної роботи курсантів при використанні платформи Moodle реалізуються методологічні підходи:

- диференційний, що дозволяє розширити доступність навчання, відбувається поліпшення якості навчання, впровадження інноваційних технологій, використання додаткових освітніх ресурсів, що призводить до посилення ролі самостійної роботи курсантів;

- системний, що характеризує активне використання інформаційних технологій як ефективні методи, що забезпечують не тільки системність, а й структурно-функціональний зв'язок навчального матеріалу.

Інноваційні освітні технології, зокрема платформа Moodle, спрямовані на підвищення інтересу до навчання, формування у курсантів навичок самостійної роботи, бути компетентним і мобільним, адаптуватися до вимог сучасного суспільства.

Платформа Moodle орієнтована на спільну роботу. В системі для цього передбачена маса інструментів: глосарій, блоги, форуми, практикуми тощо. При цьому навчання можна здійснювати як асинхронно, коли кожен курсант вивчає матеріал у власному темпі, так і в режимі реального часу, організовуючи онлайн лекції та семінари. Система підтримує обмін файлами будь-яких форматів – як між викладачем і курсантом, так і між самими курсантами.

Як зазначає С. О. Табінська, використання web-орієнтованого середовища Moodle дозволяє розмістити всі необхідні навчально-методичні матеріали, вимоги щодо оцінювання курсантів, створює передумови для розширення технологічного інструментарію у викладанні професійно-орієнтованих дисциплін із підтримкою мобільних технологій і сервісів соціальних мереж і зробить сам процес навчання інтерактивним, враховуючи типові ІТ-звички студентів [2].

Використання Moodle у навчальному процесі є позитивним не тільки для курсантів, а й для викладачів, оскільки це їх зобов'язує до постійного самовдосконалення. Адже викладач має підтримувати курс в актуальному стані, змінювати порядок і спосіб подачі матеріалу в залежності від роботи групи, витратити більше часу на творчу роботу і професійне зростання, підтримувати зворотний зв'язок з курсантами тощо.

Висновки. Використання платформи Moodle з навчально-методичним наповненням дисциплін (як загальних, так і професійно-орієнтованих), що відображають специфіку сучасного педагогічного контенту та типові професійні завдання, які необхідно буде вирішувати майбутньому авіаційному фахівцю (у вигляді текстових записів, лекцій, презентацій, лінків на онлайн- та офлайн-ресурси, списків рекомендованих джерел інформації, демонстрації якісної професійної діяльності авіаторів різних країн світу тощо; інтерактивного онлайн-консультування з викладачами), дозволить підвищити якість професійної підготовки у льотних навчальних закладах на рівень, що вимагає сьогодення.

Література

1. Система електронного навчання ВНЗ на базі MOODLE: Методичний посібник / Ю. В. Триус, І. В. Герасименко, В. М. Франчук // За ред. Ю. В. Триуса. – Черкаси, 2012. – 220 с.

2. Табінська С. О. Модернізація професійно-педагогічної підготовки майбутніх бакалаврів з фізичного виховання: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук:13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Світлана Олександрівна Табінська; Класичний приватний університет. – Запоріжжя, 2016. – 20 с.

Татьяна Плачинда. Внедрение платформы Moodle в процессе профессиональной подготовки будущих специалистов авиационной отрасли.

Отмечается, что основной задачей организации самостоятельной работы во время учебной деятельности является последовательное формирование навыков эффективной самостоятельной деятельности на уровне европейских и мировых стандартов. Актуализируется вопрос применения новейших ИКТ-технологий, в частности внедрение платформы Moodle в образовательный процесс летных учебных заведений, с целью усовершенствования качества профессиональной подготовки будущих специалистов авиационной отрасли. Раскрываются методологические подходы, применяемые при организации самостоятельной работы курсантов при использовании платформы Moodle, а именно: дифференциальный и системный. Отмечается, что использование Moodle в учебном процессе является позитивным не только для курсантов, но и для преподавателей, поскольку это их обязывает к постоянному самосовершенствованию.

Ключевые слова: платформа Moodle, будущий специалист авиационной отрасли, стремительный процесс, инновационные образовательные технологии.

Tetiana Plachynda. The implementation of Moodle platform in the professional training process of future specialists in aviation industry.

There has been described that the main task of organizing individual work during educational activities is the constant skills formation of effective individual activity to the level of European and world standards. The issue of the application of the latest information and communication technologies (ICTs), in particular, the implementation of the Moodle platform in the educational process of flight schools, is being updated with the aim of improving the quality of professional aviation specialists' education and training. The methodological approaches applied during the organization of students' individual work with the use of the platform Moodle are revealed, namely: differential and systemic. It is noted that the use of Moodle in the educational process is positive not only for students, but also for teachers, because it obliges them to constant self-improvement.

Keywords: Moodle platform, future specialist in aviation industry, learning process, innovative educational technologies.

Стаття надійшла до редакційної колегії 25.09.2017

Информация про автора:

Плачинда Тетяна Степанівна – доктор педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри професійної педагогіки та соціально-гуманітарних наук, Кіровоградська льотна академія Національного авіаційного університету.

Кайдалова Лідія Григорівна
Національний фармацевтичний університет

САМООСВІТА ЯК КОМПОНЕНТ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ТА ЗРОСТАННЯ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті висвітлено основні теоретико-методичні аспекти самоосвіти викладачів вищих навчальних закладів. Приділено увагу готовності до самостійного навчання та потребу в самоосвіті, враховуючи досвід, здібності, наявність розвитку емоційно-вольової сфери та ін. Розглянуто розуміння вченими сутності самоосвіти викладача; схарактеризовано основні джерела та форми самоосвіти викладачів ВНЗ, серед яких індивідуальні, колективні та інноваційні.

Ключові слова: самоосвіта, готовність до самоосвіти, джерела самоосвіти, форми самоосвіти, професійний розвиток викладача.

Проблема, її зв'язок із важливими науковими завданнями.

Самоосвіта є серцевиною неперервної освіти викладача, його професійним та особистісним ростом. Самоосвіта викладача є процесом розкриття його творчого потенціалу, що впливає на якість та ефективність педагогічної діяльності.

За змістом самоосвіта є багатогранною, оскільки вона обумовлена увагою особистості до сучасних проблем і подій у світі та в державі, пов'язана з необхідністю вдосконалення методів і засобів пізнавальної діяльності.

Самоосвіта є його цілеспрямованою, систематичною пізнавальною діяльністю, необхідною для вирішення як професійних завдань та удосконалення свого освітнього рівня, так і в повсякденному житті. Сутність самоосвіти полягає в умінні оволодіти культурою розумової праці, умінням вирішувати проблеми, самостійно працювати над власним вдосконаленням.

Аналіз публікацій (виділення невирішених проблем).

Погляди вчених на розуміння сутності самоосвіти викладача представлено у таблиці 1.

Погляди вчених на розуміння поняття «самоосвіта викладача»

Науковці	Розуміння сутності самоосвіти викладача
Гончаренко С.	Процес освітньої діяльності без проходження систематичного курсу навчання у стаціонарному навчальному закладі, що є невід'ємною частиною освіти та сприяє поглибленню, розширенню і більш міцному засвоєнню знань
Касьяненко М.	Цілеспрямований процес самостійного оволодіння цілісною системою знань і умінь, поглядів і переконань, прогресивним досвідом у певній сфері діяльності під впливом особистих та суспільних інтересів
Підласистий П.	Процес цілеспрямованого формування цінностей, всебічно і гармонійно розвиненої особистості.
Підласистий П. Фрідман Л. Гарунов М.	Цілеспрямована, систематична пізнавальна діяльність, яка необхідна для вирішення завдань, що виникають на різних етапах життєдіяльності і соціально-значимих для задоволення своїх потреб не тільки з метою вдосконалення свого освітнього рівня, а й одержання другої чи третьої спеціальності
Радченко А.	Основна форма професійної педагогічної компетентності, що складається з удосконалення знань та узагальнення педагогічного досвіду
Ожегов С.	Здобуття знань на основі самостійних занять, без допомоги викладача
Шпак В.	Є наслідком освіти й обов'язковою умовою ефективності останньої, оскільки сприяє накопиченню знань, формуванню інтелекту, розвитку розумових сил і здібностей, виробленню культури розумової праці
Сидорчук Н.	Такий специфічний вид діяльності, у ході якої завдяки самостійному визначенню цілей особистість задовольняє власні пізнавальні потреби або вдосконалює свої здібності, якості та властивості особистості
Мішин С.	Є результатом освіти й обов'язковою умовою ефективності останньої. Це цілеспрямоване добровільне вдосконалення особистості у сфері науки, культури за допомогою самостійної та науково-дослідницької діяльності

Метою статті є дослідження самоосвіти викладача вишу як компонента його професійного розвитку та зростання.

Виклад основного матеріалу, обґрунтування результатів дослідження. Готовність до навчання розтягом життя є стійкою системною властивістю особистості, що містить у собі: наявність переконання в правильному виборі діяльності; мотивацію, що характеризує позитивне відношення до обраної професії й об'єкта майбутньої професії на рівні стійких інтересів і схильностей; наявність знань з обраної діяльності та первинних умінь для творчого вирішення завдань; спеціальних здібностей за обраним видом діяльності, якостей особистості для їхньої реалізації, наявність гарного розвитку емоційно-вольової сфери, яка знаходить своє вираження в саморегуляції дій, самоосвіті і самовихованні.

Готовність до самостійного навчання є складним утворенням знань, умінь та навичок навчальної діяльності, ціннісних орієнтацій особистості, інтелектуальних, вольових, емоційних та моральних якостей. Така готовність полягає у опануванні умінь та навичками самостійної роботи і літературними джерелами, науковими працями, інформацією в мережі Інтернет тощо; сформувані умінь аналізувати, спів ставляти дані, факти, події; уміти оцінювати проблеми, що вивчаються, робити узагальнення та ін.

Потреба в самоосвіті передбачає: визначення мети самоосвіти; усвідомлену потребу особистості в знаннях; потребу в інформації, яка є необхідною для орієнтування у навколишньому середовищі, у професійній діяльності та для особистого розвитку; потребу в умінні передбачати, прогнозувати результати своєї діяльності; потребу в емоціях радості, задоволення у зв'язку з успішним завершенням того чи іншого виду пізнавальної діяльності.

Враховуючи, що педагогічна праця є творчим процесом, що носить дослідницький характер, викладач ставить перед собою цілі самоосвіти і визначає шляхи для їх досягнення.

До основних джерел та форм самоосвіти викладачів можна віднести:

- література (наукова, методична, публіцистична, історична, художня та ін.);
- мережа Інтернет;
- засоби масової інформації;
- майстер-класи; тренінги, коучинги;
- курси підвищення кваліфікації викладачів;
- конференції;
- заходи з обміну досвідом;
- екскурсії, подорожі, театри, виставки, музеї, концерти;
- подорожі.

До найбільш поширених форм самоосвіти викладача слід віднести:

- науково-дослідницьку діяльність за обраним науковим напрямом, опрацювання наукової, фахової, методичної та навчальної літератури;

- написання монографій, підручників, посібників;

- підготовка до занять, розробка сценаріїв, упровадження нових педагогічних технологій;

- розробка методик проведення занять, їх практична апробація;

- написання статей у фахові видання;

- поглиблення фахових, педагогічних та психологічних знань.

Індивідуальні форми самоосвіти:

- самостійна робота;

- вивчення вітчизняного та зарубіжного педагогічного досвіду;

- відвідування бібліотек, музеїв;

- відвідування майстер-класів, відкритих лекцій, лекцій візитинг-професорів;

- стажування;

- підвищення професійної компетентності;

- підвищення педагогічної майстерності;

- захист кандидатських та докторських дисертацій;

- написання та видання навчально-методичної літератури – підручників, посібників, практикумів, методичних рекомендацій та ін.;

- упровадження сучасних освітніх технологій;

- розробка авторських методичних матеріалів, авторських програм;

- презентація досвіду роботи, публікації в пресі, наставництво, видавнича діяльність, експертна робота тощо;

- підготовка доповідей та виступів;

- самотренування;

- робота з фаховими та періодичними виданнями;

- підвищення рівня загальної та педагогічної культури;

- дистанційне навчання.

Колективні форми самоосвіти:

- науково-методичні та науково-практичні конференції;

- обмін досвідом з колегами;

- тренінги, дискусії, семінари, круглі столи;

- участь у педагогічних клубах, педагогічних майстернях.

Інноваційні форми самоосвіти:

- дистанційне навчання;

- участь у коучингах;

- участь у вебінарах;

- он-лайн навчання;

Збірник наукових статей

- створення власного сайту, портфоліо;
- воркшопи;
- літні методичні школи;
- інтенсивні методичні семінари;
- ярмарки педагогічних ідей.

Висновки. Таким чином, самоосвіта викладача вищого навчального закладу є однією з головних форм вдосконалення професійної компетентності, компонентом професійного розвитку та зростання викладачів, що полягає в засвоєнні, оновленні, поширенні та поглибленні знань, узагальненні досвіду шляхом цілеспрямованої, системної самоосвітньої роботи, спрямованої на саморозвиток і самовдосконалення особистості, задоволення власних інтересів і об'єктивних потреб освітнього закладу.

Література

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – С. 96.
2. Касьяненко М. Д. Самостоятельная работа студента: Учебное пособие для слушателей ФПК вузов / М. Д. Касьяненко. – К. : УМК ВО, 1988. – 280 с.
3. Радченко А. Є. Професійна компетентність учителя / А. Є. Радченко. – Х. : Видавнича група «Основа», 2006. – 128 с.
4. Сидорчук Н. Г. Організація самоосвітньої діяльності майбутніх учителів у процесі вивчення предметів педагогічного циклу : автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Н. Г. Сидорчук. – К., 2001. – 24 с.
5. Шпак В. П. Организация самообразования студентов педагогических вузов : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / В. П. Шпак. – Харьков, 1994. – 158 с.

Лидия Кайдалова Самообразование как компонент профессионального развития и роста преподавателей высших учебных заведений.

В статье отражены основные теоретико-методические аспекты самообразования преподавателей высших учебных заведений. Уделено внимание готовности к самостоятельному обучению и потребность в самообразовании, учитывая опыт, способности, наличие развития эмоционально-волевой сферы и др. Рассмотрено понимание учеными сущности самообразования преподавателя; охарактеризованы основные источники и формы самообразования преподавателей вузов, среди которых индивидуальные, коллективные и инновационные.

Ключевые слова: самообразование, готовность к самообразованию, источники самообразования, формы самообразования, профессиональное развитие преподавателя.

Lidiya Kaydalova Self-education as a component of professional development and growth of teachers of higher educational institutions.

The article reflects the main theoretical and methodological aspects of self-education of teachers of higher educational institutions. Attention is paid to readiness for independent learning and the need for self-education, taking into account experience, abilities, the presence of development of the emotional-volitional sphere, etc. The understanding of the essence of the teacher's self-education is considered; The main sources and forms of self-education of university teachers, including individual, collective and innovative ones, are characterized.

Keywords: self-education, readiness for self-education, sources of self-education, forms of self-education, professional development of the teacher.

Стаття надійшла до редакційної колегії 25.09.2017

Інформація про автора:

Кайдалова Лідія Григорівна – доктор пед. наук, професор, завідувач кафедри педагогіки та психології, Національний фармацевтичний університет.

**Опришко Валентина Іванівна,
Носівець Дмитро Сергійович**

Державний заклад «Дніпропетровська медична академія
Міністерства охорони здоров'я України»

ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ПРИ ВИКЛАДАННІ ПРЕДМЕТУ «ФАРМАКОЛОГІЯ»

Фармакологія – це один з основних предметів, який займає значне місце в навчальному процесі студентів II та III курсів медичних і стоматологічних факультетів та засновується на базовому вивченні студентом основних теоретичних дисциплін. У сукупності ці дисципліни дають можливість об'єднати і сформуванати в уявленні майбутнього лікаря різну за обсягом і складну для сприйняття і запам'ятовування інформацію, яка дуже важлива в аспекті клінічного і професійного становлення майбутнього фахівця. Авторами на підставі власного досвіду висвітлені особливості технологічних та теоретичних аспектів викладання предмету «фармакологія» при підготовці студентів вищих навчальних медичних закладів. Проаналізовані особливості проведення практичних занять, самостійної роботи студентів та організації навчального процесу на кафедрі фармакології та клінічної фармакології. Встановлено, що прийняті заходи сприяють підвищенню зацікавленості у навчанні, узагальненню уяви студентів про найбільш складні питання предмету «фармакологія» як дисципліни, оптимальної організації їх самостійної аудиторної та позааудиторної роботи.

Ключові слова: фармакологія, організація навчального процесу, підготовка студентів.

Проблема, її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Європейська інтеграція України до країн ЄС викликала необхідність у відповідних змінах системи освіти. Зокрема, розширення ринку медичних послуг та висока конкуренція на ньому викликає необхідність у якісній підготовці майбутніх фахівців цієї галузі.

Значне місце в навчальному процесі студентів II та III курсів медичних та стоматологічних факультетів займає предмет «фармакологія» [1]. Аудиторна та позааудиторна робота при вивченні цього предмету заснована на базовому освоєнні студентом основних

теоретичних дисциплін – фізіологія, анатомія, патологічна фізіологія та інші. Ці дисципліни дають можливість об'єднати і сформувати в уявленні майбутнього лікаря різну за обсягом і складну для сприйняття і запам'ятовування інформацію щодо фармакокінетики, фармакодинаміки, фізичних і хімічних властивостей лікарських засобів, отримання лікарської сировини та їх дії на живий організм в аспекті клінічної і професійної діяльності майбутнього фахівця [2-5].

Ціль статті – на підставі власного досвіду висвітлити питання підготовки студентів при вивченні предмету «фармакологія» на кафедрі фармакології та клінічної фармакології ДЗ «Дніпропетровська медична академія МОЗ України».

Виклад основного матеріалу, обґрунтування результатів дослідження. При плануванні самостійної роботи студентів нами приділяється велика увага таким особливостям навчального процесу, як залежність дії лікарських речовин від їх хімічної будови, особливості фармакокінетики і фармакодинаміки препаратів рослинного та синтетичного походження [6-8]. При цьому певна увага повинна звертатися і приділятися на особливості вибору найбільш доцільної медикаментозної форми лікарської речовини, що визначає найкращу, максимальну біодоступність головної базової речовини [9].

Оптимізація самостійної роботи студентів, на наш погляд, можлива і досягається шляхом формування значної кількості тестових завдань різної форми та рівня складності з різних розділів предмету «фармакологія». При цьому значна кількість тестових завдань нами оформляється зі спеціальними умовами, описом клінічних і фармакологічних ситуацій, що сприяє позитивній мотивації студентів і формуванню певної психологічної налаштованості при підготовці до тематичних занять з предмету «фармакологія» і освоєння майбутньої професії [10; 11].

На практичних заняттях зі студентами розбираються питання, які зачіпають різні аспекти тематичного уроку – вихідний контроль знань, основний рівень знань і заключний контроль. Необхідною умовою при проведенні практичного заняття є об'єднання основних і найбільш складних питань загальної та спеціальної фармакології [1; 2; 9; 11].

Важливе значення мають експериментальні дослідження, які ми включаємо в склад практичних занять [11]. Ці заняття полягають в об'єднанні експериментів фармацевтичного та фармакологічного характеру, на яких вивчаються оптимальна лікарська форма і шляхи введення лікарської речовини, що забезпечують максимальний фармакологічний результат, токсичність препаратів, вплив на різні фізіологічні системи організму і т.д. До елементів самостійної роботи

студентів відноситься також рішення комп'ютерних задач контрольного та навчального характеру [8; 9].

На кафедрі фармакології та клінічної фармакології ДЗ «ДМА МОЗ України» для ефективного забезпечення студентів навчальним матеріалом працює інтернет-сайт, на якому розміщені тематичні плани і завдання за всіма тематичними розділами дисципліни «фармакологія» [2; 12]. Обов'язковим елементом роботи є також освоєння принципів лікарської рецептури, чому приділяється увага на кожному практичному занятті даних предметів протягом усього періоду навчання студентів [2; 5].

Позааудиторна робота студентів також ґрунтується на інтегрованому підході до вивчення предмету «фармакологія» в тісному зв'язку з іншими базовими і фармацевтичними дисциплінами. До складу позааудиторної роботи студентів входить підготовка до кожного практичного заняття згідно з розробленими та опублікованими методичними рекомендаціями [4; 6-8]. Результати такої роботи перевіряються і оцінюються викладачем на відповідному тематичному занятті. Крім того, студентам пропонується спеціальна тематика самостійних занять з найбільш актуальних і важливих питань, а також з додаткових питань курсу «фармакологія». Також заохочується робота студентів з літературою монографічного та поточного характеру, а також даними інтернет-ресурсів. Результати позааудиторної роботи оформлюються студентами у вигляді рефератів, доповідей, а найкращі з них – виносяться на обговорення в групи студентського наукового товариства кафедри [3; 5; 9]. Проведення занять студентського наукового товариства забезпечується таким чином, що композиція доповідей обумовлює висвітлення питань не лише щодо фармакокінетики і фармакодинаміки, а також освітлюються питання фармакогностичного і фармакохімічного характеру, що обумовлює обговорення особливостей механізму дії і використання лікарських речовин [2; 3].

Висновки, перспективи. Таким чином, наш досвід викладання та технологічні і теоретичні заходи щодо підготовки студентів при вивченні предмету «фармакологія» сприяють підвищенню зацікавленості до навчання, узагальненню уявлення студентів про найбільш важливі питання цієї дисципліни і призводить до оптимальної організації їх самостійної аудиторної та позааудиторної роботи, що важливо для високого професійного формування майбутнього лікаря та особистості.

Література

1. Опрышко В. И. Современные подходы к модернизации структуры и качества преподавания (на примере учебных курсов «фармакология» и «клиническая фармакология») / В. И. Опрышко,

Д. С. Носивец // IX Міжнар. конф. «Стратегія якості у промисловості і освіті» (31.05-7.06.2013 р., Варна, Болгарія): Матеріали. У 3-х томах. – Т. 1. Упорядники: Хохлова Т. С., Хохлов В. О., Ступак Ю. О. – Дніпропетровськ-Варна, 2013. – С. 243-245.

2. Опрышко В. И. Методическое обеспечение и организация учебного процесса при подготовке студентов на кафедре фармакологии и клинической фармакологии / В. И. Опрышко, Д. С. Носивец // Мат. XXI Міжнар. наук.-метод. конф. «Управління якістю підготовки фахівців». – Одеса, 2016. – Ч. 2. – С. 166-167.

3. Опрышко В. И. Организация педагогического процесса при изучении предметов «фармакология» и «клиническая фармакология» / В. И. Опрышко, Д. С. Носивец // Філософсько-гуманітарні читання: зб. наук. праць / Відп. ред. О. В. Добридень; Редагування – В. Ю. Кравченко, А. І. Нікітенко. – Дніпропетровськ: ДЗ «ДМА», 2016. – С. 234-237.

4. Опрышко В. И. Творческий потенциал студентов как основа повышения качества изучения предметов «фармакология» и «клиническая фармакология» / В. И. Опрышко, Д. С. Носивец // Актуальні питання освіти і науки: зб. наук. ст., мат. наук.-практ. конф., 23-24 жовт. 2013 р. / Академія внутрішніх військ МВС України. – Х. : ХОГОКЗ, 2013. – С. 195-198.

5. Опрышко В. И. Преподавание предметов «фармакология» и «клиническая фармакология» в аспекте качества медицинского образования / В. И. Опрышко, Д. С. Носивец // От качества медицинского образования – к качеству медицинской помощи. Мат. III науч.-практ. конф. с международным участием: Изд. ГБОУ ВПО УГМУ Минздрава России, 2015. – С. 49-52.

6. Опрышко В. И. Самостоятельная работа студентов при изучении предметов «фармакология» и «клиническая фармакология» в аспекте профессиональной подготовки врача / В. И. Опрышко, Д. С. Носивец // Актуальні питання лінгвістики, професійної лінгводидактики, психології і педагогіки вищої школи: збірник статей II Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Полтава, 8-9 червня 2017 року). – Полтава: Вид-во «Астра», 2017. – С. 184-187.

7. Опрышко В. И. Опыт организации самостоятельной работы студентов при изучении предметов «фармакология» и «клиническая фармакология» / В. И. Опрышко, Д. С. Носивец // Філософсько-гуманітарні читання : зб. наук. праць міжнар. наук.-практ. конф. «Актуальні проблеми та перспективи розвитку сучасного соціально-гуманітарного знання». – Дніпропетровськ, 2015. – № 2. – С. 99-102.

8. Опрышко В. И. Самостійна робота студентів при вивченні предметів «фармакологія» та «клінічна фармакологія» в аспекті

професійної компетентності майбутнього лікаря / В. І. Опришко, Д. С. Носивець // Актуальні питання освіти і науки : зб. наук. ст., матеріали IV міжнар. наук.- практ. конф., 10-11 листоп. 2016 р. / Харківський національний економічний університет ім. Семена Кузнеця. – Х. : ХОГОКЗ, 2016. – С. 325-329.

9. Опришко В. И. Педагогические аспекты проблемно-ориентированного обучения при изучении предметов «фармакология» и «клиническая фармакология» / В. И. Опришко, Д. С. Носивець // Впровадження інноваційних технологій в медичну освіту: проблемно-орієнтовне навчання та віртуальні пацієнти: Мат. Всеукр. наук.-метод. відеоконф. (12-13 листопада 2015 року, м. Запоріжжя). – Запоріжжя, 2015. – С. 120-122.

10. Опришко В. И. Технологические и теоретические аспекты подготовки студентов при изучении предмета “фармакология” / В. И. Опришко, Д. С. Носивець // Актуальні питання освіти і науки: Зб. наук. ст., матеріали III міжнар. наук.-практ. конф., 10-11 листоп. 2015 р. / Національна академія Національної гвардії України. – Х. : ХОГОКЗ, 2015. – С. 154-158.

11. Опришко В. И. Некоторые аспекты проблемно-ориентированного обучения при изучении предметов «фармакология» и «клиническая фармакология» / В. И. Опришко, Д. С. Носивець // Впровадження інноваційних технологій в медичну освіту: проблемно-орієнтоване навчання та віртуальні пацієнти: Мат. всеукр. наук.-метод. відеоконф. з міжнар. участю (22 квітня 2015 р., м. Запоріжжя). – Запоріжжя, 2015. – С. 118-120.

12. Опришко В. И. Використання телекомунікаційних систем при вивченні предметів «фармакологія» та «клінічна фармакологія» / В. І. Опришко, Д. С. Носивець // Сучасні підходи до вищої медичної освіти в Україні (з дистанційним під'єднанням ВМ(Ф)НЗ України за допомогою відеоконференц-зв'язку): матеріали XIV Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, присвяченої 60-річчю ТДМУ (Тернопіль, 18–19 трав. 2017 р.). – Тернопіль : ТДМУ, 2017. – Т. 2. – С. 106-107.

Валентина Опришко, Дмитрій Носивець. Вопросы подготовки студентов при преподавании предмета «фармакология».

Фармакология – это один из основных предметов, который занимает важное место в учебном процессе студентов II и III курсов медицинских и стоматологических факультетов и основывается на базовом изучении студентом основных теоретических дисциплин. В своей совокупности эти дисциплины дают возможность объединить и сформировать в представлении будущего врача разную по объему и сложную для восприятия и запоминания информацию, которая очень

важна в аспекте клінічного і професійного формування майбутнього спеціаліста. Авторами статті на основі власного досвіду освічені особливості технологічних і теоретичних аспектів викладання предмету «фармакологія» при підготовці студентів вищих навчальних медичних закладів. Проаналізовані особливості проведення практичних занять, самостійної роботи студентів і організації навчального процесу на кафедрі фармакології і клінічної фармакології. Встановлено, що описані заходи сприяють підвищенню зацікавленості в навчанні, узагальненню знань студентів про найбільш складні питання вивчаєної дисципліни, оптимальній організації їх самостійної аудиторної і внеаудиторної роботи.

Ключевые слова: фармакологія, організація навчального процесу, підготовка студентів.

Valentina Opryshko, Dmitriy Nosivets. The training of students in teaching the subject of «pharmacology».

Pharmacology is one of the main subjects, which occupies an important place in the educational process of students at levels II and III courses in medical and dental schools and is based on the baseline study by the student the basic theoretical disciplines. Collectively these disciplines provide an opportunity to combine and form in view of the future of the doctor is different in scope and difficult to understand and remember information that is very important in the aspect of clinical and professional formation of the future specialist. The authors on the basis of their own experience the peculiarities of the technological and theoretical aspects of teaching the subject of «pharmacology» for students of higher medical educational institutions. The features of the practical training, independent work of students and organization of educational process at the Department of pharmacology and clinical pharmacology. It is established that the described activities enhance interest in learning, the generalization of the views of students about the most difficult questions of the study subjects, the optimal organization of their independent classroom and extracurricular work.

Keywords: pharmacology, organization of the educational process, the training of students.

Стаття надійшла до редакційної колегії 26.09.2017

Інформація про авторів:

Опришко Валентина Іванівна – доктор медичних наук, професор, ДЗ «Дніпропетровська медична академія МОЗ України».

Носівець Дмитро Сергійович – кандидат медичних наук, асистент, ДЗ «Дніпропетровська медична академія МОЗ України».

Поліщук Валерій Миколайович

Національний університет «Львівська політехніка»

ПСИХОЛОГІЯ АВТОРИТАРИЗМУ І ЯКІСТЬ ОСВІТИ

Аналізується психологія авторитаризму як загрозливий соціальний виклик для розвивальних перспектив вітчизняної вищої школи. З'ясовуються детермінанти стабілізації авторитарного управлінського типу. Наголошується, що «авторитарний тип» апріорі спричиняє невизначені перспективи реформування системи освіти України. Встановлено типові тенденції у взаєминах з іншими суб'єктами вищої школи (викладачами і студентами). Розроблено його особистісно-професійні характеристики та їхні первинні вербальні індикатори.

Ключові слова: «авторитарний тип», особистісно-професійні характеристики, вербальні індикатори, психологія авторитаризму.

Проблема, її зв'язок з науковими та практичними завданнями. У психолого-педагогічній науці давно стабілізувалася професійна «тріада» (демократичний, ліберальний, авторитарний), практична зручність якої полягає зокрема у доступності її диференційних характеристик та традиційній повсякденній схильності оцінювати будь-яку діяльність особистості полярними та нейтральними оцінками («добре», «погано» або «байдуже»), внаслідок чого в неї формується тематичний стереотип про свою належність до одного з таких стилів, який начебто потрібно постійно підтверджувати.

У СРСР ця «тріада» претендувала на смислову завершеність через своє гармонічне зіставлення з тоталітарною формацією, яка, створюючи громадянам екстремальні життєві ситуації, пропагувала в педагогів («педагогіка фокусу») культ сильних (авторитарних) особистостей, спроможних їх успішно долати у будь-якій ситуації. Однак тоталітарний світогляд, який активується економічними негараздами, завжди був фатальним вироком для самої можливості розвитку демократичного суспільства.

Виокремлення невирішених проблем.

1. Суб'єкти авторитарного стилю апріорі незацікавлені в ініціативності свого оточення, розглядаючи це як посягання на свій авторитет («лжеавторитет»). Їхнє домінування – це неминуча

приреченість індивідуальної творчості і вільнодумства вченого чи студента (ці показники завжди були типовими історичними характеристиками вищої школи).

2. У домаганнях на статус розкутого та динамічного суспільства авторитаризм в освіті досі почувається комфортно, оскільки його суб'єкти: 1) розглядаються здебільшого як «якесь» абстрактне суспільне явище, 2) презентують себе, як правило, активаторами демократії, 3) є зручними виконавцями будь-яких доручень осіб з ширшими інституційними повноваженнями тощо.

Ціль статті: визначити в «авторитарного типу» показові управлінські тенденції, особистісно-професійні характеристики та їх вербальні індикатори.

Виклад основного матеріалу, обґрунтування результатів дослідження. Радянська епоха залишила нам авторитарний словниковий запас («боротьба», «фронти», «тили», «правофланговий», «залізні фланги», «могутня оборона», «активізація сил», «навалитися всім світом», «світле майбутнє», «невичерпні резерви» тощо), який спонукає громадян до надмірного вольового зусилля, після якого, однак, обов'язково наступає втома, а потім – зниження працездатності, щоб вкотре помилятися та знову «героїчно боротися». Насправді ж відбувається навіювання страху в атмосфері сумнозвісного «узгодження» тематичної ініціативності колег та обов'язкового нав'язування їм своїх світоглядних позицій.

Інакше фігурує конфліктний вислів на кшталт «Ми з вами не спрацюємося», який може набути наступних варіантів: «Треба узгодити...», «Потрібно порадитися...», «Що ви хочете?», «Ви знаєте, з ким розмовляєте?», «Треба підняти питання...», «Не треба Вам цього знати, бо я й так багато сказав», «Не будете виконувати, то система виштовхне» тощо.

Ці авторитарні «слогани» стали пізнавальними вербальними маркерами для позначення масштабного тоталітарного управління, яке розквітнувши у роки Великого Терору 1930-тих рр. і стабілізувавшись після закінчення Другої світової війни, продовжує залишатися невичерпним джерелом для авторитарних (тоталітарних) взаємин не лише у вищій школі.

Так, продовжує квітнути заорганізованість навчального процесу, наприклад, так зване «навчально-методичне забезпечення» перетворює вченого не в прогресуючого дослідника, а низькопробного чиновника, а студентів, у кращому випадку, в споживачів інформації, а не творців нових ідей. К. Станіславський з цього приводу зауважив: «Я втомився від акторів, яким потрібно щось постійно показувати, які приходять на репетицію з виглядом «що скажете, те й виконаємо, стаючи «во фронт» перед режисером» [1, с. 36].

Це також неприхований меркантилізм, де типовим прикладом є показники абсолютної та якісної навчальної успішності, які начебто забезпечують необхідний рівень акредитаційних вимог до стану підготовки фахівців. Схоже на виробничий соціалістичний план типу «сьогодні – рекорд, а завтра – норма», який уже попередньо визначає свої досягнення будь-якими засобами поза контекстом реального інтелектуального потенціалу студентської аудиторії.

Природною тоді є тривога і настороженість з приводу «близнюкової» успішності з різних навчальних дисциплін (зрештою, наскільки потрібні такі дисципліни, якщо вони засвоюються студентами без особливих зусиль – і це в умовах масового навчання?).

Тут принаймні є дві відповіді: або це свідчення низькоякісного навчання, або відсутність належної вимогливості викладача. Однак в умовах авторитарного (тоталітарного) управління існує ще третій варіант: це потенційна фальсифікація чи фабрикування навчальних результатів через навіювання страху науково-педагогічним працівникам. Тоді між «авторитарним типом» та колегами, орієнтованих на реальне оцінювання навчальних досягнень, неминуче виникає спочатку професійна, а потім особистісна конфронтація, що негативно впливає на продуктивність праці, стан фізичного та психічного здоров'я.

Свого часу М. Ю. Лермонтов зауважив: пустим є той, хто заповнений пустотою? Наслідки цієї «пустоти» полягають зокрема в тому, що науково-педагогічні працівники, тривалий час перебуваючи під «керівним» впливом, частково чи повністю втрачають хист до індивідуальної відповідальності та ініціативності. Водночас в авторитарного типу формується найближче оточення на засадах особистої відданості, як правило, переконаного у своїй безкарності з ілюзією особистого та професійного самоствердження, а також зверхності у взаєминах з тими, хто від нього дистанціюється.

Схожі тенденції у взаєминах «авторитарний тип» може ініціювати у студентів, які в «золотому юнацькому віці» отримують демонстраційні уроки примітивізму мислення та поведінки, обману, пристосовництва, інституційного тиску, маніпуляцій та інтриг. Як в активних спостерігачів (або учасників) цих подій, у них часто стабілізуються повсякденні уявлення про соціальну роль викладача і вченого як бюрократа, «препода» на мові сленгу (будь-кого, але тільки не вченого!) та потенційно формується психологія пристосування, агресора (будь-кого, але тільки не громадянина з активною життєвою позицією!). Ці світоглядні тенденції посилюються авторитаризмом різновікових поколінь, яке не сприймає особистісно-зорієнтованих настанов, за звичкою чекаючи вказівок, команд, оскільки «ініціатива карається».

Для ідентифікації «авторитарного типу» ми виокремили 10 особистісно-професійних характеристик зі своїми первинними вербальними індикаторами, наприклад:

1. Керівництво колегами через призму своїх комплексів неповноцінності («Боязнь професійної конкуренції», «Сприймання критики як особистої образи» тощо) в ситуаціях незадоволеності наявного соціального статусу та прагнень нових посадових домагань. Схильний придумувати різні доручення. Власні прийоми роботи вважає найбільш ефективними, а тому нав'язує їх. Захоплено бере участь у різних контрольних комісіях та повчає колег. Типові висловлювання:

1) «Так багато роботи, що не знаю, чи впораюся» (однак, нікого на допомогу, як правило, не запрошує, оскільки хоче бути «найбільш знаючим»);

2) «Якщо так працювати, то краще все залишити» (однак *ніколи (!)* так не вчинить, оскільки це чи не єдина спроба самоствердження).

Презентація своєї «абсолютної професійної компетентності», або «знавця усіх навчальних дисциплін» з «усіх можливих і неможливих наукових галузей». Свої настанови презентуються як «єдино правильні» і так «смакуються», що в присутніх складається враження про його прагнення отримати від такого процесу спілкування неприховане задоволення (водночас вони не можуть збагнути, в чому ж полягає сутність сказаного). Епіцентр або основний ініціатор конфліктних ситуацій. Постійно відбувається несприятливе порівняння власних успіхів з успіхами колишніх підлеглих, які досягли значнішого кар'єрного росту і демонструють потужний професійний потенціал. Болісними є ностальгічні спогади про власне успішне кар'єрне минуле, втрата якого розцінюється несправедливим явищем через «підступні» дії оточення, причому особиста провина категорично заперечується (вербальні індикатори: «Колись був деканом....», «Я міг би займати зараз обіймати «його» посаду», «Він колись був «моїм» підлеглим, а тому я про нього все знаю» тощо).

2. Безапеляційність суджень (часто – це пограничні висловлювання, які балансують на рівні особистої образи). Вербальні індикатори: «Я за все відповідаю», «Я тут поставлений (головний)», «Ваша думка мене не цікавить (мало цікавить)», «Більше слухайте та працюйте» тощо.

3. Тривалі в часі виробничі наради з домінуванням індивідуального безцеремонного повчального монологу. Схоже на «театр бездарного актора» (постійні текстові повтори). Присутні, як правило, є байдужими статистами: мають прослухати інструкції,

Збірник наукових статей

розпорядження з перспективою негайного виконання, оскільки альтернативні пропозиції безцеремонно заперечуються.

Вербальні індикатори: «Не кажіть нісенітниць (дурниць)», «Нарешті Ви це зрозуміли», «Правильно, я тільки що казав те ж саме», «Скільки може це обговорювати», «Сідайте там, де я сказав», «Записувати потрібно, якщо погана пам'ять», «Якщо важко, то треба йти на пенсію» тощо.

4. Неприховане службове свавілля: суб'єктивізм, мстивість у плануванні викладачам функціональних доручень, де відверто ігноруються професійні інтереси. Вербальні індикатори: «Я за все відповідаю», «Там так не написано», «Немає там такого», «Я маю право» у поєднанні зі зловітніми репліками «Треба виконувати, а не обговорювати» або «Він усе «провалив».

5. Виклична узурпація службового становища, що є піковою вершиною службового свавілля, оскільки здійснюється проти «незгодних» з використанням уже неодноразово апробованих низькопробних, примітивних і ганебних дескредитаційних способів («схем»), наприклад:

1) маніпулювання переживаннями студентської аудиторії (власноручна підготовка анонімних «скарг» начебто від імені студентів, лжеапеляції про упереджене ставлення тощо);

2) збурення колег через свій інституційний вплив підписатися у «скарзі» проти «колеги-опонента» тощо (тут згадується фрагмент з фільму «Іван Васильович змінює професію», де собаки розповідають про «скаргу...колективну»).

У вербальних індикаторах превалує втаємничене слово «Вони»: «Вони вами незадоволені», «Ви їм недоступно пояснюєте», «Вони знову приходили», «Вони вимагають...», «Ви порушуєте етику», «Ви з ними не вітаєтесь» тощо.

Висновки.

1. «Авторитарний тип» зміцнює потужний суспільний скепсис щодо реформування системи освіти, зокрема вищої школи.

2. Об'єктивну дійсність потрібно сприймати і осмислювати такою, якою вона у пізнавальному руслі смислової несумісності тоталітарних взаємин та демократичних суспільних прагнень.

Література

1. Крыжицкий Г. О системе Станиславского / Г. Крыжицкий. – М. : Госкультпросветиздат, 1954. – 96 с.

2. Поліщук В. М. Психологія повсякдення: реальність і міфи / В. М. Поліщук. – Суми : Університетська книга, 2012. – 148 с.

Валерій Поліщук. Психологія авторитаризма и качество образования.

Анализируется психология авторитаризма как угрожающий социальный вызов для развивающихся перспектив отечественной высшей школы. Определяются детерминанты стабилизации авторитарного управленческого типа. Подчеркивается, что «авторитарный тип» априори порождает неопределенные перспективы реформирования системы образования Украины. Установлены типичные тенденции во взаимоотношениях с другими субъектами высшей школы (преподавателями и студентами). Разработаны его личностно-профессиональные характеристики с первичными вербальными индикаторами.

Ключевые слова: «авторитарный тип», личностно-профессиональные характеристики, вербальные индикаторы, психология авторитаризма.

Valeriy Polischuck. Psychology of Authoritarianism and Education Quality.

The authoritarianism psychology as the threatening social challenge for the higher educational establishments development is analyzed. Determinants of the personality-professional stabilizing the authoritarian managing type are defined. It is stressed that the «authoritarian type» surely originates uncertain perspectives of reforming the Ukrainian education system. Typical trends of interrelations between the authoritarian type with the other higher education subjects (teachers and students) are determined. Its personal and professional characteristics and initial verbal indicators were developed.

Keywords: «authoritarian type», professional characteristics, verbal indicators, authoritarianism psychology.

Стаття надійшла до редакційної колегії 29.09.2017

Інформація про автора:

Поліщук Валерій Миколайович – доктор психологічних наук, професор, Національний університет «Львівська політехніка».

Олефір Валерій Олександрович

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

ОЦІНКА КОНСТРУКТИВНОЇ ВАЛІДНОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО ТЕСТУ: ПІДХІД «МНОЖИННІ ОЗНАКИ – МНОЖИННІ МЕТОДИ»

Проаналізовано сучасні підходи до оцінки конструктивної валідності тесту на основі аналізу мультиознакових-мультиметодних матриць процедурою конфірмаційного факторного аналізу.

Ключові слова: конструктивна валідність, мультиознакові-мультиметодні матриці, індекси придатності.

Проблема, її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Психологічні вимірювання надзвичайно важливі для наук про поведінку та їх практичних додатків. Як наріжний камінь психометричної якості валідність (як і надійність) має фундаментальне значення для розуміння і оцінки якості психологічних вимірювальних інструментів. Сучасний погляд на проблему валідності надає особливого значення теоретичному змісту конструкту, який, як вважається лежить в основі інтерпретації тестових балів. Отож конструктивна валідність визначається як «ступінь того, наскільки тестові бали можуть інтерпретуватися як емпіричний показник певного психологічного конструкту» [0, с. 195].

З точки зору Л. Кронбаха та П. Міла, необхідна умова того, що вимірювання має конструктивну валідність, полягає в тому, що конструкт повинен бути представлений в номологічній мережі, тобто в мережі «значень», що його оточують [0]. Проте автори не розробили ніякого статистичного строгого методу оцінки конструктивної валідності.

Суттєвим кроком вперед у статистичному і методологічному розвитку поняття конструктивної валідності стала одна із найбільш цитованих робіт – стаття Д. Кемпбелла і Д. Фіске, які запропонували так звані мультиознакові-мультиметодні матриці (МОМММ) [0]. Такі матриці утворюються в результаті того, що корелюються показники за декількома психологічними характеристиками, кожна з яких виміряна декількома методами. Алгоритм Кемпбелла-Фіске до аналізу матриць МОММ: уважно оглянути кореляції. Шукати:

1. Кореляції між однаковими характеристиками і різними методами (моноознакові-гетерометодні кореляції) і виділити жирним шрифтом («діагоналі валідності»). Досить високі кореляції надають свідчення на користь конвергентної валідності інструменту.

2. Кореляції між різними властивостями і різними методами. Вони не повинні бути занадто високими, особливо по відношенню до однакових рис. Це показник дискримінантної валідності: метод вимірювання повинен розрізняти різні риси.

3. Дисперсію методу: якщо різниці між методами не існує, то співвідношення між різними ознаками й однаковим методом будуть такими самими, як і кореляції різних характеристик з різними методами.

Незважаючи на те, що методологія Кемпбелла та Фіске представляла значний прогрес у концептуалізації та оцінці обґрунтованості конструкту, підхід МОММ не був широко використаний протягом багатьох років, безпосередньо після його створення. Крім того, було відзначено кілька обмежень методології МОММ, включаючи суб'єктивний характер його інтерпретації, залежність від кореляцій між невідповідними вимірами [0], а також нездатність експлораторного факторного аналізу отримувати значущі рішення даних МОММ (наприклад, обмеження щодо специфікації корельованих помилок). Проте інтерес до матриць МОММ збільшувався з усвідомленням того, що процедури конфірмаційного факторного аналізу (КФА) можуть бути легко застосовані до їх аналізу, щоб зробити висновки про основні параметри, такі як ознаки та фактори методу.

Аналіз публікацій (виділення невирішених проблем). Як свідчать публікації, до даних МОММ можуть бути застосовані декілька різних типів моделей КФА [0; 0], переважають дві форми специфікації КФА. Для використання більш сучасної термінології ці два типи рішень називаються корельованими методами (стандартна модель) та корельованими моделями унікальності [0].

У стандартній моделі КФА МОММ повинні бути навантаження кожного вимірювання на його характеристики і фактори методу. Корельовуються як фактори характеристик, так і фактори методу. Зазвичай характеристики і фактори методу незалежні. Повинно бути принаймні три риси і методи для цього підходу. На рис. 1 представлена модель КФА з корельованими рисами і методами для валідації опитувальника соціальної компетентності (див табл. 1).

Збірник наукових статей

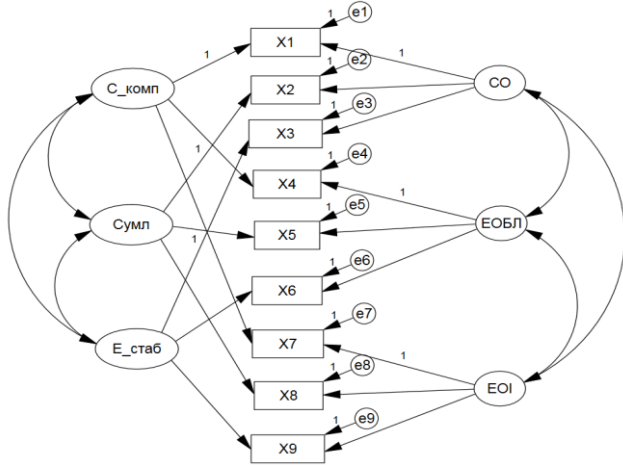

Рис. 1. Стандартна модель КФА для даних МОММ.

При проведенні оцінки параметрів моделі досить часто зустрічаються випадки Хейвуда, неможливі значення (кореляції більші, ніж одиниця і негативні дисперсії), і проблеми сходження. Таким чином, з огляду на ці проблеми, «стандартна» модель може бути проблематичною.

Модель КФА корельованих унікальностей [0] була представлена як альтернативний підхід до аналізу даних МОММ. На рис. 2 зображено шляхову діаграму специфікації КФА моделі корельованої унікальності для матриці МОММ соціальної компетентності (табл. 1).

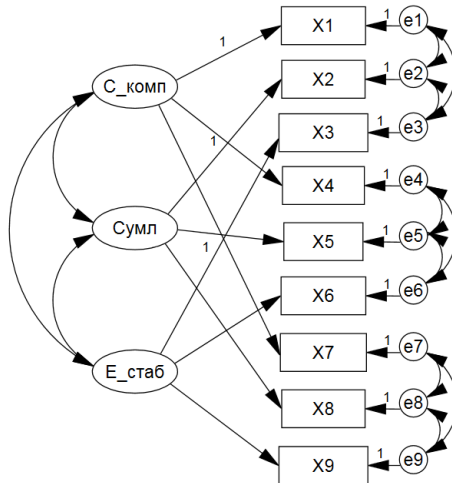

Рис. 2. Корельованих унікальностей специфікація КФА для МОММ

Для того, щоб ідентифікувати модель корельованої унікальності, повинно бути щонайменше дві риси та три методи. Специфікація характерної частини моделі корельованої унікальності така сама, як і методу корельованих методів: (1) Кожен показник завантажується на один фактор ознаки; і (2) кореляції між факторами ознак вільно оцінюються. Таким чином, ключовою різницею між цими параметризаціями є спосіб оцінювання ефектів методу. У моделі корельованої унікальності ефекти методу оцінюються шляхом визначення корельованих унікальностей (помилки) серед індикаторів, що базуються на тому ж методі оцінки, а не за факторами методу.

На відміну від моделей корельованих методів, у моделей корельованих унікальностей рідко виникають проблеми оцінювання. Показано, що специфікації моделей корельованих унікальностей призвели до правильних рішень у 98% випадків. Проте інтерпретація корельованих унікальностей як ефектів методу не завжди проста. Іншим потенційним недоліком моделі корельованої унікальності є її припущення, що кореляції між методами та співвідношення між рисами та методами дорівнюють нулю. Оцінювання параметрів рішення корельованих унікальностей може бути упередженим, коли припущення про нульові кореляції між методами та між методами та рисами не виконується. Якщо ці нульові кореляційні обмеження не є доцільними, сума дисперсії ознак та коваріації між факторами ознак буде переоцінена, що призведе до завищених оцінок конвергентної валідності та нижчих оцінок дискримінантної валідності відповідно.

Мета дослідження – ознайомити з оцінкою конвергентної та дивергентної валідності психологічного тесту на основі матриць МОММ з допомогою моделі конфірматорного факторного аналізу.

Виклад основного матеріалу. Оскільки модель корельованих факторів є базовою для оцінювання конструктивної валідності тесту на основі матриці МОММ, то КФА даних проведемо згідно цієї моделі. В якості вихідної матриці МОММ скористаємося модифікованими гіпотетичними даними (див. табл. 1) з книги Р. Фера та В. Бакарака [0].

Результати КФА моделі корельованих методів узагальнені в табл. 2, щоб продемонструвати інтерпретацію ефектів рис та методу. Дані мали прийнятні індекси відповідності даних до моделі ($\chi^2 = 11,24$, $p = 0,59$, $df = 13$; $RMSEA = 1,00$). Оцінка риси сумлінності мала найвищу дисперсію помилок при використанні методу експертних оцінок близької людини та експертної оцінки інтерв'юера (помилки = 0,734, відповідно). Тому сумлінність була найбільш складною ознакою для оцінки з використанням будь-якого з цих двох методів. Методи: експертна оцінка близької людини та експертна оцінка інтерв'юера – найкращі для оцінки соціальної компетентності (факторні

Збірник наукових статей

навантаження = 0,547 та 0,485, дисперсія помилок = 0,072 та 0,586, відповідно).

Таблиця 1

Кореляційні взаємозв'язки в матриці множинних методів і ознак

Ознаки	Методи								
	СО			ЕОБЛ			ЕОІ		
	С_комп.	Сумл.	Е_стаб.	С_комп.	Сумл.	Е_стаб.	С_комп.	Сумл.	Е_стаб.
С_комп.	1,0								
Сумл.	0,20	1,0							
Е_стаб.	0,35	0,19	1,0						
С_комп.	0,40	0,10	0,22	1,0					
Сумл.	0,09	0,36	0,14	0,14	1,0				
Е_стаб.	0,20	0,11	0,41	0,30	0,18	1,0			
С_комп.	0,34	0,19	0,20	0,23	0,11	0,19	1,0		
Сумл.	0,09	0,30	0,14	0,09	0,20	0,06	0,24	1,0	
Е_стаб.	0,14	0,08	0,33	0,13	0,06	0,19	0,44	0,29	1,0

Примітка: Тут і далі. С_комп. – соціальна компетентність, Сумл. – сумлінність, Е_стаб. – емоційна стабільність, СО – самооцінка, ЕОБЛ – експертна оцінка близької людини, ЕОІ – експертна оцінка інтерв'юера.

Таблиця 2

МОММ оцінки трьох властивостей трьома методами

	Характеристики			Методи			Помилка
	С_комп.	Сумл.	Е_стаб.	СО	ЕОБЛ	ЕОІ	
С_комп.	0,680			0,253			0,475
Сумл.		0,691		0,195			0,488
Е_стаб.			0,769	0,231			0,361
С_комп.	0,791				0,547		0,072
Сумл.		0,516			0,005		0,734
Е_стаб.			0,554		0,035		0,691
С_комп.	0,430					0,485	0,586
Сумл.		0,414				0,310	0,734
Е_стаб.			0,396			0,329	0,734

Примітка: $\chi^2 = 11,245$, $p = 0,590$, $df = 13$; $RMSEA = 1,000$; $n = 240$.

С_комп. – соціальна компетентність, Сумл. – сумлінність, Е_стаб. – емоційна стабільність, СО – самооцінка, ЕОБЛ – експертна оцінка близької людини, ЕОІ – експертна оцінка інтерв'юера.

Конвергентна валідність – середнє навантаження (при аналізі кореляцій):

- за ознакою: соціальна компетентність (0,634), сумлінність (0,540) і емоційна стабільність (0,573);

- за методом: самооцінка (0,713), експертна оцінка близької людини (0,620) і експертна оцінка інтерв'юера (0,413).

Дискримінаційна валідність – кореляції ознак; $r_{12} = 0,368$; $r_{13} = 0,567$; і $r_{23} = 0,317$. Хороша дискримінантна валідність.

Дисперсія методу: середня коваріантність помилок: 0,441 – самооцінка; 0,499 – експертна оцінка близької людини і експертна оцінка інтерв'юера – 0,685. Найбільший ефект методу для експертної оцінки інтерв'юера.

Висновки, перспективи. Сучасний погляд на конструктну валідність полягає в тому, що теоретичний зміст конструкту лежить в основі інтерпретації тестових балів. Бал за тим чи іншим психологічним тестом повинен інтерпретуватися як емпіричний показник певного психологічного конструкту. Для оцінки конструктної валідності були запропоновані мультиознакові-мультиметодні матриці. Сучасний підхід до їх аналізу полягає в застосуванні процедури конфірматорного факторного аналізу, які дозволяють зробити висновки про основні ефекти ознаки та методів і оцінити конвергентну та дивергентну валідність. Показана можливість оцінки валідності з допомогою моделі корельованих факторів. Перспективним є порівняння оцінок конструктної валідності отриманих на основі різних типів моделей КФА.

Література

1. Фер Р. М. Психометрика: Введение / Р. М. Фер, В. Р. Бакарак. – Челябинск, Издательский центр ЮУрГУ, 2010. – 445 с.
2. Campbell D. T. Convergent and discriminant validation by the multitrait-multimethod matrix / D. T. Campbell, D. W. Fiske // Psychological Bulletin. – 1959. – Vol. 56. – P. 81-105.
3. Cronbach L. J. Construct validity in psychological tests / L. J. Cronbach, P. E. Meehl // Psychological Bulletin. – 1955. – Vol. 52. – P. 281-302.
4. Marsh H. W. Latent variable models of multitrait-multimethod data / H. W. Marsh, D. Grayson // Hoyle R. H., editor. Structural equation modeling: Concepts, issues, and applications. Thousand Oaks, CA: Sage; 1995. – P. 177-198.
5. Schmitt N. Methodology Review: Analysis of Multitrait-Multimethod Matrices / N. Schmitt, D. M. Stults // Applied Psychological Measurement. – 1986. – Vol. 10 (1). – P. 1-22.

6. Widaman K. F. Hierarchically nested covariance structure models for multitrait–multimethod data / K. F. Widaman // Applied Psychological Measurement. – 1985. – Vol. 9. – P. 1-26.

Валерий Олефир. Оценка валидности психологического теста: подход «множественные признаки – множественные методы».

Проанализированы современные подходы к оценке конструктивной валидности теста на основе анализа матриц множественных признаков – множественных методов процедурой подтверждающего факторного анализа.

Ключевые слова: конструктивная валидность, мультипризнаковые-мультиметодные матрицы, индексы годности.

Valerii Olefir. Evaluation of the construct validity of the test: the «multitrait- multimethods» approach.

Modern approaches to the evaluation of the construct validity of the test based on the analysis of multi-indicative-multimethod matrixes by the procedure of confirmatory factor analysis are analyzed.

Keywords: construct validity, multitrait–multimethod matrix, fit indices.

Стаття надійшла до редакційної колегії 30.09.2017

Інформація про автора:

Олефір Валерій Олександрович – доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри загальної психології, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна.

УДК 378.013.42

DOI 10.26697/9786177089000.2017.51

© Максимовська Н. О., 2017

Максимовська Наталія Олександрівна
Харківська державна академія культури

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОЇ МІСІЇ СТУДЕНТСТВА В КУЛЬТУРІ ЛЮДСТВА

Проаналізовано проблему соціального становлення студентської молоді в історичному аспекті, виявлено тенденції, що характеризують розвиток місії студентства в соціумі. Особливу увагу приділено їх соціальній ролі в умовах інформаційного суспільства. З'ясовано, що креативність, толерантність та соціальне лідерство є провідними складовими соціальної культури майбутньої інтелектуальної еліти.

Ключові слова: студентська молодь, соціальна роль, соціалізація, інформаційне суспільство, соціальна місія.

Проблема, її зв'язок із важливими практичними чи науковими завданнями. Сучасна вища освіта України, пройшовши довгий шлях перевтілень, являє собою складну динамічну систему, що має за мету не тільки забезпечити підготовку конкурентноспроможних фахівців у різних сферах функціонування держави та суспільства, але й встановити пріоритети вдосконалення інтелектуалів нашого часу. На відміну від попередніх етапів, підготовка кваліфікованих кадрів відбувається з урахуванням низки завдань, що зумовлені викликами сьогодення, зокрема інтеграція вітчизняної системи вищої освіти в європейський та світовий простір, функціонування в умовах глобальних інформаційних змін, а також завдань, що вирішує країна для вдосконалення підготовки фахівців на національному рівні. Система вищої освіти в усі часи віддзеркалює стан соціально-культурного середовища, пріоритетні соціальні цінності. У зв'язку з цим змінюється образ студентства, його соціальна місія, дослідження тенденцій розвитку якої є актуальним науковим завданням.

Аналіз публікацій (виділення невирішених проблем). Становлення студентства як соціальної групи досліджували К. Астахова, Н. Лавриченко, А. Лякішева, С. Савченко, Л. Сокурняська, В. Штифурак та ін. Значення вищої освіти в умовах інформаційного суспільства та особливості соціального розвитку студентства на зламі цивілізацій відзначали І. Курлішук, Є. Зеленів, А. Рижанова. Втім, подальше узагальнення процесу соціального

зростання студентів у філогенезі сприятиме поглибленому розумінню сучасних тенденцій соціалізації цієї групи молоді.

Ціль статті (постановка завдання). Метою статті є розгляд динаміки соціальної місії студентства в історичному контексті, з'ясування особливостей їх соціалізації в сучасних умовах інформаційної доби.

Вклад основного матеріалу, обґрунтування результатів дослідження. Якщо спробувати визначити, що таке інтелектуал європейського типу, то, на думку П. Уварова, це не тільки людина, що зайнята переважно інтелектуальною працею, але й зобов'язана особливим соціальним статусом саме цій діяльності [6]. Суспільство офіційно видає свідоцтво про здібності та право на інтелектуальний труд найкращим представникам молоді.

Середньовіччя відзначився виникненням перших європейських університетів у класичному розумінні, які мали виконувати важливе соціальне завдання – підготувати фахівців вищого рівня (богословів, філософів) для суспільного служіння, причому життєдіяльність і поведінка майбутньої еліти мали відповідати домінуючим на той час релігійним цінностям, а це ставило вимоги до благочестивого соціального образу середньовічного студентства. Університет, по суті, утворювався як організаційна структура нового суспільства, що здобувала собі захист хартії (охоронних грамот), права, привілеї. На відміну від шкіл попередніх століть, склалася практика колективної творчості. Перші університети відрізнялися тим, що в деяких з них (магістерські університети) не було майстрів та учнів – усі були рівні, обмінювалися готовим знанням. Але були й такі (або факультети «мистецтв» в університеті), які відвідувало більше студентів, відбувалося передання знань. Отже, виникнення закладів вищої освіти типу університетів було вирішальним щодо підготовки фахівців у «галузі мислення» (П. Уваров), що зумовило повільні зміни як середньовічної наукової думки, так і інтенсифікації та затребуваності знань у подальші періоди. Таким чином, соціальна місія студентства в цей період полягала в науковому обстоюванні ідей християнства поряд із здобуттям професійних засад, водночас, трансляванням цієї моделі поведінки в соціумі.

У період Відродження розвиток філософії, експериментальної науки, книгодрукування сприяв розквіту університетської освіти. Започатковується професіоналізація студентської молоді, коли не тільки філософ або богослов має вийти у соціальний простір, але й фахівець у певній галузі життя (природничі науки, медицина тощо). Це впливало на розвиток професійно спрямованих потреб поступово утворювало соціальний образ студентства.

Зміни в соціально-культурному середовищі за Нового часу (посилення ролі освіти, секуляризація, розвиток науки, прагматизм та раціоналізація життєдіяльності, трансформація соціальних зв'язків) загалом відбилися на студентському способі життя, стали показовими для виявлення соціальної місії студентської молоді. Відбувається розбудова університетської освіти разом зі становленням національних держав, отже, пов'язана з їх потребами. Згідно зі свідченням учених (Т. Жуковська, Д. Літошенко), з XVI – XVII ст. простежується послаблення об'єднувальної функції університетів, розвиток через цей освітній заклад національної культури. Але традиційні форми організації науково-навчальної діяльності та система соціальної комунікації відтворюються у кожному національному університеті [2, с. 18]. Університети Європи остаточно втрачають свою інтернаціональність на початку XVII ст. у зв'язку з розколом церкви, коли на зміну універсалізму приходить територіальний принцип [2, с. 25]. Таким чином, на тлі збереження традицій реалізуються можливості новачій. Соціальна місія студентів підкреслювала перехід від релігійних до професійно-громадянських пріоритетів.

На початку XIX століття була реформована система університетів, класичний гумбольтовський ідеал «університета науки» переформулював давню «університетську ідею» – університети нічого не винні уряду, навпаки, уряд зобов'язаний університету – ця програмна заява В.фон Гумбольта загальновідома. Так, Т. Жуковська констатує, що «з виникненням університетів у Галле (1694) та Геттінгені (1737) розпочалися зміни в змісті (дослідження вільної думки, керівництво духовним життям) та методах (системне викладання певної галузі науки, залучення до наукової діяльності студентів) навчання студентів. Змінилася мова викладання з латини на рідну» [2, с. 25-27]. Отже, німецькі університети стали носіями духу сучасності в тодішньому соціумі, на відміну від ліквідації старих університетів у післяреволюційній Франції та застарілими в Англії. З початком XIX ст. посилюється процес гуманізації університетської освіти (1810 р. Берлінський університет у Пруссії заснував В. фон Гумбольт), що зумовлено лібералізацією процесу навчання та наукової діяльності студентів.

Посилення релігійної свободи та раціональної прагматичності індустріальної доби вплинуло як на систему соціальних цінностей (поступова секуляризація, просування антропоцентричних аксіологічних пріоритетів), так і на систему вищої освіти різних національно-державних ареалів (розбудова національного університету, перевага власних досягнень особистості над традиційним інтелектуальним корпоративізмом, раціоналізація використання часу інтелектуальної еліти). Європейська вища освіта,

зберігаючи традиційне гуманітарне ядро, виробляла механізми збагачення змісту через інтеграцію прогресивних компонентів системи наукових знань [4, с. 325]. Зміни в змісті вищої освіти набували відповідного структурно-організаційного оформлення, зокрема регулювання освітньо-виховного процесу. Така трансформація вплинула на динаміку потреб студентів. Професіоналізація потребувала не тільки знань, умінь, навичок, але й формування науково-професійної свідомості, відповідних моделей поведінки, що стало уособленням соціальної місії.

Сучасний соціальний простір стрімко наблизився до нового якісного стану – цивілізації, основою розвитку й існування якої є особлива нематеріальна субстанція, що називається «інформацією», яка має властивість взаємодії як з духовним, так і з матеріальним світом людини. Специфічним для постіндустріального соціуму є те, що створюється глобальний інформаційний простір, здатний забезпечити нову якість життя; збільшується питома вага інформаційно-комунікативних технологій; з'являються якісно нові комунікацій та засоби ефективної інформаційної взаємодії людей на засадах зростаючого доступу до національних і світових інформаційних ресурсів; виникає потреба задоволення зростаючих людських потреб в інформаційних продуктах і послугах.

В новітніх соціально-культурних умовах особливого значення набуває місія вищих навчальних закладів і студентства як соціального суб'єкта, яке є безпосереднім учасником розбудови нового інформаційного середовища. Наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. вчені визначають статус вищих навчальних закладів та студентства в умовах інформаційного суспільства. На думку Е. Гідденса, дедалі актуальнішою стає наднаціональна роль університетів. Сучасні університети формують певну «космополітичну» генерацію, яка відіграє вирішальну роль у майбутньому розвитку Європи, зокрема щодо вивчення культур, вирішення проблем відчуження, оскільки на регіональну та національну культуру здійснюється великий тиск. Під загрозою опинилися моральні та духовні цінності, які традиційно слугували опорою суспільству [1]. Отже, заклад вищої освіти й суб'єкти, котрі беруть участь у навчально-виховному процесі, стають спільнотою, яка за результатами сумісної діяльності не тільки утримується на тому ціннісному й освітньому рівні, якого потребує нова інформаційна реальність, але й сприяє активізації творчого потенціалу. Серед загальних глобальних інтеграційних процесів саме вища освіта має здійснювати відповідальну місію: підготувати фахівців з творчими та нестандартними підходами до вдосконалення соціальної дійсності.

В умовах побудови глобальної культури людства заклад вищої освіти й студентство як соціальний суб'єкт мають виконувати роль авангарду у процесі збереження культурної ідентичності різних народів та просування національних і державних спільнот до безвіктимної глобальної інтеграції на основі загальнолюдських цінностей. Х. Ортега-і-Гассет застерігає не стати «людиною маси», тобто не відмовитися від зусиль щодо побудови власного життя та не перетворитися в результаті навчання на «цивілізованого варвара» – вузького спеціаліста, не здатного виконати завдання покоління відповідно до вимоги часу [5, с. 12]. Тобто культура завжди ширша за професійний розвиток, і долучення до загальнокультурних цінностей є контекстом вищої освіти та одним з її провідних завдань.

Розширення інформаційного простору відбувається динамічно, але здебільшого стихійно, що актуалізує демократичні соціально-виховні механізми регулювання його впливу на різні аспекти життєдіяльності студентства. В нашій країні ситуація характеризується тим, що система вищої освіти одночасно виконує три відповідальні завдання – сприяти відбудові національної держави, інтегруватися до євроспільноти, стати суб'єктом розбудови інформаційного суспільства, не втративши при цьому власної самобутності та культури. Отже, сучасний заклад вищої освіти концентрує в собі ці зобов'язання, перебуває в інформаційному середовищі, яке дедалі усталюється, нівелює межі між освітою та соціально-культурним простором, робить його відкритішим, ніж раніше, що потребує відповідного вдосконалення мети, завдань, змісту, методів та форм організації освітнього процесу. У зв'язку із цим студентська молодь, яка є рівноправним суб'єктом цієї соціально творчої діяльності, виконує, окрім традиційних завдань, місію інтеграції в постіндустріальне суспільство й провідну суспільну роль креативного лідера.

Звернення до системи рис, притаманних сьогоднішньому європейському ідеалові особистості дозволяє акцентувати зокрема на таких: «відкритість новим знанням і новій практиці як у стосунках з людьми, так і в навчанні, фаховій діяльності; віра у власні сили та можливості, неприйняття позиції фаталізму та пасивності при зіткненні з труднощами; прагнення посісти якомога вищий освітньо-професійний та соціальний статус; планування власної діяльності та власного життя; прагнення отримувати якомога більше інформації, бути в курсі справ як регіонального, так і загальнонаціонального та міжнародного значення» [3, с. 248]. Беззаперечно, що такі риси стають орієнтиром соціального позиціонування студентської молоді. Однак ці якості мають посилюватися соціально-ціннісним підґрунтям, на якій формуються просоціальні якості: солідарність, взаємна підтримка,

позитивна взаємодія, толерантність, альтруїзм, уміння діяти в команді, налагоджувати конструктивне спілкування, підтримувати одне одного, виявляти активну життєву позицію, зацікавленість життям інших людей, організовувати творче співробітництво тощо. Отже, студентство братиме безпосередню участь у культуротворенні інформаційної доби шляхом трансляції притаманних їм соціальних рис, що характеризують місію сучасних інтелектуалів.

Висновки, перспективи. Таким чином, трансформація системи вищої освіти зумовлює прояв культуротворчих засад вищої школи, зокрема й соціальної місії студентства в культурі людства. Протягом філогенезу від соціальної ролі філософа та богослова, через розвиток професійно спрямованих потреб та громадської активності, участь у соціальному добровільному служінні, волонтерській підтримці різних соціальних груп та проектів, нині кристалізується ідеал креативного соціального лідера, що транслює новітні моделі поведінки в соціумі, уособлює авангард прогресивних соціальних ідей. Перспективами подальших досліджень є обґрунтування моделі розвитку соціальної культури студентства в умовах інформаційного суспільства.

Література

1. Гидденс Э. Ускользающий мир: как глобализация меняет нашу жизнь : [пер. с англ.] / Э. Гидденс. – М. : Весь Мир, 2004. – 116 с.
2. Жуковская Т. Н. Университеты и университетские традиции в России / Т. Н. Жуковская. – Петрозаводск : Изд-во ПетрГУ, 2011. – 140 с.
3. Лавриченко Н. М. Педагогіка соціалізації: європейські абрисы / Н. М. Лавриченко. – Київ : ВіРА ІНСАЙТ, 2000. – 444 с.
4. Литошенко Д. Эволюция университетского образования в Европе XVI – конца XVIII веков / Литошенко Денис Александрович; Дальневост. гос. ун-т. – Владивосток, 2004. – 378 с.
5. Ортега-и-Гассет Х. Миссия университета / Х. Ортега-и-Гассет; пер. с исп. М. Н. Голубевой; ред. перевода А. М. Корбут; под общ. ред. М. А. Гусаковского. – Минск : БГУ, 2005. – 104 с.
6. Уваров П. Ю. Средневековый университет [Электронный ресурс] / П. Ю. Уваров // Постнаука. – Режим доступа: <http://postnauka.ru/video/11353>.

Наталья Максимовская Развитие социальной миссии студенчества в культуре человечества.

Проанализирована проблема социального становления студенческой молодежи в историческом аспекте, выявлены тенденции, которые характеризуют развитие миссии студенчества в социуме. Особое внимание уделено их социальной роли в условиях информационного

общества. Установлено, что креативность, толерантность и социальное лидерство являются основными составляющими социальной культуры будущей интеллектуальной элиты.

Ключевые слова: *студенческая молодежь, социальная роль, социализация, информационное общество, социальная миссия*

Natalia Maksimovskaya Developing students' social mission in the culture of humanity.

The issue of student youth's social growth was analyzed through historical point of view, which revealed tendencies that define the development of students' mission in society. Close attention was paid to their social role under conditions of information society. It was found out that creativity, tolerance and social leadership are the key components of future intellectual elite's social culture.

Keywords: *student youth, social role, socialization, information society, social mission.*

Стаття надійшла до редакційної колегії 01.10.2017

Інформація про автора:

Максимовська Наталія Олександрівна – доктор педагогічних наук, доцент, Харківська державна академія культури.

Maria Jose Espona
Information Quality Argentina

HELPING STUDENTS TO SOLVE RESEARCH PROBLEMS: AN INTERDISCIPLINARY PERSPECTIVE

Our informational time requires the development of specific models to deal with it. During the past 20 years, we witnessed the evolution of the amount of information along with the change of habits of the students, particularly when it comes to look for and select information. In our experience, the students need help to start to perform a research since the very beginning: understanding the current situation in a given topic of interest. Because of that, we develop a method, integrated by 4 other methodologies, and we tested already many times with great results. The methodologies we include are systems theory, mapping studies, information quality and competing hypothesis. These tools are from different areas of knowledge but when used sequentially, the students go from problem conceptualization to testing hypothesis.

Keywords: *systems theory, mapping studies, data quality, competing hypothesis.*

Introduction

None has any doubt about the positive aspects of living in the information society, but most of us don't realize its dark side until we have to solve a difficult research problem where the information available is superabundant.

The constant flux of information makes it necessary to face this situation from both a comprehensive perspective and a methodologically consistent one. This is not just about the amount of information but also its quality and how to evaluate it in order to have the optimal sources of information to work with.

In addition to superabundant information there is increased time pressure that affects researchers in 3 ways. There is a lack of time to (1) develop a clear definition of our research problem, (2) develop a search strategy to find high quality information, and (3) determine appropriate decision processes to select the most relevant information. These all create weak points on our work that lower its academic value.

Finally, when the students are about to start to prepare their dissertation most of the times the methodology courses are too theoretic, little practical, and they give little tools to apply when it comes to write it.

Materials and methods

Here we will present four methodologies: systems theory, mapping studies, data quality and competing hypothesis. All of them together allow us go from the problem conceptualization to the hypothesis testing in a methodologically consistent and structured way.

The idea of a using a combination of methodological tools, in an articulated way has its origin in a request made by the Peruvian Air Force. They wanted a dedicated course on research methodologies. We did not want to present to them just a collection of isolated, non-related methodologies that have little value when used standalone. So after reviewing a series of tools and considering along with them the mental process we have when we are developing a research, we developed an approach of using an integrated series of tools for our course.

Here we will present the four methodologies and how we link them in order to give to the students an easy to apply tool.

1 General Systems Theory

Out of the four methods that conform this proposal, the systemic method, developed after the general systems theory is the oldest and widely used in different disciplines. This theory has its detractors and fervent fans who «see» reality through it.

Ludwig von Bertalanffy (1969), father of the general systems theory, recognizes that Aristotle took the first step on this path with his famous phrase «the whole is greater than the sum of its parts». So, this theory, proposed by the Austrian scientist, with an organic perspective, articulated the theoretical developments that arise in the first half of last century, on systems in different areas of knowledge.

In his book (Bertalanffy, 1969), whose concepts are described in numerous articles, presents the three premises that sets the basis of his approach: systems exist within systems; the systems are open; the functions of a system depend on its structure.

Ludwig von Bertalanffy (1969) also makes other contributions that have to do with the operation of these systems. For example, he suggested that systems have an input either of materials, energy or information, which are used within the system for its components in different processes, and then give a result or product or output.

In the above concept, the timing of the sequence input – process – output clearly indicates that we are working with a dynamic vision of reality and its components.

In order to assimilate the ideas proposed by von Bertalanffy (1969), we present the following examples from very different knowledge areas: biology and strategic decision making.

The application of the systemic method to biology is so clear a familiar that surprises us: when we think in an ecosystem a concept that it is broadly used today, we can split the word in «eco» and «system», in other words, house systems, in this case, house is referred to our planet, or our big house. The concept of ecosystem from a systems theory perspective, includes its abiotic and biotic components, food chains, ultimately evolution.

Today all talk about ecology, including the above concepts, without even thinking that the organization of the ideas have the systemic method embedded.

If we dig a little and taking the information presented on the subject by FAO, who when defining the concept of ecosystem, it says that it «refers to the unit of animals, plants, humans, soil and climate, all related among them and forming an ensemble in equilibrium. Each of these elements influences the other and their relationships with each other depends on the overall balance».

If we analyze the idea presented here we see that it mentions the various components and their relationships and also speaks of a balance or homeostasis, one of the emergent properties of the systems.

Then states that the important thing is that the very definition of the ecosystem is based on the interdependence of its components (fauna, forest, soil, water, air, human beings) and how the balance between them can be maintained.

The example presented here shows how a theoretical development of a specific topic includes the concepts of systems theory, without even mention it. This is the magic of this theoretical approach developed by von Bertalanffy (1969).

There are two types of approaches that can come out: a study of the system and its components, considering the processes that occur inside it, and another the border, characterizing and studying the processes that take place there, in the limit. In both cases we have to consider what happens in the surroundings: from where the inputs come and to where the outputs go and changes it.

In the specific case of our course, the systems theory is the key to take the first step in the conceptualization and understanding of the research problem.

This tool allows us to identify not only the problem we want to study, and separated from its environment by building a (theoretical or actual) border but also individualize or identify their constitutive parts and the relationships between them and processes occurring within the system;

and finally it also allows us to define the research objectives, which at the end, frame our system.

II Mapping studies

This tool comes originally from the medical sciences where, for both pharmaceutical companies and physicians, it was very important to have a methodology to collect the information of the results of the implementation of treatments or uses of a product. The collection of data should be made in such way that the gathered information should be comparable and consistent. The need for standardization was the basis for the development of this tool.

This structured search method was then discovered and assimilated by the researchers of systems engineering, or informatics in general, and they mostly used it to develop the state of the art of the subjects in which they were working. Barbara Kitchenham (2010) has been the driving force behind this issue, while Dr. Marcela Genero Bocco (2014) of Alarcos Group (UCLM, Spain) is the leading Spanish-speaking experts.

But before going into details of this tool it is important to understand the reason for their inclusion here.

When most people perform searches, especially when rigor is required in the collection and analysis of results, many times, they just select a search engine, either Google or some virtual library, then they enter some keywords and finally they review the results and choose some of them. They follow this sequence of steps almost without thinking, and without registering the process or the results or the selection criteria.

This way of working smuggle a lot of errors, either by the keywords entered into the search engine, or the articles selection criteria. In the latter case, cognitive biases make people choose based on whether it is useful to our research, or comes from a source we consider valid. In other words, if its supports our thinking, we select it. We have this tendency and unless we use a tool with allow as to avoid such a deeply rooted bias, we are lost even before we start!

This is where the systematic review comes to our aid, giving us a guide of standardized procedures, with checkpoints, which allows us to perform a structured and replicable search.

Here is the sequence of work, divided into phases:

Phase 1: Planning the review.

The first step is to identify the need for a review: it has to do with the need to summarize existing relevant information on a topic or research problem. Having that ensemble of information allows us to know the state of art of an issue or problem.

The second step is to formulate research questions: this is the most important part, since they will lead the search process. Here we take what developed in the systems theory stage, when we study and conceptualize

our problem and then identify what aspects of it are going to study, and how we will do it. The formulation of the research objectives and research questions are the link between this first two methodologies.

A key point of this tool is that when the search is done, the selection of articles will be carried out based on whether they answer or not to the research questions, not how they do. This is how we start to elude our cognitive bias.

Once we have questions, we need to define the search protocol: a formal and detailed specific plan where each of the steps and features are identified. There is a list of the components of our search strategy:

- Search terms, alternative terms, synonyms; use OR, AND.
- Sources of information: virtual libraries, magazines, conferences, gray literature, Google.
- Inclusion and exclusion criteria.
- Quality criteria of each publication (of its content regarding the research problems and objectives).
- Strategy for data extraction (form design).
- Synthesis of extracted data (data analysis form in relation to the research questions).

Phase 2: Executing the review.

Now we do the search work itself: identifying relevant research using selected search terms and apply the criteria of inclusion and exclusion on the results obtained after used the chosen search engine.

It is important to point out that even when this tool was designed to be used both in medical search and later in academic libraries, its use using other search engines like Google had proved to be very useful and with interesting results. This aspect is quite important if we consider that not all the students have access to a digital library and also that not all problems are academic ones.

Once the first search is done we can analyze if our original protocol needs a revision, for example, refine or expand the keywords, change the research questions, use other sources of information, in order to have relevant and representative articles to be analyzed.

If we consider that the results obtained are fine, we can proceed with the selection of primary studies by first applying the criteria of inclusion and exclusion to all articles retrieved and second, those who remain are studied using the research questions. Those answers are incorporated on the data extraction file (usually an excel file), which already contains data specific to each publication (author, date, publisher, title, etc.). Then these results are analyzed, as in a traditional way and if feasible graphics are produced in order to better show the results of the mapping study.

Not always a study of the quality of selected studies is done, its importance will depend on the subject and the particular case. In any case

always must specify the criteria and method of evaluation, whether qualitative or quantitative.

Phase 3: Writing the Report.

In this last phase the results obtained are shown and it is essential to clearly state the procedure followed, including every possible detail of our work. The purpose of this way of presenting information is provide to the reader all the information he/she could need to repeat our study.

In the case of our methodological integration, the performance of the systematic review is essential for the other two tools that follow: first, is the raw material that will be evaluated in terms of their quality, with the methodology of quality information and the other, they will be the evidence to be used to validate the assumptions in the methodology of competing hypotheses.

III Information quality core concepts

In a world with an overload of information it is important to find a method to evaluate and categorize it in order to better profit both its content and metadata.

In this context is where information quality, developed by researchers at the MIT (Cambridge, MA, USA) provides help.

We consider their methodology as a 3 legs table: a. Categories and dimensions. b. Participants. c. TDQM cycle.

a. Categories and dimensions.

Wang and Strong (1996) developed a framework to evaluate and hierarchically organize information. In order to build it, they survey information consumers and MBA students about which attributes the information should have, resulting in 179 attributes. Then, they did a new survey with the objective of learning the importance of the attributes identified before to a bigger pool of data consumers. At the end of the process they identify 16 dimensions, grouped in 4 categories (Table 1).

Table 1

Information Quality Categories and Dimensions (Fisher et al, 2006)

Categories	Dimensions
Intrinsic IQ	Accuracy, believability, objectivity, reputation
Contextual IQ	Value-added, relevancy, timeliness, completeness, amount of data
Representational IQ	Interpretability, ease of understanding, representational consistency, conciseness of representation
Accessibility IQ	Access, security

b. Participants.

The participants are Collector, Custodian and Consumer (3C's), who are the stakeholders in the flow of information inside organizations. The

identification of the role played by the different actors in a given process (4), and an evaluation of their performance, will allow understanding organizational problems.

c. TDQM cycle.

The Total Data Quality Management is a continuous cycle that when is applied by an organizations will allow them to implement an IQ Program and check its results in the future (1). It includes 4 steps: Define, Measure, Analyze and Improve.

Finally, the information quality tool, including all its components, gives to the people who use it a new multidimensional perspective which allow them to have at the same time the broad picture of the quality of the information they gather, and at the same time a lot of detail of them.

IV Competing hypothesis

This tool was developed by Richards J. Heuer (1999), an intelligence analysis expert from the CIA (Central Intelligence Agency USA), between 1978 and 1986 and was released for the entire community in his book *Psychology of Intelligence Analysis*.

This methodology was designed to be used in cases of complex problems, where there are many possible futures scenarios and there is a lot of evidence to be consider to their verification.

The operating mechanism of this tool is basically the simultaneous study of all possible hypothesis and contrast them with existing evidence. The result will be a table with all the hypothesis organized according to amount and type of evidence each one has.

With the hypothesis matrix, where the estimated correlation between the two elements and then try to identify, by the sum of the different probabilities, the hypothesis with more support in the available evidence is placed probability is built.

It is important to point out what Heuer (1999) says: the result of the methodology is which hypothesis has more support according with the available evidence and not which is the hypothesis with higher probability of occurrence.

In the context of our methodological integration, we generate the hypotheses using our research questions from the mapping study.

The evidence used here is the one identified in the stage of systematic review, which was also evaluated with the tool of information quality. It is also possible to analyze how behave the evidence according to its quality hierarchy with the hypothesis we are testing.

Also, using as evidence the items obtained in the review we avoid a very important way cognitive biases that would have us choose only confirmatory evidence of different scenarios. Table 2 shows the format of the matrix is observed.

Competing hypothesis matrix

Evidence	Hypothesis 1	Hypothesis 2
Evidence 1	+	+
Evidence 2	+	--
Evidence 3	+	Not apply
Evidence 4	Not apply	++
Evidence 5	-	+
Total	3+ 1-	4+ 2-

Note. The + means the evidence support the hypothesis and how strong it does; the – means that it doesn't support it and not apply means that has not relation to the hypothesis under study. (Author version of the original in Heuer, 1999)

Results

Under the umbrella of the Humboldt International University of Miami and the NGO ArgIQ, we presented this course four times.

Here we present the four tools that are part of this methodological proposal that aims to help the researcher to work in an environment of high volume of information, high uncertainty and cognitive biases. But it is important to mention that at the beginning of the course we took some time to try to understand how we think and how we make decisions, with the objective of making the students reflect on their cognitive biases and how to deal with them.

Integration works as follows:

- The systems theory helps us to frame the research problem while identifying the objectives we intend to work with.

- The previously developed objectives are transformed into research questions for the mapping study. This methodology is critical because it will be used to identify and select the items we use as raw material for our work.

- The articles selected in the mapping study will be evaluated and hierarchically organized according to the information quality categories and dimensions.

- At the final stage, the research questions are used to develop the hypothesis, the items selected in the mapping study will be the evidence (hierarchically organized according to the information quality tool) used to test each hypothesis.

The students should write at the end a document where all the tools are integrated and show their conclusions at the end.

During the course we work intensively with each student to help them to think through and analyze their own research problem using each methodology.

So far we presented this course in two formats: in the traditional class and using a website to exchange material and send tasks and interact

between classes. Depending on the students, each of the modalities had its own pros and cons.

Until today we presented the course four times, with different results, most of them positives. The students consider that the use of the enchainned methodological tools help them to finally «solve» their research problem and give them a new perspective when it comes to read other kind of documents or thesis.

The sole negative results were obtained when the students didn't have a research problem to work with. They learnt how to use the tools but they never arrived to a final document with conclusions.

Out of the 43 students that complete the course, just about 15 are willing to rewrite their final document into a book chapter to be published by the HIU and which will be used as course material.

Conclusions

With the experience we have so far, we can say that the tool we develop and presented here is quite useful for our students not just to deal with a typical academic research problem but also to evaluate others research and developments.

They were able to incorporate all the methodologies and learned how to apply them in different problems.

What we consider most important is that they were able at the end of the course to deal with their cognitive bias in

References

1. Bertalanffy, L. V. (1969). *General Systems Theory: Foundations, Development, Applications*. New York: George Baziller. Retrieved from: https://monoskop.org/images/7/77/Von_Bertalanffy_Ludwig_General_System_Theory_1968.pdf.

2. Espona, M. J. (2016). *Metodologías para el análisis de información: una necesidad de nuestros días*, in *Desarrollo de Competencias para el Siglo XXI*. Miami: Alexandria Library Publishing House.

3. Fisher, C., Lauria, E., Chengalur-Smith, I., & Wang, R. (2006). *Introduction to Information Quality*. Cambridge: MITIQ.

4. Genero Bocco, M. F., Cruz-Lemus, J. A., & Piattini Velthuis, M. G. (2014). *Métodos de investigación en ingeniería del software*. Madrid: Ra-Ma.

5. Heuer, R. J. (1999). *Psychology of Intelligence Analysis*. Washington: Central Intelligence Agency. Retrieved from: <https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/books-and-monographs/psychology-of-intelligence.pdf>.

6. Kitchenham, B., Pretorius, R., Budgen, D., Brereton, P., Turner, M., Niazi, M., & Linkman, S. (2010). *Systematic literature reviews in software engineering – A tertiary study*. *Information and Software Technology*, 52(8), 792-805. <https://doi.org/10.1016/j.infsof.2010.03.006>

Марія Дж. Еспона. Допомога студентам у вирішенні дослідницьких проблем: міждисциплінарна перспектива.

Інформаційна ера вимагає розробки конкретних моделей для вирішення дослідницької проблеми. За останні 20 років ми стали свідками еволюції обсягу інформації поряд зі зміною звичок студентів, особливо коли справа стосується пошуку і вибору інформації. Згідно проведеного експерименту встановлено, студентам потрібна допомога в організації дослідженні з першого етапу: розуміння поточної ситуації в заданій темі, що представляє інтерес. Для цього ми пропонуємо методологію, інтегровану чотирма методами, які ми тестували багаторазово, отримуючи високі результати. У число використовуваних нами методологій входять: теорія систем, картографічні дослідження, якість даних і конкуруюча гіпотеза. Ці інструменти взяті з різних областей знань, але, коли вони використовуються послідовно, студенти переходять від концептуалізації проблем до гіпотези дослідження.

Ключові слова: теорія систем, картографічні дослідження, якість даних, конкуруюча гіпотеза.

Мария Дж. Эспона. Помощь студентам в решении исследовательских проблем: междисциплинарная перспектива.

Информационная эра требует разработки конкретных моделей для решения исследовательской проблемы. За последние 20 лет мы стали свидетелями эволюции объема информации наряду с изменением привычек студентов, особенно когда дело касается поиска и выбора информации. Согласно проведенного эксперимента установлено, студентам нужна помощь в организации исследования с первого этапа: понимание текущей ситуации в заданной теме, представляющей интерес. Для этого мы предлагаем методологию, интегрированную четырьмя методами, которые мы тестировали многократно получая высокие результаты. В число используемых нами методологий входят: теория систем, картографические исследования, качество данных и конкурирующая гипотеза. Эти инструменты взяты из разных областей знаний, но, когда они используются последовательно, студенты переходят от концептуализации проблем к гипотезе исследования.

Ключевые слова: теория систем, картографические исследования, качество данных, конкурирующая гипотеза.

Received 02.10.2017

Information about the author:

Espona Maria Jose – Professor, ArgIQ Co-director, Information Quality Argentina.

**Медвідь Михайло Михайлович,
Тробюк Володимир Іванович**

Національна академія Національної гвардії України

ОБҐРУНТУВАННЯ ВИБОРУ РЕАЛІЗАЦІЇ МОДЕЛІ ЗДОБУТТЯ ВИЩОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ

У статті відображено зміст моделей здобуття вищої військової освіти – базової та модернізованої. На підставі положень Закону України «Про освіту» обґрунтовано вибір реалізації моделі здобуття вищої військової освіти. Запропоновано внести зміни до державного замовлення на підготовку кадрів для Національної гвардії України.

Ключові слова: вища військова освіта, Закону України «Про освіту».

Проблема, її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Потреби суспільства, ринку праці та держави у кваліфікованих фахівцях з часом змінюються і ці зміни залежать від економічної, політичної і, як свідчить досвід, від військової ситуації в державі [1; 2; 3]. Змінюваність умов, відповідно до економічної енциклопедії, – це відхилення від стійких значень, коливань параметрів системи, її окремих елементів та навколишнього середовища [4, с. 603]. Такі зміни відбуваються і у вищій військовій освіті, зокрема у зв'язку з прийняттям Закону України «Про освіту» [5].

Аналіз публікацій (виділення невирішених проблем). За результатами аналізу наукових праць учених В. І. Алещенка, С. Т. Полторака, Ю. І. Приходька, Ю. Є. Репіла, В. М. Телелима, В. П. Чабаненка та інших виділяємо такі проблеми вищої військової освіти: 1) контроль [6] та моніторинг [7] освітньої діяльності; 2) створення нових навчальних технологій [8]; 3) врахування перспектив розвитку вищої військової освіти за кордоном [8]; 4) інноваційний розвиток вищої військової освіти в контексті інноваційної політики та інноваційної діяльності [9]; корупції у системі вищої військової освіти [10]; удосконалення підготовки студентів військових кафедр [11]; формування патріотизму військовослужбовців [12]. Згадані проблеми вищої військової освіти та їх вирішення необхідно враховувати у стратегії розвитку вищого військового навчального закладу в умовах постійних змін. Не менш

важливою проблемою є вибір реалізації моделі здобуття вищої військової освіти.

Ціль статті обґрунтувати вибір реалізації моделі здобуття вищої військової освіти.

Виклад основного матеріалу, обґрунтування результатів дослідження. У Національній академії Національної гвардії України, враховуючи специфіку підготовки фахівців за спеціальностями, підготовка кадрів для Національної гвардії України здійснюється за двома моделями (табл. 1).

Таблиця 1

Моделі здобуття вищої військової освіти

Пор. №	Назва моделі	Наповнення моделі	Витрати часу
1	Базова	Б ТР (4 р) + М ОТР (2 р)	6 р
2	Модернізована	Б ТР (3,5 р) + М ТР (1,5 р) + М ОТР (2 р)	7 р

де:

Б – рівень вищої освіти «перший (бакалаврський)»;

М – рівень вищої освіти «другий (магістерський)»;

ТР – рівень військової освіти «тактичний»;

ОТР – рівень військової освіти «оперативно-тактичний».

Відповідно до статі 21 Закону України «Про освіту», який нещодавно прийняли виникає проблема – **приведення у відповідність рівнів вищої та рівнів військової освіти**, адже відповідно до статті 1 Закону України «Про освіту»: рівень освіти – завершений етап освіти, що характеризується рівнем складності освітньої програми, сукупністю компетентностей, які визначені, як правило, стандартом освіти та відповідають певному рівню Національної рамки кваліфікацій.

Відповідно до статі 10 Закону України «Про освіту»:

- перший (бакалаврський) рівень вищої освіти відповідає сьомому рівню Національної рамки кваліфікацій;

- другий (магістерський) рівень вищої освіти відповідає восьмому рівню Національної рамки кваліфікацій.

Відповідно до пункту 4 статі 15 Закону України «Про освіту»: військова освіта офіцерського складу передбачає оволодіння рівнів військової освіти (тактичний, оперативно-тактичний або оперативно-стратегічний) та здобувається одночасно з вищою освітою.

Відповідності рівнів військової освіти рівням Національної рамки кваліфікацій не визначено. Враховуючи опис кваліфікаційних

рівнів Національної рамки кваліфікацій таку відповідність військовій освіті можна визначити самостійно (табл. 2).

Таблиця 2

Відповідність рівнів вищої та військової освіти рівням
Національної рамки кваліфікацій

Рівень вищої освіти	Рівень НРК	Опис кваліфікаційних рівнів НРК	Рівень військової освіти
Перший (бакалаврський)	Сьомий рівень	Здатність розв'язувати складні задачі і проблеми у певній галузі професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог	Тактичний рівень
Другий (магістерський)	Восьмий рівень	Здатність розв'язувати комплексні проблеми в галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань та/або професійної практики	Оперативно-тактичний рівень або оперативно-стратегічний

З метою запобігання виникненню проблем щодо підготовки кадрів для Національної гвардії України у зв'язку з прийняттям нового нормативно-правового акту Закону України «Про освіту» доцільно здійснити перехід на підготовку кадрів за базовою моделлю (Б ТР (4 р) + М ОТР (2 р)).

Загальні витрати на підготовку кадрів зменшаться (див. табл. 1). Зекономлені бюджетні кошти доцільно витратити на збільшення державного замовлення на підготовку кадрів для Національної гвардії України.

Висновки. У статті відображено зміст моделей здобуття вищої військової освіти – базової та модернізованої. На підставі положень Закону України «Про освіту» обґрунтовано вибір реалізації моделі здобуття вищої військової освіти. Запропоновано внести зміни до державного замовлення на підготовку кадрів для Національної гвардії України.

Література

1. The ways of development higher military school in the conditions of permanent changes of military theory / M. Medvid, K. Fisun, S. Bielai,

Ya. Pavlov, Yu. Medvid, V. Demyanishin // ძალა და საზოგადოება (ისტორია, თეორია, პრაქტიკა) [Authority and Society (history, theory, practice)]. – 2017. – № 2 (42). – С. 163-179.

2. Управління змінами у військових системах вищої освіти та професійної орієнтації / М. М. Медвідь, А. В. Бабічев, В. М. Дем'янишин, Я. В. Павлов // Актуальні питання освіти і науки : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 10–11 листоп. 2016 р.). – Х. : ХНЕУ ім. Семена Кузнеця, 2016. – С. 274-280.

3. Попереду змін у військових системах вищої освіти та професійної орієнтації / М. М. Медвідь, А. В. Бабічев, В. М. Дем'янишин, Ю. І. Медвідь, А. Г. Бухун // Вісник Черкаського університету. – 2016. – Вип. № 14. – С. 76-87.

4. Економічна енциклопедія : наукове видання / відповідальний ред. С. В. Мочерний. – в 3 т. – Т. 1. – К. : «Академія»; Тернопіль: Академія народного господарства, 2000. – 863 с.

5. Про освіту [Електронний ресурс] : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

6. Полторак С. Т. Контроль як функція державного управління освітньою діяльністю у ВЗ Збройних Сил України / С. Т. Полторак // Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія : Державне управління. – 2016. – Вип. 1. – С. 26-31.

7. Телелим В. М. Моніторинг в системі військової освіти / В. М. Телелим, Ю. І. Приходько // Військова освіта. – 2014. – № 1. – С. 3-14.

8. Полторак, С. Т. Розвиток системи вищої військової освіти України та за кордоном: державноуправлінські аспекти / С. Т. Полторак // Інвестиції: практика та досвід. – 2016. – № 3. – С. 70-73.

9. Телелим В. М. Військова освіта: актуальні проблеми інноваційного розвитку / В. М. Телелим, Ю. І. Приходько // Збірник наукових праць Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2016. – Вип. 51. – С. 7-18.

10. Репіло Ю. Є. Можливість виникнення та існування корупційних загроз у системі вищої військової освіти / Ю. Є. Репіло, С. В. Тарасов // Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони. – 2015. – № 1. – С. 157-164.

11. Чабаненко В. П. Формування організаційно-методичної самостійності студентів кафедр військової підготовки в умовах модернізації вищої освіти / В. П. Чабаненко, Я. Б. Зорій // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 16 : Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики. – 2011. – Вип. 14. – С. 287-291.

12. Алещенко В. І. Досвід формування патріотизму як ціннісної орієнтації особистості військовослужбовця в арміях провідних країн світу / В. І. Алещенко, Ю. В. Каменюк // Правничий вісник Університету «КРОК». – 2014. – Вип. 20. – С. 186-190.

Михаил Медвид, Владимир Тробюк. Обоснование выбора реализации модели получения высшего военного образования.

В статье отражено содержание моделей получения высшего военного образования – базовой и модернизированной. На основании положений Закона Украины «Об образовании» обоснован выбор реализации модели получения высшего военного образования. Предложено внести изменения в государственный заказ на подготовку кадров для Национальной гвардии Украины.

Ключевые слова: *высшее военное образование, Закона Украины «Об образовании».*

Mikhailo Medvid, Volodymyr Trobiuk. The foundation of choice of the models of higher military education realization.

The article reflects the content of the models of obtaining higher military education – basic and modernized. The choice of the model for obtaining higher military education was substantiated according to the Law of Ukraine «On Education». It was proposed to make changes to the state order for training for the National Guard of Ukraine.

Keywords: *higher military education, Law of Ukraine «On education».*

Стаття надійшла до редакційної колегії 02.10.2017

Інформація про авторів:

Медвідь Михайло Михайлович – доктор економічних наук, старший науковий співробітник, заступник начальника навчально-методичного центру – начальник відділу методичного забезпечення навчального процесу, Національна академія Національної гвардії України.

Тробюк Володимир Іванович – кандидат військових наук, доцент, начальника навчально-методичного центру, Національна академія Національної гвардії України.

УДК 159.922.736

DOI 10.26697/9786177089000.2017.73

© Гіль Л. А., 2017

Гіль Людмила Анатоліївна

Комунальний заклад «Дошкільний навчальний заклад № 123
комбінованого типу Харківської міської ради»

СТІЙКІСТЬ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА СУЧАСНОСТІ

У статті розглядається питання розвитку навчально-пізнавальних інтересів молодших школярів у сучасному світі. Акцентуються стрімкі зміни, які відбулися у світі за останні десятиріччя, та їх вплив на розвиток дітей дошкільного та шкільного віку. Досліджується стійкість та зміст навчально-пізнавальних інтересів молодших школярів. У більшості учнів переважають розважальні інтереси, або широкі, не сфокусовані інтереси. Формулюються педагогічні завдання: через підтримку (але ні в якому разі не пригнічення) розважальних інтересів формувати в учнів навчально-пізнавальний інтерес, застосовуючи у навчальних ситуаціях ігрове моделювання, практичні вправи, використовуючи сучасні технічні засоби, звертаючись до аналізу пізнавальних мультиплікаційних фільмів і т.д.

Ключові слова: *інтерес, навчально-пізнавальні інтереси, молодший шкільний вік, стійкість інтересів, зміст інтересів.*

Проблема, її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. З розвитком інформаційних технологій, інтернет-комунікацій та різних технічних приладів (ПК, планшетні комп'ютери, смартфони і т.п.) предметно-соціальне середовище розвитку дитини зазнає значних змін. Дослідження психологів останніх років показали, що сучасні молодші школярі стали більш обізнаними, ерудованими, розкутими, ніж їх однолітки минулих поколінь, але так само для них характерні такі полярні прояви, як: доброта і егоїзм, колективне і індивідуальне, бравада і страх одночасно. Найбільш часта проблема, яка трапляється у дітей молодшого шкільного віку – дисгармонійний розвиток. Це відставання в розвитку емоційно-вольової сфери (діти інфантильні, несамостійні) на тлі розвинутого за віком інтелекту. Вже, вступаючи до школи, першокласник виказує інтереси до різних сфер дійсності. Отримавши змогу оперувати великою кількістю інформації, грати та самому

обирати різноманітні напрями гри, сучасні першокласники мають дуже велике коло інтересів, видозмінене коло. Так, завданням педагога стає, перш за все, перетворення цих інтересів на навчально-пізнавальні, зосереджені на навчальному матеріалі.

У питанні щодо класифікації інтересів, особливо за їх змістом, між дослідниками цієї проблеми немає спільної думки. Більшість з них визначає інтерес як пізнавальну спрямованість або пізнавальне ставлення до певного предмета (в широкому розумінні). Пізнавальний інтерес являє собою основу розвитку схильностей учнів, а отже, і їх професійного спрямування. Інтерес являє собою важливу спонукальну силу до учіння, до оволодіння основами наук, важливий засіб навчання.

Аналіз публікацій (виділення невіршених проблем).

Проблема інтересу привертала до себе увагу видатних педагогів та психологів (Я. Коменського, К. Ушинського, Г. Щукіної, Н. Бібік, О. Киричук, О. Савченко та інших).

Також проблема навчально-пізнавального інтересу розкривається у роботах психологів, які працювали над розробкою та вдосконаленням так званої системи розвивального навчання (В. Давидов, О. Дусавицький, Є. Заїка, В. Репкін, Н. Репкіна та інші).

Особливістю пізнавального інтересу є його здатність збагачувати й активізувати процес не тільки пізнавальної, але і будь-якої іншої діяльності людини, оскільки пізнавальне першоджерело є в кожній з них. У професійній діяльності людина, використовуючи предмети, матеріали, інструменти, способи, має потребу в пізнанні їхніх властивостей, у вивченні наукових основ сучасного виробництва, в осмисленні процесів раціоналізації праці, у знанні технології того чи іншого виробництва. Будь-який вид людської діяльності містить у собі пізнавальне першоджерело, пошукові творчі процеси, які сприяють перетворенню дійсності. Будь-яку діяльність людина, збагачена пізнавальним інтересом, робить з більшою пристрасстю, ефективно.

Пізнавальний інтерес взаємодіє з такими особистісними властивостями людини як активність, самостійність, під впливом яких він сам розвивається і сприяє розвитку цих властивостей. У педагогіці пізнавальному інтересу надано своє визначення: це виборча спрямованість особистості, звернена до сфери пізнання, її предметної сторони і самого процесу оволодіння знаннями.

Своєрідність пізнавального інтересу полягає в тенденції людини, що володіє пізнавальним інтересом, заглиблюватися в суть пізнаваного, а не бути на поверхні явищ. Пізнавальний інтерес становить найважливіший мотив навчання, який лежить в основі позитивного ставлення учнів до школи, до знань, який спонукає вчитися з бажанням.

Ціль статті – аналіз змісту й стійкості навчально-пізнавальних інтересів сучасних молодших школярів.

Виклад основного матеріалу, обґрунтування результатів дослідження. Для дослідження змісту навчально-пізнавальних інтересів була використана методика «Альтернативних творів». Школярам слід було написати твір за одною із запропонованих тем:

- 1) Що я знаю про слово.
- 2) Що я знаю про математику.
- 3) Чим я люблю займатися.
- 4) Мій вихідний день.

Для дослідження стійкості пізнавальних інтересів сучасних школярів було використано методику написання твору «Що таке людина» за О. К. Дусавицьким, який зазначав: «найважливіший показник навчально-пізнавального інтересу – прояв інтересів поза навчальною ситуацією, чи є у дітей прагнення до самостійного розширення та поглиблення знань в тій чи іншій області» [1].

У дослідженні взяли участь учні молодших класів середніх загальноосвітніх шкіл м. Харкова загальною кількістю 68 осіб.

В ході дослідження були виявлені наступні показники, які наведено нижче (див. рис. 1).

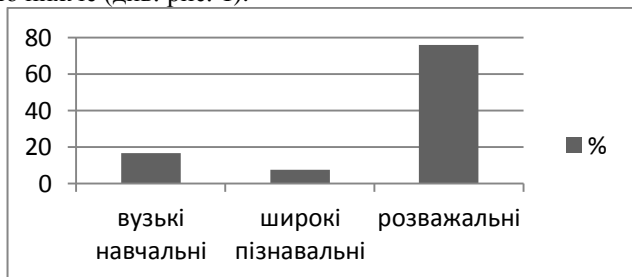

Рис. 1. Відсоток представленості інтересів молодших школярів

Ми бачимо, що у сучасних молодших школярів переважають розважальні інтереси (75,5%), на другому місці – узькі навчальні (16,6%) й майже не виражені – широкі пізнавальні інтереси (7,5%). Так, переважаючими інтересами молодших школярів є саме розважальні інтереси, не пов'язані з навчанням. Тобто ведучою діяльністю дітей залишається ігрова діяльність, її трансформація у навчальну не відбувається. При цьому також треба враховувати вік сучасних молодших школярів. Зважаючи на «розвиненість» дітей, їх досить ранні вміння рахувати, писати й читати, у психічному плані вони залишаються не готовими до нової ситуації розвитку. Тому завданням вчителя першокласників є вірна адаптація дитини до навчальної діяльності з урахуванням особливостей розвитку інтересів школярів. Менше 20% учнів виявляються готовими до навчання, це

переважно ті, які обрали коло своїх інтересів, та воно співвідноситься з навчальною діяльністю у межах шкільного навчання. Лише 7,5% учнів мають широкі пізнавальні інтереси, що є сприятливою умовою для розвитку саме навчально-пізнавального інтересу й гармонійного проходження кризи семи років.

У дослідженні стійкості навчально-пізнавальних інтересів надійна оцінка може бути отримана шляхом аналізу знань дітей щодо того предмету, який спеціально не вивчається (або майже не вивчається) в початковій школі, але з уявленнями про який, представленими в тій чи іншій формі, діти постійно стикаються у своєму повсякденному житті. Саме аналіз твору на тему «Що таке людина» дає нам змогу дати оцінку стійкості навчально-пізнавального інтересу.

Всі діти в тій чи іншій мірі впоралися з поставленим завданням. Всі твори були схожі за такими параметрами: діти спочатку намагалися дати визначення поняттю, вони писали «Людина – це істота, яка...», «Людина – це живий організм, що може...», «Людина – це особа, яка...». Потім вони виокремлювали особливі ознаки, такі як харчування, розмноження, розвиток і т.д. У багатьох творах діти відзначали, чим людина відрізняється від тварини – ні хутра, ні хвоста... Їх мовлення було позбавлене науковості і складних слів, проте вони демонстрували широкі знання щодо поставленого питання.

Висновки, перспективи. Отже, можна зробити висновок, що сучасні школярі не позбавлені пізнавальних інтересів, проте їх коло видозмінене та не завжди відповідає вимогам школи. У більшості учнів переважають розважальні інтереси, або широкі, не сфокусовані інтереси. Вони ще не набули вміння спрямовувати їх в одному, наприклад, навчальному напрямку. Тому перед педагогами молодших класів постає завдання – через підтримку (але ні в якому разі не пригнічення) розважальних інтересів формувати в учнів навчально-пізнавальний інтерес, застосовуючи у навчальних ситуаціях ігрове моделювання, практичні вправи, використовуючи сучасні технічні засоби, звертаючись до аналізу пізнавальних мультиплікаційних фільмів і т.д.

Література

1. Дусавицький О. К. Діагностика розвитку особистості молодшого школяра / О. К. Дусавицький, М. В. Розен. – Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. – 216 с.
2. Давыдов В. В. О понятии развивающего обучения / В. В. Давыдов. – Томск: «ПЕЛЕНГ», 1995. – 144 с.
3. Репкина Г. В. Оценка уровня сформированности учебной деятельности: В помощь учителю начальных классов / Г. В. Репкина, Е. В. Заика. – Томск: «ПЕЛЕНГ», 1993. – 61 с.

Людмила Гиль. Стойкость учебно-познавательных интересов младших школьников как психолого-педагогическая проблема современности.

В статье рассматривается вопрос развития учебно-познавательных интересов младших школьников в современном мире. Акцентируются стремительные изменения, которые произошли в мире за последние десятилетия, и их влияние на развитие детей дошкольного и школьного возраста. Исследуется устойчивость и содержание учебно-познавательных интересов младших школьников. У большинства учеников преобладают развлекательные интересы, или широкие, не сфокусированные интересы. Формулируются педагогические задачи: через поддержку (но ни в коем случае не подавление) развлекательных интересов формировать у учащихся учебно-познавательный интерес, применяя в учебных ситуациях игровое моделирование, практические упражнения, используя современные технические средства, обращаясь к анализу познавательных мультипликационных фильмов и т. д.

Ключевые слова: *интерес, учебно-познавательные интересы, младший школьный возраст, устойчивость интересов, содержание интересов.*

Lyudmila Gil. Stability of educational and cognitive interests of junior schoolchildren as a psychological and pedagogical problem of modernity.

The article deals with the development of educational and cognitive interests of junior pupils in the modern world. The rapid changes that have taken place in the world over the past decades are accentuated. Their impact on the children development in preschool and school age is considered. The stability and content of educational and cognitive interests of junior pupils are researched. Most pupils have entertainment interest, or broad, non-focused interests. The pedagogical tasks are formulated – supporting entertainment interests, using the games modeling, practical exercises, modern technical tools, analyzing multiplication films, teacher may forming educational and cognitive interests of pupils.

Keywords: *interest, educational and cognitive interests, junior schoolchildren, interest stability, interest content.*

Стаття надійшла до редакційної колегії 02.10.2017

Інформація про автора:

Гіль Людмила Анатоліївна – практичний психолог, Комунальний заклад «Дошкільний навчальний заклад № 123 комбінованого типу Харківської міської ради».

Кравченко Ганна Юрїївна

Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця

АДАПТИВНЕ УПРАВЛІННЯ: МОЖЛИВОСТІ ТА СПЕЦИФІКА АДАПТИВНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ

У статті розглянуто питання адаптивного управління розвитком вищих навчальних закладів. Визначено, що система управління формує або активізує потенціал закладу, спрямовуючи його розвиток. Уточнено можливості та специфіку адаптивного управління соціально-педагогічними системами, які впливають на управління розвитком вищих закладів освіти. Зазначено, що адаптивне управління визнає пріоритет розвитку об'єкта (суб'єкта) і здійснюється за допомогою процесів самоорганізації. Звернено увагу на загальні закони розвитку, що приводять до змін у діяльності всіх структурних підрозділів кафедральної системи вищих закладів освіти. Акцентовано увагу на тому, що одним із основних призначень соціального управління є регулювання спільної діяльності людей шляхом цілеспрямованого й самоорганізації для задоволення власних потреб та потреб розвитку кафедральної системи вищих закладів освіти. А можливості адаптивного управління передбачають розвиток через якісні та кількісні зміни кафедральної системи та самої організації.

Ключові слова: *адаптивне управління, адаптивне управління розвитком, соціально-педагогічні системи, кафедральна система, вищий заклад освіти.*

Проблема, її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Основними складовими будь-якого вищого навчального закладу, незалежно від його розміру, сфери функціонування та завдань, які він вирішує, є *суб'єкти діяльності* (керівники, викладачі, аспіранти, студенти, слухачі, обслуговуючий персонал) та система *управління*, що формує або активізує потенціал закладу, спрямовуючи його розвиток. Важливого значення для нашого дослідження набувають питання управління адаптивними системами у сфері освіти, зокрема: дослідження адаптивного управління педагогічними системами П. Третьякова, С. Мітіна, Н. Бояринцевої; створені педагогічні технології адаптивної школи М. Капустіна і

технології адаптивного управління Г. Єльнікової, Г. Полякової, В. Петрова, І. Лапшиної.

Ціль статті полягає у розкритті особливостей законів розвитку, специфіки та можливостей адаптивного управління розвитком соціально-педагогічних систем.

Аналіз публікацій (виділення невирішених проблем). Безліч цілей і завдань, що стоять перед кафедрами та структурними методичними підрозділами вищих закладів освіти, приводить до того, що для управління ними потрібні спеціальні знання, методи та прийоми, які забезпечують результативну спільну діяльність співробітників усіх структурних підрозділів кафедральної системи, оскільки кожна кафедра і кожен методичний підрозділ має, як правило, загальні та власні цілі, для досягнення яких потрібні досягнення проміжних цілей. Результати аналізу теоретико-методологічних основ адаптивного управління (В. Афанасьєв, Г. Єльнікова, Т. Борова, Т. Давиденко, М. Капустін, О. Касьянова, І. Лапшина, В. Луговий, В. Петров, Г. Полякова, І. Пригожин, К. Райхерт, З. Рябова, Г. Сухович, Л. Фесік, Т. Шамова, Є. Ямбург) дозволяють виокремити його особливості й ознаки.

Виклад основного матеріалу, обґрунтування результатів дослідження. Адаптивне управління визнає пріоритет розвитку об'єкта (суб'єкта) і здійснюється за допомогою процесів *самоорганізації*.

Адаптивне управління – це форма й методи управління організаційними структурами, які передбачають можливість і здатність системи управління змінювати параметри та структуру регулювання й підсистеми, що управляє, в цілому залежно від зміни внутрішніх параметрів об'єкта управління або зовнішнього середовища, а також від змін стратегічних цілей [2].

Для визначення впливу адаптивного управління на розвиток вищих закладів освіти необхідно звернутися до *загальних законів розвитку*.

Закон структурного перетворення витікає із загальної теорії організації та дезорганізації [1]. Відповідно до цієї теорії зміни починаються з порушення рівноважного стану системи при здійсненні зовнішнього впливу. Функціонування кафедральної системи передбачає вплив на діяльність її підсистем (кафедр/методичних структурних підрозділів) адміністративного рівня управління. Кожен із проректорів, виставляючи певні задачі перед структурними підрозділами, своїми вимогами спонукає їх перебудовувати свою діяльність, створюючи мережну взаємодію між собою для виконання поставлених задач. Таким чином, виникає необхідність у розробці програми спільних дій, до розроблення якої залучаються ті структурні

підрозділи кафедральної системи (КС), інтереси, яких збігаються. Відбувається самоорганізація процесу діяльності в умовах КС (узгоджується мета, визначаються спільні завдання, упродовж реалізації яких коригуються часткові цілі, організація спільної діяльності).

Закони розходження та сходження форм, що розкривають природу розвитку. Сам розвиток виникає через появу та посилення відмінностей, спрямованих на встановлення додаткових зв'язків для забезпечення більшої стійкості форм. Поява додаткових відносин характеризується своєю необоротністю, бо виникнення чогось нового відбувається завдяки руйнуванню чогось старого. Системне розходження розвиває певні умови нестійкості, створюючи підґрунтя для *розвитку системних протиріч*. Наступним кроком є *зростання організаційних відмінностей між частками цілого*. Вирішення системних протиріч відбувається шляхом *узгодження мети, кон'югаційних процесів*, які зближують частки цілого, утворюючи нову зв'язку. Це процес *сходження форм*, який призводить до їх поєднання й утворення нової єдності. Таким чином, *процес системного розходження має подвійну сутність*, яка полягає у розвитку системи до більшої стійкості форм через додаткові зв'язки з обов'язковим наступним їх розривом через накопичення нових протиріч [1].

Отже, *фаза системної диференціації* замінюється *фазою системної консолідації*. У процесі розвитку ці фази постійно чергуються. *Призупинка чергування призупиняє розвиток*.

Взагалі система зберігається за рахунок підтримки динамічної рівноваги з середовищем шляхом установаження двох потоків активностей:

- поглинаючого потоку, що переходить із середовища у середину системи;
- випромінюючого потоку, який утрачає активності, що переходять у зовнішнє середовище із середини системи [1].

Ці процеси регулюють розвиток системи у напрямку більш стійких відносин. Розвиваються такі відмінності, які підвищують зв'язність, організованість, структурну стійкість системи та її міцність під зовнішнім впливом. Установлюються додаткові зв'язки, які ніколи не бувають досконалыми, тому що обмін активностями ніколи не доходить до кінця.

У нашому дослідженні під *розвитком кафедральної системи вищих закладів освіти* ми розуміємо процес, унаслідок якого відбуваються позитивні зміни й перехід системи у новий якісний стан [2]. Основою розвитку є вирішення суперечностей. Природно це відбувається шляхом зближення різних точок зору через їх діалогічне узгодження на основі когерентності (єдності походження). Ефективне

спрямування розвитку шляхом діалогічної адаптації можна здійснити двома способами: це насичити простір, де рухається людина, потрібними суспільству, державі «випадковостями», або визначити параметри, фактори руху і скласти адаптивні моделі діяльності, забезпечити їх адаптацію «на себе» кожним виконавцем. Процес діяльності «відпустити» на вільний розвиток, використовуючи поточний самоаналіз і самокоригування. Зовнішній контроль і прогнозування проводити тільки за результатом. При цьому коригування процесу за результатом не проводиться, адже природний розвиток необоротний. Коли він відбувся, можна говорити тільки про прогнозування подальшого розвитку [2].

У своєму дослідженні ми розглядаємо поняття «управління розвитком» соціально-педагогічних систем, здатних до рефлексії [3]. Управління розвитком у такому випадку набуває соціальної характеристики.

Одним з основних призначень соціального управління є регулювання спільної діяльності людей шляхом цілеспрямування й самоорганізації для задоволення власних потреб та потреб розвитку кафедральної системи вищих закладів освіти (табл. 1).

Таблиця 1

Специфіка адаптивного управління розвитком кафедральної системи

№ з/п	Можливості адаптивного управління	Розвиток через якісні та кількісні зміни кафедральної системи
1.	Самоспрямування дій на досягнення усвідомленої мети, що обумовлюється спрямованою самоорганізацією і пов'язане з реалізацією узгоджених цілей на основі спрямованого самовпливу	<p><i>Через маркетингове управління освітньою діяльністю:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – аналіз ринку приводить до визначення вимог, виконуючи які всі підсистеми кафедральної системи становляться конкурентоспроможними (<i>якісний рефлексивний розвиток</i>); – відбувається трансформація кафедр у нові, з більш конкурентоспроможними можливостями або підсилення конкурентоспроможності кафедр за рахунок новоутворених методичних структур (<i>структурні зміни</i>).

2.	Застосування керівниками коучингу як механізму спрямованої самоорганізації, допомагає самостійно усвідомлено прийняти рішення та діяти у напрямку досягнення мети	<i>Через впровадження технологій навчання на основі коучингу – «активне навчання» та «навчання через зворотний зв'язок»:</i> – усвідомлення навчальної ситуації студентом/слухачем за допомогою викладача, який не втручаючись у навчальну діяльність, надає можливість зробити найкращий вибір та самостійно прийняти рішення; таким чином через дію відбувається усвідомлення того, чого студент/слухач намагається досягти; а зміни, що спрямовані на майбутнє спостерігаються в управлінні власними знаннями – основним регулятивним компонентом розвитку професіоналізму (якісні зміни).
3.	Поєднання зусиль керівників і виконавців	<i>Через спільну діяльність у досягненні намічених цілей:</i> – налагодження суб'єкт-суб'єктної взаємодії на основі діалогу та рівноправних міжособистісних стосунків суб'єктів освітнього процесу (якісний рефлексивний розвиток); – підсилення кореляційних зв'язків між структурами КС (структурні зміни).
4.	Узгодження різноспрямованих впливів	<i>Відбувається за допомогою PR – технологій та методу Дельфі:</i> – всі учасники кафедральної системи мають своє власне бачення вирішення поставлених завдань, тому виникаюча необхідність висловлення своїх думок, їх обґрунтування та сумісного обговорення прогнозованих результатів, надає можливість для узгодженого сумісного прийняття різносторонніх рішень щодо перспективи подальшого розвитку (якісний рефлексивний розвиток).
5.	Спрямування діяльності у відповідності зі змінами вимог ринку освітніх послуг та ринку праці маркетингово-моніторингові дослідження	<i>Через зміни в управлінні:</i> – створення інформаційного маркетингово-моніторингового центру для аналізу та прогнозування змін у подальшій діяльності (структурні зміни); – підвищення самостійності в поточному регулюванні діяльності на основі рефлексії (якісний рефлексивний розвиток).

Висновки, перспективи. Отже, враховуючи все вищезазначене, можна дійти *висновку*, що використання адаптивного управління розвитком вищих навчальних закладів у сучасних умовах приводить до змін в їх діяльності, а саме: зумовлює мобільний підхід до формування організаційної структури кафедральної системи та мобільність у відкритті нових підсистем кафедри; поєднання зусиль всіх підсистем кафедри для реалізації завдань та цілей; виявлення результативності шляхом зовнішнього контролю і самоконтролю, спільне прогнозування напрямів подальшого розвитку; трансформацію зовнішніх вимог у внутрішні мотиви методом переконання і спільної діяльності з вибору напрямку подальшої дії; створення та використання факторно-критеріальних моделей управління та професійної діяльності.

Таким чином розглянувши сутнісну характеристику адаптивного управління, визначивши його специфіку у напрямі управління розвитком зазначимо *необхідність подальшого дослідження* специфіки закономірностей, принципів та методів адаптивного управління розвитком кафедральної системи вищих закладів освіти.

Література

1. Богданов А. А. Тектология. Всеобщая организационная наука: Кн. 1 и 2. – М. : Экономика, 1989. – 655 с.
2. Єльнікова Г. В. Основи адаптивного управління : курс лекцій / Г. В. Єльнікова. – Х. : Вид. гр. «Основа», 2004. – 128 с.
3. Кравченко Г. Ю. Теоретичні засади адаптивного управління розвитком кафедральної системи інститутів післядипломної педагогічної освіти України / Г. Ю. Кравченко // Spatial aspects of socio-economic systems development: the economy, education and health care. Monograph. Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 2015; ISBN 978-83-62683-63-5 (Paper); pp. 300, illus., tabs., bibls.

Анна Кравченко Адаптивное управление: возможности и специфика адаптивного управления развитием.

В статье рассмотрены вопросы адаптивного управления развитием высших учебных заведений. Определено, что система управления формирует или активизирует потенциал учреждения, направляя его развитие. Уточнены возможности и специфика адаптивного управления социально-педагогическими системами, которые влияют на управление развитием высших учебных заведений. Отмечено, что адаптивное управление признает приоритет развития объекта (субъекта) и осуществляется с помощью процессов самоорганизации.

Обращено внимание на общие законы развития, которые приводят к изменениям в деятельности всех структурных подразделений кафедральной системы высших учебных заведений. Акцентируется внимание на том, что одним из основных назначений социального управления является регулирование совместной деятельности людей путем целенаправленности и самоорганизации для удовлетворения собственных нужд и потребностей развития кафедральной системы высших учебных заведений. А возможности адаптивного управления предусматривают развитие через качественные и количественные изменения кафедральной системы и самой организации.

Ключевые слова: адаптивное управление, адаптивное управление развитием, социально-педагогические системы, кафедральная система, высшее учебное заведение.

Hanna Kravchenko. Adaptive management: the opportunities and specifics of adaptive development management.

The article deals with the problems of adaptive management of the development of higher education institutions. It is determined that the management system forms or activates the institution's potential, directing its development. The possibilities and specifics of adaptive management of social-pedagogical systems that influence the management of the development of higher educational institutions are specified. It is noted that adaptive management recognizes the priority of the development of the object (subject) and is carried out through the processes of self-organization. The attention is drawn to the general laws of development, which leads to changes in the activities of all structural units of the cathedral system of higher educational institutions. The emphasis is placed on the fact that one of the main purposes of social management is the regulation of joint activities of people through targeting and self-organization to meet their own needs and needs for the development of the cathedral system of higher educational institutions. And the possibilities of adaptive management involve development through qualitative and quantitative changes of the cathedral system and the organization itself.

Keywords: adaptive management, adaptive development management, social-pedagogical systems, cathedral system, higher education institution.

Стаття надійшла до редакційної колегії 10.10.2017

Інформація про автора:

Кравченко Ганна Юріївна – доктор педагогічних наук, доцент, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця.

УДК 316.75+658.009.12

DOI 10.26697/9786177089000.2017.85

© Орлов М. М., 2017

Орлов Микола Михайлович

Національна академія Національної гвардії України

**ДЕТЕРМІНАЦІЯ ПОНЯТТЯ «ЦІННІСТЬ УПРАВЛІНЦЯ»
СИСТЕМ ДЕРЖАВНОГО ТА ВІЙСЬКОВОГО УПРАВЛІННЯ**

Автором проведено аналіз існуючого поняття «цінність» в соціологічній теорії, орієнтованій на цінність особистості, та запропоновано механізм запровадження поняття «цінність управління» систем державного та військового управління. Розглянуте поняття може бути застосоване для оцінювання сучасного управління поряд з такими поняттями як «компетенції управління» та «компетентність управління». Подано взаємний зв'язок між поняттями «цінність орієнтації управління», «компетенції управління», «компетентність управління» та «цінність управління», що є важливим для дослідження у сфері підготовки сучасного управління-менеджера систем державного та військового управління.

Ключові слова: цінність, цінність управління, компетенції управління, компетентність управління, система державного управління, система військового управління.

Проблема, її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Керівництво Міністерства освіти та науки України, вищих навчальних закладів України та замовників на управлінців, які готуються у різних закладах, заклопотані рівнем компетентності майбутніх управлінців системи державного та військового управління. Про це свідчать певні положення Закону України про освіту [1]. Разом з тим, на думку автора статті, цінність управління зазначених систем управління ґрунтується на отриманих ним компетенції як складових його компетентності у зазначеній сфері діяльності.

Аналіз публікацій (виділення невирішених проблем). На протязі останнього часу науковці різного спрямування (філософи, соціологи, психологи, антропологи, культурологи) досліджують багатопланові аспекти детермінації людської діяльності. Особливу увагу зосереджують на понятті «людської цінності», а також вивченні умов і чинників їх формування, дійсний стан і тенденції еволюції у свідомості та поведінці різних груп людей [2].

У працях таких вчених, як О. Конта, К. Маркса, Г. Спенсера, Є. Дюркгейма, можна знайти термін «цінність» у початковому неотрефлексованому вигляді.

За висловом Л. Столовича, першим вживанням слова «цінність» можна вважати староіндійський трактат «Архашастра», де «арха» подається як цінність і благо [3, с. 88].

У праці У. Томаса і Ф. Знаненського «Польський крестянин в Європе и Америке» робиться перша в соціології дефініція поняття «цінність», під якою розуміється будь-який предмет, який наділений емпіричним змістом, доступним членам соціальної групи, а також певним значенням, внаслідок якого він є або може бути об'єктом дій [4, с. 84].

Разом з тим, питання поняття «цінність управління» систем державного та військового управління досліджені не у повній мірі, як потребує сучасний стан справ в Україні у сфері управління.

Ціль статті (постановка завдання). Провести дослідження у галузі, як певній ділянці науки [5, с. 219], детермінації поняття «цінність управління» систем державного та військового управління і показати механізм формування управління як цінного суб'єкта зазначених систем.

Виклад основного матеріалу, обґрунтування результатів дослідження. Управлінець (керівник, також менаджер) – найманий робітник, зайнятий професійною організаторською діяльністю в органах керування підприємства, фірми, установи, наділений суб'єктом власності визначеними повноваженнями. До числа керівників відносять лінійних і функціональних керівників організації та її структурних підрозділів [6; 8].

Управлінець – це той, хто займається виключно майбутнім. Радіус його впливу може відрізнятись залежно від статусу (умовно кажучи, 20 років чи 20 хвилин) – але у будь-якому разі це про майбутнє. Тому єдине, чим управлінець може і має займатись – це приймати рішення. У тому числі – якою буде організація через певний час [7]. Управлінець фактично ніколи не працює з реальністю. Він має справу з певними моделями, з яких повинен створити власну, і вже на її основі формувати рішення та брати відповідальність за їх наслідки. І ця відповідальність завжди більша, ніж 100%. Адже управлінець відповідає не тільки за те, чого він очікував, але й за те, чого він не міг навіть уявити. У управління-лідера завжди є зона неочікуваних наслідків, за які він теж має відповідати. Це важливо враховувати у разі організації управління взаємодії складних організаційних структур, які функціонують у складних умовах [8].

Цінність управління системи державного та військового управління формується на основі отриманої при навчанні суми

компетенцій, які є складовими компетентності управлінця. У підсумку можна стверджувати, що на практиці існує певний зв'язок складових цінності управлінця в системі державного та військового управління, яка залежить від цінності орієнтації управлінця (рис. 1).

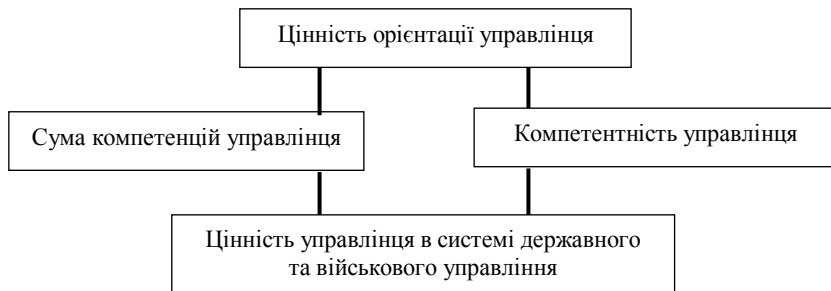

Рис. 1. Складові цінності управлінця в системі державного та військового управління

В історії соціологічної думки «ціннісні орієнтації», які можна віднести і до «цінності управлінця», розумілися як соціальні установки, як ціль (мета), прагнення, бажання.

Цінність управлінця визначається його орієнтацією у сфері управління. Цінність орієнтації управлінця можемо розуміти як соціальну установку або як певну мету чи прагнення подолати певний рубіж. Цінність орієнтації управлінця може мати такі ознаки:

1. Зазначена цінність має індивідуальний характер з причини індивідуальних можливостей сприйняття суб'єктом навколишнього світу. В силу психологічних особливостей людини (управлінця) одні і ті ж цінності можуть сприйматися по-різному. Вони формуються і перевіряються на етапі набуття людиною (управлінцем) певних компетенцій.

2. Носить ситуативний характер. Як відомо з практики управлінської діяльності, людина (управлінець) в різних ситуаціях веде себе по-різному. Вибір поведінки залежить від рівня готовності управлінця виконувати певні завдання (від рівня отриманих компетенцій). Той управлінець більш цінний в організації, який діє в межах своїх компетенцій незалежно від складності ситуації.

3. Має ознаку вибірковості до тих чи інших цінностей, чим і підтверджується цінність управлінця. Якщо управлінець здатний виділити із усіх цінностей, які повинні бути притаманні йому, головні, той управлінець більш цінний в системі державного та військового управління.

Безперечно, цінність управлінця формується в процесі його навчання та практичної роботи і набуття при цьому певних компетенцій. Як зазначено у праці [9], компетенція (від лат. *competetia* – досягти, відповідати, прагнути): 1) коло повноважень якогось органу чи посадової особи; 2) проблема, про яку в кого-небудь багато інформації, що дає змогу фахово її розв'язати.

Вимоги до професійної компетенції управлінця (керівника, менеджера) можна умовно розділити на дві групи. Першу складають знання та вміння (мистецтво) виконувати професійну роботу в такій спеціальності як управління (менеджмент). Друга група вимог до професійної компетенції керівників (менеджерів) пов'язана зі здатністю працювати з людьми та управляти собою.

Як вище було зазначено, сума отриманих компетенцій управлінцем формує його компетентність як найманого робітника, який зайнятий професійною організаторською діяльністю в органах управління установи (підприємства, фірми), наділений суб'єктом власності визначеними повноваженнями.

У праці [9] компетентність (від лат. *competens* – належний, відповідний): авторитетний, обізнаний, володіє компетенцією. Компетентність – динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадських якостей, морально-етнічних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність, і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти.

Слід зазначити, що компетентний управлінець не завжди може бути лідером, що дуже важливо при подальшому дослідженні поняття «цінність управлінця» систем державного та військового управління

Отже, поняття «цінність управлінця» систем державного та військового управління – складна категорія, яка пов'язана з компетенцією та компетентністю управлінця. Проведене дослідження може допомогти керівникам визнавати цінність працівника (управлінців) для організації, надавати йому творчу свободу; застосовувати програми збагачення праці та ротацию кадрів.

Висновки, перспективи. Пошуки нових сучасних форм мотивації і стимулювання праці управлінців систем державного та військового управління, поряд із матеріальними методами, змушують науковців та практиків аналізувати існуючі підходи до мотивації праці управлінців через удосконалення їх підготовки і, тим самим, підвищення цінності як фахівців у сфері управління.

Напрямом подальшого дослідження може бути: електоральна культура управлінця систем державного та військового управління.

Література

1. Закон України Про вищу освіту : прийнятий 1 лип. 2014 року № 1556-VII // Голос України. – 2014. – № 148. – 6 серп. – С. 4-67.
2. Гендин А. М. Ценности и ценностные ориентиры в системе факторов детерминации деятельности [Электронный ресурс] / А. М. Гендин. – Режим доступа : <http://cyberleninka.ru/article/n/tsennosti-i-tsennostnye-orientatsii-v-sisteme-faktorov-determinatsii-deyatelenosti>.
3. Столович Л. Н. Об общечеловеческих ценностях / Л. Н. Столович // Вопросы философии. – 2004. – № 7. – С. 87-97.
4. Шахретдинова М. Э. Детерминация понятий «ценность» и «ценностные ориентиры» в социологической теории: современная интерпретация / М. Э. Шахретдинова // Социальный альманах. Трансформация современного общества: вызовы и перспективы. – 2016. – Вып. 9. – С. 84-85.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. Т. В. Бусель. – К. : Ірпінь, ВТФ «Перун», 2007. – 1736 с.
6. Никулишин О. Управлінець – це професія [Електронний ресурс] – О. Никулишин. – Режим доступа : <http://fp.com.ua/articles/upravlinets-tse-profesiya/>.
7. Геращенко В. Чим насправді керує управлінець? [Електронний ресурс] / В. Геращенко. – Режим доступа : <http://kmb.s.ua/news/chim-naspravdi-keruye-upravlinec>.
8. Орлов М. М. Формування системи взаємодії регіональних органів виконавчої влади у сфері охорони правопорядку (теоретико-методологічні засади): монографія / М. М. Орлов. – Х. : ХарПІ НАДУ «Магістр», 2012. – 344 с.
9. Скопенко О. І. Сучасний словник іншомовних слів / О. І. Скопенко, Т. В. Цимбалюк. – К. : Довіра, 2006. – 789 с.

Николай Орлов. Детерминация понятия «ценность управленца» систем государственного и военного управления.

Автором проведен анализ существующего понятия «ценность» в социологической теории ориентации на ценность личности и предложен механизм понятия «ценность управленца» систем государственного и военного управления. Рассмотренное понятие может быть применено для оценивания современного управленца вместе с такими понятиями как «компетенция управленца» и «компетентность управленца». Подано взаимную связь между понятием «ценность ориентации управленца», «компетенция управленца», «компетентность управленца» и «ценность управленца», что является важным для исследования в сфере подготовки современного управленца-менеджера системы

государственного и военного управления.

Ключевые слова: *ценность, ценность управленца, компетенции управленца, компетентность управленца, система государственного управления, система военного управления.*

Nikolay Orlov. Determination of concept «value of manager» is the system of state and military administration.

An author is conduct the analysis of existent concept «value» in the sociological theory of orientation on the value of personality and the mechanism of concept «Value of manager» is offered systems of state and military administration. The considered concept can be applied for the evaluation of modern manager together з by such concepts as a «competense of manager» and «competence of manager». It is given by mutual connection between a concept «value of orientation of manager», «competense of manager», «competence of manager» and «value of manager», that is important for research in the field of preparation of modern manager of the system of state and military administration.

Keywords: *value, value of manager, competence of manager, system of state administration, system of military management.*

Стаття надійшла до редакційної колегії 11.10.2017

Інформація про автора:

Орлов Микола Михайлович – доктор наук з державного управління, доцент, Національна академія Національної гвардії України.

УДК 159.9:378.014.6

DOI 10.26697/9786177089000.2017.91

© Крейдун Н. П., Невоснна О. А., 2017

© Поліванова О. Є., Яворовська Л. М., 2017

Крейдун Надія Петрівна

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Невоснна Олена Анатоліївна

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Поліванова Олена Євгенівна

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Яворовська Любов Миколаївна

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

ЯКІСТЬ ОСВІТИ ЯК ПСИХОЛОГІЧНА КАТЕГОРІЯ

В статті розглянуто поняття «якості освіти» саме як психологічної категорії. З цієї ціллю проаналізовані результати наукового дослідження, яке було проведене зі студентами різних освітніх рівнів. В дослідженні взяли участь студенти першого, третього та п'ятого курсів різних факультетів Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Основний висновок, який зроблено на основі наукового дослідження, полягає в тому, що поняття «якості освіти» є динамічним, а це потребує розробки конкретних критеріїв якості освіти, які можуть бути визначені у межах компетентісного підходу. В статті також поставлена проблема спеціальних та загальних компетентностей. Останні можуть бути сформовані при активному залученні студентів до вивчення дисциплін соціально-гуманітарного та соціально-поведінкового циклів.

Ключові слова: *якість освіти, рівень вищої освіти, спеціальні компетентності, загальні компетентності.*

Розбудова вищої освіти в Україні потребує вирішення низки питань, серед яких одним із важливіших є проблема якості освіти.

У широкому розумінні якість освіти розглядається як збалансована відповідність процесу, результату і самої освітньої системи меті, потребам і соціальним нормам (стандартам) освіти. У вузькому – як перелік вимог до особистості, освітнього середовища і системи освіти, що реалізує їх на перших етапах навчання людини. Ми вважаємо, що до такого тлумачення поняття «якість освіти» можна додати наступне: «якість освіти» може характеризуватися з одного боку, суто формалізованими показниками, зокрема всіма тими, що пов'язані з акредитаційними показниками ВНЗ, ліцензованими

показниками, спеціальності та ін. З іншого боку, – якість освіти – це суб'єктивна задоволеність процесом та результатом навчання кожного учасника навчального процесу (суспільство, викладач, студент). Тобто мова йде про суто психологічну сторону багатоаспектного навчального процесу у ВНЗ. Наскільки комфортно та психологічно безпечно почувають себе всі учасники навчально-наукового процесу, як самореалізується та самоудосконалюється особистість в умовах навчального закладу, – все це вимірюється, на наш погляд, суто психологічними показниками.

Тому метою нашого дослідження є аналіз уявлень про поняття «якість вищої освіти» у студентів різних освітніх рівнів. В дослідженні взяли участь студенти першого, третього та п'ятого курсів різних факультетів Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Нами були використані наступні психодіагностичні методики: семантичний диференціал (Ч. Осгуд) та модифікована Методика незакінчених речень.

Основними показниками методики «Семантичний диференціал» є оцінка (показує соціальну значимість поняття з точки зору досліджуваних), сила (показує важливість власних зусиль досліджуваного), активність (показує відношення поняття до зовнішнього оточення чи внутрішнього світу досліджуваного).

Показник оцінки у студентів перших курсів виражений на середньому рівні та має великий розбіг індивідуальних значень. Тобто у студентів перших курсів ще не сформовані уявлення про соціальну значимість якості освіти як такої. Для них це скоріше формальна вимога суспільства до особистості.

У студентів третіх та п'ятих курсів показник оцінки знаходиться на високому рівні. Це може свідчити про те, що для них якість освіти є важливою соціальною характеристикою, яка високо цінується у суспільстві та є основою їх подальшого професійного розвитку.

Показник сили на перших курсах має низькі значення. Тобто студенти вважають, що якість освіти – це те, що повинні їм забезпечити викладачі, ВНЗ та вся система вищої освіти. При цьому їм не обов'язково прикладати власні зусилля: вже сам факт знаходження у навчальному закладі, з їхньої точки зору, забезпечує якісну освіту.

У студентів третіх курсів показник сили виражений на середньому рівні. У них з'являються уявлення про те, що їх власні зусилля є важливими для «якості освіти».

Високі показники сили на п'ятих курсах є свідченням того, що студенти, перш за все, признають важливим застосування власних зусиль, а навчальний заклад виступає лише умовою для отримання якісної освіти.

Показник активності досить низький на всіх курсах. Тобто студенти вважають, що якісна освіта – це їхнє особистісне надбання та особистісна характеристика, а не результат спільних зусиль всіх учасників освітнього процесу. Такі уявлення студентів третього та п'ятого курсів можна зрозуміти, бо вони готові, в різній мірі, прикладати зусилля для отримання якісної освіти. Що ж до студентів першого курсу, то їх уявлення про якість освіти є протирічними: з одного боку, вони вважають, що якість освіти – це характеристика ВНЗу, а з іншого, – що це їх особистісна характеристика, яка формується без власних зусиль: адже вони «знаходяться» у виші.

Аналіз методики «Незакінчені речення» показав, що на всіх курсах відмічаються два аспекти поняття «якість освіти» – цільовий та процесуальний. Однак, студенти досліджуваних курсів вкладають в них різний зміст. Для першокурсників цільовий аспект якості освіти пов'язаний з самовдосконаленням та самореалізацією, які дозволять студентам досягти «щасливого життя». Тобто для них основною метою освіти є особистісний розвиток, який дозволить їм реалізовувати себе у всіх сферах життя. Щодо процесуального аспекту, то першокурсники звертають увагу на такі характеристики освітнього процесу як: «цікаві дисципліни», «яскраве викладання», «викладачі з усмішкою на обличчі» та ін.

Таким чином бачимо, що їх цікавлять скоріше зовнішні емоційні, а не змістовні характеристики процесу навчання.

Для студентів третього курсу цільові характеристики якості освіти пов'язані, з одного боку, з особистісним розвитком та впевненістю у майбутньому, а з іншого, з'являються характеристики, які пов'язані з професійним становленням, але вони мають епізодичний характер. Процесуальні ж характеристики для них – це, перш за все, мотиваційний аспект освіти, те, що «наштовхує» особистість на здобуття знань. Але і зовнішні характеристики – компетентні викладачі, матеріально-технічне забезпечення, атмосфера самого навчального закладу – теж присутні в достатній мірі.

Для студентів п'ятого курсу метою якісної освіти є набуття професійних знань, умінь, навичок («освіта, яка забезпечує ґрунтовну, теоретичну базу і формує професійні навички», «всебічний розвиток професіонала, якісна підготовка у професійному плані»).

У процесуальному аспекті на першому плані залишаються мотиваційні характеристики освітнього процесу («викладачі заохочують студентів»). Саме вперше на п'ятому курсі з'являється уявлення про те, що студенти не пасивні учасники навчального процесу а «повинні самостійно розвиватися, проявляти активність, брати участь у розвитку освіти».

Таким чином, для студентів всіх курсів якість освіти пов'язана як з особистісним, так і професійним зростанням.

Вважаємо, що професійне зростання – це не тільки засвоєння професійних знань, умінь та навичок, але й розвиток певних особистісних характеристик.

Наше дослідження показало, що незважаючи на те, що студенти усвідомлюють необхідність формування особистісних якостей, але вони не до кінця розуміють, що це за якості та якими шляхами їх необхідно розвивати. Звідси стає зрозумілим «непопулярність» загальноосвітніх дисциплін у ВНЗ. З нашої точки зору, одним із зовнішніх критеріїв необхідних професійних та особистісних якостей є запити ринку. Тому поняття «якості освіти» є динамічним. А це потребує розробки конкретних критеріїв якості освіти. Такі критерії можуть бути визначені у межах компетентісного підходу.

Закон про освіту тлумачить компетентність як «динамічну комбінацію знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання» [1]. Для нас важливим є виділення як спеціальних (фахових), так і загальних компетентностей. Спеціальні компетентності, які є специфічними для конкретної предметної галузі, безпосередньо пов'язані зі спеціальними знаннями у ній та визначають профіль програми, тобто «роблять її» індивідуальною, відмінною від інших програм. Визначення спеціальних компетентностей є прерогативою представників конкретних галузей знань.

Загальні компетентності згідно з проектом Tuning (2012) [2] можна класифікувати на:

- когнітивні компетентності (здатність до аналізу, знання іноземних мов, усне та письмове спілкування різними мовами та ін.);
- особистісні компетентності (здатність адаптуватись до нових ситуацій, вміння критики та самокритики, прагнення до успіху та ін.);
- міжособистісні компетентності (здатність працювати в команді фахівців, лідерство, здатність до публічної комунікації та ін.);
- культурно-етичні (розуміння культур та традицій інших країн, дотримання етики та ін.).

Вище визначені загальні компетентності можуть бути сформовані при активному залученні студентів до вивчення дисциплін соціально-гуманітарного та соціально-поведінкового циклів. Вважаємо за доцільне продовжити дослідження та зосередитися на вивченні категорії «довіри» до вищого навчального закладу.

Література

1. Закон України Про вищу освіту : прийнятий 1 лип. 2014 року № 1556-VII // Голос України. – 2014. – № 148. – 6 серп. – С. 4-67.

Надежда Крейдун, Елена Невоенная, Елена Поливанова, Любовь Яворовская. Качество образования как психологическая категория.

В статье рассмотрено понятие «качества образования» именно как психологической категории. С этой целью проанализированы результаты научного исследования, которое было проведено со студентами различных образовательных уровней. В исследовании приняли участие студенты первого, третьего и пятого курсов разных факультетов Харьковского национального университета имени В.Н. Каразина. Основной вывод, сделанный на основе научного исследования, заключается в том, что понятие «качества образования» является динамичным, а это требует разработки конкретных критериев качества образования, могут быть определены в рамках компетентностного подхода. В статье также поставлена проблема специальных и общих компетенций. Последние могут быть сформированы при активном привлечении студентов к изучению дисциплин социально-гуманитарного и социально-поведенческого циклов.

Ключевые слова: качество образования, уровень высшего образования, специальные компетентности, общие компетентности.

Nadiya Kreйдun, Olena Nevoyenna, Olena Polivanova, Lyubov Yavorovska. Quality of education as a psychological category.

The article considers the concept of «education quality» exactly as a psychological category. With this purpose, the results of scientific research, which was conducted with students of various educational levels, were analyzed. Students of the first, third and fifth years of various faculties of the Kharkiv National University named after VN. Karazin took part in the study. The main conclusion drawn on the basis of scientific research is that the concept of «education quality» is dynamic, which requires the development of specific criteria for the quality of education, which can be defined within the competency-based approach. The article also poses the problem of special and general competencies. The latter can be formed with the active involvement of students in to the study of disciplines of social and humanitarian and social behavioral cycles.

Keywords: quality of education, level of higher education, special competencies, general competencies.

Стаття надійшла до редакційної колегії 12.10.2017

Інформація про авторів:

Крейдун Надія Петрівна – кандидат психологічних наук, доцент, професор кафедри прикладної психології, декан факультету психології, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна.

Невоєнна Олена Анатоліївна – кандидат психологічних наук, доцент, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна.

Поліванова Олена Євгенівна – кандидат психологічних наук, доцент, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна.

Яворовська Любов Миколаївна – кандидат психологічних наук, доцент, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна.

УДК 005-043.83:316.476-057.4::378.4/.6

DOI 10.26697/9786177089000.2017.97

© Темченко О. В., 2017

Темченко Ольга Василівна

Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди

УПРАВЛІННЯ ФОРМУВАННЯМ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОГО ФАХІВЦЯ ЗАСОБАМИ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У статті акцентується питання створення умов для формування конкурентоспроможного фахівця засобами вищого навчального закладу. Доведено необхідність формування конкурентоспроможного фахівця на сучасному етапі розвитку суспільства. Розкрито зміст управління формуванням конкурентоспроможного фахівця засобами вищого навчального закладу через створення відповідних педагогічних умов. Конкурентоспроможність розглядається як інтегративна, динамічна, багаторівнева якість особистості, яка сприяє її готовності до ефективного здійснення соціальних і професійно значущих дій. Основними компонентами конкурентоспроможності визначено такі: мотиваційно-потребнісний, емоційно-вольовий, інформаційно-змістовний, операційно-практичний. Розкрито зміст умов, необхідних для формування конкурентоспроможного фахівця: розроблення ефективної системи планування (зокрема, удосконалення навчальних планів, програм тощо); удосконалення кадрової політики; створення методичного забезпечення, яке сприятиме розвитку творчих здібностей і самостійності студентів; інформатизація освітнього процесу; забезпечення інтегрованих зв'язків з потенційними роботодавцями; забезпечення умов для проведення науково-дослідницької роботи.

Ключові слова: конкурентоспроможність, фахівець, педагогічні умови.

Проблема, її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Реформа української системи освіти ставить перед вищими навчальними закладами завдання формування конкурентоспроможного студента. Це пояснюється, насамперед, тим, що динамічний ринок праці й «ринок особистостей» пред'являють до майбутніх спеціалістів високі професійні вимоги: самостійність і ефективність реалізації прийнятих рішень, швидке реагування на нові фактори, готовність до соціально активної взаємодії, здатність

оперативно адаптуватись до змін у внутрішньому й зовнішньому середовищі тощо. Майбутній фахівець має бути готовим взяти на себе відповідальність за розв'язання складних і неоднозначних проблем, що виникають у суспільстві.

Саме через це одним із першочергових і найважливіших завдань сучасної вищої освіти є створення умов для формування конкурентоспроможної особистості, яка здатна самотійно, ефективно і якісно розв'язувати професійні проблеми й завдання.

Аналіз публікацій (виділення невирішених проблем). Досить широко й багатоаспектно проблема конкурентоспроможності фахівця розроблена в теорії економіки й менеджменту зарубіжними дослідниками (І. Фнсофф, А. Вайсман, Р. Дафт, А. Маслоу, В. Травін, Р. Фатхутдінов, В. Шаповалов), російськими фахівцями у сфері професійної освіти (С. Батищев, А. Беляєв, Г. Ібаргімов, А. Нані, Ю. Петров, П. Осипов та інші). Питаннями підготовки конкурентоспроможного спеціаліста переймалися В. Андреев, В. Безрукова, О. Мельничук, Л. Мітіна, К. Харулліна та інші.

Цією проблемою займаються й українські фахівці, такі як: В. Андрущенко, І. Бех, В. Бондар, Л. Вовк, С. Гончаренко, І. Зязюн, С. Максименко, О. Падалка, О. Савченко, О. Шпак та інші.

Дослідження, пов'язані з пошуком підходів, механізмів, аспектів конкурентоспроможності випускників вищих навчальних закладів, висвітлюють, як правило, окремі напрями підготовки фахівців:

- формування професійної, соціокультурної, етичної, фахової компетентності (М. Вачевський, Н. Гез, Л. Дибкова, Л. Карпова, О. Коломінова, Г. Копил, З. Корнаєва, В. Костенко, М. Михаськова, Ю. Пасов, Ю. Пінчук, В. Петрук, Л. Хоружа та інші);

- організація професійної підготовки (А. Андрощук, Л. Влодарська-Зола, О. Куліш, О. Лапузіна, О. Москалюк, Е. Нероба, О. Шупта, Л. Щербатюк та інші);

- готовність до професійної діяльності (О. Бойко, О. Демченко, С. Доценко, Л. Гончаренко, В. Іванова, М. Карченкова, О. Макаренко, В. Пліско, Г. Савченко, Т. Шестакова та інші);

- адаптація до професійної діяльності (Я. Абсальямова, С. Гура, Л. Зданевич, Т. Кухарчук, І. Облес, С. Хатунцева, В. Цибулько, Н. Шапошнікова та інші).

Саме поняття конкурентоспроможності фахівця досліджується в таких аспектах, як: структура конкурентоспроможності управлінського персоналу, соціально-психологічна структура конкурентоспроможності працівника, теорія конкурентоспроможності особистості, групування ключових кваліфікацій спеціаліста, структура життєздатності молоді, основні складові конкурентоспроможності

молодих спеціалістів, готовність швидко адаптуватись до змінних умов, активність, толерантність, мобільність, наполегливість, цілеспрямованість, воля, співробітництво як фактори конкурентоспроможної взаємодії, синергізм, соціалізація та рефлексія мотивація, здатність до ефективного прийняття рішень тощо.

Сьогодні разом з теоретичними складаються й організаційно-практичні й освітні передумови, що сприяють розробленню проблеми формування конкурентоспроможного фахівця. Зокрема, прийняття Закону України «Про освіту» (2017 р.), яким передбачено інтеграцію навчальних закладів, прагнення навчальних закладів до підвищення кваліфікації своїх співробітників, забезпечення відповідності якості української освіти часто змінюваним запитам населення і перспективним запитам суспільства тощо.

Усе це вимагає теоретичного осмислення названих передумов в процесі формування конкурентоспроможного фахівця засобами вищого навчального закладу.

Проте до сьогодні є нерозв'язаною суперечність між об'єктивною потребою суспільства в спеціалістах, здатних вибудовувати свою життєву й професійну траєкторію в постійно змінюваних умовах, і реальним станом їхньої професійної підготовки, що орієнтується здебільшого на формування функціональної готовності до діяльності.

Мета статті полягає в розкритті змісту управління формуванням конкурентоспроможного фахівця засобами вищого навчального закладу через створення відповідних педагогічних умов.

Виклад основного матеріалу, обґрунтування результатів дослідження.

У наукових джерелах не існує єдиного загально визнаного трактування змісту поняття «конкурентоспроможність».

Зокрема, Л. Мітіна, розглядаючи психологічні аспекти діяльності людини, робить акцент на такій характеристиці конкурентоспроможності як компетентність. Вона вважає, що розвиток конкурентоспроможності напряму пов'язаний з розвитком рефлексивності особистості, яка здатна організувати свою діяльність і поведінку в динамічних ситуаціях, мати новий стиль мислення, нетрадиційні підходи до розв'язання проблем, адекватне реагування в нестандартних ситуаціях [2].

Як динамічну відкриту систему, що розвивається на основі особистої програми самовизначення і саморозвитку, таку, що дає можливість випускнику вишу ефективно адаптуватися на ринку праці, розглядає конкурентоспроможність Е. Хайрулліна.

Аналізуючи велику кількість різноманітних підходів до визначення терміну «конкурентоспроможність фахівця» ми дійшли

висновку, що це інтегративна, динамічна, багаторівнева якість особистості, яка сприяє її готовності до ефективного здійснення соціальних і професійно значущих дій. Вона включає особистісні якості людини (адаптивність, комунікативність, мобільність, самостійність, пристосованість, цілеспрямованість, ціннісні орієнтири, критичність мислення, самовдосконалення тощо), професійні характеристики (креативність, проєктивність, рефлексивність, прогнозування, цілепокладання, гнучкість тощо).

Конкурентоспроможність, як система, складається з таких компонентів: мотиваційно-потребнісний, емоційно-вольовий, інформаційно-змістовний, операційно-практичний.

На формування конкурентоспроможного фахівця впливають як внутрішні, так і зовнішні фактори. Вітчизняна система вищої освіти, забезпечуючи в цілому досить високий рівень професійної освіти, лише з 90-х років ХХ ст. поставила завдання формування конкурентоспроможного фахівця в число першочергових завдань, що мають розв'язувати виші.

Перед сучасними вищими навчальними закладами стоїть складне завдання – забезпечити не лише засвоєння майбутнім фахівцем сукупності професійних знань, умінь і навичок, але й сформувати в ньому уміння запропонувати себе на ринку праці, здатність у будь-який період часу і в різних ситуаціях оптимально гнучко й ефективно розв'язувати проблеми.

Для розвитку конкурентоспроможності студента, для його повноцінної освіти та самореалізації адміністрація закладу має створити педагогічні умови, що забезпечують самостворення, постійний саморозвиток, самовиховання, самовдосконалення, самокорекцію професійних і особистісних рис, тобто безперервний розвиток конкурентоспроможності.

Ця мета навчального закладу може конкретизуватись в завданнях, що сприятимуть отриманню освітнього продукту – конкурентоспроможного фахівця, а саме: ефективна система планування; підбір професорсько-викладацького складу, та інших працівників вищої освіти (керівників підрозділів, допоміжного персоналу), постійне підвищення їх кваліфікації; створення методичного забезпечення, який сприятиме розвитку творчих здібностей та самостійності студентів; інформатизація освітнього процесу; можливість студентам набути практичних навичок на виробничих об'єктах ще до початку трудової праці; маркетинговий підхід до надання освітніх послуг.

Система планування у вищому навчальному закладі включає в себе велику кількість різноманітних планів від індивідуального плану роботи викладача на рік до перспективного плану роботи навчального

закладу. Дуже важливо, щоб всі плани були узгодженими і спрямованими на досягнення бажаної мети, бо сила педагогічного колективу, за А. Макаренком, у злагодженості і плануванні [1].

Для досягнення мети формування конкурентоспроможного фахівця особливо актуально забезпечити навчальний заклад висококваліфікованим професорсько-викладацьким складом, працювати над постійне підвищенням його кваліфікації, включаючи методику викладання та навчання, мобільність зв'язків з іншими навчальними закладами держави і зарубіжжя, а також запровадження нових педагогічних та інформаційних технологій, постійне вдосконалення навчальних планів, програм та інших навчально-методичних матеріалів.

Не менш важливим фактором у формуванні конкурентоспроможного фахівця є створення методичного забезпечення, яке сприятиме розвитку творчих здібностей та самостійності студентів. Формуванню конкурентоспроможності майбутніх спеціалістів може сприяти конструювання спеціальних педагогічних ситуацій, які створюють умови для здорової творчої конкуренції між однокурсниками у вирішенні поставлених завдань, а також стимулюють творче мислення; створення обставин, наближених до екстремальних, в яких студенти повинні виявити вміння оперативно діяти, швидко оцінювати й аналізувати ситуацію, приймати певні самостійні рішення.

Відкриття творчих лабораторій, майстер-класів, експериментальних баз; розробка системи нестандартних методів навчання, зокрема ділових ігор, під час яких кожен студент міг би розвивати власний творчий потенціал, формувати свою творчу індивідуальність, саморозвиватися та самовдосконалюватися – сприятливі умови для розвитку конкурентоспроможності майбутніх фахівців. Успішності такого процесу сприяє системний підхід, орієнтований на саморозвиток творчої індивідуальності.

Важливим є включення в управління навчальним процесом фахівців-замовників, які є споживачами випускників цих навчальних закладів. Добре було б, якби замовник міг сформулювати, які показники якості він хотів би отримати від випускника вищого навчального закладу.

Ще одним напрямком управління формуванням конкурентоспроможного фахівця має стати створення навчально-методичних комплексів та необхідна підготовка педагогічних кадрів за їх професійним спрямуванням, бо підвищення якості освіти залежить напряму від профільної підготовки майбутніх студентів.

Ключовою умовою формування конкурентоспроможного фахівця має стати інформатизація освітнього процесу – важливий

резерв підвищення якості освіти. Україна активно долучається до розвитку інформатизації освіти, оскільки освіта спрямована на формування не просто носія знань, а насамперед творчої особистості, яка вміє застосовувати набуті знання і вміння, працювати з інформацією для успішної діяльності у будь-якій сфері суспільного життя, власне для інноваційного розвитку суспільства. Інформаційні технології є важливим інструментом поліпшення якості освіти, оскільки дають змогу необмежено розширити доступ до інформації, урізноманітнюють технології, тощо. Освіта сама по собі є прискорювачем процесу інформатизації суспільства, інструментом формування інформаційної культури людини, підготовки спеціалістів нової регенерації.

Використання інформаційних технологій – це жорстка вимога сьогодення. В глобалізованому інформаційному світі ми не отримаємо високих результатів і не зможемо бути конкурентоспроможними, якщо викладачі та студенти не оволодіють цією ефективною зброєю [3].

Застосування інформаційних технологій докорінно змінює роль і місце педагога та студента в системі «викладач–інформаційна система–студент». Інформаційні навчальні технології сприяють реалізації індивідуального підходу в навчанні – це саме те, чого нам ще так бракує. Викладач перестає бути ретранслятором знань, а є співтворцем сучасних технологій навчання, які позбавлені накупченості. Розробка технологій навчання і програмно-методичних навчальних комплексів – це новий напрям діяльності педагога.

Між вищою освітою і життям має бути сформована певна інформаційна система, свого роду когнітивна інфраструктура, яка і буде забезпечувати трансляцію потреб виробництва в систему освіти, спонукати її до формування змісту нових ідей і знань, відповідно до потреб сьогодення. Відтак, однією з важливих умов формування конкурентоспроможного фахівця є можливість студентам набути практичних навичок на виробничих об'єктах ще до початку трудової праці. Таку можливість надає створення власних баз практики або залучення до цього виробничі підприємства. Основною метою практики є придбання студентами навичок і вмінь, щодо виконання службових обов'язків.

Науково-виробнича практика й науково-практична підготовка майбутніх фахівців спрямована на створення умов для творчого розвитку обдарованої особистості й підготовку фахівців з науково-дослідним, науковим або управлінським (виробничим) напрямком діяльності і є невід'ємною складовою частиною навчального процесу.

Під час практики студенти мають можливість реалізувати свій науковий потенціал і зарекомендувати себе фахівцем, здатним

самостійно вирішувати важливі завдання, проявляти навички планування й прогнозування ефективності заходів.

Саме завдяки практичній роботі отримані знання стають актуальними, де знання реалізуються не в дисциплінарно-ізольованій, а в інтегровано-синтетичній формі. Така форма навчання забезпечує: підвищення розуміння прикладних аспектів знань; поєднання знань на споріднені галузі практики, що сприяє розвитку світогляду студента, практичній орієнтації та впевненості в прийнятті рішень.

Цьому максимально сприяє і організація практики на виробничих об'єктах, кваліфіковане керівництво роботою студентів, залучення провідних фахівців галузі до процесу навчання.

Отже, діяльність адміністрації навчального закладу повинна забезпечувати такі умови формування конкурентоспроможного фахівця: розробка ефективної системи планування (зокрема, удосконалення навчальних планів, програм тощо); удосконалення кадрової політики; створення методичного забезпечення, яке сприятиме розвитку творчих здібностей і самостійності студентів; інформатизація освітнього процесу; забезпечення інтегрованих зв'язків з потенційними роботодавцями; забезпечення умов для проведення науково-дослідницької роботи.

Висновки, перспективи. До перспективних напрямів роботи за темою ми відносимо розроблення факторно-критеріальних моделей оцінки якості підготовки фахівців у виші та оцінки управлінської діяльності зі створення умов для підготовки конкурентоспроможного випускника вишу.

Література

1. Макаренко А. С. Педагогические сочинения в 8 т. / А. С. Макаренко. – Москва : Просвещение, 1984, Т 4. – С. 123-130.
2. Митина Л. М. Психология профессионального развития учителя / Л. М. Митина. – Москва : Флинта, 1998. –200 с.
3. Ніколаєнко С. М. Освіта в інноваційному поступі суспільства / С. М. Ніколаєнко. – Київ : Знання, 2006. –207 с.

Ольга Темченко. Управление формированием конкурентоспособного специалиста средствами высшего учебного заведения.

В статье акцентируется вопрос создания условий для формирования конкурентоспособного специалиста средствами высшего учебного заведения. Доказана необходимость формирования конкурентоспособного специалиста на современном этапе развития общества. Раскрыто содержание управления формированием конкурентоспособного специалиста средствами высшего учебного заведения через создание соответствующих педагогических условий. Конкурентоспособность рассматривается как интегративное,

динамичное, многоуровневое качество личности, способствующее ее готовности к эффективному осуществлению социальных и профессионально значимых действий. Основными компонентами конкурентоспособности определены следующие: мотивационно-потребностный, эмоционально-волевой, информационно-содержательный, операционно-практический. Раскрыто содержание условий, необходимых для формирования конкурентоспособного специалиста: разработка эффективной системы планирования (в частности, совершенствование учебных планов, программ и т.п.); совершенствование кадровой политики; создание методического обеспечения, которое будет способствовать развитию творческих способностей и самостоятельности студентов; информатизация образовательного процесса; обеспечение интегрированных связей с потенциальными работодателями; обеспечение условий для проведения научно-исследовательской работы.

Ключевые слова: конкурентоспособность, специалист, педагогические условия.

Olga Temchenko. Management of the formation of a competitive specialist in a higher education institution.

The article focuses on the creation of conditions for the formation of a competitive specialist by the means of a higher educational institution. The necessity of forming a competitive specialist at the present stage of the development of society is proved. The content of the management of the formation of a competitive specialist by the means of a higher educational institution is revealed through the creation of appropriate pedagogical conditions. Competitiveness is seen as an integrative, dynamic, multi-level quality of personality, contributing to its readiness for the effective implementation of socially and professionally meaningful actions. The main components of competitiveness are the following: motivational, emotional, informational, practical. The content of the conditions necessary for the formation of a competitive specialist is disclosed: the development of an effective planning system (in particular, the improvement of curricula, programs, etc.); improvement of personnel policy; creation of methodological support, which will promote the development of creative abilities and independence of students; informatization of the educational process; providing integrated links with potential employers; provision of conditions for scientific research.

Keywords: competitiveness, specialist, pedagogical conditions.

Стаття надійшла до редакційної колегії 16.10.2017

Інформація про автора: Темченко Ольга Василівна – кандидат педагогічних наук, доцент, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди.

UDC 101.8/9:37.091.12.011.3-051::81'243-04-027.561-043.61:378.4/6-029:6

DOI 10.26697/9786177089000.2017.105

© M. Shepel, 2017

Maryna Shepel

Odessa Automobile and Road College
Odessa National Polytechnic University

DEONTOLOGICAL CULTURE OF A FOREIGN LANGUAGE TEACHER IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL ACTIVITY IN A TECHNICAL INSTITUTION

The article deals with the issue of deontological culture of a foreign language teacher in the process of professional activity in a technical institution. The view points of leading scholars on the concepts of «pedagogical deontology», «pedagogical culture», «deontological culture», «professional activity of a teacher» are regarded. The author gives her own definitions on the concepts of «deontological culture of a foreign language teacher», «professional activity of a foreign language teacher». The components of deontological culture of a foreign language teacher in the professional activity in a technical institution are determined in the article: a foreign language teacher's art of teaching and ambition of regular self-improvement; a teacher's speech culture; pedagogical erudition and possession of methods of teaching languages (basic and for special purpose); teaching tact and pedagogical ethics; a foreign language teacher's ethical and mental development; a foreign language teacher's objectivity and exactingness.

Key words: *deontological culture, a foreign language teacher, professional activity, technical institution.*

Introduction

The law of education states that it plays the role of intellectual, cultural, social, economical development of a person, society and the country. In its turn, the professional education is aimed to the formation and the development of professional and general knowledge, skills and attainments, another people's competencies, which are necessary for work activity for a certain profession (a group of professions) or a specialization which finishes getting a certain job qualification [12]. One of the demands to the today's specialists who know a foreign language in a sufficient level as a means of a communication. According to the European Framework of Reference for Languages and Concept of teaching foreign languages the main aim of teaching a foreign language is the formation of communicative

competence among the professionals, that means mastering a language as a way of intercultural communication, the development of skills to use a foreign language as a tool in the dialogue of cultures and civilizations of the modern world [5]. In our opinion, the topical question is the deontological culture of a foreign language teacher.

The purpose of the article is to define components of the deontological culture of a foreign language teacher in the process of a professional activities.

Materials and methods

In the psychological and pedagogical scientific literature one can find many research works devoted to a teacher's professional activities (E. Karpova, M. Rudina, Zh. Kovaliv, V. Konovalova, L. Malakanova, M. Rudina etc.), deontological constituent of a teacher's professional activities (L. Romanishyna, M. Vasylieva, I. Shepliakova, O. Akimova, N. Telychko, A. Maksutov, L. Chumak etc.), cultural constituent of a teacher's professional activities (T. Kolodko, N. Pustovoi, O. Dobrynets, O. Znachenko, V. Paskar, O. Shevniuk, L. Moskalova, T. Moroz).

According to E. Karpova's definition, pedagogical activity is a creative process, which doesn't lead down to revision of traditional standards, it is always changed, that require from a teacher making of decisions based on personal knowledge, experience and life position [3, p. 58].

Researcher L. Malakanova considered a teacher's professionalism as a qualitative factor of the pedagogical activity. Its characteristics are: common humanitarian culture, art of teaching, possession of teaching technologies [4, p.7].

According to M. Rudina's position, the professionalism of a young foreign language teacher is a complex of specific competences for the profession of a foreign language teacher, that develop and advance during post-graduate pedagogical education on the base of andragogical period and provide an effective professional activity of a teacher in modern social and economical conditions according to his/hers personal system of values [8, p. 11].

Under the professional activity of a foreign language teacher we understand a complicated formation, a system of pedagogical skills and attainments, self-analysis of own actions; a set of competences which are appropriate to a foreign language teacher.

In the context of a professional pedagogical activity of a foreign language teacher a deontological culture becomes important.

The scholar M. Vasylieva states that the pedagogical deontology is defined, from the one hand, as a type of professional deontology, and, from the other hand, as a part of the pedagogical science that represents a

generalized system of principles, norms, demands, which should correspond to a teacher's behavior during the professional activity [11, p. 13].

Scholars L. Romanishyna, N. Telychko identify pedagogical deontology as a discipline about appliance of general norms of morality in the conditions of teachers' activity, as a discipline, that analyses not only moral and also psychological, ethical, aesthetical requests to a teacher's professional activity, which regularize a teacher's attitude to a student as an object and a subject of work at the same time, and also to his/hers colleagues, student's parents, facilitate condition of optimal and ensured behavior of indicated persons in the position of their interdependence and cooperation in whole [7].

Under the pedagogical deontology we comprehend norms and rules that regularize teacher's behavior, his/hers relationship with colleagues, students and their parents.

In the reference literature the term «culture» is considered as: the complex of achievements of humanity in the branch of socially-intellectual and productive relationships; the level of development of all the branches of life: intellectual, social and industrial.

The scholars (S. Khliestova, V. Paskar, P. Shcherban, L. Moskalova etc.) while examining the term pedagogical culture and a teacher's deontological culture reached the following conclusions.

V. Paskar distinguishes pedagogical culture as a complex integral dynamical formation, in which a teacher's professional and human features are represented, indicator of maturity of different types of his/hers personal culture, a condition and result of effective pedagogical activity of future specialists [6, p. 8].

We endorse P. Shcherban's view who identifies pedagogical culture as the most important constituent of a teacher's professional and general culture, which characterizes the degree of depth and his/her foundational acquisition of knowledge in the history of pedagogic, pedagogical theory in its continual development, competence to apply this knowledge individually, methodically motivated and with the high efficiency in the teaching and educational process with the consideration students' age peculiarities and interests in an inseparable connection with life [9, p.9].

S. Hlyestova defines deontological culture as one of the most important constituents of a person's professional culture, and a student's deontological culture is considered as a person's complex of mental and intellectual, emotional value and professional and ethical features, which determine ethical and cultural significancy of his/her life-sustaining activity [2, p. 9].

I. Sheplyakova identifies a professional's deontological culture as a level of assumption of basic professional values, which are put in the experience of professional activity [428-429].

Results

The analysis of research literature gave us an opportunity to define a foreign language teacher's deontological culture as a part of his/her professional culture, a person's enlistment of intellectual, ethical, moral, mental features.

Own working experience in Odessa Automobile and Road College of Odessa National Polytechnic University gave an opportunity to determine the components of deontological culture of a foreign language teacher in the professional activity in a technical institution: a foreign language teacher's art of teaching and ambition of regular self-improvement; a teacher's speech culture; pedagogical erudition and possession of methods of teaching languages (basic and for special purpose); teaching tact and pedagogical ethics (in communication with colleagues, students and their parents); a foreign language teacher's ethical and mental development; a foreign language teacher's objectivity and exactingness.

Discussion and conclusions

Therefore, a foreign language teacher's components of deontological culture in the process of professional activity in the technical institution are defined in the article.

Further study acquires the problem of the aesthetical development of a foreign language teacher personality.

References

1. Efremova T. F. (2000) *Novyi slovar russkogo iazyka (tolkovo-slovoobrazovatelnyi) [New dictionary of the Russian language (explanatory and word-building)]*. Moskow: Drofa, Russkii iazyk. Retrieved from <http://efremova.slovaronline.com/> (in Russian).

2. Hlyestova S. S. (2011) *Formuvannja deontologichnoji kuljтуры studentiv vyshhykh navchalnykh zakladiv u procesi socialjno-vykhovnoji roboty [Formation of students' deontological culture in the social and educational work of higher education establishment]* (Extended abstract of candidate's thesis, M. Dragomanov Pedagogical University, Kyiv, Ukraine). (in Ukrainian).

3. Karpova E. E. (2002) *Gumanizatsiia professionalnoi deiatelnosti pedagoga v kontekste izmenenii kulturnykh stereotipov [Humanization of the professional activity of the teacher in the context of changes in cultural stereotypes]* Psykhologho-pedagoghichni osnovy ghumanizaciji navchaljno-vykhovnogho processu v shkoli ta vuzi – Psychological and pedagogical bases of humanization of educational process in school and high school (Vols. 3) (pp 56-58). Rivne: Volynsjki oberehy (in Ukrainian).

4. Malakanova L. V. (2000) *Ocinjuvannja profesijnogho stanovlennja majbutnjogho vchytelja u procesi vyvchennja kursu «Osnovy*

pedagoghichnoji majsternosti» [Assessment of the professional formation of a future teacher in taking the course “Principles of pedagogical skills](Extended abstract of candidate’s thesis, H. S. Skovoroda KhNPU, Kharkiv, Ukraine) (in Ukrainian).

5. Nikolayeva S. Yu. (Eds.) (2003). *Zagal'noyevropejs'ki Rekomendaciyi z movnoyi osvity': vy`vchennya, vy`kladannya, ocinyuvannya [Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching and Assessment].* Kyiv: Lenvit (in Ukrainian).

6. Paskar V. I. (2010) *Formuvannya aksiologhichnoji komponenty pedagoghichnoji kuljтуры majbutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv u procesi fakhovoji pidgotovky [Forming of axiological component of future primary school teacher’s pedagogical culture in the process of profile training]* (Extended abstract of candidate’s thesis, KHU, Yalta) (in Ukrainian).

7. Romanyshyna L. M. & N. V. Telychko (2015) *Problema deontologhiji u formuvanni profesijno-etychnoji kuljтуры jak skladovoji zaghaljnoji kuljтуры fakhivcya [The problems of ethics in the formation of professional and ethical culture as a part of specialist’s general culture].* Visnyk Nacionaljnoji akademiji Derzhavnoji prykordonnoji sluzhby Ukrainy– Bulletin of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine (Vols. 2). Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2015_2_17 (in Ukrainian).

8. Rudina M. V. (2011) *Pedagoghichni umovy pidvyshhennja profesionalizmu molodogho vchytelja inozemnoji movy [Pedagogical conditions of increasing of professionalism of the young teacher of foreign language]* (Extended abstract of candidate’s thesis, Luhansks Taras Shevchenko National University, Luhansk, Ukraine) (in Ukrainian).

9. Scherban P. N. (2007) *Navchaljno-pedagoghichni ighry u formuvanni pedagoghichnoji kuljтуры majbutnikh uchyteliv istoriji i prava [The Education-Pedagogical Games in Formation of the Pedagogical Culture of the Future Teachers of a History and Law]* (Extended abstract of candidate’s thesis, Institute for Higher Education Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine). (in Ukrainian).

10. Sheplyakova I. O. (2013) *Deontologhichna kuljтура socialjnogho pedagogha: do vyznachennja ponjattja [The deontological culture of social pedagogue: to the determination of concept].* Pedagoghika formuvannya tvorchoji osobystosti u vyshhij i zaghaljnoosvitnij shkolakh. – Pedagogy of formation of a creative person in higher and secondary schools 2013. (Vols. 33) (pp. 427-432). Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pfto_2013_33_72.

11. Vasilieva M. P. (2004) *Teoretychni osnovy deontologhichnoji pidgotovky pedagogha [Theoretical principles of deontological training*

of the teacher] (Expended abstract of Doctor's thesis, H. S. Skovoroda KhNPU, Kharkiv, Ukraine). (in Ukrainian).

12. Zakon Ukrainy «Pro osvitu» [Law of Ukraine «On Education»] (n.d.) zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. (in Ukrainian).

Марина Шепель. Деонтологічна культура викладача іноземної мови у процесі професійної діяльності у технічному виші.

У статті розглянуто питання деонтологічної культури викладача іноземної мови у процесі професійної діяльності у технічному виші. Розглянуто погляди видатних науковців стосовно понять «педагогічна деонтологія», «педагогічна культура», «деонтологічна культура». Автором надано своє власне визначення понять «деонтологічна культура викладача іноземної мови», «професійна діяльність викладача іноземної мови». У статті надано компоненти деонтологічної культури викладача іноземної мови у процесі професійної діяльності у технічному виші: педагогічна майстерність викладача іноземної мови та прагнення до постійного самовдосконалення, культура мовлення викладача; педагогічна ерудиція та володіння методикою викладання іноземної мови (загальна та за професійним спілкуванням); педагогічних такт та педагогічна етика; етичний та духовний розвиток викладача іноземної мови; об'єктивність та вимогливість викладача іноземної мови.

Ключові слова: деонтологічна культура, викладач іноземної мови, професійна діяльність, технічний ВНЗ.

Марина Шепель. Деонтологическая культура преподавателя иностранного языка в процессе профессиональной деятельности в техническом вузе.

В статье рассмотрены вопросы деонтологической культуры преподавателя иностранного языка в процессе профессиональной деятельности в техническом вузе. Рассмотрены взгляды выдающихся ученых относительно понятий «педагогическая деонтология», «педагогическая культура», «деонтологическая культура». Автором предоставлено свое собственное определение понятий «деонтологическая культура преподавателя иностранного языка», «профессиональная деятельность преподавателя иностранного языка». В статье даны компоненты деонтологической культуры преподавателя иностранного языка в процессе профессиональной деятельности в техническом вузе: педагогическое мастерство преподавателя иностранного языка и стремление к постоянному самосовершенствованию, культура речи преподавателя;

педагогическая эрудиция и владение методикой преподавания иностранного языка (общая и профессиональной общением) педагогических такт и педагогическая этика; этический и духовное развитие преподавателя иностранного языка; объективность и требовательность преподавателя иностранного языка.

Ключовые слова: *деонтологическая культура, преподаватель иностранного языка, профессиональная деятельность, технический ВУЗ.*

Received 22.10.2017

Information about the author:

Maryna Shepel – Doctor of Philosophy, Pedagogical Sciences, a foreign language teacher, Odessa Automobile and Road College Odessa National Polytechnic University.

Нікітіна Олена Олександрівна

Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДИТИНИ ДО НАВЧАННЯ МАТЕМАТИКИ В ШКОЛІ ЗАСОБАМИ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

В статті розглянуто проблему формування готовності дітей дошкільного віку до навчання математики в школі. Особливу увагу зосереджено на провідному виді діяльності дитини дошкільного віку. З цією метою, розглянуто можливості застосування ігрових технологій у формуванні готовності до навчання. Акцент зроблено на освітній технології з використанням ресурсів LEGO® та LEGO DUPLO®.

Ключові слова: *готовність дитини до навчання, наступність, елементарні математичні уявлення, математичний розвиток, ігрова діяльність, ігрові технології, система освітніх технологій «Lego Education», дошкільний вік.*

Проблема, її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Введення дитини навіть у початкову елементарну математику є абсолютно неможливим без достатнього рівня розвитку логічного мислення. Успіх подальшого навчання у школі зазвичай залежить від якості засвоєних знань, їх усвідомленості, гнучкості та міцності. Тому дошкільна дидактика та методика формування елементарних математичних уявлень як наука, спрямовані на відпрацювання шляхів оптимізації навчання з метою підвищення рівня доматематичної підготовки.

Сучасний розвиток суспільства та рівень технічних засобів сприяє розробці й успішному впровадженню у педагогічну практику дошкільних навчальних закладів та загальноосвітніх шкіл інноваційних конструктивно-ігрових технологій, спрямованих на підвищення ефективності навчання, розвиток та виховання дітей шляхом створення особливого розвивального середовища.

Ціль статті, постановка завдання: полягає у вивченні можливостей сучасних ігрових технологій щодо формування у дітей дошкільного віку готовності до оволодіння математичними знаннями в початковій школі.

Аналіз публікацій (виділення невіршених проблем).

Інтелектуальна готовність дитини до навчання у школі як психолого-педагогічна проблема описана в працях О. П. Усової, Н. М. Мельникової, Т. В. Тарунтаєвої та ін. Новітні підходи до змісту компетентнісно-орієнтованої освіти розробляють О. Я. Савченко, О. В. Овчарук, О. І. Локшина, Н. М. Бібік, О. І. Пометун та ін. Гра як провідний вид діяльності дитини дошкільного віку розглядається у працях О. М. Леонтєва, Д. Б. Ельконіна, В. В. Давидова, В. О. Сухомлинського та ін. Застосування освітніх технологій у навчанні дітей дошкільного віку розглядається в дослідженнях В. П. Беспалька, Т. В. Луцк, Л. В. Іщенко та ін.

Виклад основного матеріалу, обґрунтування результатів дослідження. У наступності між дошкільною та початковою ланкою освіти на перше місце висувається проблема навчання і виховання шестирічних дітей та забезпечення належної, ґрунтовної підготовки дошкільників до навчання у школі. Сформувати готовність до навчання у школі – означає створити передумови для успішного засвоєння дітьми навчальної програми та нормального входження в учнівський колектив.

Дослідники розглядають готовність дитини до навчання у школі як систему, яка включає в себе інтелектуальну, вольову, особистісну та соціально-психологічну складові [10]. Відповідно до Базового компонента дошкільної освіти, освітня лінія «Гра дитини» передбачає розвиток у дітей творчих здібностей, самостійності, ініціативності, організованості в ігровій діяльності та формування у них стійкого інтересу до пізнання довкілля і реалізації себе в ньому [1]. Зокрема, в освітній лінії «Конструкторсько-будівельні ігри» визначено такі результати розвитку дошкільника: здатність виявляти інтерес та бажання до відображення широкого кола об'єктів довколишньої дійсності, використовуючи при цьому попередньо набутий досвід діяльності з різними конструкторами (в тому числі LEGO), природним та штучним матеріалом; уміння планомірно розглядати предмети й споруди, виокремлювати в них основні складові конструкції, їх співвідношення за розміром, формою, розташуванням; уміння добирати необхідний матеріал, деталі; використовувати різні способи створення будівлі та елементи оздоблення; уміння діяти послідовно, згадано з іншими учасниками, аналізувати результати власної та спільної діяльності [1; 6; 7].

Особливого значення для раннього математичного розвитку мають ігри, які розвивають сенсорне сприйняття, адже вони вносять у життя дитини радість, інтерес, упевненість у собі та своїх можливостях [2; 5].

Сьогодні стають популярними освітні технології з використанням ресурсів LEGO DACTA, LEGO® та LEGO DUPLO®. Вважаємо за необхідне детально зупинитися на особливостях і можливостях цієї освітньої технології у формуванні елементарних математичних уявлень дітей дошкільного віку. Організація навчання дошкільників за допомогою гри, дозволяє їм легко оволодівати необхідними життєвими навички, розвивати свою творчість та допитливість протягом усього життя. Дослідниця Т. В. Лусс [4, с. 126] розглядає «LEGO DACTA» як педагогічну технологію, що має свої аспекти:

1. Філософський аспект технології «LEGO DACTA» ґрунтується на понятті «конструктивізму», що передбачає оптимізацію процесу навчання за рахунок активного включення довільного пізнання самих учнів. Оскільки провідними методами формування елементарних математичних уявлень у дошкільників є наочно-дієвий і практичний, то даний аспект дозволяє говорити про «навчання у практичній діяльності» (*Learning by making*).

2. Мотиваційний аспект технології «LEGO DACTA» включає в себе специфічне поняття «hard fun» («Важка гра»). Під час гри з дидактичним матеріалом LEGO® дошкільники знаходяться у таких умовах, що для досягнення реального результату та отримання задоволення від власної інтелектуальної активності, їм необхідно попрацювати та подумати.

3. Соціальний аспект технології «LEGO DACTA» полягає у тому, що в конструкторі закладений елемент руйнування, який природний для дітей дошкільного віку і зберігається до семи років. У процесі конструктивно-ігрової діяльності з LEGO® дитина може змінити, перебудувати окремі частини або цілу будівлю.

4. Дидактичний аспект «LEGO DACTA» розглядає технологію як конструктивно-ігровий засіб у межах вільної творчої діяльності дітей, а також як допоміжний дидактичний засіб учителя-вихователя в цілеспрямованому педагогічному процесі.

Підхід до навчання у системі освітніх технологій «Lego Education» ґрунтується на поетапній структурі «4С»:

I. Включення (*Connect*): вводиться тема або завдання, що дозволяє учням задавати роз'яснювальні запитання та використовувати наявні знання.

II. Конструювання (*Construct*): кожне завдання включає в себе конструктивну діяльність, спрямовану на експериментування з дидактичним матеріалом та створення предметів, про які можна розширювати знання.

III. Міркування (*Contemplate*): учні розмірковують над тим, що було вивчено, і обмінюються думками один з одним.

IV. Продовження (*Continue*): кожне завдання закінчується новим завданням, стимулюючи в учнів мотивацію до вивчення нового [8].

Основна мета навчання за технологією LEGO® полягає у тому, щоб діти дошкільного віку могли отримати миттєвий успіх – «прямо з коробки» – від своєї навчально-пізнавальної діяльності. Ресурси освітніх технологій LEGO® у процесі формування елементарних математичних уявлень у дошкільників допомагають дітям досліджувати світ цифр, форм і кольорів, вирішуючи навчальні проблеми через гру. На нашу думку, яскравими прикладами ігрових технологій LEGO®, які сприяють розвитку математичних уявлень та умінь дошкільників можуть бути такі [8]:

1. Математичний потяг (Maths Train).

Навчальний посібник «Maths Train» перетворює дошкільну математику в дитячу гру з цікавими математичними завданнями. У процесі розв'язування проблемних завдань діти розширюють уявлення про множину натуральних чисел, можуть вивчати склад числа з двох менших, у дітей формується уявлення про натуральний ряд чисел, вони вчаться співставляти кількість предметів з числом та позначати відповідною цифрою, експериментують з арифметичними діями першого ступеня додавання і віднімання.

2. Творчий LEGO® Цегляний набір (Creative LEGO® Brick Set) для дітей середнього та старшого дошкільного віку стимулює їхню природну цікавість. Набір дозволяє дітям створювати різноманітні життєві або уявні фігури, предмети чи будівлі. Під час будівництва в дітей розвивається дрібна моторика, просторова уява, конструктивне мислення, творчість тощо. Дитина засвоює сенсорні еталони «форма» і «розмір», вчиться планувати свої дії, в неї розвивається почуття зосередженості та бажання завершити почату справу, бажання досягти позитивного кінцевого результату.

3. Кафе⁺ (Café⁺)

Особливістю роботи з цим дидактичним матеріалом може бути пропедевтика формування уявлення про половину та частини. Діти дізнаються про форму об'ємних геометричних тіл (наприклад: куля) під час моделювання помідора, морозиво-ріжок (конус), а також розмірковують над потребами інших людей. Робота дитини з картками рецептів сприяє алгоритмізації мислення, оскільки рецепт приготування страви – це лінійний алгоритм [8].

Робота з конструкторами LEGO® передбачає виконання завдань, які вимагають активізації розумової діяльності, наприклад, добудувати споруду за заданою ознакою (наприклад: «Заповни простір», «Вгадай, чия я частина?», «Оживи свою модель» тощо). Таким чином, освітня технологія LEGO® інтегрує елементи гри з

експериментуванням, що активізує мисленнєву та мовленнєву діяльність дітей.

Висновки, перспективи. Інтелектуальна готовність дитини до шкільного навчання залежить від рівня розвитку мислення. Освітня технологія LEGO® пропонує вихователям сучасні методи підготовки дітей до школи за допомогою яких у дошкільників розширюється словниковий запас, розвиваються комунікативні навички, вдосконалюється вміння узагальнювати та робити висновки, розвивається математичне мислення. Однак, слід відзначити, що методична база використання даної технології в дошкільних навчальних закладах України потребує уточнення, ґрунтовного вивчення та апробації. Подальші наукові розвідки можуть стосуватися вивчення можливостей застосування LEGO® технології на заняттях з розвитку мовлення, ознайомлення дошкільників з довкіллям чи на заняттях з художньої праці.

Література

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція): затверджений наказом МОНмолодьспорту України від 22.05.2012 р. за № 615 // Дошкільне виховання. – 2012. – № 7. – С. 4-19.
2. Іщенко Л. В. Педагогічні технології супроводження процесу формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку : навчальний посібник [для студентів спеціальності «Дошкільна освіта»] / укладач Л. В. Іщенко. – Вид. 2-ге, перер. та доп. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2013. – 149 с.
3. Калуська Л. Інновація в дошкільній / Л. Калуська, М. Отрошенко. – Тернопіль: Мандрівець. – 2010. – 376 с.
4. Лусс Т. В. Лего-технологии в современном коррекционно-развивающем обучении / Т. В. Лусс // Вестник ФГОУ ВПО МГАУ. – № 6/1. – 2008. – С. 125-127.
5. Піроженко Т. Особистість дошкільника. Перспективи розвитку / Т. Піроженко: Науково-методичний посібник. – Тернопіль: Мандрівець, 2010. – 140 с.
6. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» (нова редакція). У 2 ч. Ч. I. Від народження до трьох років / О. П. Аксьонова, А. М. Аніщук, Л. В. Артемова та ін.; наук.кер. О. Л. Кононко. – Київ : ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2014. – 204 с.
7. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» (нова редакція). У 2 ч. Ч. II. Від трьох до шести (семи) років / О. П. Аксьонова, А. М. Аніщук, Л. В. Артемова та ін.; наук.кер. О. Л. Кононко. – Київ : ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2014. – 452 с.
8. Ресурси освітніх технологій LEGO® // Електронний ресурс. – Режим доступу: [<https://education.lego.com/en-gb/preschool/intro>].

9. Фадеева Т. О. Готовність дитини до шкільного навчання / Т. О. Фадеева // Рідна школа. – 2003. – № 12. – С. 14-17.

10. Шевцова О. А. Організація пізнавальної діяльності в ДНЗ / іл. О. А. Семякіна. – Х. : Основа, 2008. – 300 с.

Елена Никитина. Формирование готовности ребенка к обучению математике в школе средствами игровых технологий.

В статье рассмотрена проблема формирования готовности детей дошкольного возраста к обучению математике в школе. Особое внимание сосредоточено на ведущем виде деятельности ребенка дошкольного возраста. Образовательная линия «Игра ребенка» предусматривает формирование конструктивного мышления дошкольника через работу с конструктором. С этой целью, рассмотрены возможности применения игровых технологий в формировании готовности к обучению. Акцент сделан на образовательной технологии с использованием ресурсов LEGO® и LEGO DUPLO®. Изучены аспекты образовательной технологии с использованием ресурсов LEGO DACTA. Показан социальный аспект использования LEGO®. Раскрыта структура образовательной технологии «Lego Education». В статье приведены яркие примеры игровых технологий LEGO®, которые способствуют развитию математических представлений и умений у детей дошкольного возраста.

Ключевые слова: *готовность ребенка к обучению, преемственность, элементарные математические представления, математическое развитие, игровая деятельность, игровые технологии, система образовательных технологий «Lego Education», дошкольный возраст.*

Olena Nikitina. Formation child's readiness to training mathematics at school by means of game technology.

The article considers the problem of formation of readiness of children of preschool age for the study of mathematics at school. Particular attention is focused on the leading role of a child of preschool age. Educational line «Child's Game» provides for the formation of a constructive thinking of the preschool child through work with the designer. To this end, the possibilities of using gaming technologies in the formation of readiness for training are considered. The emphasis was made on educational technology using LEGO® and LEGO DUPLO® resources. The aspects of educational technology using LEGO DACTA resources are studied. The social aspect of using LEGO® is revealed. The structure of educational technology «Lego Education» is revealed. Bright examples of LEGO® gaming technologies that promote the development of mathematical ideas and skills in preschool children are given in the article.

Збірник наукових статей

Keywords: *child's readiness for education, continuity, elementary mathematical concepts, mathematical development, game activity, game technologies, system of educational technologies «Lego Education», preschool age.*

Стаття надійшла до редакційної колегії 23.10.2017

Інформація про автора:

Нікітіна Олена Олександрівна – кандидат педагогічних наук, старший викладач, Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка.

УДК 001.891.3:364-156::364.672

DOI 10.26697/9786177089000.2017.119

© Швед В. В., 2017

Швед Вадим Валерійович

Вінницький інститут Університету «Україна»

ТЕОРІЯ КОЛЕКТИВНИХ ДІЙ В ОСВІТІ

Проаналізовано ключові питання теорії колективних дій, зокрема методологічний базис – наявність відповідних стимулів. Визначено вплив позитивного та негативного стимулів, наведено приклади таких стимулів у освіті. Доведено зв'язок між компетентнісним підходом у освіті та ключовими положеннями теорії колективних дій. Проаналізовано вплив селективного стимулу на потребу у освіті.

Ключові слова: теорія колективних дій, реформа освіти, компетенція, селективний стимул, компетентнісний підхід.

Проблема, її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасна освіта являє собою симбіоз індивідуального і колективного підходів з акцентуванням уваги на процесі формування компетентнісних характеристик становлення особистості. Наголос на компетентності актуалізується викликами сучасного світу, коли недостатньо мати знання, важливо вміти отримати знання, застосовувати отримані знання і використовувати їх для подальшої самоосвіти та розвитку.

Сучасні українські автори недостатньо уваги приділяють розгляду питання трансформації системи освіти у контексті взаємозв'язку освіти та економіки.

Ціль статті (постановка завдання). Дана стаття покликана розглянути компетентнісний підхід у освіті як розвиток поведінкової економічної теорії колективних дій, що призводить до актуалізації розуміння освіти у контексті економічної послуги.

Аналіз публікацій (виділення невирішених проблем). Можна стверджувати, що компетентнісний підхід базується на теорії колективних дій. Адже отримувати знання і застосовувати отримані знання можливо тільки в соціумі.

Основоположником теорії колективних дій є Мансур Олсон, який в 1965 році у своїй роботі «Логіка колективних дій: суспільні товари і теорія груп» сформулював ключові характеристики.

Теорія колективних дій передбачає наявність певного колективного блага. А знання по суті своїй і є синтезованим колективним благом. Цінність такого блага формується саме в

колективному вимірі, оскільки розвиток інформаційних технологій зробив знання безпрецедентно доступними.

Але, колективні процеси завжди стикаються з тим, що не всі учасники освітнього або наукового процесу готові разом докласти злагоджених зусиль для досягнення загально прийнятного результату. Завжди знайдеться хтось, хто готовий усвідомлено користуватися досягненнями колег і манкірувати власними обов'язками.

Вклад основного матеріалу, обґрунтування результатів дослідження. Особливої уваги заслуговують мотиваційні стимули, які змушують кожного індивідуума прикладати співставні зусилля для досягнення колективного результату.

Стимули можуть бути як позитивні, так і негативні. Класичним прикладом позитивного стимулу є діяльність страхової компанії. Кожен колективний учасник робить свій внесок, забезпечуючи як досить ефемерне колективне благо, що реалізовується через почуття захищеності і впевненості, так і особисту фінансову компенсацію при настанні страхового випадку. Також прикладом селективного стимулу можуть бути пільги для членів асоціації, знижки на певні послуги, що надаються іншими членами асоціації тощо.

В освітньому середовищі прикладом позитивного стимулу може виступати діяльність онлайн-курсів або навіть онлайн-університетів. Такі університети створюються найчастіше класичними університетами з глобальною метою залучення найбільш обдарованих здобувачів освіти. Абітурієнтів, в свою чергу, приваблює можливість отримання найбільш якісних послуг від кращих університетів світу.

Прикладом негативного стимулу може бути неможливість отримати пільгову путівку в санаторій для нечленів профспілки. До речі, в Україні членство в профспілці суто добровільно, і до того ж члени профспілки можуть взагалі відмовитися платити внески, обґрунтувавши такий підхід роботою на громадських засадах. Природно такий підхід не відрізняється особливою ефективністю в роботі профспілки. У США членські профспілкові внески є обов'язковими для всіх. Вони або стягуються примусово, або автоматичні – через спеціальні контори. При чому безкоштовну участь в профспілці неможлива в принципі. Відмова від сплати внесків тягне за собою в кращому випадку виключення з профспілки, в гіршому – створює проблеми в подальшому працевлаштуванні за професією, а в найгіршому – може бути по-справжньому небезпечний для здоров'я. Може саме тому американські профспілки являють собою реальну юридичну, політичну та економічну силу.

В освіті прикладом такого негативного стимулу може виступати ситуація, коли роботодавці вимагають отримання диплома державного зразка, і не визнають наявність професійних сертифікатів, хоч вони і

можуть бути видані всесвітніми технологічними лідерами, як свідчення повноцінної освіти.

Важливо відзначити, що окрім поділу стимулів на позитивні та негативні, велику роль відіграють і так звані, селективні стимули. Тобто стимули, що є найбільш дієвими для відповідної групи осіб, як то: безкоштовний юридичний захист для членів профспілки, або вільний доступ до наукових чи освітніх репозитаріїв для всіх університетів, що є членами відповідної професійної асоціації тощо.

Групи, засновані на селективних стимулах, вельми ефективні і дієві. Тому така група в довгостроковій перспективі завжди буде більш ефективною, ніж кожен її член окремо.

Все вищенаведене описує загальне правило Олсона, наведене в роботі Є. Майбурда: «За інших рівних умов, чим більше число учасників, які отримують вигоду від колективної дії, тим менше частка вигоди, що припадає на одного учасника. Тому, за відсутності селективних стимулів, з ростом чисельності групи спонукання до групового дії зменшується, так що великі групи менш здатні діяти в загальних інтересах, ніж малі».

Дане правило змушує учасників будь-якого ринку створювати все більше різноманітних професійних угруповань, що дуже добре прослідковується на тлі ситуації, яка склалася у світі із наукометричними базами. Необхідно відзначити, що ефективність селективного стимулу також знижується при зростанні чисельності групи. У малих групах всі учасники, як правило, знайомі між собою, тому додаткової ваги набувають нематеріальні стимули. Діяльність великих груп в більшості своїй побудована на ефекті від матеріального селективного стимулу, в малих групах для учасників дуже часто важливо схвалення і визнання від інших учасників. Також важливою буває соціальна і психологічна сумісність з іншими учасниками, адже в малих групах ми зустрічаємося і взаємодіємо з ними практично постійно. У великих групах така проблема зазвичай не виникає.

Розвиток інформаційних технологій особливо актуалізував використання положень вищенаведеної теорії, оскільки доступність якісних освітніх послуг радикально підвищила рівень конкуренції на освітньому ринку. А робота в малих групах, з нормативним психологічним порогом в 10 учасників, дозволила розраховувати на появу синергетичного ефекту.

Висновки. Таким чином, можна констатувати той факт, що в освіті актуально використання тільки малих груп пошукачів освіти, при чому пошукачів об'єднаних єдиною метою. Крім того, компетентнісний підхід передбачає саме наявність селективного стимулу. Стимулу однаково важливого для всіх учасників освітнього або наукового процесу.

Література

1. Майбурд Е. Экономика коллективного действия [Электронный ресурс] / Е. Майбурд. – Режим доступа : <http://7iskusstv.com/2012/Nomer9/majburd1.php>.

2. Олсон М. Логика коллективных действий: общественные блага и теория групп / М. Олсон. – М.: Фонд экономической инициативы, 1995. – 165 с.

3. Швед В. В. Теория коллективных действий и викиномика: анализ исторической трансформации / В. В. Швед // Проблемы экономики. – 2017. – № 1. – С. 315-320.

4. Швед В. Викиномика как новая веха в управлении / В. Швед // Экономика Крыма. – 2011. – № 1. – С. 234-237.

Вадим Швед. Теория коллективных действий в образовании.

Проанализированы ключевые вопросы теории коллективных действий, в частности методологический базис – наличие соответствующих стимулов. Определено влияние положительного и отрицательного стимулов, приведены примеры таких стимулов в образовании. Доказана связь между компетентностным подходом в образовании и ключевыми положениями теории коллективных действий. Проанализировано влияние селективного стимула на потребность в образовании.

***Ключевые слова:** теория коллективных действий, реформа образования, компетенция, селективный стимул, компетентностный подход.*

Vadym Shved. The theory of collective action in education.

Analyzed the key issues of the theory of collective action, in particular, the methodological basis – existence of the appropriate incentives. The influence of positive and negative stimuli is determined, examples of such stimuli in education are given. The relationship between the competence approach in education and the key provisions of the theory of collective action is proved. The influence of the selective stimulus on the need for education is analyzed.

***Keywords:** theory of collective actions, education reform, competence, selective incentive, competence approach.*

Стаття надійшла до редакційної колегії 24.10.2017

Інформація про автора:

Швед Вадим Валерійович – кандидат економічних наук, доцент, професор кафедри економіки та менеджменту, Вінницький інститут Університету «Україна».

Муризіна Ольга Юрїївна

Державний заклад

«Дніпропетровська медична академія МОЗ України»

КОМУНІКАТИВНА ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ З РЕАНІМАТОЛОГІЇ У СІМЕЙНИХ ЛІКАРІВ НА РІЗНИХ ЕТАПАХ ОЧНОГО БЕЗПЕРЕРВНОГО НАВЧАННЯ

Проаналізовано сучасний стан проблеми професійної компетентності сімейних лікарів з організації і проведення реанімаційних заходів. Висвітлені питання з комунікативної компетентності лікарів при відпрацюванні колективних практичних навичок та вмінь. Досліджена ефективність педагогічного впливу щодо гарантованого поєднаного надання теоретичних знань-вмінь з проведення реанімаційних заходів і практичної організації ефективної внутрішньогрупової взаємодії лікарів при симуляційному навчанні з реанімації. Доведено, що оптимізація комунікативної професійної взаємодії лікарів можлива через розвиток навичок конструктивної співпраці.

Ключові слова: професійна компетентність, колективні практичні навички, симуляційне навчання з реанімації, безперервна вища медична освіта

Проблема, її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Забезпечення держави фахівцями з високим рівнем професійної підготовки – є важливим завданням, що постає перед вищими медичними навчальними закладами України. Пріоритетом удосконалення навчання лікарів є формування у них професійно-значущих умінь і навичок [1; 2]. В професійній діяльності умовою соціально-психологічної адаптації особистості виступає комунікативна компетентність, яка відображає той чи інший рівень успішності міжособистісної взаємодії [1; 3; 4]. Водночас, професійна комунікативна компетентність передбачає насамперед наявність професійних знань [1; 3; 4]. Комунікативна компетентність лікаря розуміється як багаторівнева інтегральна якість особистості (сукупність когнітивних, емоційних і поведінкових особливостей) та базується на вмінні продуктивно спілкуватися з пацієнтами та іншими учасниками лікувально-профілактичного процесу, уникаючи конфліктних ситуацій, будувати конструктивні відносини, необхідні для якісної професійної діяльності [2; 3; 4], готовність і вміння

будувати контакт на різній психологічній дистанції – і відстороненої, і близької (Петровська Л. А., 1982). Специфіка професійної комунікативної взаємодії лікарів зумовлена сформованою готовністю до використання набутих у ході навчання професійних знань, умінь та навичок по наданню невідкладної допомоги пацієнтам [1; 4; 5].

Підсистемою комунікативних якостей медичного працівника є: емпатія, професійна рефлексія, гнучкість спілкування (уміння вислухати, тактовність, реактивність, справедливість, чуйність і делікатність), спрямованість на відкрите спілкування, здатність швидко встановлювати контакт [4]. Саме при очному навчанні в умовах медичного вишу, відбудовуючи комунікативний простір, необхідно удосконалювати ефективність професійної комунікації.

Аналіз публікацій (виділення невирішених проблем).

Компетентність – це особливий тип організації предметно-специфічних знань, що дозволяють приймати ефективні рішення у відповідній галузі діяльності [3; 4]. В реаніматології компетентність вимагає інтеграції багатьох елементів різної природи, до яких входять як технічні практичні навички, засновані на сенсорно-рухових здібностях, так і «нетехнічні»: поведінкові та соціальні (спілкування, робота в команді), мислення, ефективні когнітивні навички (наукові знання, вирішення проблем, прийняття рішення) [1; 4]. Тобто під час одного циклу післядипломного навчання підлягають удосконаленню одночасно інструментальні і міжособистісні компетенції [1], враховуючи, що успішність колективних занять залежить від готовності і здатності лікарів до комунікації.

Теоретичну основу аналізованого явища становлять такі положення: концепція безперервного професійного розвитку, зазначену Світовою асоціацією медичної освіти (WFME, 1972, 2003), положення щодо розвитку вітчизняної медичної освіти (Ю. В. Вороненко, О. П. Волосовець, Я. В. Цехмістер); набір стандартів медичної освіти, прийнятий WFME у 2001 р., що стосується формування універсальних компетенцій, які включають індивідуальні навички соціальної взаємодії і співпраці. За Рекомендаціями Європейської Ради з Реанімації (ERC, перегляд 2015 року) та Американської Асоціації Серця (AHA, 2015) навчання нетехнічним навичкам (комунікаційним, ролі лідера і члена команди) є дуже важливим доповненням до загальної підготовки і має бути інтегрованим в курс реанімації.

Аналіз психолого-педагогічної літератури виявив, що дослідження комунікативної компетентності лікарів присвячені перш за все їх спілкуванню з пацієнтами, їх родичами, дуже рідко – з колегами. Друкованих робіт, що висвітлюють проблеми аудиторної роботи з опрацювання колективних навичок по реаніматології у

питаннях лікарської взаємодії ми не знайшли.

Ціль статті (постановка завдання). Проаналізувати дієвість засобів педагогічного впливу по удосконаленню педагогічних умов під час практичних занять з реаніматології на поліпшення комунікативної професійної компетентності лікарів сімейної медицини.

Виклад основного матеріалу. Дані представленого проспективного ініціативного педагогічного систематичного дослідження базувались на проведених у 2011-2017 роках практичних заняттях навчального модуля «Реаніматологія та інтенсивна терапія» у лікарів-інтернів та лікарів циклу вторинної спеціалізації за фахом «загальна практика – сімейна медицина». Заняття проведені на кафедрі анестезіології, інтенсивної терапії та медицини невідкладних станів ФПО ДЗ «ДМА МОЗ України» з використанням інтерактивної затверджені методики навчання (завідувач кафедри професор О. М. Клигуненко). Практичні заняття циклу проводились у динамічному темпі, обов'язковим багаторазовим включенням усіх, хто навчається, до професійного тренінгу і власного професійного висловлювання. На манекенах були відпрацьовані навчальні вправи при різних тематичних сценаріях. Педагогічне спілкування вибудовувалося за принципом суб'єкт – суб'єктної взаємодії. Фахова комунікація реалізувалася медичною професійною літературною мовою (науковою, професійною розмовною, мовою медичної документації, мовою медичної практики) у сучасних форматах фахової взаємодії (діловому, формально-рольовому, програмованому, міжособистісному тощо).

Обґрунтування результатів дослідження. Проаналізував результати вхідного контролю базових практичних навичок ми виявили: у лікарів-інтернів при колективній роботі у відносинах переважала неоднаковість за академічною успішністю та певним досвідом практичної роботи. У слухачів спостерігалась неоднорідність аудиторії за віком, стажем роботи, попереднім навчанням, проте домінувало саме – посада на робочому місці. Спільною для цих обох аудиторій була прямо-пропорційна залежність між успішністю особи та активним включенням її в професійний публічний тренінг. Проте спочатку у інтернів це співвідносилось із навчальною успішністю, у слухачів – з посадою на робочому місці. У слухачів вторинної спеціалізації дієвому опрацюванню новими навичками і лікарськими вміннями заважали прихований страх виявити публічно своє професійне незнання або невміння здійснити ту чи іншу маніпуляцію. У деяких інтернів із високим рівнем підготовки у разі виникнення труднощів при відповіді або виконанні навички, де вони не могли себе успішно представити виникало певне незадоволення. Дуже коректно ми допомагали інтернам осмислити власну поведінку. При середньому

і невисокому рівні знань лікарі-інтерни більш активно і наполегливо проявляли себе саме у практичній індивідуальній роботі, самостійно проводили професійний пошук, задавали питання та активно представляли свою точку зору, обґрунтовували свої дії. Тому для виконання симуляційної вправи в одну групу поєднували інтернів і лікарів з однаковим рівнем підготовки, що надавало можливість диференціювати складність завдань, і водночас забезпечити засвоєння і оволодіння усіх навчальних елементів модуля усіма інтернами. Це сприяло опрацюванню навички «командоутворення» і «лідера у команді», що посилювало здатність лікаря до прийняття рішення і доведення його до виконання.

Для викладача умовою забезпечення ефективності комунікативної професійної діяльності лікарів під час практичного заняття є побудова і контроль результативних професійних комунікацій. Після виконання симуляційної вправи з проведення СІР проводили обговорення – структурований дебрифінг: розбір набутого лікарями досвіду, аналіз досягнень і помилок дій усієї групи, за допомогою навідних запитань, непомітних підказок утримували увагу і інтерес лікарів до нового знання, яке можна застосувати в реальних умовах. Цей вид діяльності призначений саме активізувати рефлексивне мислення, забезпечити зворотній зв'язок, поліпшити якість виконання симуляційного завдання і подальшого закріплення отриманих навичок і знань [5].

Підтримання поважного та конструктивного відношення слухачів один до одного під час виконання навичок у команді, особливо при виникненні помилок у одного з членів малої групи, є важливим напрямком роботи викладача. Як правило, ми застосовували систему позитивного підсилювання. При виникненні або проявах, переважно прихованого, особистісного внутрішнього конфлікту у групі між інтернами або лікарями обирали стратегію «виграти-виграти», доходили до порозуміння співпрацю, працювали над усвідомленням і подоланням комунікативних бар'єрів, не допускали конфронтаційного діалогу. Заради довготривалої згоди прагнули розв'язати проблему в ситуаціях конкретного особистісного спілкування, гармонізували зовнішні і внутрішні прояви. Надалі проводили аналіз ситуації, визначали конфліктогени. Найбільш складною психологічною складовою у структурі комунікативної компетентності визначався емоційний компонент: емпатія, адекватне емоційне реагування на результати комунікації. Ці якості є ключовими у формуванні успішного спілкування, у якому ми дотримувалися співпраці, встановлювали доброзичливі взаємини, організовували внутрішньогрупове спілкування та взаємодію, ініціювали сприятливу емоційно-психологічну атмосферу. Ми спостерігали, як відбувся

процес взаємного налагодження дій, досягався певний рівень взаєморозуміння і спрацьованості при виконанні навички, здійснювалася взаємна корекція поведінки. Це дозволяло викладачу будувати професійну комунікацію лікарів на основі цілеспрямованого формування і збагачення знань, умінь, навичок, звичок тих, хто навчається, що пов'язувало навчальний матеріал із повсякденною лікарською практикою.

Висновки.

1. Підвищення професійної комунікативної компетентності лікарів під час практикуму здійснюється шляхом особистісного гарантованого забезпечення знаннями і навичками з проведення реанімаційних заходів та практичною організацією ефективної взаємодії лікарів при симуляційному навчанні.

2. Оптимізація комунікативної професійної взаємодії лікарів можлива через розвиток навичок конструктивної взаємодії.

Перспективою подальшого дослідження є вивчення проблем складних ситуативних реакцій і конфронтацій у лікарів при виконанні колективної практичної навички під час навчального тренінгу

Література

1. Postgraduate Medical Education WFME. Global Standards for Quality Improvement / World Federation for Medical Education. WFME Office: University of Copenhagen Denmark, 2003. – 27 p. Режим доступу: www.wfme.org (дата звернення 07.10.2017).

2. Логуш Л. Г. Актуальність якості неперервної освіти / Л. Логуш // Якість неперервної освіти в умовах євроінтеграційних процесів: тенденції, проблеми, прогнози: міжнар. наук.-практ. конф. – Чернівці, 2015. – С. 11-14.

3. Черезова І. О. Комунікативна компетентність як інтегральна якість особистості / І. О. Черезова // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Психологічні науки. – 2014. – Вип. 1 (1). – С. 103-107.

4. Гуменна І. Комунікативна компетентність як одна із складових професійної культури майбутніх лікарів / І. Гуменна // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота. – 2013. – Вип. 29. – С. 42-45.

5. Муризіна О. Ю. Професійна рефлексія як механізм практичної діяльності у сімейних лікарів під час проходження фахового удосконалення з реаніматології / О. Ю. Муризіна // Медичний форум. – 2017. – № 11 (11). – С. 73-75.

Ольга Мурызина. Коммуникативная профессиональная компетентность по реаниматологии у семейных врачей на разных этапах очного последипломного обучения.

Проанализировано современное состояние проблемы профессиональной компетентности семейных врачей по организации и проведению реанимационных мероприятий. Освещены вопросы коммуникативной компетентности врачей при отработке коллективных практических навыков. Исследована эффективность педагогического влияния в отношении сочетанного гарантированного предоставления теоретических знаний-умений по проведению реанимационных мероприятий и практической организации эффективного внутригруппового взаимодействия врачей при симуляционном тренинге. Показано, что оптимизация коммуникативного взаимодействия врачей возможна через развитие навыков конструктивного сотрудничества.

Ключевые слова: профессиональная коммуникативная компетентность, коллективные практические навыки, симуляционное обучение по реанимации, непрерывное высшее медицинское образование

Olga Muryzina. Communicative professional competence in resuscitation in family doctors at different stages of postgraduate medical education.

The present state of the problem of professional competence of family doctors on the organization and conduct of reanimation measures is analyzed. The questions of communicative competence of doctors in the development of collective practical skills and skills are covered. The effectiveness of pedagogical impact on the combined guaranteed assurance of theoretical knowledge-skills on conducting resuscitation measures and the practical organization of effective intra-group interaction of physicians during simulation training on resuscitation is investigated. It is proved that optimization of the communicative professional interaction of doctors is possible due to the development of constructive interaction skills.

Key words: professional communicative competence, collective practical skills, simulation training on resuscitation, postgraduate higher medical education.

Стаття надійшла до редакційної колегії 25.10.2017

Інформація про автора:

Мурызіна Ольга Юрїївна – кандидат медичних наук, асистент, Державний заклад «Дніпропетровська медична академія МОЗ України».

УДК 616.381-007.274-089-084

DOI 10.26697/9786177089000.2017.129

© Євтушенко Д. О., 2017

Євтушенко Денис Олександрович

ДУ «ІЗНХ ім. В. Т. Зайцева НАМН України»

Харківського національного медичного університету

СПОСІБ ЛІКУВАННЯ І ПРОФІЛАКТИКИ СПАЙКОВОЇ ХВОРОБИ ОЧЕРЕВИНИ

Прооперовано в ДУ «Інститут загальної та невідкладної хірургії ім. В. Т. Зайцева НАМН України » 45 хворих на органах черевної порожнини: 25 – з використанням стандартних методик лікування спайкової хвороби очеревини. Завдяки застосуванню нами розробленого способу профілактики спечного процесу в черевній порожнині з використанням пристрою для лапароскопічного адгезіолізіса, протиспайкового стерильного розчину на основі гіалуронової кислоти забезпечується тимчасовий поділ поверхонь органів черевної порожнини, малого таза завдяки флотації в рідині. Це мінімізує травматизацію тканин, зіткнення тканин в критичний період, утворення фібрину та регенерацію мезотелію після хірургічної операції і, таким чином, перешкоджає утворенню спайок. Застосування мініінвазивних технологій на підставі УЗ-картини в черевній порожнині з введенням в черевну порожнину протиспайкового розчину на основі гіалуронової кислоти знижує ризику розвитку ускладнень в ранньому та віддаленому термінах післяопераційного періоду, рецидиву спайкового процесу в черевній порожнині.

Ключові слова. *Спайкова хвороба очеревини, спосіб профілактики спайкової хвороби.*

Проблема, її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Спайкова хвороба очеревини поширене захворювання у всьому світі. Під час хірургічних втручань і маніпуляцій на органах черевної порожнини очеревина піддається численним природним для неї впливів. Травма викликає запальні і деструктивні зміни очеревини, які призводять до включення патогенетичних механізмів і появи спайок [1; 4; 7].

Аналіз публікацій. В останні роки з розширенням спектра та обсягу оперативних втручань на органах черевної порожнини відзначається неухильне зростання частоти спайкової хвороби очеревини і її різних ускладнень [2; 6].

За даними літератури, у 55-70% пацієнтів, після абдомінального хірургічного втручання розвивається спайковий процес в черевній порожнині, який здатний привести до такого грізного ускладнення як гостра спайкова кишкова непрохідність [3; 5; 8].

Метою дослідження стало поліпшення результатів лікування і профілактики спайкової хвороби очеревини.

Вклад основного матеріалу, обґрунтування результатів дослідження. Нами розроблений спосіб профілактики спайкового процесу в черевній порожнині. Ультразвукове сканування зони післяопераційного рубця по-поверхневі датчиком з частотою 7,5 МГц дозволяє виявити спаяні з парієтальної очеревиною порожнисті органи, пошкодження яких під час забезпечення лапароскопічного доступу неприпустимо. Як правило, ультразвукова діагностика спайок кишечника не становить труднощів. Порушення рухливості кишкової петлі добре визначається як на висоті нападу спайкової непрохідності, так і після купування гострих явищ. Шлунок і жовчний міхур в нормі мають значно меншою рухливістю, ніж кишечник.

Для установки робочих інструментів у вільних від спайок місцях черевної стінки ми вибираємо точки, максимально віддалені від рубців.

Після операцій на шлунку, печінки, органах панкреато-біліарної зони найбільш часто зустрічаються сальникові, площинні і плівчасті вісцеро-вісцеральні спайки в верхньому поверсі черевної порожнини і вісцеро-парієтальні зрощення великого сальника і тонкої кишки в проекції післяопераційного рубця. Ґрунтуючись на результати повторних операцій ми розробили схеми найбільш безпечних та допустимих місць введення перших інструментів при виконанні лапароскопічного адгезіолізіса.

Місця установки перших інструментів обрані нами на підставі аналізу хірургічної анатомії оперованого живота для попередження ятрогенних ушкоджень підпаяти до парієтальної очеревини органів черевної порожнини.

Хворим з післяопераційними рубцями, захоплюючими 4 окремих-ні або 5 сусідніх областей в різних областях черевної стінки в поєднанні з наявністю вісцеро-парієтальних зрощень порожнистих органів живота в проекції рубців, лапароскопічні маніпуляції протипоказані в зв'язку зі значним збільшенням операційного ризику.

Оптимальним місцем для лапароліфтинга, за нашими даними, являється пупок (виняток становить присутність на черевній стінці середньо-серединного рубця і пупкові грижі). Передню черевну стінку піднімаємо за допомогою 2 цапок, накладених на шкіру і підшкірну клітковину в безпосередній близькості від пупка. Анатомічна будова

черевної стінки в області пупка дозволяє здійснити ліфтинг навіть у хворих з пухкої і щедру підшкірної клітковиною.

В процесі вісцероліза в черевну порожнину вводили 250 мл протиспайкового стерильного розчину на основі гіалуронової кислоти, а потім кожні 30 хвилин операції вводили в черевну порожнину не менше 100 мл розчину з метою зменшення утворення спайок після операцій на органах черевної порожнини, малого таза, останнім введенням в порожнину – 500-1000 мл розчину, що забезпечує тимчасове поділ поверхонь органів черевної порожнини, малого таза завдяки флотації в рідині. Це мінімізує зіткнення тканин в критичний період, утворення фібрину та регенерацію мезотелію після хірургічної операції і, таким чином, перешкоджає утворенню спайок.

Прооперовано 20 хворих з використанням розробленого нами способу профілактики спайкового процесу в черевній порожнині в ДУ «ІЗНХ ім. В. Т. Зайцева НАМНУ», за час спостереження не виявлено ускладнень в ранньому та віддаленому терміні післяопераційного періоду.

Висновки, перспективи. Застосування мініінвазивних технологій на підставі УЗ-картини в черевній порожнині з введенням в черевну порожнину протиспайкового розчину на основі гіалуронової кислоти знижує ризики розвитку ускладнень в ранньому та віддаленому термінах післяопераційного періоду, рецидиву спайкового процесу в черевній порожнині.

Ми вважаємо актуальним подальше дослідження механізмів спайкоутворення, методик лікування та профілактики спайкового процесу в черевній порожнині.

Література

1. Гушул А. В. Современные барьерные средства для профилактики образования послеоперационных сращений брюшной полости / А. В. Гушул, Е. А. Минаева // Актуальные проблемы экспериментальной и клинической медицины. – Волгоград. – 2007. – С. 72.
2. Липатов В. А. Спаечная болезнь брюшины как полиэтиологическое мультифакториальное заболевание / В. А. Липатов, А. Д. Мясников // Сборник материалов Российской научной конференции с международным участием «Медико-биологические аспекты мультифакториальной патологии». В 2-х томах. – Курск : КГМУ, 2006. – Том 1. – С. 324-329.
3. A comparative study of postoperative adhesion formation after laparoscopic vs open cholecystectomy / Polymeneas G., Theodosopoulos T., Stamatiadis A., Kourias E. // Surg Endosc. – 2001. – № 15. – P. 41-43.

4. Adhesions: pathogenesis and prevention-panel discussion and summary / L. Holmdahl, B. Risberg, D. E. Beck et al. // Eur. J. Surg. – 1997. – № 577. – P. 56-62.

5. Boys F. The prophylaxis of peritoneal adhesions. / Boys F. // Br. J. Surg. – 2002. – Vol. 89, – № 1. – P.50-56.

6. Teixeira P. G., Karamanos E., Talving P., Inaba K., Lam L., Demetriades D. Early operation is associated with a survival benefit for patients with adhesive bowel obstruction // Los Angeles Country + University of Southern California Medical Center, Los Angeles. Ann Surg. – 2013. – Sep.; 258 (3): 459-65.

7. Ten Broek R. P., Strik C., Issa Y., Bleichrodt R. P., Van Goor H. Adhesiolysis-related morbidity in abdominal surgery // Ann Surg. – 2013. – Vol. 258 (1). – P. 98-106.

8. Zaevskaia E. V. Endoscopic topography of the cicatrical process of the abdominal cavity // Тавр. мед.-биол. вестник. – 2007. – Т. 10. – № 3. – С. 100-102.

Денис Евтушенко. Способ лечения и профилактики спаечной болезни брюшины.

Прооперировано в ГУ «Институт общей и неотложной хирургии им. В.Т. Зайцева НАМН Украины» 45 больных на органах брюшной полости: 25 – с использованием стандартных методик лечения спаечной болезни брюшины. Благодаря применению нами разработанного способа профилактики спечного процесса в брюшной полости с использованием устройства для лапароскопического адгезиолизиса, противоспаечного стерильного раствора на основе гиалуроновой кислоты обеспечивается временное разделение поверхностей органов брюшной полости, малого таза благодаря флотации в жидкости. Это минимизирует травматизацию тканей, столкновение тканей в критический период, образование фибрина и регенерацию мезотелия после хирургической операции и, таким образом, препятствует образованию спаек. Применение миниинвазивных технологий на основании УЗ-картины в брюшной полости с введением в брюшную полость противоспаечного раствора на основании гиалуроновой кислоты снижает риски развития осложнений в раннем и отдаленном сроках послеоперационного периода, рецидива спаечного процесса в брюшной полости.

Ключевые слова. Спаечная болезнь брюшины, способ профилактики спаечной болезни.

Denis Yevtushenko The method of treatment and prevention of peritoneal adhesion.

We have operated in the SI «Institute of General and Emergency Surgery. VT Zaitseva NAMS of Ukraine» 45 patients abdominal: 25 – using the standard methods of treatment of adhesive disease of the peritoneum. Through the use of our developed method of preventing spechnogo process in the abdominal cavity using a device for laparoscopic adhesiolysis, protivospaechnogo sterile solution on the basis of hyaluronic acid provides temporary separation of the surfaces of the abdominal cavity, pelvis due to flotation in a liquid. This minimizes trauma to tissues, collision tissue during the critical period, the formation of fibrin and mesothelium regeneration after surgery, and thus preventing the formation of adhesions. The use of minimally invasive technologies on the basis of ultrasonography in the abdominal cavity with the introduction of the antiadhesion solution on the basis of hyaluronic acid into the abdominal cavity reduces the risks of complications development in the early and distant terms of the postoperative period, the recurrence of the adhesive process in the abdominal cavity.

Keywords. *Adhesive disease of the peritoneum, a way to prevent disease.*

Стаття надійшла до редакційної колегії 25.10.2017

Інформація про автора:

Євтушенко Денис Олександрович – доктор медичних наук, доцент кафедри хірургії № 1 ХНМУ, лікар-хірург вищої категорії, ДУ «ІЗНХ ім. В. Т. Зайцева НАМНУ» Харківський Національний медичний університет.

Белікова Олена Віталіївна
Дитюк Светлана Олексіївна
Тесаловська Ольга Борисівна

Харківський національний університет будівництва та архітектури

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ ЧЕРЕЗ ПРОФЕСІОГРАММУ ВИКЛАДАЧА

У статті розглядається професіограма викладача, а також її окремі структурні компоненти, його роль у формуванні професійно орієнтованої особистості. Ключовою фігурою навчально-виховного процесу є особистість викладача: його наукова, методична та психолого-педагогічна компетентність. В умовах соціально-економічних змін радикально змінюється статус педагога, його освітні функції, відповідно змінюються і вимоги до його професійних якостей. Одним з найгостріших питань в сучасних педагогічних дискусіях вважається питання про особистість педагога, його професійну діяльність та про вимоги, що пред'являються до нього. Сучасний викладач не може бути просто лектором, здатним викладати основи наукових знань. Ефективність навчально-виховного процесу залежить від поєднання професійних якостей викладача з його загальною ерудицією, всебічною культурою, гуманістичними проявами особистості.

Ключові слова: професіограма викладача, особистість педагога, формування професійно орієнтованої особистості, навчально-виховний процес, професійні якості викладача.

Проблема, її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Успіхи в навчанні та вихованні учнів визначаються безліччю факторів, кожен з яких є досить вагомим. Це – методика навчання та виховання, індивідуально-психологічні особливості учнів, рівень їх розвитку. Однак цілком очевидно, що без кваліфікованого, компетентного викладача неможна розраховувати на оптимізацію процесу навчання (формування професійно орієнтованої особистості студента). Педагог є ключовою фігурою навчально-виховного процесу, тому ефективність (оптимізація) навчання залежить передусім від педагогічних кадрів. Важливим фактором формування особистості учнів є і сам педагог, який бере на себе роль вчителя і вихователя. Особистість викладача: його наукова, методична

та психолого-педагогічна компетентність. «Якість знань залежить від особистості викладача, його наукового потенціалу, культури, здоров'я, ерудиції, невпинного пошуку нового, генерації нових ідей» [2].

В умовах соціально-економічних змін радикально змінюється статус педагога, його освітні функції, відповідно змінюються і вимоги до його професійних якостей. Саме тому одним з найгостріших питань в сучасних педагогічних дискусіях вважається питання про особистість педагога, його професійну діяльність та про вимоги, що пред'являються до нього.

Професійно-значущі якості викладача виявляються в педагогічній і професійно-пізнавальній спрямованості його особистості, у світогляді, моральності та загальної культури викладача.

Аналіз публікацій (виділення невіршених проблем). Психолог В. А. Крутецький запропонував таку структуру професійно-значущих якостей особистості викладача: світогляд, позитивне ставлення до педагогічної діяльності, педагогічні здібності, професійно-педагогічні знання, уміння, навички [4].

Т. І. Руднева додає у зміст професійної компетенції викладача когнітивний компонент, практичні здібності та професійно-значущі якості [6].

Т. М. Ткачова акцентує увагу на особистісних якостях викладача, як основоположних і впливаючих на якість професійної підготовки випускників вузу. «Вплив педагога складається з прояву його професійних якостей як людини, яка добре знає свій предмет, і вплив її особистості, духовності, емоційності. При цьому особистісні якості набагато важливіші для студента ніж професійні. Висока оцінка викладача майже завжди гарантує любов студентів до нього й до його предмета» [8].

Актуальну проблему професійно-значущих якостей педагога досліджували такі вчені як І. Зимня, І. Подласий, В. Сластенін, М. Харламов та інші. Головні думки, що об'єднують різні точки зору на риторичу цих досліджень полягають в тому, що викладач вузу – це особистість, яка за змістом своєї професійної діяльності повинна мати сукупність універсальних якостей: бути вченим, педагогом-практиком, вихователем, психологом, володіти технологією навчально-виховного процесу та забезпечувати органічне об'єднання в процесі навчання освітньої, наукової та інноваційної діяльності [1; 5; 7; 9].

Сукупність професійно обумовлених вимог до педагога визначається як професійна готовність до педагогічної діяльності. В її складі правомірно виділити, з одного боку, психологічну, психофізичну й фізичну готовність, а з іншого боку науково-теоретичну та практичну компетентність як основу професіоналізму. Система професійно обумовлених вимог до педагога й становить

професіограму викладача. До теперішнього часу набутий багатий досвід побудови професіограми викладача дозволяє професійні вимоги об'єднати в три основні групи, які взаємопов'язані і доповнюють одна одну: загальногромадянські якості; якості, що визначають специфіку професії викладача; спеціальні знання і навички [8].

Професіограма викладача – своєрідний паспорт, який містить сукупність особистісних якостей, педагогічних знань і умінь, необхідних для здійснення навчально-виховного процесу [3].

Професійні та особистісні якості викладача впливають на ефективність навчально-виховного процесу: перш за все вони визначають ставлення студентів до викладача і, як наслідок, ставлення до досліджуваного предмета. В процесі навчання та виховання відбувається безперервне й безпосереднє спілкування, взаємодія викладача зі студентами. Ця взаємодія є важливим засобом формування професійно орієнтованої особистості: при опануванні студентами наукових знань, практичних умінь та навичок, відбувається розвиток розумово-пізнавальних здібностей, світогляду, моральності та загальної культури.

Викладач – публічна професія, і відповідно людські та професійні якості, імідж викладача впливають на сприйняття студентами особистості викладача.

Метою нашого дослідження було виявлення якостей особистості викладача, які є значущими для студентів технічного вузу.

Виклад основного матеріалу, обґрунтування результатів дослідження. Для вивчення особливостей сприйняття особистості викладача, що є значущими для студентів Харківського національного університету будівництва та архітектури, нами було проведено опитування «Викладач очима студентів». У ньому взяли участь студенти 1, 3, 5 (магістри) курсів нашого університету. Для них були позначені такі завдання вивчення особистості сучасного викладача:

- 1) визначити загальні уявлення студентів про вимоги, що пред'являються до викладача вузу;
- 2) визначити найбільш значущі для студентів характеристики в професіограмі викладача;
- 3) визначити динаміку уявлень образу викладача вузу в оцінках студентів на різних курсах навчання.

Для визначення уявлень студентів про особистість викладача був використаний метод незавершених речень. Студентам пропонувалося закінчити речення: «Сучасний викладач вузу повинен бути...», використовуючи власні формулювання. Аналіз результатів опитування показав наявність двох основних груп: професійних якостей та особистісних якостей викладача.

Згідно з результатами нашого опитування студенти і 1, і 3, і 5 курсів вважають, що викладача вузу повинні характеризувати такі професійно-особистісні якості: професіоналізм, риторична майстерність, комунікабельність, доброзичливість, гуманність, емоційна стійкість, тактовність, справедливість, прагнення до самовдосконалення, вимогливість, емпатія, гумор, оптимізм.

Згідно з результатами нашого опитування найбільш частими виявилися такі характеристики як: знає свій предмет (65%); розуміє (50%); комунікабельний (45%); вміє дохідливо пояснювати (45%); вміє зацікавити студентів (40%); об'єктивний (20%); ерудований (30%); добрий (20%); з почуттям гумору (15%).

При зіставленні результатів опитування про найбільш значущі якості викладача в уявленні студентів різних курсів спостерігаються розбіжності.

Студенти 1 курсу надають значення не стільки професійним якостям, науковому рівню, глибині знань викладача, скільки ставленню викладача до самих студентів: для студента-першокурсника важливо як з ним спілкуються, наскільки доброзичливий, терплячий і тактовний викладач в спілкуванні з ним. При оцінці образу сучасного викладача вони більшою мірою орієнтуються на його особистісні якості, систему доброзичливих і поважних стосунків між студентом і викладачем. У професіограмі викладача вони перш за все відзначають такі якості як доброзичливість, чуйність, взаєморозуміння, співпереживання, співчуття, справедливість.

Студенти 3 і 5 курсів оцінюють вже не стільки систему особистісних взаємин з викладачем, скільки фактичне знання дисципліни викладання й вміння риторично грамотно викладати навчальний матеріал. Вони виділяють якості, які характеризують професійні знання, вміння та навички викладача:

- 1) глибоке знання предмета (95%);
- 2) риторична майстерність (при цьому використовувалися формулювання «вміння зацікавити студента», «дохідливо пояснювати», «вміння чути студента» і т.п. 85%);
- 3) вміння поєднувати в методиці викладання теоретичні знання й практичний досвід («наводити приклади з життя»; «мати досвід практичної діяльності»; «орієнтувати на застосування знань на практиці» 70%);
- 4) широкий кругозір (70%);
- 5) здатність і прагнення до саморозвитку, самовдосконалення (50%).

Серед особистісних якостей студенти і 3 і 5 курсів виділяють такі якості, що визначають міжособистісну взаємодію:

Збірник наукових статей

доброзичливість, вимогливість, тактовність, комунікабельність, чесність, політкоректність, почуття гумору, зовнішній вигляд.

Таким чином, вищевикладене дозволяє зробити **висновки**:

- зміст професійної компетенції викладача технічного вузу містить декілька блоків якостей: індивідуально-психологічний, який характеризує особистість викладача, й професійний, який характеризує його педагогічну діяльність;

- в процесі навчання студентів в вузі їх уявлення та складові особистості викладача змінюються. На різних етапах навчання для студентів існують власні показники особистості викладача, які впливають на оцінку педагогів;

- сучасний викладач не може бути просто лектором, здатним викладати основи наукових знань. Навчально-виховний процес буде ефективним, якщо професійні якості викладача будуть гармонійно поєднуватися з його загальною ерудицією, всебічною культурою, гуманістичними проявами особистості.

Література

1. Зимняя И. А. Педагогическая психология. Учебник для вузов / И. А. Зимняя. Изд. второе, доп., испр. и перераб. – М. : Издательская корпорация «Логос», 2000. – 384 с.

2. Закон України Про вищу освіту : прийнятий 1 лип. 2014 року № 1556-VII // Голос України. – 2014. – № 148. – 6 серп. – С. 4-67.

3. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / В. Л. Ортинський. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 472 с.

4. Крутецкий В. А. Психология обучения и воспитания школьников / В. А. Крутецкий. – М. : Просвещение, 1976. – 303 с.

5. Подласый И. П. Педагогика. Новый курс: Учебник для студ. пед. вузов: В 2 кн. / И. П. Подласый. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1999. – Кн. 1: Общие основы. Процесс обучения. – 576 с.

6. Руднева Т. І. Основи педагогічного професіоналізму / Т. І. Руднева. – Самара : СІУ, 1996. – 388 с.

7. Слостенин В. А. и др. Педагогика: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / В. А. Слостенин, И. Ф. Исаев, Е. Н. Шиянов; Под ред. В. А. Слостенина. – М. : Издательский центр "Академия", 2002. – 576 с.

8. Ткачова Т. Н. Роль особистості при забезпеченні якості професійної підготовки випускників ВНЗ: Навч. посібник / Т. Н. Ткачова. – М. : МАДІ, 2015. – 265 с.

9. Харламов И. Ф. Педагогика / И. Ф. Харламов. – М. : Гардарики, 1999. – 520 с.

Беликова Елена Витальевна, Дытюк Светлана Алексеевна, Тесаловська Ольга Борисовна. Формирование профессионально ориентированной личности посредством профессиограммы преподавателя.

В статье рассматривается профессиограмма преподавателя, а также ее отдельные структурные компоненты, отражающие стороны профессии педагога, его роли в формировании профессионально ориентированной личности. Ключевой фигурой учебно-воспитательного процесса является личность преподавателя: его научная, методическая и психолого-педагогическая компетентность. В условиях социально-экономических изменений радикально меняется статус педагога, его образовательные функции, соответственно меняются и требования к его профессиональным качествам. Одним из самых острых вопросов в современных педагогических дискуссиях считается вопрос о личности педагога, его профессиональной деятельности и о требованиях, предъявляемых к нему. Современный преподаватель не может быть просто лектором, способным преподавать основы научных знаний. Эффективность учебно-воспитательного процесса зависит от сочетания профессиональных качеств преподавателя с его общей эрудицией, всесторонней культурой, гуманистическими проявлениями личности.

Ключевые слова: профессиограмма преподавателя, личность педагога, формирование профессионально ориентированной личности, учебно-воспитательный процесс, профессиональные качества преподавателя.

Elena Belikova, Svetlana Dytyuk, Olga Tesalovskaya. Formation of professionally oriented person by using the profессиogram of lecturer`s.

The article examines lecturer`s profессиogram, as well as its individual structural components, reflecting the aspects of lecturer's profession, its role in formation of a professionally oriented personality. The key figure of the educational process is the personality of the teacher: his scientific, methodological and psychological-pedagogical competence. Under the conditions of socio-economic changes, the status of the teacher changes radically, his educational functions, and, accordingly, the requirements for his professional qualities change. One of the most acute issues in contemporary pedagogical discussions is the question of the personality of the teacher, his professional activity and the requirements imposed on him. A modern teacher can not just be a lecturer who can teach the basics of scientific knowledge. The effectiveness of teaching and educational process depends on the combination of the lecturer's professional qualities with his

Збірник наукових статей

general erudition, comprehensive culture, humanistic manifestations of personality.

Keywords: *lecturer`s professiogram, lecturer`s personality, formation of professionally oriented personality, educational process, professional qualities of lecturer.*

Стаття надійшла до редакційної колегії 25.10.2017

Інформація про авторів:

Белікова Олена Віталіївна – старший викладач, Харківський національний університет будівництва та архітектури.

Дитюк Світлана Олексіївна – старший викладач, Харківський національний університет будівництва та архітектури.

Тесаловська Ольга Борисівна – старший викладач, Харківський національний університет будівництва та архітектури.

УДК 37.032:614.23

DOI 10.26697/9786177089000.2017.141

© Циганков О. В., Лугаєва Т. В., 2017

Циганков Олександр Васильович

Харківський національний медичний університет

Лугаєва Тетяна Василівна

Харківський національний фармацевтичний університет

ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНЕ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ

У статті висвітлено особливості упровадження особистісно орієнтованого навчання при підготовці лікарів на прикладі викладання дисципліни «Нейрохірургія» на базі Харківського національного медичного університету. Методами дослідження були обрані: теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури та історико-педагогічних джерел, вивчення передового педагогічного досвіду, метод історичної актуалізації. Констатовано, що упровадження особистісно орієнтованого навчання при викладанні дисципліни «Нейрохірургія» позитивно впливає на різні сфери розвитку особистості майбутнього лікаря, сприяє активізації засвоєння навчального матеріалу, забезпечує високий рівень комунікативної діяльності, формує колективні навички співпраці. Установлено, що педагогічними умовами упровадження особистісно орієнтованого навчання при викладанні дисципліни «Нейрохірургія» є: формування готовності викладачів до упровадження освітніх інновацій; створення на кафедрі нейрохірургії цілісного культурно-освітнього простору; використання особистісно зорієнтованих форм та методів навчання.

Ключові слова: особистісно орієнтоване навчання, педагогічна діяльність, науковець, Слобожанщина, нейрохірургія.

Проблема, її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 рр. орієнтує освітян на проєктування акмеологічного освітнього простору з урахуванням інноваційного розвитку освіти, запитів особистості [5]. Обрана стратегія актуалізує необхідність вивчення особливостей упровадження особистісно орієнтованого навчання, зокрема при підготовці лікарів.

Аналіз публікацій (виділення невирішених проблем). Низка сучасних дослідників у своїх публікаціях висвітлювала сутність, основні принципи особистісно орієнтованого навчання та важливі

аспекти його впровадження в вищих навчальних закладах (І. Бех, А. Бойко, В. Давидов, І. Зимня, Г. Костюк, О. Киричук, С. Наход, О. Пехота, С. Подмазін, В. Рибалка, В. Серіков, І. Якиманська та ін.). Окремі наукові розвідки сучасних освітян пов'язані з дослідженням особливостей забезпечення особистісно орієнтованого виховання та навчання при підготовці фахівців галузі охорони здоров'я (Л. Груша, Т. Лутаєва, Л. Кайдалова та ін.). Однак проблема підготовки лікарів у контексті впровадження особистісно орієнтованого навчання при викладанні окремих навчальних дисциплін потребує подальшого наукового пошуку.

Мета даних матеріалів – на основі аналізу психолого-педагогічної літератури та педагогічного досвіду висвітлити особливості впровадження особистісно орієнтованого навчання при підготовці лікарів на прикладі викладання навчальної дисципліни «Нейрохірургія» на базі Харківського національного медичного університету (ХНМУ).

Вивчення концептуальних засад особистісно орієнтованого навчання, відбитих у дослідженнях психолого-педагогічного спрямування, дозволяє стверджувати: найвищою цінністю у процесі такого навчання є людина [2; 3; 7; 8]. Відтак, утілюючи особистісно орієнтоване навчання в умовах вищого медичного навчального закладу (ВМНЗ), викладачі повинні усвідомлювати положення нової освітньої парадигми, вибудовувати свою діяльність на базі принципу гуманізації навчання, сприяючи розвитку здібностей студентів.

Наш досвід свідчить, що дієвою умовою підготовки викладачів ВМНЗ до впровадження особистісно орієнтованого навчання є аналіз ними педагогічної спадщини відомих науковців-медиків. Так, під час проведення науково-методичних семінарів на кафедрі нейрохірургії ХНМУ обговорювалися поради хірурга імперської доби В. Грубе, окреслені ним з метою ефективної організації педагогічної діяльності осіб, які здійснювали клінічне викладання. Актуалізуючи окремі положення публікацій В. Грубе в умовах сьогодення й спираючись на наукові розвідки сучасних учених [4], доповідачі звертали увагу на доцільність реалізації рекомендацій науковця-медика Слобожанщини в контексті формування особистісно орієнтованого середовища ВМНЗ. На наш погляд, для пошуку шляхів формування гуманістично спрямованої генерації лікарів, здатної виявляти особистісно орієнтовані професійні, творчі якості, увагу сучасного викладача слід звернути на такі поради В. Грубе:

- необхідно розвивати самостійність тих, хто навчається, у розпізнаванні і лікуванні хвороб; слід піклуватися про постійні вправи слухачів у формулюванні суджень, а не про наповнення їх пам'яті фактами; кожний клінічний випадок повинен бути ретельно

розглянутий і повинні бути зроблені висновки для майбутньої практики;

- клінічний викладач повинен надавати приклад слухачам для наслідування. Він повинен демонструвати старанність і постійну діяльність, виявляти любов до самої науки і бажання розвинути в своїх слухачах знання і вміння. Викладач мусить бути більш, ніж будь-коли техніком, тобто володіти якостями, які формуються ретельними вправами;

- цитуючи вислів Гіппократа «*Ars longa, vita brevis, experientia fallax, iudicium difficile*» («Життя коротке, мистецтво [медицини] вічне; досвід обманливий, а рішення важке»), викладач має нагадувати собі в клініці – яким мусить бути клінічне викладання [1].

Установлено, що аналіз педагогічної діяльності прогресивних науковців-медиків минулих часів, які спиралися при підготовці майбутніх медичних працівників на основні дидактичні принципи (зокрема, індивідуального підходу, спільної діяльності викладача і студента у навчальному процесі та ін.) сприяє формуванню мотиваційної та змістової готовності викладачів ВМНЗ до упровадження особистісно орієнтованого навчання.

Зауважимо, що за умов упровадження особистісно орієнтованого навчання, головною діючою силою педагогічного процесу виступає учіння, тобто активність студентів. Основне завдання викладача полягає у намаганні навчити студентів самостійно міркувати, бути ініціативними в набутті нових знань, тобто створювати умови для пізнання в результаті власного пошуку.

Вважаємо, що важливою умовою упровадження особистісно орієнтованого навчання при викладанні дисципліни «Нейрохірургія» на базі *ХНМУ є розбудова культурно-освітнього середовища на кафедрі нейрохірургії*. З метою створення ситуації успіху для студентів систематично проводяться комп'ютерні тренінги у методичному кабінеті кафедри, на базі якого студенти також залучаються до самостійного вивчення тестових завдань.

Для мотивації студентів до навчання доцільним виявилось вивчення суб'єктного досвіду студентів (за допомогою бесід, анкетування, спостереження, вивчення студентських портфоліо); виокремлення цінностей та еталонів лікарської діяльності в змісті навчальної дисципліни; організація «Дня нейрохірурга» на базі нейрохірургічної клініки обласної клінічної лікарні.

Аналіз передового педагогічного досвіду дозволяє вважати дієвим при викладанні «Нейрохірургії» упровадження особистісно орієнтованих форм та методів навчання. Серед них: індивідуальні консультації, лекції прес-конференції, бінарні лекції, практичні заняття з елементами тренінгу, супервізії. У контексті підготовки фахівця

Збірник наукових статей

дослідники визначають супервізію як спосіб підтримки майбутніх медиків, що дозволяє їм сфокусованим поглядом подивитися на свої труднощі у роботі з пацієнтами, а також проконсультуватися з більш досвідченим професіоналом [6]. Викладачі ХНМУ при викладанні «Нейрохірургії», надають студентам засобом супервізії можливість залучатися до проведення клінічних розборів, консультацій хворих у міжобласному спеціалізованому нейрохірургічному центрі.

Урахування вихідних положень особистісно орієнтованого навчання щодо принципу варіативності, необхідності створення умов для саморозвитку того, хто навчається [3], обумовлює особливості організації самостійної роботи студентів. Наш досвід свідчить, що використання різноманітних засобів навчання сприяє реалізації індивідуального, диференційованого підходу. Так, розробка навчально-методичних матеріалів (опорні конспекти лекцій; кейси, що містять фрагменти навчальних відеофільмів із класичних й оригінальних оперативних втручань) надає студентові можливості вибору варіантів організації власного процесу учіння. Важливо передбачити вирішення майбутніми лікарями завдань різного рівня складності. Зокрема, специфіка частково-пошукових, творчих завдань дозволяє формувати якості професійного мислення: системність, диференційованість, інтегрованість. Ці якості стають підґрунтям формування прогностичних умінь медичного працівника.

Висновки. Наш досвід свідчить, що упровадження особистісно орієнтованого навчання позитивно впливає на різні сфери розвитку особистості майбутнього лікаря, сприяє активізації засвоєння навчального матеріалу, забезпечує високий рівень комунікативної діяльності, формує колективні навички співпраці.

Проаналізувавши низку наукової та методичної літератури, педагогічний досвід підготовки лікарів, ми дійшли висновків, що упровадження особистісно орієнтованого навчання при викладанні дисципліни «Нейрохірургія» передбачає формування готовності викладачів до втілення освітніх інновацій; створення на кафедрі нейрохірургії цілісного культурно-освітнього простору, в якому виховується особистість та професійний фахівець; використання особистісно зорієнтованих форм та методів навчання.

Література

1. Грубе В. Ф. О современном клиническом преподавании хирургии : речь, написанная для произнесения в торжественном собрании Императ. Харьк. ун-та. 17 янв. 1864 г. / В. Ф. Грубе. – Х. : Универс. тип., 1864. – 37 с.

2. Груша Л. О. Особистісно орієнтоване навчання та виховання у вищих медичних навчальних закладах / Л. О. Груша // Психолого-педагогічні науки. – 2014. – № 1. – С. 111-114.

3. Кайдалова Л. Г. Теоретичні та методичні аспекти особистісно орієнтованого навчання / Л. Г. Кайдалова // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : зб. наук. пр. – Х. : Харк. держ. акад. дизайну і мистецтва, 2008. – № 3. – С. 74-77.

4. Лутаєва, Т. В. Педагогічні цінності харківських освітян – фундаторів медичної та фармацевтичної освіти в Україні (друга пол. XIX – початок XX ст.) / Т. В. Лутаєва // Проблеми освіти : наук. зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. – К., 2014. – Вип. № 79. – С. 87-93.

5. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.meduniv.lviv.ua/files>.

6. Наход С. А. Формування прогностичних умінь майбутніх практичних психологів засобами інтерактивних технологій : дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. н. 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти. – Дніпропетровськ, 2015. – 98 с.

7. Пехота О. М. Особистісно орієнтоване навчання: підготовка вчителя : монографія / О. М. Пехота, А. М. Старєва. – 2-е вид., доповн. та перероб. – Миколаїв : Іліон, 2006. – 272 с.

8. Lutaieva T. Pedagogical conditions Of implementation of personality oriented education in teaching discipline «Psychiatry and narcology» / T. Lutaieva, N. Georgiyevska // Topical issues of new drugs development : abstracts of XXIII International Scientific And Practical Conference Of Young Scientists And Student (April 21, 2016). In 2 vol. – Vol. 2. – Kh. : Publishing Office NUPh, 2016. – P. 371-372.

Александр Циганков. Татьяна Лутаева. Личностно ориентированное обучение будущих врачей.

В статье освещены особенности внедрения личностно ориентированного обучения при подготовке врачей на примере преподавания дисциплины «Нейрохирургия» на базе Харьковского национального медицинского университета. Методами исследования были выбраны: теоретический анализ психолого-педагогической литературы и историко-педагогических источников, изучение передового педагогического опыта, метод исторической актуализации. Констатируется, что внедрение личностно ориентированного обучения при преподавании дисциплины «Нейрохирургия» положительно влияет на развитие личности будущего врача, способствует активизации усвоения учебного материала, обеспечивает высокий уровень коммуникативной

деятельности, формирует коллективные навыки сотрудничества. Установлено, что педагогическими условиями внедрения личностно ориентированного обучения при преподавании дисциплины «Нейрохирургия» являются: формирование готовности преподавателей к внедрению образовательных инноваций; создание на кафедре нейрохирургии целостного культурно-образовательного пространства; использование личностно ориентированных форм и методов обучения.

Ключевые слова: личностно ориентированное обучение, педагогическая деятельность, ученый, Слобожанщина, нейрохирургия.

Olexander Cigankov, Tetiana Lutaieva. Personally-oriented training of future doctors.

The article highlights the peculiarities of the introduction of personally oriented training in the preparation of doctors on the example of teaching the discipline «Neurosurgery» on the basis of the Kharkiv National Medical University. The author uses general theoretical, historical retrospective research methods, as well as the historical actualization. It is proven that the introduction of personality-oriented education in the teaching of the discipline «Neurosurgery» positively influences on various areas of development of the personality of the future doctor, promotes the mastery of the learning material, provides a high level of communicative activity, forms the collective skills of cooperation. It was established that among pedagogical conditions for the introduction of personally oriented learning in the teaching of the educational discipline «Neurosurgery» are: formation of teachers' readiness for introduction of educational innovations; creation of a holistic cultural and educational space at the Department of Neurosurgery; using of personality-oriented forms and teaching methods.

Keywords: *personality-oriented education, educational activities, scholar, Slobozhanschyna, Neurosurgery.*

Стаття надійшла до редакційної колегії 25.10.2017

Інформація про авторів:

Циганков Олександр Васильович – кандидат медичних наук, доцент, Харківський національний медичний університет.

Лутаєва Тетяна Василівна – кандидат педагогічних наук, доцент, Харківський національний фармацевтичний університет.

Гречановська Олена Володимирівна
Вінницький національний технічний університет

ОСОБЛИВОСТІ ІННОВАЦІЙНИХ НАВЧАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФОРМУВАННІ КОНФЛІКТОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

В статті розкрито сутність поняття конфліктологічної культури майбутнього інженера. Розглянуто проблеми формування конфліктологічної культури в технічних вищих навчальних закладах. Наголошується на особливості та проблемах впровадження інноваційних технологій в навчально-виховний процес технічних ВНЗ під час вивчення гуманітарних дисциплін та подано роздуми по даній проблемі. Описано методика роботи з робочими зошитами для самостійної роботи з дисципліни «Педагогіка, психологія та методика викладання у вищій школі» для магістрів технічних ВНЗ, визначено функції які виконує зошит.

Ключові слова: *конфліктологічна культура майбутніх інженерів, інноваційні технології навчання, інновація, інноваційне навчання, робочий зошит.*

Постановка проблеми. Сьогодні, коли прогрес суспільства та інноваційний підхід до вирішення різноманітних питань та проблем можна спостерігати у різних сферах життєдіяльності, інновації у процесі підготовки конкурентоспроможних фахівців є актуальними. Проблеми вищої освіти розглядають в тому, що відбувається зниження знань у молоді, пропадає бажання навчатися, відбувається профанація вищої освіти і, як одна із причин цих явищ, вбачають у моральному старінні методів та методик викладання.

Проблема впровадження інноваційних технологій в навчально-виховний процес залишається досить актуальною. Але що ж є інновацією в навчанні і як ми її розуміємо? Можливо, не всі інновації однаково доцільно проводити в різних вищих навчальних закладах (відповідно фаху)? Введення інноваційних технологій навчання фахових дисциплін і ці ж технології застосовувати під час вивчення дисциплін, які є не основними, наприклад, дисципліни гуманітарного циклу у технічному вищому навчальному закладі – чи будуть інновації мати однаковий результат? Також, в пошуках інновацій у навчанні дуже часто забувають про психологічний аспект, який впливає на

знаходження і результативність навчання молодшої людини у вищому навчальному закладі. Ми пропонуємо розглянути інноваційні технології в навчально-виховному процесі як невід'ємний процес у формуванні *конфліктологічної культури, під якою ми розглядаємо прогнозування і знаходження компромісного вирішення конфлікту в різних життєвих ситуаціях та вміння адаптуватися в конфліктогенному середовищі. Конфліктологічну культуру майбутнього інженера ми розглядаємо як складову професійно важливих якостей фахової компетентності, набутої в процесі навчання у ВНЗ.*

Аналіз публікацій (виділення невирішених проблем). Нині ведеться активний пошук, розробка і впровадження інноваційних технологій навчання, про що свідчать численні міжнародні та регіональні науково-методичні конференції, праці вчених Р. Абта, С. Біра, М. Бірштейн, В. Буркова, А. Вербицького, С. Гідровича, Л. Дудко, А. Дьоміна, Д. Д'юї В. Кілпатрика, М. Кларина, І. Носаченко, Д. Панькова, В. Петрук, Л. Романишиної, І. Сироежина, Д. Форрестера, К. Хайнце, Н. Шапілової та інших.

Слово інновація запозичене з англійської мови (англ. innovation від лат. innovatio – оновлення, зміна) у «Словнику іншомовних термінів» (2000 р.) зазначене як: 1) Нововведення в галузі економіки, техніки тощо на основі досягнень науки і передового досвіду; 2) Нове явище в мові (мовознавстві) [1, с. 230.] та ін. Активно термін «інновація» став вживатися в 40-і роки ХХ ст., спочатку його використовували німецькі та австрійські науковці при аналізі соціально-економічних і технологічних процесів, пізніше поняття «інновація» стало вживатися і в педагогічних дослідженнях, що означало все нове в системі освіти.

В «Енциклопедії освіти» (2008), інновації в освіті розглядається як процес творення, упровадження та поширення в освітній практиці нових ідей, засобів, педагогічних і управлінських технологій, у наслідок чого підвищуються показники (рівні) досягнень структурних компонентів освіти, відбувається перехід системи до якісно нового стану. Слово «інновація» є багатозначним, оскільки складається з двох форм – власне ідеї та процесу її практичної реалізації [2, с. 338-340].

Нам імпонує думка І. Дичківської [3, с. 339.], про те, що інноваційне навчання зорієнтовано на динамічні зміни в навколишньому світі, навчальну діяльність, що ґрунтується на оригінальних методиках розвитку різноманітних форм мислення, творчих здібностей, високих соціально адаптаційних можливостей особистості.

На нашу думку – інноваційні технології навчання – це ефективні психолого-педагогічні методи, форми, засоби, які базуються на культурно-виховному аспекті, на традиційних досягненнях освіти, які залишаються ефективними, але трансформуються в залежності від часу, психологічних особливостей особистості та фаху закладу і впроваджуються в навчальний процес вищого технічного навчального закладу для набуття знань, розвитку умінь та навиків для роботи за фахом після закінчення навчання та повсякденному житті майбутнього інженера. Ми вважаємо, що запровадження інноваційних технологій не можливо зводити до якихось обмежень чи «інноваційних стереотипів», які можливо впроваджувати у вищих навчальних закладах за відповідною схемою. Потрібно зважати на фахову орієнтацію студентів (технічний, гуманітарний, медичний і т.п.), психологічні особливості віку та мотивацію в отриманні знань відповідної дисципліни.

Мета статті полягає в огляді проблем та особливостей впровадження інноваційних технологій в навчально-виховний процес технічних ВНЗ під час вивчення гуманітарних дисциплін та описується методика роботи із «Зошитом для самостійної роботи з дисципліни «Педагогіка, психологія та методика викладання у вищій школі» для магістрів технічних ВНЗ».

Виклад основного матеріалу. Розглянемо впровадження інноваційних технологій у вищому технічному навчальному закладі на прикладі викладання дисципліни «Педагогіка, психологія та методика викладання у вищій школі» для магістрів. Потрібно зауважити, що дана дисципліна є важливою під час навчання в магістратурі і відноситься до гуманітарного напрямку підготовки і тому підхід до її викладання має свої особливості. Адже, вивчають її студенти, які протягом навчання у технічному ВНЗ в сучасних умовах гуманітарної підготовки, були спрямовані на вивчення фахових дисциплін і мають низький рівень знань для опанування даної дисципліни. Тому, звичайно, потрібен особливий підхід до методики її викладання, щоб зацікавити студентів в набутті знань, не «загрузити» їх великим обсягом інформації, яку вони не зможуть сприйняти повністю за короткий період (один семестр). Доволі складно впроваджувати інноваційні технології, якщо студент має не достатній рівень знань та не зацікавлений в цьому. В допомогу студентам нами було запропоновано «Робочий зошит для самостійної роботи», який містить в собі ряд завдань різних по складності. Зазвичай, робочі зошити впроваджують в шкільну навчальну систему і може виникнути запитання «чи буде ефективною така робота?», адже зараз безліч технічних засобів та Інтернет можливостей, які можна використати.

Збірник наукових статей

Ми знову звертаємо увагу на специфіку навчального закладу. На нашу думку, якщо засвоєння знань в гуманітарному вищому навчальному закладі, де немає перенасичення технічними засобами, можливе використання інформаційно-комунікативних технологій і це принесе позитивні результати, то для студентів, наприклад, які навчаються на факультеті інформаційних технологій, веб-дизайну, комп'ютерних систем – це не буде викликати особливого захоплення і сприймати дану дисципліну, вони будуть як і звичайне заняття з фахової дисципліни. Тому робочі зошити, які потрібно самостійно опрацювати, можуть бути чимось не дуже звичним. Особливість таких зошитів є у викладенні завдань. Ми хочемо навести декілька прикладів із різних тем, які з опитування студентів, були для них найбільш цікавими і незвичними.

На рисунку 1.1 наведено завдання з першого заняття.

*1. Педагогіка – це _____

*2. Психологія – це _____

**3. Розробіть схему наук на які, на вашу думку, опирається педагогіка і психологія вищої школи.

Рис. 1.1. Завдання по визначенню термінів «педагогіка» та «психологія» і їх зв'язок з іншими науками (витяг із «Зошита для самостійної роботи з дисципліни «Педагогіка, психологія та методика викладання у вищій школі» для магістрів технічних ВНЗ»)

Студентові необхідно дати визначення термінам «педагогіка» та «психологія», ніби нічого незвичайного але, студент не користується визначеннями, які йому дає на заняттях викладач, він повинен сформулювати власне розуміння цих термінів та їх вжиток у технічному ВНЗ.

Адже наше завдання – не навчити заучувати терміни на пам'ять, а навчити розумінню студентом їх сутті. Якщо ж студент бажає використати термін, який зустрічається в роботах науковців то обов'язково повинен вказати кому належить дане висловлювання. Наступне завдання розробити схему наук на які, на думку студента, опирається педагогіка і психологія у вищому технічному навчальному закладі. Звичайно, студент повинен проявити не лише свої знання, а й креативність у складанні таких схем. Це дає можливість краще запам'ятати і зрозуміти основу дисципліни та її роль у їх вивченні.

Одне із завдань (рис 1.2) потребує гарних знань та швидкості реагування, адже на виконання завдань надається визначений час в рамках заняття.

Студенту, в даному завданні потрібно з'єднати стрілками терміни з їх вірними визначеннями. Для виконання завдання студент повинен орієнтуватися в термінології і це допоможе краще йому запам'ятати матеріал, який вивчався ним раніше.

Наступне завдання включає в себе два завдання, які не лише потрібно виконати, а проаналізувати результати (рис. 1.3).

Студентам пропонується дати психолого-педагогічну характеристику сучасного студента вищого навчального закладу, тобто, яким вони бачать сучасного студента на місці викладача і, також, дати психолого-педагогічну характеристику (компетентність) та вказати сучасні вимоги до особистості викладача вищого навчального закладу. Основна вимога до виконання завдань – це власний погляд на проблему та вміння аргументувати відповіді, адже наприкінці виконання завдання проходить обговорення і кожен студент може висловлювати власні позиції і погляди. Це завдання може виконуватися мікрогрупами – командами (3-4 особи), тоді проводиться дискусія між ними і викладач відіграє лише роль модератора.

Збірник наукових статей

***6. З'єднайте стрілками терміни з їх вірними визначеннями.

освіта	Процес пізнавальної діяльності студента, спрямований на засвоєння змісту навчання через сприйняття, осмислення, перетворення і використання отриманої інформації, а також оволодіння практичними вміннями і навичками.
учіння	Вміння, доведені до автоматизму.
уміння	Процес і результат засвоєння систематизованих знань; набуття умінь і навичок, необхідних людині для практичного застосування отриманих знань у суспільному житті та трудовій діяльності; формування на їх основі світогляду.
навички	Результат пізнавальної діяльності індивіда; сукупність ідей людини, засвоєних нею понять, законів і принципів, а також зафіксованих особливостей явищ і предметів.
навчання	Здатність людини виконувати певні дії на основі засвоєних знань та життєвого досвіду
викладання	Організований і керований викладачем процес передачі знань, умінь, навичок.
знання	Цілеспрямований процес взаємодії викладача і студента, під час якого реалізуються суспільно зумовлені завдання освіти особистості.

Рис. 1.2. Завдання для студентів по визначенню основних термінів з педагогіки (витяг із «Зшитка для самостійної роботи з дисципліни «Педагогіка, психологія та методика викладання у вищій школі» для магістрів технічних ВНЗ»)

*5. Дайте психолого-педагогічну характеристику сучасного студента вищого навчального закладу.

Рис. 1.3. (А) Завдання для студентів по визначенню психолого-педагогічної характеристики сучасного студента ВНЗ (витяг із «Зошита для самостійної роботи з дисципліни «Педагогіка, психологія та методика викладання у вищій школі» для магістрів технічних ВНЗ»)

*1. Дайте психолого-педагогічну характеристику (компетентності) та вкажіть сучасні вимоги до особистості викладача вищого навчального закладу.

Рис. 1.3. (Б) Завдання для студентів по визначенню психолого-педагогічної характеристики (компетентності) та сучасні вимоги до викладача ВНЗ (витяг із «Зошита для самостійної роботи з дисципліни «Педагогіка, психологія та методика викладання у вищій школі» для магістрів технічних ВНЗ»)

Збірник наукових статей

Використовуючи термінологію для психолого-педагогічного аналізу суб'єктів навчально-виховного процесу, нами було розроблене ускладнене завдання, яке включає в себе два завдання різних по спрямуванню (рис 1.4).

Студентам подаються пронумеровані терміни, номери потрібно поставити в клітинках поряд з вірними відповідями, тоді, користуючись ключем, потрібно вписати букви поряд з цифрами, це дає можливість розшифрувати ім'я особистості, яка має відношення до розвитку психології і потрібно описати який саме внесок у психологію зробила ця людина. Такі завдання активізують роботу студента на занятті, допомагають у засвоєнні знань та покращують запам'ятовування термінології.

В даному «Робочому зошиті для самостійної роботи» після ряду завдань по темах ми включили психологічні методики та тести для самопізнання, в яких студенти можуть самостійно визначити рівень своєї самооцінки, схильність до адаптації, самоефективності, індекс толерантності, тип етнічної ідентифікації і т.п. опрацювання таких тестів дає змогу студентові краще пізнати себе і, можливо, намагатися щось змінити.

Ключ: По вертикалі – терміни; по горизонталі – визначення. Наприклад: якщо термін по нумерації 5, а вірне визначення 2 – то буква «Т».

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	А	П	В	М	Т	Р	А	В	І	О
2	Р	Б	С	Ф	І	В	М	Г	П	Р
3	Л	Д	І	С	Я	С	О	О	І	Т
4	Й	Ф	С	І	Ч	И	Ю	Б	К	Ь
5	Ц	Т	У	К	Г	Е	Н	Х	Г	Ш
6	Б	Р	П	А	О	Л	Д	Х	Щ	З
7	Ю	Т	Д	Т	И	О	П	А	Ю	К
8	Ц	Е	Є	Л	Ж	О	П	В	С	Е
9	П	Й	Г	О	Ф	Л	С	Ч	М	Т
10	И	І	Ж	Д	Н	П	А	Ь	Р	Ю

**Завдання до вірної відповіді. Який внесок у психологію зробила дана особистість?*

Рис. 1.4 (Б) Ключ до завдання по визначенню основних термінів з психології (витяг із «Зошита для самостійної роботи з дисципліни «Педагогіка, психологія та методика викладання у вищій школі» для магістрів технічних ВНЗ»)

*****1. Ви бачите пронумеровані терміни. Поставте номери в клітинках поряд з вірними відповідями. Користуючись ключем, впишіть букви поряд з цифрами.**

<i>№</i>	<i>Терміни</i>	<i>букви</i>	<i>цифри</i>	<i>Визначення</i>
1.	<i>Індивід</i>			характеристика людини як соціальної істоти, яка включена в систему соціальних зв'язків з іншими людьми, пристосувалася до реальності, засвоїла та привласнила її здобутки і реалізує себе
2.	<i>Особистість</i>			індивідуальне сполучення стійких психічних особливостей людини, яке обумовлює типовий для неї спосіб поведінки в певних життєвих умовах та обставинах.
3.	<i>Темперамент</i>			генетично детерміновані анатомо-фізіологічні особливості нервової системи, органів чуття, головного мозку, які є індивідуально-природною передумовою формування та розвитку здібностей
4.	<i>Задатки</i>			індивідуальні особливості, які забезпечують успіх у діяльності та легкість оволодіння нею.
5.	<i>Характер</i>			переживання людиною власного ставлення до предметів, явищ дійсності, до інших людей, до самого себе, що характеризуються відносною стійкістю.
6.	<i>Емоції та почуття</i>			сукупність сталих мотивів, що орієнтують поведінку і діяльність особистості, відносно незалежно від конкретних умов (потреби, інтереси, прагнення, переконання, ідеали, світогляд).
7.	<i>Здібності</i>			характеристика людини як біологічної істоти, як представника свого роду Homo sapiens.
8.	<i>Воля</i>			неповторне співвідношення особистих рис та особливостей людини (характер, темперамент, здібності, особливості протікання психічних процесів, сукупність почуттів тощо), що утворюють її своєрідність, відмінність від інших людей.
9.	<i>Спрямованість</i>			сукупність індивідуальних властивостей, що характеризує динамічну та емоційну сторони поведінки людини.
10.	<i>Індивідуальність</i>			здатність до вибору дій, що пов'язана з подоланням внутрішніх та зовнішніх перешкод.

Рис. 1.4 (А) Завдання для студентів по визначенню основних термінів з психології (витяг із «Зошита для самостійної роботи з дисципліни «Педагогіка, психологія та методика викладання у вищій школі» для магістрів технічних ВНЗ»)

Кожне завдання має відповідну кількість балів, в залежності від їх складності і оцінюють студенти самі себе, коли викладач оголошує до бали завдання. Але більш дієвим є те, коли студенти оцінюють своїх одногрупників або студентів з інших груп. Вони тоді виступають в ролі викладача, і якщо виникають психолого-педагогічні суперечності, (наприклад, він мені друг але завдання виконано на 0,5 балів з 3 можливих) – їм потрібно вирішити самим, як виходити з такої ситуації, адже свої оцінки і зауваження вони оголошують у присутності всій групи. Також, якщо при перевірці завдань студент, в ролі викладача, допустив помилку то він може втратити частину уже зароблених ним балів (залежить від завдання, яке він перевіряв). Це розвиває самостійність і відповідальність у прийнятті рішень, безупереджене відношення до оточуючих, комунікативні можливості.

Важливим залишається те, що представлений зошит відповідає повністю вимогам дисципліни «Педагогіка, психологія та методика викладання у вищій школі» не лише у засвоєнні знань, а й дає можливість ознайомитися з педагогічними технологіями та методами, розумінням психологічного підходу до особистості і це є ефективним у навчанні магістрів, адже, в майбутньому, вони можуть бути викладачами і це допоможе в їх викладацькій діяльності.

Ми виділили наступні функції робочого зошита:

- мотиваційна (особливість завдань та оцінювання спонукає студента до отримання знань з дисципліни);

- пізнавально-навчальна (можливість краще засвоїти та запам'ятати навчальний матеріал, пізнати себе та оточуючих; удосконалити свої практичні вміння і навички в педагогічно-психологічній сфері);

- креативна (розвиток креативного мислення, творчого підходу до вирішення завдань різної складності);

- психологічна (формує самооцінку; толерантне відношення до інших; безупереджений підхід до вирішення питань; можливість формувати себе як особистість);

- естетична (спеціально розроблені завдання (самостійна розробка схем), саме оформлення зошита (матеріал підкріплений тематичними картинками) формує почуття прекрасного та розвиває естетичні смаки);

- контролююча (зошит використовується для оцінювання знань і вмінь студентів; студенти удосконалюють навички самоконтролю, вміння оцінювання себе та інших).

Висновки. З огляду на все вищевикладене, ми вважаємо, що впровадження інноваційних технологій в навчальний процес вищого технічного навчального закладу є невід'ємним і безперервним процесом в освіті але, на нашу думку, інновація це не завжди є щось

абсолютно нове (інколи давно забуте старе, але удосконалене відповідно до сучасності) і, головне, ефективність навчальних технологій, які запроваджуються. Якщо вибрана технологія приносить очікуваний ефект та позитивний результат – вона вже несе в собі інноваційні моменти та допомагає у формуванні конфліктологічної культури. Робочі зошити є ефективними у викладанні не фахових дисциплін у технічному ВНЗ і слугують, в першу чергу, важливою основою для вдосконалення та запровадження інноваційних технологій в навчально-виховний процес. Ми розглядаємо «Робочий зошит для самостійної роботи з дисципліни «Педагогіка, психологія та методика викладання у вищій школі (для магістрів)»» як дієвий засіб, навчальну технологію, що формує достатній та високий рівень конфліктологічної культури у студентів технічних ВНЗ.

Література

1. Словник іншомовних слів / Уклад.: С. М. Морозов, Л. М. Шкарапуга. – К. : Наук, думка, 2000. – 680 с.
2. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; гол. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
3. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навчальний посібник / І. М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.

Елена Гречановская. Особенности инновационных учебных технологий в формировании конфликтологической культуры будущих специалистов технических специальностей.

В статье раскрыта сущность понятия конфликтологической культуры будущего инженера. Рассмотрены проблемы формирования конфликтологической культуры в технических вузах. Отмечаются особенности и проблемы внедрения инновационных технологий в учебно-воспитательный процесс технических вузов во время изучения гуманитарных дисциплин и представлены размышления по данной проблеме. Описана методика работы с рабочими тетрадями для самостоятельной работы по дисциплине «Педагогика, психология и методика преподавания в высшей школе» для магистров технических вузов, определены функции которые выполняет тетрадь.

Ключевые слова: конфликтологическая культура будущих инженеров, инновационные технологии обучения, инновация, инновационное обучение, рабочая тетрадь.

Elena Hrechanovska. Features of innovative educational technologies in formation of conflictual culture of future specialists of technical specialties.

The article reveals the essence of the concept of the conflictological culture of the future engineer. The problems of formation of conflictological culture in technical higher educational institutions are considered. The peculiarities and problems of introducing innovative technologies into the educational process of technical universities during the study of humanitarian disciplines are emphasized and reflections on the given problem are given. The method of work with workbooks for independent work on the discipline «Pedagogy, psychology and methods of teaching in high school» for the masters of technical higher educational institutions is described, functions are determined by the notebook.

Keywords: *conflictual culture of future engineers, innovative technologies of training, innovation, innovative learning, working notebook.*

Стаття надійшла до редакційної колегії 25.10.2017

Інформація про автора:

Гречановська Олена Володимирівна – кандидат педагогічних наук, доцент, Вінницький національний технічний університет.

УДК 378.147:[356.13:37.091]

DOI 10.26697/9786177089000.2017.159

© Мірошніченко В. І., 2017

Мірошніченко Валентина ІванівнаНаціональна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького**ІНТЕРАКТИВНІ ФОРМИ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ
ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ НА ЗАНЯТТЯХ
З ЮРИДИЧНИХ ДИСЦИПЛІН**

Проаналізовано доцільність застосування інтерактивних форм навчання майбутніх офіцерів-прикордонників на заняттях з юридичних дисциплін. Описуються різні підходи до тлумачення понять «форма», «форма навчання», наводиться класифікація форм організації навчальної діяльності. Визначаються інтерактивні форми навчання. Вказується, що специфіка майбутньої професійної діяльності визначає перевагу групових та колективних форм навчальної діяльності курсантів. Звертається увага на доречність активно використовувати на заняттях з юридичних дисциплін досвід застосування колективної форми навчання як великої соціальної цінності, що готує курсантів до майбутньої професійної діяльності. Перераховуються чинники, що впливають на вибір інтерактивних форм навчання на заняттях з юридичних дисциплін. Описується така інтерактивна форма організації навчальної діяльності курсантів як самостійна робота під керівництвом викладача, виділяють її три рівні: репродуктивний (тренувальний), реконструктивний, творчий (пошуковий). Вказуються коригувальна та стимулююча функції контролю за самостійною роботою курсантів, а також такі його інтерактивні форми, як індивідуальні співбесіди, письмові завдання, міні-тренінги, реферати, колоквиуми тощо.

Ключові слова: майбутні офіцери-прикордонники, форми навчання, інтерактивні форми навчання, юридичні дисципліни.

Проблема, її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Державна прикордонна служба України (далі – ДПСУ) є правоохоронним органом спеціального призначення. Особовий склад ДПСУ складається із військовослужбовців та працівників. Значна частина військовослужбовців – це офіцери-прикордонники. Їх підготовка здійснюється у відомчому вищому військовому навчальному закладі – Національній академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького на

засадах Закону України «Про вищу освіту». Серед основних завдань розвитку ДПСУ виділяється удосконалення системи підготовки особового складу. Сучасні умови потребують висококваліфікованих фахівців, перш за все офіцерів. Однак без грамотного застосування інтерактивних форм організації освітнього процесу, розподілу навчальних занять за видами, використання форм, методів та прийомів навчання вирішити це завдання неможливо. А оскільки особливу роль відіграє вивчення юридичних дисциплін, то питання щодо інтерактивних форм організації навчання майбутніх офіцерів-прикордонників на заняттях з юридичних дисциплін набуває особливої актуальності.

Аналіз публікацій (виділення невирішених проблем). До проблеми аналізу форм навчання звертаються у своїх дослідженнях вітчизняні та зарубіжні педагоги. Так, М. Скаткін виділяє такі загальні форми навчання: індивідуальну, парну, групову і колективну. Особливу зацікавленість виявляють учені стосовно двох останніх форм. Проблема практичного застосування організації групового навчання у викладанні різних дисциплін стала предметом дослідження теоретиків та методистів. О. Пометун, Л. Пироженко розглядають групове навчання як одну з інтерактивних технологій. М. Виноградов, В. Оконь, М. Скаткін, І. Чередов розглядають переваги та недоліки групової форми навчання.

Різні аспекти проблеми викладання юридичних дисциплін у вищій школі розкрито у працях С. Кашперук, І. Коваль, Н. Логінової, В. Райка, О. Скакун, Л. Хоружої, Г. Яворської та ін.

Наукові положення, висновки та рекомендації, які містяться у зазначених вище та інших наукових працях, мають велику цінність для нашого дослідження.

Ціль статті (постановка завдання). Метою статті є обґрунтування доцільності застосування інтерактивних форм навчання майбутніх офіцерів-прикордонників на заняттях з юридичних дисциплін.

Для досягнення цієї мети в роботі поставлені та вирішувалися такі завдання:

- аналіз тлумачення інтерактивних форм навчання в психолого-педагогічній літературі;
- класифікація існуючих форм навчальної діяльності майбутніх офіцерів-прикордонників;
- доведення доцільності застосування інтерактивних форм навчання майбутніх офіцерів-прикордонників на заняттях з юридичних дисциплін

Щодо методів дослідження та умов проведення експерименту, зазначимо, що розуміємо метод дослідження (шлях дослідження) як

спосіб пізнання певної наукової проблеми. У педагогіці науковий метод є система підходів та практичних операцій, спрямованих на набуття наукових знань, шлях, завдяки якому досягається мета.

У науковій літературі, як правило, вирізняють методи теоретичного та експериментально-емпіричного рівня досліджень. До першої групи належать методи теоретичного аналізу і синтезу, абстрагування та ідеалізації, індукції та дедукції та ін. Друга група охоплює метод спостереження, опитування, тестування, рейтингу, педагогічного експерименту. Окреме місце займають методи вивчення літературних джерел та педагогічного досвіду, а також методи обробки результатів дослідження [1, с. 68-69].

Для досягнення мети та вирішення поставлених завдань нами використовувались такі методи дослідження: теоретичні – аналіз (порівняльний, дефінітивний), узагальнення, систематизація для з'ясування стану розробленості проблеми дослідження у педагогічній теорії та практиці, визначення особливостей застосування інтерактивних форм навчання майбутніх офіцерів-прикордонників на заняттях з юридичних дисциплін; емпіричні – спостереження, вивчення позитивного досвіду застосування інтерактивних форм навчання майбутніх офіцерів-прикордонників на заняттях з юридичних дисциплін, самооцінювання – для діагностики рівня знань курсантів з юридичних дисциплін та доведення доцільності застосування інтерактивних форм навчання.

Виклад основного матеріалу, обґрунтування результатів дослідження. Відповідно до мети і завдань існує необхідність чіткого визначення дидактичної категорії «форма навчання». Результати аналізу наукових праць з проблеми дозволили з'ясувати, що, на сучасному етапі розвитку педагогіки не існує чіткого визначення цього поняття, його сутності як наукової категорії. Наприклад, дидакти В. Оконь, Ч. Купісевич застосовують поняття «організаційні форми навчання», Ю. Бабанський, В. Галузинський, М. Євтух – «види та форми організації навчання», О. Кондратюк, А. Дьомін – «форми організації навчання» [2, с. 384]. У більшості випадків поняття «форми навчання» змішується з «методами навчання».

Поняття «форма» (від лат. *forma* – зовнішність, устрій) трактується як зовнішній вигляд, обрис, тип, структура чогось, що зумовлено певним змістом [3, с. 679]. Так, В. Ягупов трактує форму організації навчання як дидактичну категорію, що означає зовнішній бік організації навчального процесу, пов'язаний з кількістю учнів, часом і місцем навчання, а також із порядком його здійснення [2, с. 385].

Щодо класифікацій форм організації навчальної діяльності, то І. Підласий пропонує здійснювати її за такими ознаками:

- за кількістю учнів;
- місцем навчання;
- дидактичною метою;
- тривалістю навчання [4, с. 519].

Водночас, інтерактивність – це спеціально організована пізнавальна діяльність, що має яскраво виражену соціальну спрямованість [5, с. 248]. Інтерактивні ж форми навчання – це такі форми, які передбачають участь максимальної кількості членів колективу у спільній роботі, прийнятті рішення в умовах взаємодії.

На заняттях з юридичних дисциплін організація навчальної діяльності здійснюється з використанням різноманітних форм, які забезпечують активну взаємодію науково-педагогічного складу з курсантами. Але специфіка майбутньої професійної діяльності визначає, перевагу групових та колективних форм навчальної діяльності курсантів. Спостереження під час проведення дослідження свідчать про те, що в колективі навчальної групи курсант вступає у спілкування і взаємодію з великою кількістю однолітків, командирів, викладачів, що створює великі можливості для спільної діяльності. Досвід колективної форми навчання є великою соціальною цінністю, оскільки він готує курсантів до майбутньої професійної діяльності. Тому саме цю форму навчання майбутніх офіцерів-прикордонників, на нашу думку, доречно активно використовувати на заняттях з юридичних дисциплін, зокрема історико-теоретичного циклу, вивчення яких сприяє **формуванню в курсантів розуміння сутності державних та історико-правових явищ сучасного суспільства, правового мислення, правової свідомості, культури, отриманню знань щодо здійснення правозастосувальної діяльності.**

Так, під час занять з «Історії держави і права України» (Тема 4 «Ранньофеодальна держава Київська Русь (VI ст. – початок XIII ст.)») курсантам пропонуються для виконання завдання з певним рівнем проблемності. Такою є проблемна лекція. Зміст завдань стосується законодавства Київської Русі, а саме такої пам'ятки права як «Руська правда». На такому занятті викладач спонукає курсанта до мислення за допомогою проблемної ситуації чи проблемних питань. Використовуються слайди, опорні сигнали, роздавальний матеріал. Специфікою лекцій з історико-теоретичних юридичних дисциплін є те, що головним її предметом є держава, право, відносини людини і держави. Найважливішим є доведення до свідомості майбутніх офіцерів-прикордонників закономірностей та особливостей формування та розвитку держави, права. Одним із критеріїв лекції є її практична значущість, зв'язок із сьогоденням. Тому важливо спонукати аудиторію до сприйняття теоретичного матеріалу, надання йому практичного значення, до поглиблення та розширення знань.

Лекцію водночас можна віднести до, так званих, фронтальних інтерактивних методів навчання. З цієї ж теми пропонується проведення групового заняття з використанням такої інтерактивної форми навчання як брейн-ринг. Виконання таких завдань дозволяє робити деякі узагальнення та застосовувати їх в подальшому для розв'язання інших завдань.

Призначенням науково-педагогічного складу є спрямовувати діяльність курсантів у правильне русло, організувати самостійну роботу, вміти правильно ставити задачі курсантам, підбирати запитання, щоб спрямовувати навчальну діяльність на досягнення мети. Особливістю колективної форми організації навчальної діяльності на занятті є те, що перед усіма курсантами ставиться спільна мета. Викладач формулює цю мету, а от способи та шляхи її досягнення курсанти, по можливості, повинні вишукувати самостійно за умови вмілого керівництва цим процесом з боку педагога.

Інтерактивні форми навчання, як і весь освітній процес, знаходяться постійно у стані удосконалення. Чинниками, що впливають на вибір інтерактивних форм навчання на заняттях з юридичних дисциплін є такі:

- зміст конкретної дисципліни чи окремої теми;
- вимоги військової доктрини;
- штатна організація підрозділів Національної академії Державної прикордонної служби України як відомчого вищого навчального закладу;
- специфіка оперативно-службової діяльності;
- рівень загального розвитку курсантів.

З урахуванням зазначеної структури юридичних дисциплін доцільно використовувати при їх викладанні таку форму організації навчальної діяльності курсантів, яка б поєднувала їх колективну роботу з індивідуальним підходом. Заслуговує уваги думка П. Сікорського щодо необхідності використання індивідуалізації та диференціації навчальної діяльності. На його думку, індивідуалізація навчання спрямована на врахування специфічних індивідуальних особливостей кожного суб'єкта учіння всередині груп, а диференціація передбачає врахування й подібних типових особливостей груп суб'єктів учіння [6, с. 132].

Ще однією інтерактивною формою організації навчальної діяльності курсантів є самостійна робота під керівництвом викладача. Основними її видами на заняттях з юридичних дисциплін є такі: самостійна робота з навчальною літературою; самостійне тренування; огляд телепередач. Для кожного виду існують відповідні методичні правила, дотримання яких підвищує результативність самостійної роботи. Самостійна робота під керівництвом викладача передбачає

відтворювальні і творчі процеси в діяльності курсанта. З огляду на це виділяють три її рівні: репродуктивний (тренувальний), реконструктивний, творчий (пошуковий). Репродуктивна самостійна робота передбачає розв'язування задач, заповнення таблиць, схем тощо. Реконструктивна самостійна робота передбачає перебудову рішень, складання планів, тез, анотацій, написання рефератів. Творча самостійна робота потребує аналізу проблемних ситуацій, отримання нової інформації [7, с. 150].

Важливою умовою підвищення ефективності таких занять є правильне керівництво освітнім процесом з боку науково-педагогічного складу, надання допомоги у засвоєнні матеріалу, проведення контролю отриманих знань, умінь, навичок. Контроль за самостійною роботою курсантів має дві функції: коригуючу (полягає у своєчасному виявленні помилок) і стимулюючу (виступає зовнішнім поштовхом до діяльності). Він здійснюється у вигляді індивідуальних співбесід, письмових завдань, рефератів, міні-тренінгів, колоквиумів тощо.

Висновки, перспективи. Отже, проведений аналіз існуючих форм навчальної діяльності майбутніх офіцерів-прикордонників на заняттях з юридичних дисциплін засвідчує, що основними серед них є: лекція, семінарське заняття, практичне заняття, самостійна робота під керівництвом викладача, науково-дослідна робота, військове стажування. Кожна з цих форм виконує певні функції, реалізація яких сприяє підвищенню рівня підготовки курсантів-прикордонників. Відтак, доцільним, на наш погляд, є уміле поєднання і розподіл інтерактивних форм навчальної діяльності курсантів-прикордонників на заняттях з юридичних дисциплін. Це може стати перспективою подальших досліджень. Також перспективним є дослідження теоретичних та методичних аспектів військового стажування як специфічної та водночас обов'язкової форми організації навчальної діяльності курсантів у вищому військовому навчальному закладі.

Література

1. Коханко О. М. Основи науково-педагогічних досліджень. Навчальний посібник / О. М. Коханко. – Хмельницький : ХНУ, 2005. – 254 с.
2. Ягупов В. В. Педагогіка : навчальний посібник / В. В. Ягупов. – К. : Либідь, 2002. – 560 с.
3. Словник іншомовних слів / За ред. О. Мельничука – К., 1977. – 717 с.
4. Подласый И. Педагогика : Новый курс : В 2 кн. / И. Подласый. – М., 1999. – Кн. 1. – 578 с.

5. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація : навч. посіб. / Н. П. Волкова. – К. : ВЦ “Академія”, 2006. – 256 с.,

6. Сікорський П. Теоретико-методологічні основи диференційованого навчання: монографія / П. Сікорський. – Львів, 1998. – 346 с.

7. Фіцула М. Педагогіка вищої школи : навчальний посібник / М. М. Фіцула. – К. : Академвидав, 2006. – 352 с.

Валентина Мирошниченко. Интерактивные формы обучения будущих офицеров-пограничников на занятиях по юридическим дисциплинам.

Проанализирована целесообразность применения интерактивных форм обучения будущих офицеров-пограничников на занятиях по юридическим дисциплинам. Описываются различные подходы к толкованию понятий «форма», «форма обучения», приводится классификация форм организации учебной деятельности. Определяются интерактивные формы обучения. Указывается, что специфика будущей профессиональной деятельности определяет, предпочтение групповых и коллективных форм учебной деятельности курсантов. Обращается внимание на уместность активно использовать на занятиях по юридическим дисциплинам опыт применения коллективной формы обучения как большей социальной ценности, готовит курсантов к будущей профессиональной деятельности. Перечисляются факторы, влияющие на выбор интерактивных форм обучения на занятиях по юридическим дисциплинам. Описывается такая интерактивная форма организации учебной деятельности курсантов как самостоятельная работа под руководством преподавателя, выделяют ее три уровня: репродуктивный (тренировочный), реконструктивный, творческий (поисковый). Указываются корректирующая и стимулирующая функции контроля за самостоятельной работой курсантов, а также такие его интерактивные формы, как индивидуальные собеседования, письменные задания, мини-тренинги, рефераты, коллоквиумы и тому подобное.

Ключевые слова: *будущие офицеры-пограничники, формы обучения, интерактивные формы обучения, юридические дисциплины.*

Valentina Miroshnichenko. Interactive forms of training of future border officers in classes on legal subjects.

The analyzed proves the expediency of using interactive forms of training future officers-border guards in classes on legal disciplines. Different approaches to the interpretation of the concepts «form», «form of training» are described, classification of forms of organization of educational activity

is cited. Interactive forms of training are defined. It is pointed out that the specificity of future professional activity determines the preference for group and collective forms of cadets' training activities. Attention is drawn to the relevance of actively using the experience of using the collective form of instruction as a great social value in the classes in legal disciplines, preparing cadets for future professional activity. The factors influencing the choice of interactive forms of instruction in classes on legal subjects are listed. Such an interactive form of cadets' training activities organization as an independent work under the guidance of a teacher is described, three levels are singled out: reproductive (training), reconstructive, creative (search). The corrective and stimulating functions of control over the independent work of students are indicated, as well as such interactive forms as individual interviews, written assignments, mini-trainings, abstracts, colloquiums and the like.

Keywords: *future officers-border guards, forms of training, interactive forms of training, legal disciplines.*

Стаття надійшла до редакційної колегії 26.10.2017

Інформація про автора:

Мірошніченко Валентина Іванівна – доктор педагогічних наук, доцент, начальник кафедри теорії та історії держави і права та приватно-правових дисциплін, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького.

УДК 001::37.015.311:303.092.7]:37.015

DOI 10.26697/9786177089000.2017.167

© Маркова Є. Ю., Стрельцова Н. В., 2017

Маркова Євгенія Юхимівна,

Стрельцова Наталія В'ячеславівна

Херсонське морехідне училище рибної промисловості

АНДРАГОГІЧНА МОДЕЛЬ ОСВІТИ ЯК СКЛАДОВА СУЧАСНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Стаття присвячена аналізу основних принципів андрагогічного підходу в педагогіці як основи теорії безперервної освіти в контексті гуманістичної складової процесу навчання та виховання дорослих. Система безперервної освіти базується на нових специфічних філософських, психологічних, методичних, методологічних підходах. Сучасні технологічні та соціальні перетворення вимагають вирішення проблем, пов'язаних з неефективністю традиційних підходів до теорії та технології навчання дорослих. Реалізація визначених завдань можлива на основі підходів, орієнтованих на особистість. На основі проведеного дослідження, зроблено висновок, що найважливішими складовими андрагогічного підходу є інтерактивне навчання, пріоритетна форма навчання – групова робота, специфічні методи навчання, які направлені на вирішення проблем, завдань. Серед принципів навчання автори виділяють індивідуальність та системність.

Ключові слова: педагогіка, андрагогіка, технологія навчання, методи, принципи навчання.

Проблема, її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Аналіз досліджень з проблеми освіти дорослих у вітчизняній науці свідчить, з одного боку про великий інтерес науковців до проблеми освіти дорослих, з іншого – про недостатню розробленість цієї проблеми.

Аналіз публікацій (виділення невіршених проблем). На міжнародному рівні термін «андрагогіка» почав використовуватися з 1970 р. після друкування праць М. Ш. Ноулза. Вчені різних країн (Канада – Д. Кидд, Америка – М. Ноулз, Німеччина – Ф. Пеггелер, Югославія – Б. Самоловчев, Польща – Є. Радлинський, Україна – Х. Алчевська, В. Вахтеров, Г. Ващенко, В. Водовозов та ін.) цей термін пояснювали по-різному: – наука про формування людини на протязі всього життя (П. Фурте); – система положень про навчання дорослих, яку необхідно диференціювати в залежності від ситуації (М. Ноулз); –

галузь педагогічної науки, яка охоплює теоретичні та практичні проблеми навчання та виховання дорослих (Б. Бім-Бад) [2, с. 34]. Подальший розвиток проблема освіти дорослих знайшла своє відображення в дослідження сучасних вчених: С. Вершловського, Б. Гершунського, С. Гончаренка, А. Даринського, С. Змейова, І. Зязюна, А. Кузьмінського, Н. Ничкало, В. Онушкіна, С. Сисоевої, Л. Дьяченко та інших.

Більшість вчених мають спільну думку, з якою погоджуються і автори статті, що андрагогіка – наука, яка визначає закономірну діяльність дорослого у процесі реалізації процесу навчання; розглядає освіту в контексті життєвого шляху людини; вона є теоретичною основою навчання дорослих; андрагогіка розкриває принципи, методи та засоби, за допомогою яких у житті та роботі дорослих розв'язується багато проблем.

Для успішного навчання дорослих необхідно розв'язати питання, пов'язані з неефективністю традиційних академічних підходів до післядипломної освіти спеціалістів; відсутність науково-методичної бази та андрагогов (викладачів, які мають досвід роботи з дорослими та досконало володіють різноманітними технологіями та методами навчання); не повністю розроблені та обґрунтовані теорії, технології та принципи навчання дорослих. Реалізація перелічених проблем можлива на основі використання низки підходів до складного процесу навчання.

Слід відмітити, що досі не існує повного пояснення та класифікації методів навчання дорослих.

Цілі статті (постановка завдання): обґрунтувати андрагогічний підхід в педагогіці як методологічну основу навчання дорослих; розкрити сутність андрагогічних принципів в контексті гуманістичної парадигми освіти дорослих; з'ясувати найбільш ефективні технології, форми та методи андрагогічної освіти.

В Україні за ступенем організованості, відповідно до прийнятої ЮНЕСКО термінології, виділяють три основних типи освіти дорослих: формальна освіта (представлена традиційними системами освіти, здійснюється в освітніх установах за навчальними планами та програмами, що відповідають державним стандартам та визначеним вимогам до рівня підготовки випускника навчального закладу), неформальна освіта (вся культосвітня робота з дорослими, здійснювана відповідно до інтересів і потреб різних категорій дорослих людей; вона не завершується отриманням диплома), інформальна освіта (набуття знань дорослими людьми в процесі власної трудової діяльності, спілкування через засоби масової інформації; вона являє нагромадження різноманітних знань шляхом набуття життєвого досвіду; це аматорська освіта з метою задоволення

особистості; вона ніколи не завершується і не має дипломів) [1, с.26-33].

У межах андрагогічної моделі той, хто навчається, прагне застосувати отримані знання й навички вже сьогодні, щоб стати більш компетентним у вирішенні негайних проблем, щоб більш ефективно діяти в житті. Відповідно, курс навчання будується на основі розвитку певних аспектів компетенції слухачів й орієнтується на конкретне завдання.

Діяльність дорослих учнів полягає в придбанні тих конкретних знань, які необхідні їм для розв'язання життєво важливих проблем. Діяльність викладача зводиться до надання допомоги слухачам у відборі необхідних для них знань, умінь й навичок. Навчання будується по міждисциплінарних модулях (блоках).

Основні андрагогічні принципи [2, с. 64-112], які становлять фундамент теорії навчання дорослих:

1. Принцип спільної діяльності, який передбачає спільну діяльність, того, хто навчається з тим, хто навчає, а також з іншими слухачами щодо планування, організації, оцінювання й корекції процесу навчання [3, с. 34-39].

2. Індивідуалізація навчання. Відповідно до цього принципу кожний слухач разом з викладачем, а в деяких випадках і з іншими слухачами створює індивідуальну програму навчання, орієнтовану на конкретні освітні потреби й цілі навчання й враховуючу досвід, рівень підготовки, психофізіологічні, когнітивні особливості тих, хто навчається [4].

3. Системність навчання. Цей принцип передбачає дотримання відповідності цілей до змісту, форм, методів, засобів навчання й оцінювання результатів навчання [5, с. 190-204].

4. Пріоритет самостійного навчання. Самостійна діяльність тих, хто навчається є основним видом навчальної роботи дорослих. Під самостійною діяльністю розуміється не проведення самостійної роботи як виду навчальної діяльності, а самостійне здійснення слухачами організації процесу свого навчання [6].

5. Принцип спирання на досвід тих, хто навчається. Згідно із цим принципом життєвий (побутовий, соціальний, професійний) досвід слухачів використовується в якості одного із джерел власного навчання, так і для навчання колег [7, с. 8-11].

6. Принцип актуалізації результатів навчання. Даний принцип припускає невідкладне застосування на практиці придбаних знань, умінь, навичок, якостей [8, с. 3].

Андрагогіка як теорія та практика навчання дорослих поєднує філософський, психологічний, методологічний, методичний, практичний підходи. Основними методами інтерактивного навчання,

які успішно використовуються андрагогами в процесі викладання автори вважають аналіз досвіду та організаційно-діяльні (моделювання, рефлексію, проектування, дискусії, ділові ігри, кейси).

Висновки, перспективи. Сучасна людина не може за один день здобути освіту, а потім 30-40 років працювати згідно з готовою формулою. Тому, можна припустити, що саме за андрагогікою майбутнє освітнього процесу в цілому. Вже сьогодні на багатьох підприємствах, компаніях, фірмах створені відділи по роботі з персоналом, до завдань яких входить навчання і підвищення кваліфікації співробітників. В роботі надана стисла характеристика андрагогічних принципів, головними серед яких автори виділяють індивідуальність та системність навчання.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів висвітленої проблеми. Подальшого розроблення потребує проблема моніторингу професійної діяльності робітників на сучасному етапі розвитку освіти, розгляду питань, пов'язаних зі структурними компонентами професійної підготовки; пошуку ефективних методик професійного навчання.

Література

1. Дубасенюк О. А. Передумови розвитку андрагогіки як чинника особистісного та професійного зростання дорослого // Андрагогічний вісник. – 2013. – Вип. 4. – С. 26-33.
2. Протасова Н. Г. Андрагогічні принципи навчання в системі післядипломної освіти педагогів / Н. Г. Протасова // Творча особистість вчителя: проблемні теорії і практики: зб. наукових праць / редкол.: Н. В. Гузій (відп. ред.) та ін. – К. : УДПУ, 1997. – С. 64-112.
3. Скульська В. Є. Особливості професійного навчання дорослого населення/ В. Є. Скульська// Педагог професійної школи: зб. наук. праць / за ред. Н. Г. Ничкало. – К. : Науковий світ, 2002. – Вип. II. – С. 34-39.
4. Змеєв С. И. Основы андрагогики: учеб. пособие для вузов / С. И. Змеєв. – М. : Академия, 1999. – 168 с.
5. Шиянов Е. Н. Общая педагогика. – Ч. 2. / Е. Н. Шиянов, В. А. Слостенин, И. Ф. Исаев. – М. : Владос, 2002. – С. 190-204.
6. Громкова М. Т. Андрагогика: теория и практика образования взрослых: учеб. пособ. для системы доп. проф. образ.; учеб. пособие для студ. вузов / М. Т. Громкова. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2005. – 495 с.
7. Сорочан Т. М. Фасілітація – нова функція післядипломної педагогічної освіти / Т. М. Сорочан // Освіта на Луганщині. – 2004. – № 2 (21). – С. 8-11.
8. Вербицкий А. Психолого-педагогические основы образования взрослых: контекстный подход / А. Вербицкий// Новые знания. – 2001. – № 1. – С. 3.

Евгения Маркова, Наталья Стрельцова. Андрагогическая модель образования как составляющая современной педагогики.

Статья посвящена анализу основных принципов андрагогического подхода в педагогике как основы теории непрерывного образования в контексте гуманистической составляющей процесса обучения и воспитания взрослых. Система непрерывного образования базируется на новых специфических философских, психологических, методических, методологических подходах. Современные технологические и социальные преобразования требуют решения проблем, связанных с неэффективностью традиционных подходов к теории и технологии обучения взрослых. Реализация поставленных задач возможна на основе подходов, ориентированных на личность. На основе проведенного исследования, сделан вывод, что важнейшими составляющими андрагогического подхода является интерактивное обучение, приоритетная форма обучения – групповая работа, специфические методы обучения, которые направлены на решение проблем, задач. Среди принципов обучения авторы выделяют индивидуальность и системность.

Ключевые слова: педагогика, андрагогика, технология обучения, методы, принципы обучения.

Ievgeniia Markova, Natalia Streltsova. Andragogical model of education as a component of modern pedagogy.

The article is devoted to analyzing the main principles of andragogical approach in pedagogy as the basis of the theory of continuing education in the context of a humanistic component of the training process and upbringing of adults. The system of continuing education is based on the new specific philosophical, psychological, methodical and methodological approaches. Modern technological and social transformations require the solution of problems which are connected with ineffectiveness of traditional approaches to the theory and technology of adults' teaching. Realization of certain tasks is possible on the basis of the approaches that are focused on the personality. On the basis of the research it was concluded that the most important components of the andragogical approach are interactive education, priority form of training – group work, specific teaching methods that are focused on solving problems and tasks. Among the principles of teaching, the authors emphasize the individuality and consistency.

Keywords: pedagogy, andragogy, technology of teaching, methods, principles of teaching.

Стаття надійшла до редакційної колегії 26.10.2017

Інформація про авторів: Маркова Євгенія Юхимівна – доктор екон. наук, Херсонське морехідне училище рибної промисловості.

Стрельцова Наталія В'ячеславівна – викладач вищої категорії, Херсонське морехідне училище рибної промисловості.

**«КЛІПОВЕ МИСЛЕННЯ»
ТА СУЧАСНА ВИЩА МЕДИЧНА ОСВІТА**

Проаналізовано позитивні та негативні сторони «кліпового мислення» та його вплив на процес навчання у вищій медичній освіті. Розглядається та запропоновано методи мінімізації негативного впливу «кліпового мислення» в процесі підготовки фахівців. Застосування відомих методів навчання спільно з новими розробками, в тому числі і e-learning технологіями підвищить ефективність процесу навчання і значно поліпшить рівень професійної підготовки.

Ключові слова: «кліпове мислення», вища медична освіта, освітній процес.

Проблема, її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Посилення ролі інформації, інформаційних технологій призвело до того, що сучасне суспільство існує на новому етапі розвитку – інформаційному. Виникає принципово новий спосіб комунікації та трансляції інформації, який отримав назву «екранної культури». Вплив інформаційного суспільства торкається сфери суспільства людей, їх навчання та процесів управління. Під його впливом відбувається зміна мислення, в зв'язку з чим все частіше в науковій літературі з'являються такі поняття, як «людина-екран», «кліпове мислення», «кліпова свідомість» [1].

У зв'язку з інформатизацією освіти, яку сьогодні вважають майже панацеєю, виникають ризики втрати творчої культурно-генеруючої здатності цілих поколінь. Якщо старше покоління ще зберегло й інші форми сприйняття наданої інформації (осмислення, порівняння, аналіз, критику, тощо), то в молодого покоління, і студентів у першу чергу, все більше виявляється динамічне, мозаїчне, «кліпове» отримання, переробка та надання образності інформації, насамперед – навчальної [2].

Аналіз публікацій (виділення невирішених проблем).

«Кліпове мислення» як явище – це відповідь на зростання кількості інформації. ЗМІ виробили універсальний формат подачі інформації, суть якого полягає в тому, щоб подати набір тез або кліпів без визначення контексту, тому що в силу своєї актуальності контекстом для тези є об'єктивна дійсність. Іншими словами, універсальний формат ЗМІ змушує вважати події пов'язаними, якщо вони мають тимчасову спорідненість, а не фактологічну. Суспільство, перебуваючи на сучасному етапі розвитку, трансформується в «електронне суспільство» або «глобальне село» і задає, за допомогою електронних засобів комунікації, багатовимірне сприйняття світу. Розвиток електронних засобів комунікації повертає людське мислення до дотекстової епохи, і лінійна послідовність знаків перестає бути базою культури (Г. М. Мак-Люэн, 2003). У психології, педагогіці та журналістиці таке мислення характеризують як фрагментарне і алогічне (Т. В. Семеновських, 2014), несистемне (С. В. Докука), переважно візуальне і асоціативне (С. О. Жукова, Н. Ю. Комірна), архаїчне і позбавлене тимчасових і просторових категорій (Т. М. Шеметова). У індивіда зникає необхідність запам'ятовувати інформацію, конспектувати її та осмислювати. Він перестає опановувати об'єкти пізнання, зважаючи на те, що вони ілюзорно доступні. Така специфіка запам'ятовування «електронної особистості» тягне за собою відповідні зміни мислення – скорочується кількість бажаних, шуканих, значущих, невідомих об'єктів. І думка, що розгубила свої проблемні складові, припиняє породжувати думки, образи, символи, ідеї [3].

Мета публікації полягає в аналізі ролі «кліпового мислення» та його впливу на навчальний процес у вищих медичних закладах.

Виклад основного матеріалу, обґрунтування результатів дослідження. Для початку треба визначити позитивні та негативні сторони «кліпового мислення» та його вплив на процес навчання. До позитивних сторін відносять:

- «Кліповий» спосіб роботи з інформацією додає динамізму пізнавальній навчальній діяльності, що дозволяє в умовах зростаючого обсягу навчального матеріалу встигати, іноді хоч би формально, виконати необхідні завдання.

- «Кліпова» поведінка дозволяє бачити багатоплановість, багатоваріантність, неоднозначність підходів до аналізу або вирішення конкретних питань і завдань (таке мислення допомагає аудиторії краще усвідомлювати та розуміти найрізноманітніші зв'язки між явищами та подіями).

- Кліпове мислення може використовуватися як захисна реакція організму на інформаційну перевантаження, сприяє більшій адаптації

до мінливої соціальної реальності та її пізнання; якщо враховувати всю ту інформацію, яку бачить і чує за день людина, плюс «всесвітнє звалище» Інтернет, то немає нічого дивного в тому, що її мислення змінюється, підлаштовується, адаптується до нових умов [4].

Більш вагомими є негативні сторони «кліпового» мислення:

- Навколишній світ перетворюється на мозаїку розрізаних, мало пов'язаних між собою фактів, частин, уламків інформації. Людина зникає до того, що вони постійно, як у калейдоскопі, змінюють один одного, постійно вимагає нових надходжень (потреба слухати нову музику, спілкуватися в чаті, постійно «блукати» мережею, редагувати фотографії, дивитися уривки з фільмів, грати онлайн з новими учасниками). Це суттєво відволікає їх від головного, «стрижневого» заняття – навчання.

- У студентів негативна «кліповість» виявляється яскравіше: це пов'язано з тим, що викладачі вимагають від них вивчати першоджерела, навчальну літературу, конспектувати та аналізувати спеціальну інформацію. А покоління «швидких кнопок» хоче, щоб навчальна інформація надавалася їм у звичній для них стислій, «кліповій» формі (презентації занять, стислі конспекти, опорні схеми, малюнки, тощо). Ці вимоги досить недостатньо враховуються авторами нових освітніх програм, сучасних підручників, тощо.

- Втрачається здібність до аналізу та побудови довгих логічних ланцюжків, споживання інформації прирівнюється до поглинання фаст-фуда (чи можна взагалі отримувати знання, не аналізуючи інформації, яка надається в навчальному процесі?).

- Власникові кліпового мислення важко аналізувати ситуацію, оскільки будь-яка інформація не затримується в його свідомості і швидко змінюється новою. Падає рівень успішності і знижується коефіцієнт засвоєння знань.

- У студентів «кліповість» проявляється більш яскраво і пов'язано це, по-перше, з тим, що вони знаходяться «в зоні уваги» викладачів, які вимагають від них читати першоджерела, конспектувати, і коли вони цього не роблять, починається пошук інтерактивних методів навчання та впливу; по-друге, з глобальною інформатизацією суспільства за останній десяток років неймовірно прискорився темп обміну інформації, яка вселяє в юнака впевненість у швидкому простому вирішенні складного для нього завдання: навіщо йти в бібліотеку, щоб взяти, а потім прочитати монографію за темою, коли досить відкрити Google, знайти, скачати з мережі найпершу (яка майже ніколи не відповідає сучасним вимогам) інформацію, або відкрито сказати викладачеві (власний досвід): «Навіщо дома готуватися, якщо ви нам все одно все поясните». Це вже формування споживацького підходу до навчання. А може взагалі немає ніякої

проблеми, а тільки лінності та перетворення демократії на анархію? Та ні, кліпове мислення – це вектор у розвитку відносин людини з інформацією, яка виникла, не вчора і зникне не завтра [4].

У зв'язку з вищевикладеним ми бачимо необхідність створення альтернативних освітніх програм, зміни структури надання інформації, переклад підручників у цифрову форму з багаторівневою структурою, де перший рівень дозволяв би в термін не більше двадцяти хвилин ознайомитися із загальною ідеєю в парі десятків «абзаців-кліпів», а кожен наступний ішов углиб питання, систематизуючи раніше отримані знання. Книги ж у цій системі координат перейдуть на останній рівень і також будуть змушені якісно змінитися.

Вирішення питання формування клінічного мислення, з яким стикаються викладачі старших курсів у медичних вишах, потребує детального вивчення. Немоżliвість студента, навіть «теоретичного» відмінника, використовувати, систематизувати отримані знання з кожним роком викликає все більше невдоволень і веде до зниження професійної підготовки.

Дозволимо собі припустити, що проблемна ситуація сучасного навчального простору полягає в тому, що викладачі – переважно «люди книги», а студенти (інтерни) – переважно «люди екрану», і їм треба навчитися говорити один з одним і розуміти один одного. В окремих країнах світу, де стали усвідомлювати небезпеку «кліпового» мислення, розробляються спеціальні тренінги, де навчають зосереджувати увагу на одному предметі й утримувати стан концентрації протягом тривалого часу. Саме на розробку таких тренінгів і має бути спрямовано подальші дослідження із зазначеної теми. При цьому всі фахівці одностайні – найбільш доступним методом мінімізації негативного впливу «кліпового» мислення є читання «некліпових» літературних джерел [5].

Неабияку роль у формуванні клінічного мислення відіграє зацікавленість студента (інтерна) в процесі навчання. Порівнюючи анонімні анкети лікарів-інтернів та лікарів-курсантів циклів спеціалізації, стажування, тематичного удосконалення та передатестаційних нами було зроблено дуже цікаві спостереження. Коли лікарі-курсанти оцінювали отриманий на циклах навчальний матеріал як «цікавий» і «корисний», різниця між процентними показниками була мінімальною – $1,6 \pm 0,2\%$. Це дозволяє зробити висновок, що для лікаря з практичним стажем роботи ці поняття практично ідентичні. Для лікарів-інтернів ця різниця становила $39,2 \pm 0,7\%$. Це доводить, що термін «цікавий матеріал» в понятті лікаря-інтерна в корені відрізняється від визначення «корисний матеріал». В даному випадку слово «цікавий» більше відповідає терміну «захоплюючий». Визначення «корисний» для них є чимось

неминуче необхідне, що вимагає витрати праці і часу. При аналізі анкет лікарів-інтернів ми з кожним роком відзначали прогресивне зниження процентної різниці між цими визначеннями, яка в 2011-2012 навчальному році дорівнювала $7,2 \pm 0,2\%$, а у 2016-2017 р. склала вже $6,1 \pm 0,3\%$ [6].

Доцільно зробити заняття «зовні привабливим» – це може бути ігрова форма, наведення прикладів з власного досвіду, цікаві завдання з практичним результатом, тощо. Між викладачем та інтернами повинен постійно відбуватися діалог, їм повинна бути надана можливість самостійно отримати (або закріпити) необхідні практичні навички, засвоїти сучасні діагностичні методи дослідження, а також підготувати теоретичний матеріал у вигляді презентації на вузькоспеціалізовану тему та доповісти всім інтернам з подальшим обговоренням. У ході етико-професійної підготовки, орієнтованої на особистість, повинні мати місце суб'єкт-суб'єктні відносини. Зусилля та активні дії всіх учасників освітнього процесу спрямовуються на саморозвиток, самореалізацію власної позитивної «Я» – концепції. Освітній процес покликаний забезпечити цілісність формування професійного та громадянського статусу молодих асистентів при збереженні індивідуальності особистості кожного інтерна. Саме ця вимога є одним з важливих аспектів становлення соціально-зрілої особистості професіонала в системі післядипломної освіти [7]. Дуже важливу роль відіграє створення емоційного і психологічного комфорту інтерна у процесі подання навчального матеріалу.

Використання методів активізації діяльності лікарів-інтернів – найбільш важливий принцип навчання на післядипломному рівні. Рішення діагностичних і лікувальних завдань, проблемних ситуацій, участь в навчальних іграх забезпечує високу професійну підготовку. В процесі навчання інтерни змушені активно знаходити, вивчати і використовувати навчальну та наукову інформацію, що більш корисно, ніж традиційні способи навчання практичної діяльності. Сучасний виховно-освітній процес актуалізує лідерські якості молодих людей, прищеплюючи їм смак до нового і прогресивного, спонукає до вивчення новітніх медичних технологій.

Одним з найважливіших резервів підвищення ефективності вищої освіти є оптимізація самостійної роботи лікарів-інтернів, яка варіює за обсягом від 100% (при навчанні екстерном) до 30% (при очній формі навчання). Самостійна підготовка – це планована робота лікарів-інтернів, що виконується за завданням і при методичному керівництві викладача, але без його безпосередньої участі. Цей вид роботи призначений не тільки для оволодіння дисципліною, але для придбання здатності приймати на себе відповідальність, самостійно вирішувати проблему, знаходити конструктивні рішення, вихід із

кризової ситуації, тощо. Викладач лише організовує самостійну підготовку, а лікар-інтерн сам здійснює пізнання.

Висновки, перспективи.

1. «Кліпове мислення» відтісняє клінічне мислення, принципи медичної деонтології, сприяє розвитку «фельдшеризму» тощо.

2. Це явище вимагає детального соціального, андрагогічного та медичного дослідження, створення новітніх освітянських технологій, заснованих на «живому» спілкуванні.

3. «Кліпове мислення» володіє не тільки недоліками – це розвиток одних когнітивних навичок за рахунок інших, це нині ще «дитина в колиці», і що з неї виросте залежить від нас.

Література

1. Нестерова Л. Ю. Развитие клипового мышления у студентов в системе высшего образования посредством опорных граф-схем / Л. Ю. Нестерова, С. В. Напалков // Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского. Серия : Социальные науки. – 2016. – № 4 (44). – С. 207-215.

2. Інформатизація освіти і її наслідок – формування «кліпової» свідомості та «кліпового» мислення – крок уперед чи назад у медичній освіті? / Т. І. Ярмола, О. В. Мохначов, Л. А. Ткаченко [та ін.] // Удосконалення якості підготовки лікарів в сучасних умовах, мат. наук.-практ. конф., м. Полтава, 2016. – С. 254-256.

3. Исаева А. Н. «Клиповое мышление»: психологические дефициты и альтернативы (пространственный фокус) / А. Н. Исаева, С. А. Малахова // Мир психологии. – 2015. – № 4 (84). – С. 177-191.

4. Семеновских Т. В. Феномен «клипового мышления» в образовательной вузовской среде / Т. В. Семеновских // Интернет-журнал «Науковедение». – 2014. – Вып. 5 (24). – С. 1-10.

5. Гич Г. М. «Кліпове» мислення молоді: друг чи ворог навчання? / Г. М. Гич // Наукові праці. Педагогіка. – 2016. – Вип. 257. – Т. 269. – С. 38-42.

6. Клигуненко Е. Н. Перспективы оптимизации подготовки врачей-интернов по модулю «Неотложные состояния» / Е. Н. Клигуненко, В. В. Ехалов, В. И. Слива [и др.] // Медицина неотложных состояний. – 2012. – № 5 (44). – С. 71-74.

7. Єхалов В. В. Оптимізація роботи молодого викладача в процесі підготовки лікарів-інтернів за різними фахами / В. В. Єхалов, Д. М. Станін, В. А. Седінкін [та ін.] // Південно-український медичний науковий журнал. – 2016. – № 13 (13). – С. 76-78.

Василий Ехалов, Владислав Сединкин, Сергей Баранник. «Клиповое мышление» и современное высшее медицинское образование.

Проанализированы положительные и отрицательные стороны «клипового мышления» и его влияние на процесс обучения в системе высшего медицинского образования. Рассмотрены и предложены методы минимизации негативного влияния «клипового мышления» на процесс подготовки специалистов. Применение известных методов обучения совместно с новыми разработками, в том числе и e-learning технологиями повысит эффективность процесса обучения и значительно улучшит уровень профессиональной подготовки.

Ключевые слова: «клиповое мышление», высшее медицинское образование, образовательный процесс.

Vasyl Yechalov, Vladyslav Sedinkin, Sergey Baranik. «Clip-thinking» and modern medical education.

In article the present phenomenon «clip-thinking» is described. The positive and negative aspects of «clip-thinking» and its influence on the learning process in the system of medical education are analyzed. Methods for minimizing the negative influence of «clip-thinking» on the process of training specialists are considered and proposed. Application of known methods of training together with new development including e-learning technologies will increase efficiency of process of training and considerably will improve professional standard.

Keywords: «clip thinking», medical education, educational process.

Стаття надійшла до редакційної колегії 27.10.2017

Інформація про авторів:

Єхалов Василь Віталійович – кандидат медичних наук, доцент, Державний заклад «Дніпропетровська медична академія МОЗ України».

Сединкін Владислав Анатолійович – кандидат медичних наук, доцент, Державний заклад «Дніпропетровська медична академія МОЗ України».

Бараннік Сергій Іванович – доктор медичних наук, професор, Державний заклад «Дніпропетровська медична академія МОЗ України».

УДК 37.042:612.821.3

DOI 10.26697/9786177089000.2017.179

© Завітренко Д. Ж., Барбулат М. Р., 2017

**Завітренко Долорес Жораївна,
Барбулат Марія Руслановна**Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка**ПІДХОДИ ДО СТВОРЕННЯ ЄДИНОЇ СИСТЕМИ РАНЬОГО
ВИЯВЛЕННЯ Й КОРЕКЦІЇ ВІДХИЛЕНЬ У РОЗВИТКУ ДІТЕЙ**

Останнім часом в Україні впроваджуються необхідні заходи щодо збереження набутого досвіду спеціальної освіти, виробляється нова стратегія корекційно-виховної роботи, створюються умови для реалізації права дітей з особливими потребами на вибір типу навчального закладу та змісту і форм освіти. Специфіка навчальної діяльності дітей з особливими потребами вимагає внесення суттєвих корективів до змісту, структури та організації навчальної та корекційно-виховної роботи. У статті розглянуто підходи до створення єдиної системи раннього виявлення й корекції відхилень у розвитку дітей. Особливу увагу зосереджено на проблемі розумового розвитку та розумового виховання в дитячій психології та педагогіці. З цією метою розглянуто обстеження, диференціальну діагностику та медико-психолого-педагогічну корекцію відхилень розвитку дітей.

Ключові слова: аномальна дитина, корекція відхилень у розвитку дітей, розумове виховання, диференціальна діагностика, скринінг обстеження, класифікація дітей з порушенням слуху.

Проблема, її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Проблема розумового розвитку й розумового виховання була та залишається однією з найбільш значущих у дитячій психології й педагогіці. На сучасному етапі вона набуває особливого значення через тенденції збільшення кількості дітей із відхиленнями в розумовому розвитку, які зазнають внаслідок цього труднощів у навчанні. 3-поміж них зустрічаються діти із загальним недорозвиненням мови, із затримками психічного розвитку, з наслідками раннього органічного ураження центральної нервової системи, з мінімальною мозковою дисфункцією та ін. Згодом ці діти складають основний контингент корекційних класів і класів компенсувального навчання.

Роз'єднаність ДОО загального й компенсуючого типів, недостатній зв'язок використовуваних технологій навчання мають дві

негативні сторони. По-перше, це істотно гальмує створення цілісної системи дошкільного виховання і інтеграцію дітей з обмеженими можливостями в середовище однолітків, які розвиваються нормально. По-друге, це не сприяє поширенню й використанню сучасних педагогічних технологій, застосування яких дає не тільки розвивальний, а й корекційний ефект.

Виклад основного матеріалу. Сучасні вимоги до виховання й навчання дітей дошкільного віку з необхідністю корекції висувають на перший план як основне завдання створення оптимальних умов для соціального становлення (соціалізації) дитини в цей найважливіший віковий період.

На сучасному етапі розвитку одним з актуальних напрямків психології та педагогіки в багатьох країнах світу є контроль за психічним здоров'ям дітей з раннього віку, який здійснюється спеціальними державними службами.

Ранній вік (від народження й до 3 років) у житті дитини є найбільш відповідальним періодом, коли розвиваються моторні функції, орієнтовно-пізнавальна діяльність, мовлення, а також формується особистість.

Пластичність мозку дитини раннього віку, сенситивні періоди формування емоцій, інтелекту, мовлення й особистості визначають великі потенційні можливості корекційної допомоги. Рання й адекватна допомога дитині дозволяє більш ефективно компенсувати порушення в його психофізичному розвитку, чим пом'якшити, а можливо, і попередити вторинні відхилення.

Раннє виявлення та корекція відхилень у розвитку є основоположним принципом української дефектології. Багато що в цьому напрямку вже зроблено. Ще в 20–30-ті роки в клініці професора Н. М. Щелованова були розроблені показники нервово-психічного розвитку дітей першого року життя (зокрема й відхилення від норми). Надалі вони багаторазово перероблялися й доповнювалися колективом учених під керівництвом професора Н. М. Аксаріна (1-й рік життя – Е. Л. Фрукт, 2-й рік життя – К. П. Печора, 3-й рік життя – Г. В. Пятыхіна).

У 70-ті роки ці дослідники вперше в нашій країні розробили процедуру діагностики й тести для перевірки розвитку дітей у поліклініці, у будинку дитини, у яслах. У 1975 р. ця методологія була рекомендована до впровадження в дитячі поліклініки й дошкільні заклади.

У 90-ті роки Інститутом корекційної педагогіки розроблена психолого-педагогічна діагностика дітей раннього та дошкільного віку, що враховує вікові психологічні новоутворення, рівень розвитку провідної діяльності й рівень розвитку типових видів діяльності

дитини в кожному віковому періоді. Такий підхід дозволяє не тільки виявити відхилення в розвитку дитини, а й визначити шляхи корекційної роботи з ним.

Велика увага приділялася й приділяється ранньому виявленню й корекційній допомозі дітям із різними відхиленнями в розвитку, зокрема дітям із порушеним слухом. Питання класифікації дітей із порушеннями слуху висвітлено в роботах Р. М. Боскіс і Л. В. Неймана.

Як підкреслював Л. С. Виготський, аномальна дитина є насамперед дитиною, яка розвивається. Розвиток аномальної дитини ще більшою мірою, ніж розвиток дитини без відхилень у розвитку, залежить від умов навчання й виховання.

Для побудови ефективного процесу навчання й виховання аномальної дитини, забезпечення своєчасної корекції й компенсації аномального розвитку необхідно враховувати закономірності розвитку й індивідуальні можливості дитини, тобто зону його найближчого розвитку.

З'ясування особливостей дефекту й ступеня його виразності вимагає системного підходу до аналізу порушень, обліку структури дефекту загалом.

Так, ще в 30-і роки Е. Ф. Рау були відкриті перші ясла для дітей, які не чуять, підготовлена методична література з виховання та навчання дітей раннього віку з порушеним слухом. У 60-70-ті роки зміст роботи в сім'ї з дітьми другого року життя розробляли Б. Д. Корсунська, Л. А. Венгер, Г. Л. Вигодська, Е. І. Леонгард. У 80-90-ті роки особлива увага приділялася дітям першого року життя (Е. І. Леонгард, Т. В. Пелимський, Н. Д. Шматко). З кінця 80-х років в Україні Міністерством охорони здоров'я вперше розроблено єдину систему раннього (з періоду новонародженості) виявлення дітей з порушеним слухом, яку впроваджено в країні як обов'язкову.

Ця система передбачає:

- виявлення дітей з факторами ризику з приглухуватості в пологових будинках;
- диспансерне спостереження цих дітей у поліклініках за місцем проживання та скринінг-обстеження слуху у віці 1, 2, 4, 6, 12 місяців;
- поглиблене аудіологічне й сурдопедагогічне обстеження дитини з підозрою на зниження слуху в сурдологічних кабінетах.

З моменту виявлення зниження слуху в дитини починається проведення медико-педагогічних корекційних заходів. Ранній (із перших місяців життя) цілеспрямований корекційний вплив сприяє тому, що навіть у дітей з важкою приглухуватістю й глухотою до 3-5 років можна сформувати розгорнуте фразове мовлення, звучання якого максимально наближається до нормального.

Психолого-педагогічну допомогу дітям з порушеним слухом

отримують у сурдологічних кабінетах (відділеннях, центрах), а також у створюваних при спеціальних (корекційних) освітніх дошкільних установах для глухих і дітей, що недочувають, у групах надомного навчання й короткочасного перебування. У сурдологічних кабінетах медико-психолого-педагогічна корекція дітей першого року життя здійснюється, переважно, раз на місяць. Діти після року, які не відвідують спеціальну установу, одну годину на тиждень займаються з педагогом. У групах надомного навчання й короткочасного перебування спостереження за дітьми до року здійснюються, по можливості, удома; з року діти можуть відвідувати заняття фахівця 2-3 рази на тиждень. Якщо батьки живуть далеко від закладу, який надає дитині допомогу, то вони можуть приїжджати 2-3 рази на рік і протягом 1-2 тижнів відвідувати заняття щодня.

Незважаючи на певні досягнення в розробці різних діагностичних методик і медико-педагогічної корекції ряду відхилень у розвитку, сьогодні в Україні немає єдиної системи раннього виявлення дітей з підозрами на ті чи ті відхилення в розвитку. Її створення – важлива і актуальна задача сучасного етапу корекційної допомоги дітям раннього віку.

З нашого погляду, організація раннього виявлення та корекційної допомоги дітям з порушеним слухом може бути моделлю допомоги дітям з іншими відхиленнями в розвитку (інтелектуальними, сенсорними, емоційними, руховими, мовленнєвими). Водночас слід зазначити, що характер порушення й структура дефекту визначають різні форми роботи з виявлення дітей з відхиленнями в розвитку та організації корекційної допомоги.

Створення єдиної системи раннього виявлення та корекції відхилень у розвитку дітей передбачає проведення цілеспрямованої державної політики в цій галузі й розробку законодавчих актів з метою подолання міжвідомчих і міждисциплінарних бар'єрів.

Завдання створення системи – розробка та апробація різних моделей скринінгового й поглибленого диференційованого обстеження всіх дітей першого року життя для виявлення дітей з підозрою на відхилення в розвитку й надання різноманітних форм психолого-педагогічної та соціальної допомоги їм та їхнім сім'ям.

Система раннього виявлення та корекції відхилень у розвитку, з нашої позиції, повинна містити чотири основні блоки.

Перший блок – скринінгове обстеження дітей першого року життя. Воно передбачає насамперед розробку карт факторів ризику в розвитку дитини. Карта повинна заповнюватися в пологовому будинку з відміткою про наявність фактора ризику у випиці, потім передаватися в поліклініку за місцем проживання для проведення систематичних спостережень за розвитком дитини, його обстеження.

За першої підозри на відхилення або уповільнений темп у розвитку дитина повинна направлятися на комплексне медико-психолого-педагогічне обстеження.

Основне завдання блоку – виявлення дітей із підозрою на те чи те відхилення в розвитку. Для його успішного розв'язання необхідно спільно з Міністерством охорони здоров'я розробити та апробувати:

- карти факторів ризику в розвитку дитини;
- скринінгові методики обстеження нервово-психічного розвитку дитини першого року життя;
- процедуру обстеження дітей і спостереження за їх розвитком;
- ефективні і недорогі технічні засоби скринінг-діагностики.

Другий блок – диференціальна діагностика, яка здійснюється в дитячих поліклініках, спеціалізованих центрах, лікарнях. Її завдання – виявлення відхилення в розвитку, уточнення структури дефекту, визначення можливостей медичного впливу й психолого-педагогічної корекції відхилень у розвитку дитини.

Диференціальна діагностика потребує подальшого вдосконалення методик і придбання новітнього обладнання, однак навіть ті методи й оснащення, яке вже є, дозволяють вирішувати завдання блоку досить успішно.

Третій блок – медико-психолого-педагогічна корекція відхилень у розвитку. Необхідно розробити й апробувати різноманітні організаційні форми корекційного впливу. Так, наш досвід показує, що для дітей із порушеннями центральної нервової системи, інтелектуальними й мовними проблемами корекційне навчання доцільно організовувати саме в дитячих поліклініках за місцем проживання, доповнивши їх штати вчителями-дефектологами, що працюють із дітьми раннього віку. Діти ж із сенсорними порушеннями, проблемами в емоційному розвитку, з порушеннями опорно-рухового апарату, складною структурою дефекту й інші настільки специфічні, що з раннього дитинства вимагають спеціалізованої допомоги. Необхідно створити гнучку систему корекційного впливу, що поєднує допомогу дитині в поліклініці за місцем проживання та спеціалізовану в профільних медичних і медико-психолого-педагогічних (реабілітаційних) центрах. Останні могли б конкурувати з допомогою дитині за місцем проживання, зокрема із заняттями з учителем-дефектологом поліклініки.

З нашого погляду, доцільно також розширювати такі нові форми корекційного впливу, як групи надомного навчання й короткочасного перебування при спеціальних (корекційних) дошкільних установах.

Необхідно передбачити в цьому блоці й таку важливу ланку, як щорічне поглиблене медико-психолого-педагогічне обстеження дитини (на першому році життя бажано не рідше двічі на рік) з метою

уточнення структури порушення, визначення ефективності реабілітаційних заходів і напрямків подальшого корекційного медико-психолого-педагогічного впливу.

Створення системи раннього виявлення, корекція відхилень у розвитку і її функціонування вимагають особливої уваги до підготовки кадрів.

Четвертий блок – створення обґрунтованої, скоординованої державної програми підготовки та перепідготовки фахівців для системи раннього виявлення та ранньої корекційної допомоги дітям з відхиленнями в розвитку.

Необхідно організувати цілеспрямовану підготовку вчителів-дефектологів (на дефектологічних факультетах педагогічних університетів та інститутів, через курси підвищення кваліфікації і под.) для роботи з дітьми раннього віку, для надання корекційної допомоги в різних формах.

Сьогодні від будь-яких новацій чекають економічного ефекту. На жаль, ця програма, як і все, що пов'язано з інтересами проблемної дитини, не відповідає цій вимозі. У процесі її проведення кількість дітей із відхиленнями в розвитку буде збільшуватися за рахунок «невиявленого резерву». Сама реалізація системи раннього виявлення та корекції порушень у розвитку в повному обсязі буде досить дорогою (ураховуючи сучасні технічні засоби діагностики й корекції). Водночас у деяких дітей будуть подолані ті чи ті відхилення, деяких буде підготовлено до виховання й навчання в масових загальноосвітніх закладах. Однак і в цьому разі діти з досить вираженими відхиленнями в розвитку (наприклад, із середніми та важкими порушеннями слуху, зору, опорно-рухового апарату) потребуватимуть постійного психолого-педагогічного супроводу й систематичної корекційної допомоги.

Отже, раннє медико-психолого-педагогічне втручання дозволить послабити, а в окремих випадках і запобігти наслідкам того чи того відхилення в розвитку, допоможе виростити людину, здатну брати активну участь у житті суспільства. Основний економічний ефект полягає не в зменшенні кількості різних спеціальних установ, а в попередженні наслідків збільшення кількості інвалідів.

Література

1. Вигодська Г. Л. Навчання глухих дошкільників сюжетно-рольових ігор / Г. Л. Вигодська. – М. : Просвещение, 1975. – 174 с.
2. Катаева А. А. Дошкольная олигофренопедагогика / Катаева А. А., Стребелева Е. А. – М. : Просвещение, 1988. – 320 с.
3. Ковалев С. В. Психология современной семьи / С. В. Ковалев. – М. : Просвещение, 1988. – 212 с.
4. Петровский В. А. Учимся общаться с ребенком /

Петровский В. А., Виноградова А. М. – М. : Просвещение, 1993. – 117 с.

5. Субботский Е. Б. Ребенок открывает мир / Е. Б. Субботский. – М. : Просвещение, 1991. – 160 с.

6. Піаже Ж. Вибрані психологічні праці / Ж. Піаже / Пер. з франц. – М. : Просвещение, 1969. – 490 с.

7. Фиейк-Хобсон К. Развитие ребенка и ее отношение с окружением / Фиейк-Хобсон К., Робинсон Э., Скинн П. / Пер. з англ. – М. : Центр общечеловеческих ценностей, 1993. – 226 с.

8. Екжанова Е. А. Коррекционно-развивающее обучение и воспитание / Екжанова Е. А., Стребелева Е. А. – М. : Просвещение, 2005. – 272 с.

9. Носкова Л. П. Дошкольное воспитание аномальных детей / Носкова Л. П., Соколова Н. Д., Гаврилушкина О. П. / Под ред. Л. П. Носковой. – М. : Просвещение, 1993. – 224 с.

10. Синьов В. М. Основы дефектологии: навч. посібник / В. М. Синьов. – К. : Вища школа, 1994. – 143 с.

Долорес Завитренко, Мария Барбулат. Подходы к созданию единой системы раннего выявления и коррекции отклонений в развитии детей.

В последнее время в Украине внедряются необходимые меры по сохранению приобретенного опыта специального образования, вырабатывается новая стратегия коррекционно-воспитательной работы, создаются условия для реализации права детей с особыми потребностями на выбор типа учебного заведения и содержания и форм образования. Специфика учебной деятельности детей с особыми потребностями требует внесения существенных коррективов к содержанию, структуре и организации учебной и коррекционно-воспитательной работы. В статье рассмотрены подходы к созданию единой системы раннего выявления и коррекции отклонений в развитии детей. Особое внимание сосредоточено на проблеме умственного развития и умственного воспитания в детской психологии и педагогике. С этой целью рассмотрены обследования, дифференциальную диагностику и медико-психолого-педагогическую коррекцию отклонений развития детей.

Ключевые слова: аномальная ребенок, коррекция отклонений в развитии детей, умственное воспитание, дифференциальная диагностика, скрининг обследование, классификация детей с нарушением слуха.

Dolores Zavitrenko, Mariia Barbulat. Approaches to the creation of a unified system for early detection and correction of deviations in the development of children.

Lately in Ukraine necessary measures are inculcated in relation to maintenance of the purchased experience of the special education, new strategy of correction-educator works produced, terms are created for realization of right for children with the special necessities at choice as educational establishment and maintenance and forms of education. The specific of educational activity of children with the special necessities requires bringing of substantial correctives to maintenance, structure and organization of educational and correction-educator work. In the article, going is considered near creation of the single system of early exposure and correction of rejections in development of children. Special attention concentrated on the problem of mental development and mental education in child's psychology and pedagogies. An inspection, differential diagnostics and medical-psychology correction of rejections of development of children, is considered to that end.

Keywords: *anomalous child, correction of rejections in development of children, mental education, differential diagnostics, examination inspection, classification of children with violation of hearing.*

Стаття надійшла до редакційної колегії 27.10.2017

Інформація про авторів:

Завітренко Долорес Жораївна – кандидат педагогічних наук, старший викладач, Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка.

Барбулат Марія Руслановна – магістрант, Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка.

УДК 316.27:[37.015.3:005.32-027.561::341.231]:37.046"465*11/16"

DOI 10.26697/9786177089000.2017.187

© Спиця-Оріщенко Н. А., 2017

Спиця-Оріщенко Наталія Анатоліївна
Українська інженерно-педагогічна академія,
Харківська спеціалізована школа І-ІІІ ступенів № 11

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ УЧНІВ 7-Х КЛАСІВ ЗАГАЛЬНОСВІТНІХ ШКІЛ

У статті наведено теоретичні та практичні аспекти розв'язання актуальної психолого-педагогічної задачі професійного самовизначення учнів загальноосвітніх шкіл на допрофільному рівні навчання на прикладі аналізу результатів експериментального дослідження структури та динаміки психологічних особливостей мотивації професійного самовизначення учнів 7-х класів загальноосвітніх шкіл. Розкрито взаємозв'язок між поняттями: професійне самовизначення, психологічні особливості мотивації, допрофільний рівень навчання, структура мотивації. Перспективною умовою оптимального процесу професійного самовизначення визначено формування та розвиток мотиваційних компонентів в учнів II ступеню навчання. Визначені перспективи подальших досліджень окресленого питання через призму формування й розвитку різних видів мотивації юної особистості з метою подальшої розвивальної та корекційної психологічної роботи з психологічного супроводу процесу професійного самовизначення школярів.

Ключові слова: професійне самовизначення, психологічні особливості мотивації, допрофільний рівень навчання, структура мотивації.

Проблема, її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Задача професійного самовизначення учнів загальноосвітніх шкіл посідає важливе місце у педагогічній та віковій психології, оскільки стосується вирішального моменту у життєвому становленні особистості і є однією з найважливіших у плані становлення людини як повноцінного члена сучасного суспільства. Учні необхідно здійснити вибір профілю навчання, професії, відповідного навчального закладу з урахуванням власних можливостей, бути гнучким та готовим до можливих змін на шляху свого професійного становлення у зв'язку з загальними змінами країни.

Згідно з Законом України «Про освіту», Законом України «Про загальну середню освіту», Національною стратегією розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, затвердженою Наказом Президента України від 25.06.2013 № 344, Наказом Міністерства освіти і науки України № 1456 від 21.10.2013 «Про затвердження Концепції профільного навчання у старшій школі», Наказом Міністерства освіти і науки України № 1550 від 04.11.2013 «Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції профільного навчання у старшій школі», Листом Міністерства освіти і науки України № 1/9-433 від 07.07.2008 «Методичні рекомендації упровадження допрофільної підготовки учнів загальноосвітніх навчальних закладів», Листом Міністерства освіти і науки України № 1/9-528 від 28.11.2002 «Рекомендації Міністерства освіти і науки України щодо забезпечення профільного навчання», Новим державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти, Концепцією нової української школи від 27.10.2016 у школі повинна здійснюватися профілізація та поглиблена профорієнтація учнів. Особливої актуальності у діяльності психологічної служби набуває психологічний супровід учнів в умовах допрофільного навчання та професійного самовизначення, формування бажання й готовності до свідомого вибору і оволодіння майбутньою професією з урахуванням власних навчально-пізнавальних і професійних інтересів, нахилів, здібностей, потреб та можливостей, спрямування молоді щодо майбутньої професійної діяльності, забезпечення оптимальних умов для життєвого і професійного самовизначення.

Аналіз публікацій (виділення невіршених проблем). На сьогодні існує достатньо розроблений пласт досліджень мотивації професійного самовизначення. Принциповим є розгляд цього питання в особистісному контексті – соціальному, психологічному та індивідуальному, що впливає з теоретичних розробок та психолого-педагогічних підходів до вивчення компонентів професійного самовизначення учнів раннього юнацького віку (Г. О. Балл, Ю. З. Гільбух, В. Ф. Моргун, П. С. Перепелиця, Н. А. Побірченко, Н. І. Пов'якель, В. В. Рибалка, М. Л. Смульсон, Н. В. Синявський, Б. О. Федоришин, Н. В. Чепелева). До проблеми самовизначення звертаються в роботах К. О. Абульханової-Славської, Т. М. Афанасєвої, І. С. Кона, І. І. Чеснокової (як проблеми розвитку особистості та її самосвідомості); Л. І. Анциферової, Л. Н. Когана, А. В. Мудрика, Д. І. Фельдштейна (як проблеми соціальної зрілості й визначення життєвої позиції), І. С. Гічана, М. С. Пряжнікова, В. Ф. Сафіна, П. П. Соболя (як проблеми самоздійснення і самореалізації особистості). У педагогічній та віковій психології проблема самовизначення особистості вивчається у зв'язку зі

специфікою юнацького віку, процесами формування світогляду (А. М. Кухарчук, П. А. Шавір). Юнацький вік є віком особистісного та навчально-професійного самовизначення (Д. Б. Ельконін, О. С. Кочарян, В. Ф. Моргун, О. Г. Солодухова), тому для успішної навчально-професійної діяльності важливо організувати навчальний процес з урахуванням особливостей професійного самовизначення учнів в умовах допрофільного навчання.

Процес професійного самовизначення ускладнюється постіндустріальним періодом життя країни, що створює сучасні виклики щодо більш раннього професійного самовизначення, мобільного образу життя та соціальної гнучкості учнівської молоді та ставить задачі не вузької спеціалізації «на все життя», а здатності окреслити коло професійних напрямів та змінювати своє професійне спрямування в залежності від вимог суспільства. При вивченні психолого-педагогічної літератури нами було виявлено протиріччя між необхідністю професійного самовизначення школярів та недостатністю методичних рекомендацій з вивчення ролі мотиваційних особливостей учнів загальноосвітніх закладів у виборі професії та засобів розвитку й формування внутрішніх мотиваційних чинників. Практично відсутні дослідження, в яких комплексно вивчаються психологічні особливості структури мотивації процесу професійного самовизначення учнів загальноосвітніх шкіл на допрофільному рівні навчання.

Ціль статті (постановка завдання). Висвітлити результати аналізу експериментального дослідження структури та динаміки психологічних особливостей мотивації професійного самовизначення учнів 7-х класів загальноосвітніх шкіл.

Виклад основного матеріалу, обґрунтування результатів дослідження. Для визначення психологічних особливостей зв'язків між елементами мотиваційної сфери підлітка – учня 7-го класу, що виявляються в процесі професійного самовизначення, був проведений кореляційний аналіз (з використанням коефіцієнта лінійної кореляції r_{xy} -Пірсона) показників методик сформованого психодіагностичного комплексу («Опитувальник мотивації досягнення» А. Мехрабіана, модифікація М. П. Магомед-Емінова, «Методика діагностики мотиваційної структури навчальної діяльності школяра» М. І. Алексєєвої, М. Т. Дригус, «Методика визначення рівня шкільної тривожності» Б. М. Філіпса, «Опитувальник професійних настановлень підлітків» І. М. Кондакова, «Прогресивні матриці» Дж. Равена).

Аналіз кореляційної матриці даних учнів 7-х класів дозволив визначити низку взаємозв'язків між параметрами методик, проте їх кількість є меншою, ніж в аналогічній матриці, обрахованій під час

аналізу даних учнів 8-х і 9-х класів. Попередньо можемо припустити, що структура мотивації професійного самовизначення в учнів 7-х класів є менш чіткою, ніж в учнів 8-х, 9-х класів.

Водночас, наголосимо, що згідно багатьох періодизацій психічного розвитку особистості, підлітковий вік – це складний період, що відзначає межі переходу від дитинства до дорослості (юності). Це один з найбільш кризових вікових періодів, що пов'язаний з бурхливим розвитком всіх провідних компонентів особистості і фізіологічними змінами, пов'язаними зі статевим дозріванням. Поряд з цим, підлітковий вік – неоднорідний період, що визначається наявністю різних фаз, в межах яких відбувається ряд суттєвих змін [1]. Так, наприклад, підліток на першій фазі (10-11 років) відчуває гостру потребу у самооцінці, проте в той же час переживає невміння себе оцінити (часто наявний перелік вкрай негативних характеристик по відношенню до себе). У 12-13 років (друга фаза) продовжує проявлятися ситуативно негативне ставлення до себе (під впливом оцінок інших людей, передусім, однолітків). При цьому переживання незадоволеності собою супроводжується актуалізацією потреби у самоповазі та загальним позитивним самовідношенням. У підлітка 14-15 років (третя фаза) формується так звана «оперативна самооцінка», заснована на порівнянні та співставленні власних особливостей особистості з певними нормами, які постають для дитини у якості ідеальних форм її особистості.

Тож, цими аспектами обумовлена психологічна характеристика учнів 7-х класів, які знаходяться на перших ланках розгортання особистісного розвитку (у межах підліткового віку), і тільки починають шлях до справжньої дорослості, пізнання себе та інших тощо.

У ході аналізу результатів, по-перше, було уточнено особливості мотиваційної структури навчальної діяльності учнів 7-х класів (див. табл. 1), а здійснена математико-статистична обробка даних, отриманих за методикою М. І. Алексєєвої, М. Т. Дригус, надала змогу визначити низку позитивних кореляційних зв'язків між мотивами навчальної діяльності школярів.

Як видно з таблиці 1, найбільшу кількість зв'язків визначено щодо показника «мотив саморозвитку». Зазначимо, що цей мотив є найбільш вираженим серед інших елементів мотиваційної структури навчальної діяльності учнів 7-х класів. Під час обробки отриманих результатів, був визначений статистично значущий позитивний взаємозв'язок між мотивом саморозвитку та пізнавальним мотивом, комунікативним мотивом, емоційним мотивом, а також мотивом позиції школяра. Таким чином, з прагненням до пізнання себе та розвитком власних здібностей в учнів 7-х класів взаємопов'язані

допитливість і прагнення до розвитку пізнавальних здібностей, прагнення зайняти певну позицію в стосунках з оточуючими (особливо у групі однолітків), усвідомлення своєї позиції учня у школі, класі, а також значущою є атмосфера, яку створює вчитель на уроці.

Таблиця 1

Взаємозв'язок показників вираження мотивів
у мотиваційній структурі навчальної діяльності учнів 7-х класів

	Пізнавальний	Комунікативний	Емоційний	Саморозвитку	Позиції школяра	Досягнення	Зовнішній
Пізнавальний							
Комунікативний	0,02						
Емоційний	-0,08	0,08					
Саморозвитку	0,31*	0,26*	0,33*				
Позиції школяра	-0,23	0,21	0,08	0,27*			
Досягнення	-0,04	0,01	0,07	0,08	0,18		
Зовнішній	-0,07	0,23	0,05	0,03	0,06	0,36*	

Примітка. * $p < 0,05$

Відтак, вираження прагнення до пізнання себе та розвитку власних здібностей у навчанні буде вищим, якщо в учня 7-го класу знаходить свого прояву інтерес до здобуття знань, прагнення до зайняття певної позиції в стосунках з оточуючими, усвідомлення позиції «Я-школяр», а атмосфера на уроці є позитивною («гарний вчитель»). І навпаки, вираження прагнення до пізнання себе та розвитку власних здібностей у навчанні буде меншим, якщо учень 7-го класу не проявляє допитливість, не усвідомлює позицію школяра, не прагне до зайняття певної позиції в стосунках з оточуючими, а атмосфера на уроці є негативною («поганий вчитель»).

Найбільше значення коефіцієнту лінійної кореляції r_{xy} -Пірсона серед описаних вище взаємозв'язків виявлено між показником «мотив

саморозвитку» та «емоційний мотив». Тож, прагнення до розвитку власного розуму та кмітливості, для того, щоб бути цікавою людиною, в учня 7-го класу взаємопов'язані найбільше з вчителем, який створює доброзичливу атмосферу на уроці, вмє зацікавити тощо. В цілому інтеракція «вчитель-учень» – один з ключових моментів мотивування школярів до навчальної діяльності [2]. Загальновідомим є і той факт, що інтерес до навчального предмету багато у чому пов'язаний з якістю викладання.

В той же час, зазначимо наявність статистично значущого взаємозв'язку між мотивом досягнення та зовнішнім мотивом навчальної діяльності в учнів 7-х класів (див. табл. 1). Тож, рівень учнівського прагнення до здобуття успіху є взаємопов'язаним з прагненням або уникнути покарання (учительського, батьківського) або отримання похвали.

Отже, в учнів 7-х класів, з одного боку, прояв мотиву саморозвитку у навчанні найбільше пов'язаний з вираженням емоційного мотиву, а з іншого – прояв мотиву досягнення у навчанні найбільше пов'язаний з вираженням зовнішнього мотиву. Можемо припустити, що означене відображає переважання зовнішньої стимуляції при прагненні до розвитку себе та прагненні до досягненні успіху у навчанні.

По-друге, було встановлено, що високий рівень розвитку загального (невербального) інтелекту (за методикою «Прогресивні матриці» Дж. Равена) позитивно корелює з високим рівнем розвитку мотиву прагнення до успіху/низьким рівнем розвитку мотиву уникнення невдачі в учнів 7-х класів (за методикою «Опитувальник мотивації досягнення» А. Мехрабіана, модифікація М. П. Магомед-Емінова) ($r_{xy}= 0,43, p<0,05$).

Таким чином, більш високий рівень інтелектуального розвитку учня 7-го класу, який є предиктором інтелектуальної готовності учнів до профільного навчання, взаємопов'язаний з проявом мотиву прагнення до успіху. Означене може свідчити про значущість інтелектуально-мотиваційних зв'язків у процесі професійного самовизначення.

По-третє, було уточнено особливості структури професійних настановлень учнів 7-х класів за відповідною методикою І. М. Кондакова. Так було визначено, нерішучість учня у професійному виборі взаємопов'язана, з одного боку, з ґрунтовністю, розсудливістю, раціоналізмом цього вибору ($r_{xy}= 0,31, p<0,05$), а з іншого – із заниженою самооцінкою ($r_{xy}= - 0,29, p<0,05$).

Наявність саме таких зв'язків може свідчити про прояв у специфіці професійного вибору особливостей особистості учня 7-го класу: рівня самооцінки та ступеня розсудливості.

По-четверте, було встановлено, що серед учнів 7-х класів, для яких властиве вищеописане відчуття невпевненості, нерішучості, труднощів, пов'язаних із вибором та початком професійної діяльності, не знаходить свого прояву фрустрація потреби у досягненні успіху: психічний фон у школі сприймається як сприятливий, тобто такий, що дозволяє учню розвивати свої потреби в успіху та досягненні високого результату (за методикою Б. М. Філіпса) ($r_{xy} = -0,31$, $p < 0,05$).

В той же час, показник «оптимізм/реалізм професійного вибору» позитивно корелює з зовнішнім мотивом навчальної діяльності в учнів 7-х класів ($r_{xy} = 0,27$, $p < 0,05$). Тож, учнівська упевненість, ідеалізація, відчуття, що абсолютно всі проблеми щодо професійної діяльності можна легко вирішити є взаємопов'язаними з прагненнями або уникнути покарання (учительського, батьківського) або отримання похвали у навчанні. Можемо припустити, що це є проявом певного перенесення відповідальності за власну життєдіяльність на інших людей.

По-п'яте, було уточнено особливості шкільної тривожності в учнів 7-х класів за відповідною методикою Б. М. Філіпса (див. табл. 2). Так, було визначено, що показник загальної тривожності у школі позитивно корелює з показником переживання соціального стресу, страху невідповідності очікуванням оточуючих та низької фізіологічної опірності стресу.

Тобто, загальний емоційний стан учня у школі є взаємопов'язаним, з одного боку, з соціальними чинниками (переживаннями щодо контактів у класі, очікуванням негативних оцінок від інших), а з іншого – з особливостями психофізіологічної організації, що знижують пристосовність дитини до ситуацій стрессогенного характеру та підвищують вірогідність неадекватного, деструктивного реагування на тривожний фактор середовища. Останні постають вкрай значущими про що свідчить найбільше значення коефіцієнту лінійної кореляції r_{xy} -Пірсона у зазначених зв'язках.

Показник фрустрації потреби у досягненні успіху позитивно корелює з показником страху невідповідності очікуванням оточуючих, низької фізіологічної опірності стресу та проблем і страхів у стосунках з вчителями. Таким чином, вираження несприятливого психічного фону, який не дозволяє дитині розвивати свої потреби в успіху, досягненні високого результату є взаємопов'язаним з соціальними та психофізіологічними особливостями (очікуванням негативних оцінок з боку інших, загальним, негативним, емоційним фоном стосунків із дорослими у школі, що знижує здатність дитини до навчання, особливостями психофізіологічної організації, що знижують пристосованість дитини до ситуацій стрессогенного характеру тощо). При цьому більш тісним є зв'язок з психофізіологічними

Збірник наукових статей

особливостями (якщо відстежувати найбільше значення коефіцієнту лінійної кореляції r_{xy} -Пірсона у зазначених зв'язках).

Таблиця 2

Взаємозв'язок показників шкільної тривожності в учнів 7-х класів
(за методикою Б. М. Філіпса)

	загальна тривожність у школі	переживання соціального стресу	фрустрація потреби досягнення успіху	страх самовираження	страх ситуації перевірки знань	страх невідповідності очікуванням оточуючих	низька фізіологічна опірність стресу	проблеми і страхи у стосунках з вчителями
загальна тривожність у школі								
переживання соціального стресу	0,27*							
фрустрація потреби досягнення успіху	0,23	0,04						
страх самовираження	-0,17	-0,01	0,16					
страх ситуації перевірки знань	0,19	-0,12	0,04	-0,05				
страх невідповідності очікуванням оточуючих	0,43*	0,21	0,29*	0,07	-0,19			
низька фізіологічна опірність стресу	0,46*	0,19	0,38*	-0,06	-0,18	0,32*		
Проблеми і страхи у стосунках з вчителями	0,24	0,09	0,29*	0,17	0,35*	-0,06	-0,05	

Примітка. * $p < 0,05$

Було виявлено статистично значущий взаємозв'язок між показником страху ситуації перевірки знань та проблем і страхів у стосунках з вчителями. Тож, можемо припустити, що переживання

учнів щодо перевірки знань та оцінки є взаємопов'язаними з оцінкою вчителя як дорослого.

Показник низької фізіологічної опірності стресу позитивно корелює з показником страху невідповідності очікуванням оточуючих. Це може бути свідченням перетину фізіологічних та соціальних передумов для виникнення тривожності в навчанні учнів 7-х класів.

В той же час, показник переживання соціального стресу в учнів 7-х класів позитивно корелює з показником мотиву позиції школяра (за методикою М. І. Алексєєвої, М. Т. Дригус) ($r_{xy} = 0,29$, $p < 0,05$). Такі дані вказують на те, що емоційний стан учнів, на тлі якого розвиваються їх соціальні контакти, який є напруженим, негативно забарвленим, взаємопов'язаний з вираженням почуттів, пов'язаних з статусом учня. Найважливіша потреба дітей підліткового віку – це потреба в самоствердженні, бажання зайняти певне місце у колективі [3]. З іншого боку, усвідомлення себе як учня, головний обов'язок якого вчитися, що є проявом вираженої позиції школяра тісно пов'язане з означеними вище соціальними чинниками (новий рівень стосунків між вчителем і учнем, між учнем і учнем тощо).

Показник низької фізіологічної опірності стресу в учнів 7-х класів негативно корелює з показником зовнішнього мотиву навчальної діяльності (за методикою М. І. Алексєєвої, М. Т. Дригус) ($r_{xy} = -0,31$, $p < 0,05$). Тобто, при вираженні у поведінці учнів зниженої пристосованості до ситуацій стрессогенного характеру, наприклад, до шкільного навчання в цілому, і підвищеної ймовірності деструктивного реагування на тривожний фактор середовища, меншим є прояв залежності протікання та результативності навчальної діяльності від страху покарання або радості від успіху. У цьому випадку психофізіологічні параметри – домінують.

Для унаочнення отриманих результатів та осмислення психологічних особливостей мотивації професійного самовизначення в учнів 7-х класів нами було використано факторний аналіз. Факторний аналіз був проведений за методом головних компонент з подальшим Varimax-обертанням. При виконанні факторного аналізу було прийнято рішення зупинитися на дев'ятифакторному вирішенні. Виділені фактори мають власні значення більше 1 і пояснюють 68,95% дисперсії (див. табл. 3). Відтак, нами було визначено провідні фактори та менш значущі. Три провідні фактори (пояснюють 32,49% дисперсії) включають до себе параметри, що описують особливості розвитку у навчанні за умов прояву емоційної складової, психофізіологічні та соціальні передумови виникнення шкільної тривожності, а також зазначають взаємозв'язок інтелектуально-мотиваційних показників («загальний інтелект» за методикою Дж. Равена та «мотив прагнення

до успіху» за методикою А. Мехрабіана, модифікація М. П. Магомед-Емінова).

Найбільш значущим серед школярів 7-ого класу постає прояв емоційного мотиву, мотиву саморозвитку та пізнавального мотиву у навчанні. При цьому, з найбільшою вагою до складу першого фактора увійшов саме показник емоційного мотиву. Саме тому, можемо припустити, що саме емоційна зовнішня складова навчання постає провідною в учнів 7-х класів. Вона взаємопов'язана з прагненням підлітка пізнати себе та світ довкола, розвиватись у навчанні.

Поряд з цим, не меншого значення відіграє загальна тривожність у школі, з якою найбільш пов'язана низька фізіологічна опірність стресу. До складу другого фактору також увійшли переживання соціального стресу, фрустрація потреби у досягненні успіху, страх невідповідності очікуванням оточуючих.

Як відзначалося раніше, загальний емоційний стан учня 7-го класу у школі є взаємопов'язаним, з одного боку, з соціальними чинниками (переживаннями щодо контактів у класі, очікуванням негативних оцінок від інших), а з іншого – з особливостями психофізіологічної організації, що знижують пристосовність дитини до ситуацій стрессогенного характеру та підвищують вірогідність неадекватного, деструктивного реагування на тривожний фактор середовища.

Не менш значущим є і виявленій зв'язок інтелектуально-мотиваційних параметрів у процесі професійного самовизначення. Так, до складу третього фактора з найбільшою вагою увійшли мотив прагнення до успіху (за методикою «Опитувальник мотивації досягнення» А. Мехрабіана, модифікація М. П. Магомед-Емінова) та показник загального інтелекту (за методикою «Прогресивні матриці» Дж. Равена).

Наступні три фактори (пояснюють 21,06% дисперсії) віддзеркалюють взаємопов'язаність особливостей вибору професії і специфіки прагнень до навчальних досягнень, зумовленими іншими людьми (батьки, вчителі); взаємопов'язаність, проте не вираженість страхів ситуації перевірки знань та проблем і страхів у стосунках з вчителями (відповідно до знаку факторного навантаження); а також, прояв страху самовираження.

Так, до складу четвертого фактора з найбільшою вагою увійшли показник «оптимізм/реалізм професійного вибору» (за методикою І. М. Кондакова), «мотив досягнення» та «зовнішній мотив» (за методикою М. І. Алексеевої, М. Т. Дригус).

Факторна структура мотивації професійного самовизначення
в учнів 7-х класів

Фактор 1	Емоційний мотив (0,79)	Пізнавальний мотив (0,58)	Мотив саморозвит. (0,60)		2,59	11,77%
Фактор 2	Загальна тривожність у школі (0,76)	- Переживання соціального стресу (0,50); - Фрустрація потреби досягнення успіху (0,50)	Страх невідповідності очікуванням оточуючих (0,65)	Низька фізіологічна опірність стресу (0,73)	2,45	11,15%
Фактор 3	Загальний інтелект (0,71)	Мотив прагнення до успіху (0,82)			2,10	9,57%
Фактор 4	Оптимізм відносно професійного вибору (0,80)	Мотив досягнення (0,57)	Зовнішній мотив (0,60)		1,79	8,15%
Фактор 5	Страх ситуації перевірки знань (-0,78)	Проблеми і страхи у стосунках з вчителями (-0,74)			1,56	7,12%
Фактор 6	Страх самовираження (0,86)				1,27	5,79%
Фактор 7	Висока самооцінка (0,89)	Самостійність у професійному виборі (-0,50)			1,18	5,37%
Фактор 8	Рішучість у професійному виборі (-0,52)	Імпульсивність професійного вибору (-0,81)			1,16	5,29%
Фактор 9	Комунікативний мотив (0,76)	Мотив позиції школяра (0,68)			1,03	4,69%

Примітка. В двох останніх стовпчиках, відповідно, – власне значення фактору та відсоток сумарної дисперсії.

Зв'язки між зовнішнім мотивом і мотивом досягнення та між показником оптимізму професійного вибору і зовнішнім мотивом навчальної діяльності вже були визначені нами під час аналізу кореляцій, проте одночасний вхід до фактора цих трьох показників може свідчити про особливості сприйняття впливів дорослих. Тож, з одного боку, рівень учнівського прагнення до здобуття успіху є взаємопов'язаним з прагненням або уникнути покарання (учительського, батьківського) або отримання похвали, а з іншого – з цим останнім прагненням взаємопов'язане ідеалізоване уявлення про вирішення проблем професійного вибору.

Поряд з цим, відповідно до параметрів, що увійшли до складу п'ятого та шостого факторів з найбільшою вагою та знаків факторного навантаження, можемо визначити, що з одного боку, в учнів 7-х класів наявний страх самовираження, а з іншого – взаємопов'язані низький рівень переживань щодо оцінки вчителя та стосунків з ним.

Останню ланку займають три фактори (пояснюють 15,35% дисперсії), відповідно сьомий, восьмий та дев'ятий, які описують аспекти професійного вибору та особливості прояву навчальної мотивації, а саме: взаємозв'язок між незалежністю та високою самостійністю у професійному виборі і високою самооцінкою; необережним ставленням до питань професійного самовизначення і рішучістю, впевненістю у професійному виборі; проявом комунікативного мотиву у навчанні і мотивом позиції школяра.

Під час кореляційного аналізу нами було визначено, що нерішучість у професійному виборі взаємопов'язана з заниженою самооцінкою. Водночас, факторний аналіз дав змогу визначити взаємопов'язаність самостійного вибору професії учнем 7-го класу з високою самооцінкою. При цьому, визначальним є і прояв імпульсивності, необережності у виборі професії, що є взаємопов'язаним з рішучістю при здійсненні такого вибору. Поряд з цим, усвідомлення позиції «Я-учень» взаємопов'язане з прагненням зайняти певну позицію в стосунках з оточуючими.

Висновки. Таким чином, здійснений аналіз отриманих даних дає змогу визначити, що, з одного боку, в учнів 7-х класів структура мотивації професійного самовизначення є менш чіткою, ніж в учнів більш старших класів; а, з іншого боку, провідним в ній постає визначення особливостей пізнання себе та світу довкола за умов прояву емоційної складової у навчанні, проявів психофізіологічних та соціальних передумов виникнення шкільної тривожності (загальна тривожність у школі, переживання соціального стресу, фрустрація потреби у досягненні успіху, страх невідповідності очікуванням оточуючих, низька фізіологічна опірність стресу), а також вираження взаємозв'язку інтелектуально-мотиваційних параметрів процесу

професійного самовизначення («загальний інтелект» за методикою Дж. Равена та «мотив прагнення до успіху» за методикою А. Мехрабіана, модифікація М. П. Магомед-Емінова); по-друге, знаходить свого прояву страх самовираження, властивим є низький рівень переживань щодо оцінки вчителя, а оптимізм професійного вибору є взаємопов'язаним з зовнішнім мотивом навчальної діяльності та мотивом досягнення; по-третє, найменш вираженими постають аспекти професійного вибору (визначений зв'язок між високою самостійністю у професійному виборі і високою самооцінкою; необережним ставленням до питань професійного самовизначення і рішучістю професійного вибору) та особливості прояву комунікативної шкільної мотивації (зв'язок комунікативного мотиву у навчанні і мотиву позиції школяра).

Література

1. Семенюк Л. М. Хрестоматия по возрастной психологии: учебное пособие для студентов / Л. М. Семенюк. – Москва : Институт прикладной психологии, 1996. – 304 с.

2. Грабал В. Л. Некоторые проблемы мотивации учебной деятельности учащихся / В. Л. Грабал. // Журнал «Вопросы психологии». – 1987. – № 5. – С. 56-59.

3. Горбунова О. И. Специфика и пути формирования мотивации учения у подростков [Электронный ресурс] / О. И. Горбунова – Режим доступа до ресурсу: http://www.edit.muh.ru/content/mag/trudy/12_2009/08.pdf.

Наталья Спица-Орищенко. Психологические особенности мотивации профессионального самоопределения учащихся 7-х классов.

В статье представлены теоретические и практические аспекты решения актуальной психолого-педагогической задачи профессионального самоопределения учащихся общеобразовательных школ на допрофильном уровне обучения на примере анализа результатов экспериментального исследования структуры и динамики психологических особенностей мотивации профессионального самоопределения учащихся 7-х классов общеобразовательных школ. Раскрыта взаимосвязь между понятиями: профессиональное самоопределение, психологические особенности мотивации, допрофильный уровень обучения, структура мотивации. Перспективно необходимым условием оптимального процесса профессионального самоопределения обозначено формирование и развитие мотивационных компонентов у учащихся II ступени обучения. Определены перспективы дальнейших исследований

очерченного вопроса через призму формирования и развития различных видов мотивации юной личности с целью дальнейшей развивающей и коррекционной психологической работы по психологическому сопровождению процесса профессионального самоопределения школьников.

Ключевые слова: профессиональное самоопределение, психологические особенности мотивации, допрофильный уровень обучения, структура мотивации.

Natalia Spitsa-Orishchenko. Psychological features of motivation of professional self-determination of 7th grades pupils.

The theoretical and practical aspects of the solution of the actual psychological and pedagogical problem of professional self-determination of pupils at the pre-profile level of education are presented in the article. The analysis of the results of an experimental research of the structure and dynamics of psychological characteristics of the motivation for professional self-determination process of pupils is considered. The correlation between concepts is marked: professional self-determination, psychological features of motivation, pre-profile level of education, structure of motivation. The necessary condition for an optimal process of professional self-determination is the formation and development of motivational components for pupils in the second stage of education. The prospects of further studies are determined through the prism of the formation and development of various types of motivation for the young person. The aim of further developing and corrective psychological work and psychological support for the process of professional self-determination of schoolchildren is noted.

Keywords: professional self-determination, psychological features of motivation, pre-profile level of education, structure of motivation.

Стаття надійшла до редакційної колегії 27.10.2017

Інформація про автора:

Спиця-Оріщенко Наталія Анатоліївна – аспірант, Українська інженерно-педагогічна академія; практичний психолог, Комунальний заклад «Харківська спеціалізована школа № 11».

УДК 001.891.54-021.55:355.421/.422.:351.743(477)343.391

DOI 10.26697/9786177089000.2017.201

© Городнов В. П., Суконько С. М., Овчаренко В. В., 2017

**Городнов Вячеслав Петрович,
Суконько Сергій Миколайович,****Овчаренко Вячеслав Володимирович**

Національна академія Національної гвардії України

**ЗАСТОСУВАННЯ МАТЕМАТИЧНОГО АПАРАТУ
НЕПОВНО ДОСТУПНИХ СИСТЕМ МАСОВОГО
ОБСЛУГОВУВАННЯ ДЛЯ МОДЕЛЮВАННЯ
БОЙОВИХ ДІЙ ПІДРОЗДІЛУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ
УКРАЇНИ З ОЗБРОЄНИМИ ЗЛОЧИНЦЯМИ**

Застосування теореми і методу аналізу груп станів марковських процесів з безперервним часом і дискретними станами дозволило отримати аналітичний опис фінальних ймовірностей для неповно доступної системи масового обслуговування та розширити можливості врахування умов виконання бойових завдань підрозділами Національної гвардії України.

Ключові слова: бойові дії, математичний апарат неповно доступних систем масового обслуговування.

Проблема, її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Відповідно до Закону [1], одним із завдань військових частин Національної гвардії України (НГУ) є охорона важливих державних об'єктів. Особовий склад варті, яка виділяється з цією метою, може бути атакований озброєними злочинцями і тому повинен перебувати в постійній готовності до ведення бою. Високий рівень невизначеності даних про озброєних злочинців затрудняє прогноз їх дій і відповідно планування бойових дій особового складу варті. Можна визначити лише передбачувану область нападу та орієнтовну кількість озброєних злочинців. В свою чергу, військовослужбовці варті, у разі нападу, розміщуються по всій протяжності рубежу блокування і мають обмежену, індивідуальну для кожного військовослужбовця зону обстрілу противника.

Відмічені просторові та інформаційні особливості породжують проблему теорії і практики прогнозу випадкових процесів бойових дій особового складу варті і приводять до необхідності моделювання бою з урахуванням неповної доступності озброєних злочинців для обстрілу військовослужбовцями варті.

Рішення може бути знайдено з використанням марковської моделі неповно доступної системи масового обслуговування (СМО) [2].

Аналіз публікацій (виділення невирішених проблем). Моделюванням бойових дій займалися провідні вчені такі як Вентцель Е. С. [3], Ткаченко П. М. [4], Чуєв В. Ю. [5]. Однак застосовані в цих роботах методи аналітико-стохастичного моделювання та динаміки середніх не передбачають врахування зон обстрілу противника, які характеризуються обмеженням та індивідуальністю для кожного бійця і властиві для військовослужбовців варти при вогневому протистоянні озброєним злочинцям.

Мета статті полягає у моделюванні бойових дій підрозділу національної гвардії України з озброєними злочинцями з використання математичного апарату неповно доступних систем масового обслуговування.

Виклад основного матеріалу, обґрунтування результатів дослідження. Особливістю бойового порядку особового складу варти на рубежі блокування є велика розкиданість позицій військовослужбовців по всій протяжності рубежу, різнотипність зон обстрілу противника, що приводить до появи вектора чисел доступності вимог каналам обслуговування $\{m_i\}$ і ускладнює застосування одномірних моделей.

З метою формалізації сукупності процесів вогневих контактів військовослужбовців варти, що можуть розміщуватися по всій протяжності рубежу блокування, припустимо, що в загальній зоні обстрілу противника існує область з γ – кратним перекриттям зон ураження військовослужбовців, що мають номери $i_1 \dots i_\gamma$ (з γ – слойністю). При появі озброєних злочинців (далі цілей) в такій області їх обстріл можливий будь-яким із названих військовослужбовців. Визначимо ймовірність того, що ціль виявиться доступною для обстрілу частині (підгрупі) варти символом $Q_{i_1 \dots i_\gamma}$. В зоні обстрілу противника з γ – слойністю може бути декілька (ξ_γ ділянок). Тоді при рівноймовірному виході озброєних злочинців на рубіж блокування в будь-якій точці зони обстрілу буде справедливим припущення про те, що наступний озброєний злочинець може з однаковою ймовірністю бути доступним для обстрілу будь-якій підгрупі із γ військовослужбовців, тобто:

$$Q_{i_1 \dots i_\gamma} = 1_\gamma. \quad (1)$$

де $Q_{i_1 \dots i_\gamma}$ – ймовірність того, що озброєні злочинці виявляться доступними для обстрілу підгрупи із γ військовослужбовців варті;

I_γ – ймовірність доступності наступних озброєних злочинців для обстрілу будь-якій підгрупі із γ військовослужбовців.

Число таких підгруп ξ_γ у складі варті, до якої входить n військовослужбовців, не перевищує число сполучень C_n^γ , адже одні і ті ж самі військовослужбовці можуть приймати участь в формуванні різних ділянок, тобто входити у різні підгрупи військовослужбовців, і не може бути меншим одиниці, оскільки по умовам ділянка з γ -ю слойністю існує, тобто $1 \leq \xi_\gamma \leq C_n^\gamma$.

Чисельність підгруп із n військовослужбовців у складі варті на всій протяжності рубежу блокування буде дорівнювати [2]:

$$\xi_\gamma = f(C_3) \cdot C_n^\gamma, \quad (2)$$

де C_3 – середня слойність зони;

$f(C_3)$ – емпірична залежність, що отримується для типових підгруп варті;

C_n^γ – число сполучень військовослужбовців підгруп варті.

У цьому випадку ймовірність того, що наступний озброєний злочинець виявиться доступним для обстрілу рівно γ військовослужбовцям одночасно, знайдемо з урахуванням усіх можливих підгруп військовослужбовців:

$$\Pi_\gamma = \xi_\gamma \cdot I_\gamma, \quad (3)$$

звідки випливає:

$$I_\gamma = \Pi_\gamma / \xi_\gamma, \quad \gamma = \overline{0, n}. \quad (4)$$

де I_γ – ймовірність доступності наступних озброєних злочинців для обстрілу будь-якій підгрупі із γ військовослужбовців;

Π_γ – ймовірність того, що наступний озброєний злочинець виявиться доступним для обстрілу рівно γ військовослужбовцям одночасно;

ξ_γ – чисельність підгруп із n військовослужбовців у складі варту на всій протяжності рубежу блокування.

Ймовірність того, що наступний озброєний злочинець виявиться доступним для обстрілу рівно γ військовослужбовцям для прийнятих припущень приблизно може бути оцінена:

$$\Pi_\gamma = \frac{V_\gamma}{V}, \quad \gamma = \overline{0, n}. \quad (5)$$

де V_γ – просторовий об'єм зони обстрілу з γ кратним перекриттям зон поразки військовослужбовців варту;

V – сумарний об'єм простору місцевості в районі рубежу блокування.

Відмітимо, що:

$$\sum_{\gamma=0}^n \Pi_\gamma = 1, \quad (6)$$

при цьому середня слоїність зони обстрілу, що є узагальненою характеристикою бойового порядку варту, має вид:

$$C_3 = \sum_{\gamma=1}^n \gamma \cdot \Pi_\gamma, \quad (7)$$

де Π_γ – ймовірність того, що наступний озброєний злочинець виявиться доступним для обстрілу рівно γ військовослужбовцям.

Постановка математичної задачі. В неповно доступну систему масового обслуговування $M/M/n$ з втратами і вектором ймовірностей доступності вимог каналам обслуговування $\{\Pi_\gamma\}$ поступає потік вимог з інтенсивністю I . Якщо вимога застає декілька каналів, яким вона доступна, то для обслуговування вибирається будь-який із цих каналів на вдачу. Обслуговування, що розпочалося, реалізується повністю. Вимоги, які застали «свої» канали зайнятими, проходять систему масового обслуговування не обслуженіми. Час обслуговування має показниковий розподіл з параметром:

$$\mu = \frac{1}{n} \cdot \sum_{i=1}^n \mu_i, \quad (8)$$

де $\mu_i = T_{\text{ц}}^{-1}$ – величина, зворотна середньому часу циклу стрільби i -го військовослужбовця.

Задача полягає у знаходженні аналітичних виразів для фінальних ймовірностей P_k , $k = \overline{1, n}$ таких станів процесу обслуговування, при яких в системі знаходиться рівно n вимог, що відповідає зайнятості рівно k каналів, і у визначенні ймовірностей обслуговування вимог.

Граф моделі матиме стани $S_{i,j}$, із зазначенням індивідуальних номерів зайнятих каналів і кількістю станів 2^n , що робить аналітичний опис фінальних ймовірностей системи важким для реалізації. Однак, застосування методу аналізу груп станів [2] дозволяє отримати диференціальні рівняння групових станів, та врахувати особливості виконання завдань з охорони об'єктів:

$$\left. \begin{aligned} P_0 &= \left[1 + \sum_{k=1}^3 \frac{\rho^k}{k!} \cdot \prod_{i=1}^k \alpha_i (3+1-i) \right]^{-1} ; \\ P_1 &= P_0 \cdot \rho \alpha_1 \cdot 3; \\ P_2 &= P_0 \cdot \frac{\rho^2}{2} \cdot \alpha_1 \cdot \alpha_2 \cdot 3 \cdot 2; \\ P_3 &= P_0 \cdot \frac{\rho^3}{2 \cdot 3} \cdot \alpha_1 \cdot \alpha_2 \cdot \alpha_3 \cdot 3 \cdot 2, \end{aligned} \right\} \quad (9)$$

де $\rho = \frac{\lambda}{\mu}$, та P_k – ймовірність стану, при якому зайняті рівно k

каналів.

Висновки, перспективи. Таким чином, використання апарату аналізу груп станів [2] процесу вогневого бою дозволило отримати опис марковської моделі неповно доступної системи масового обслуговування з вектором $\{\Pi_j\}$ ймовірностей допустимості вимог каналам обслуговування, що відкриває можливість урахування в моделі бою структури бойового порядку варті по всій протяжності рубежу блокування з подальшою побудовою конфліктних моделей бою.

Література

1. Про Національну гвардію України : Закон України від 13.03.2014 р. № 876-VII // Офіц. вісн. України. – 2014. – № 24.
2. Городнов В. П. Моделирование боевых действий частей, соединений и объединений войск ПВО / В. П. Городнов. – Х. : ВИРТА ПВО, 1987. – 380 с.
3. Вентцель Е. С. Исследование операций / Е. С. Вентцель. – М. : Советское радио, 1972. – 552 с.

4. Ткаченко П. М. Математические модели боевых действий / П. М. Ткаченко, Л. Н. Куцев, Г. А. Мещеряков, А. М. Чавкин, А. Д. Чебыкин. – М. : Советское радио, 1969. – 240 с.

5. Чуев В. Ю. Исследование операций в военном деле / В. Ю. Чуев. – М. : Военное издательство Министерства обороны СССР, 1970. – 256 с.

Вячеслав Городнов, Сергей Сукоњко, Вячеслав Овчаренко.
Применение математического аппарата неполнодоступных систем массового обслуживания для моделирования боевых действий подразделения Национальной гвардии Украины с вооруженными преступниками.

Применение теоремы и метода анализа групп состояний марковских процессов с непрерывным временем и дискретными состояниями позволило получить аналитическое описание финальных вероятностей для неполнодоступной системы массового обслуживания и расширить возможности учета условий выполнения боевых задач подразделениями Национальной гвардии Украины.

Ключевые слова: боевые действия, математический аппарат неполнодоступных систем массового обслуживания.

Viacheslav Gorodnov, Sergey Sukonko, Viacheslav Ovcharenko.
The application of mathematical instrument of mass service partially-accessible systems for modeling of combat actions of the National Guard of Ukraine unit in regard to armed criminals.

The application of the theorem and method of analysis of group conditions of continuous-time Markovian processes with discrete conditions gave an opportunity to get the analytical description of the final probabilities for the mass service partially-accessible system and to enhance the capabilities for accountability of conditions of performance of combat missions by the NGU units.

Key words: combat actions, mathematical instrument of mass service partially-accessible systems.

Стаття надійшла до редакційної колегії 27.10.2017

Інформація про авторів:

Городнов Вячеслав Петрович – доктор військових наук, професор, Національна академія Національної гвардії України.

Сукоњко Сергій Миколайович – ад'юнкт, Національна академія Національної гвардії України.

Овчаренко В'ячеслав Володимирович – Начальник командно-штабного факультету, Національна академія Національної гвардії України.

УДК 378.015.31.041:37.011.3-052

DOI 10.26697/9786177089000.2017.207

© Фрицюк В. А., 2017

Фрицюк Валентина АнатоліївнаВінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського**МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО
САМОРОЗВИТКУ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ**

Проаналізовано методологічні підходи дослідження професійного саморозвитку майбутнього вчителя: акмеологічний, аксіологічний, антропоцентричний, діяльнісний, компетентнісний, особистісний. Згідно з останнім, в процесі підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку центральним суб'єктом є особистість. Вона є суб'єктом удосконалення в контексті свого професійного саморозвитку через власну діяльність. Доведено, що використання названих підходів дозволяє забезпечити новизну дослідження, пов'язану з розробкою науково-методичної системи підготовки майбутніх учителів до безперервного професійного саморозвитку. Представлені методологічні позиції є тією призмою, через яку здійснюється відбір і структурування загальнотеоретичних ідей, які складають концептуальну основу системи підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку. Поєднання вказаних підходів як методологічної основи концепції підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку уможливорює теоретичний розгляд шляхів і способів розв'язання досліджуваної проблеми та дає змогу обґрунтувати технологію формування готовності студентів до професійного саморозвитку.

Ключові слова: майбутні учителі, професійний саморозвиток, методологічні підходи.

Проблема, її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Однією з визначальних тенденцій сучасної вищої педагогічної освіти є підготовка майбутніх фахівців до безперервного професійного саморозвитку, оскільки прагнення до саморозвитку в професії є нині особливо актуальним і характеризує суспільні потреби громадян нашої країни. метою вищої педагогічної освіти в Україні є не лише набуття фундаментальних професійних знань майбутніх фахівців, а й формування в них готовності до

подальшого професійного та особистісного саморозвитку, самореалізації.

На початковому етапі розгляду теоретичних основ дослідження проблеми підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку важливим є аналіз методологічних підходів, що використовувалися в дослідженні.

Методологію розуміють як загальну систему теоретичних знань, що виконують роль провідних принципів наукового пізнання, шляхів і засобів реалізації наукового дослідження. Особливість методологічних принципів полягає у визначенні вихідних наукових позицій [01, с. 88].

Аналіз публікацій (виділення невирішених проблем). У контексті нашого дослідження особливої теоретико-методологічної ваги набувають наукові розробки проблеми професійної підготовки вчителів, які всебічно висвітлено в працях О. Абдулліної, А. Алексюка, В. Андрущенка, Є. Барбіної, С. Гончаренка, Н. Гузій, Р. Гуревича, О. Дубасенюк, І. Зязюна, В. Кременя, Н. Кузьміної, В. Лугового, Н. Ничкало, В. Радула, О. Отич, В. Орлова, Н. Побірченко, В. Семиченко, С. Сисоевої та ін. Попри наявну значну кількість наукових праць і належне розроблення вченими різних аспектів проблем, які є близькими до аналізованої, недостатньо висвітлено цілісне розв'язання завдань безперервного професійного саморозвитку майбутніх педагогів.

Метою статті є висвітлення основних методологічних підходів, що використовувалися в дослідженні підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку.

Виклад основного матеріалу, обґрунтування результатів дослідження. У дослідженні процес підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку ґрунтується на кількох взаємопов'язаних наукових підходах, з-поміж яких визначаємо акмеологічний, аксіологічний, антропоцентричний, діяльнісний, компетентнісний, особистісний.

Професійний саморозвиток майбутніх педагогів, згідно з акмеологічними позиціями (С. Кузікова [02], Л. Рибалко [3] та ін.), є процесом формування особистості, орієнтованої на найвищі професійні досягнення і професійного самовдосконалення особистості. «Акме» перекладається з грецької як «вершина», «розквіт», тож акмеологія розглядає можливості досягнення людиною її власних вершин творчого й особистісного розвитку. У нашому дослідженні цей професіоналізм пов'язується з високим рівнем готовності до безперервного професійного саморозвитку.

«Акме» у професійному розвитку – це найвищі рівні фахових досягнень, можливі для особистості на даному ступені її професійного розвитку, які виражаються у сформованості людини як суб'єкта

професійної діяльності, фахового спілкування, в зрілості його як особистості професіонала, що, в свою чергу, означає зростання різних видів професійної компетентності. Різноманітні варіанти професійних «акме» проявляються в помітному розвитку різних видів професійної компетентності, зокрема, на нашу думку, в рівні готовності до безперервного професійного саморозвитку.

Аксіологічний підхід (С. Мінюрова, Н. Свещинська, В. Франкл та ін.) спонукає під час відбору змісту, методів, форм підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку враховувати їхні ціннісні орієнтації. Аксіологічний підхід є органічно притаманним сучасній педагогіці, оскільки він орієнтований на людину як найвищу цінність.

Наголосимо, що застосування аксіологічного підходу у підготовці студентів сприятиме формуванню їхніх ціннісних орієнтацій на безперервний професійний саморозвиток, усвідомленню ними власної самоцінності як майбутнього педагога в умовах сучасного суспільства, допоможе осмислити, як будувати свою професійну кар'єру, як досягати мети стосовно безперервного професійного саморозвитку для успішної професійної діяльності тощо.

Антропоцентричний підхід (Є. Ісаєв, Л. Лідак, В. Слободчиков, Н. Таценко, О. Чурсіна та ін.) як результат парадигмальних змін у сучасних гуманітарних науках і як загальний стиль мислення є новим обертотом спіралі в розвитку науки [04].

Згідно з антропоцентричним підходом, особистість студента є метою і суб'єктом професійного саморозвитку.

Діяльнісний підхід (Л. Виготський, Н. Дюшєєва, Ю. Кузнецов, О. Леонтєв, С. Рубінштейн та ін.) доводить, що результати підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку помітні лише упродовж діяльності.

Компетентнісний підхід (О. Овчарук, О. Савченко та ін.) активно впроваджується в сучасній європейській системі освіти. У контексті дослідження він передбачає спрямованість навчально-виховного процесу на досягнення результатів, а саме: на формування не лише знань, умінь і навичок стосовно професійного саморозвитку, а передусім на вироблення досвіду їх застосування.

Компетентнісний підхід передбачає формування практичних умінь професійного саморозвитку. У процесі його застосування акцентується увага на переорієнтації з процесу навчання на практичний результат, тобто на можливість майбутніх педагогів здійснювати власний професійний саморозвиток і здатність студентів практично діяти, застосовувати набуті уміння стосовно професійного саморозвитку для набуття відповідного досвіду.

Особистісний підхід (Г. Балл, І. Бех, Л. Виготський, В. Давидов, Г. Костюк, А. Маслоу, К. Роджерс та ін.) зумовлений тим, що процес підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку трактується з урахуванням особистісної позиції кожного з учасників процесу, спрямований на таку взаємодію суб'єктів навчального процесу, що сприятиме особистісному й професійному зростанню кожного з майбутніх педагогів.

Відповідно до особистісно зорієнтованого підходу в процесі підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку центральним суб'єктом є особистість. Вона є суб'єктом удосконалення в контексті свого професійного саморозвитку через власну діяльність.

Висновки, перспективи. Отже, використання названих підходів дозволяє забезпечити новизну дослідження, пов'язану з розробкою науково-методичної системи підготовки майбутніх учителів до безперервного професійного саморозвитку. Представлені методологічні позиції є тією призмою, через яку здійснюється відбір і структурування загальнотеоретичних ідей, які складають концептуальну основу системи підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку. Поєднання вказаних підходів як методологічної основи концепції підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку уможливило теоретичний розгляд шляхів і способів розв'язання досліджуваної проблеми та дає змогу обґрунтувати технологію формування готовності студентів до професійного саморозвитку.

Література

1. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження : Методологічні поради молодим науковцям / С. У. Гончаренко. – К. ; Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2010. – 308 с.
2. Кузікова С. Б. Психологія саморозвитку : навч. посіб. / С. Б. Кузікова; Сум. держ. пед. ун-т ім. А. С.Макаренка. – Суми : МакДен, 2011. – 149 с.
3. Рибалко Л. С. Акмеологічні засади професійно-педагогічної самореалізації майбутнього вчителя : автореф. дис. ... д-ра пед. наук. 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Людмила Сергіївна Рибалко. – Харків. 2008. – 45 с.
4. Таценко Н. В. Антропоцентричний підхід до вивчення мовних одиниць у когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики / Н. В. Таценко // Функціональна лінгвістика : збірник науч. работ. – Симферополь : Крымский респ. ин-т последипл. пед. обр., 2011. – № 2; т. 2. – С. 222-225.

Валентина Фрицюк. Методологические подходы исследования профессионального саморазвития будущего учителя.

Проанализированы методологические подходы исследования профессионального саморазвития будущего учителя: акмеологический, аксиологический, антропоцентрический, деятельностный, компетентностный, личностный. Согласно последнему, в процессе подготовки будущих педагогов к непрерывному профессиональному саморазвитию центральным субъектом является личность. Она является субъектом совершенствования в контексте своего профессионального саморазвития через собственную деятельность. Доказано, что использование названных подходов позволяет обеспечить новизну исследования, связанную с разработкой научно-методической системы подготовки будущих учителей к непрерывному профессиональному саморазвитию. Представленные методологические позиции являются той призмой, через которую осуществляется отбор и структурирование общетеоретических идей, которые составляют концептуальную основу системы подготовки будущих педагогов к непрерывному профессиональному саморазвитию. Сочетание указанных подходов как методологической основы концепции подготовки будущих педагогов к непрерывному профессиональному саморазвитию способствует теоретическому рассмотрению путей и способов решения исследуемой проблемы и позволяют обобщать технологую формирования готовности студентов к профессиональному саморазвитию.

Ключевые слова: будущие учителя, профессиональное саморазвитие, методологические подходы.

Valentine Fritsiyk. Methodological approaches to the study of professional self-development of the future teacher.

In the dissertation the scientific and methodological system of prospective teachers' training to continuous professional self-development is substantiated and developed, which is based on the conceptions of acmeological, axiological, anthropocentric, activities, competence, cultural, personal, synergistic and systematic approaches. The system takes into account the structure of readiness of prospective teachers for professional self-development and trends of modern education. «The readiness of prospective teacher for continuous professional self-development» is considered as the student's ability to purposeful reflexive activities, which is associated with design and implementation of quality changes in personality's identity and practical realization of subjective experience in the field of professional self-determination and self-realization on the basis of conscious self-regulation of own educational and professional activities. Taking into consideration the scientific and

Збірник наукових статей

methodological analysis of the concept of readiness of prospective teacher for continuous professional self-development, features of teacher's professional activities and directions of modernization of pedagogical education, the organizational and pedagogical conditions are substantiated and implemented; structural and functional model of scientific and methodological training system of prospective teachers for continuous professional self-development is developed; methodological approaches to problem's solving are improved.

Keywords: *prospective teachers, self-development, professional self-development.*

Стаття надійшла до редакційної колегії 27.10.2017

Інформація про автора:

Фрицюк Валентина Анатоліївна – доктор педагогічних наук, доцент, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського.

УДК 37:005.216(477)-043.83:316.3-047.22

DOI 10.26697/9786177089000.2017.213

© Литвин К. В., 2017

Литвин Катерина Валентинівна

Запорізький національний технічний університет

ЗАВДАННЯ ОСВІТИ В УКРАЇНІ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ СУСПІЛЬСТВА ЗНАНЬ

Робота присвячена актуальній на сьогоднішній день проблемі – питанням побудови моделі економічного розвитку в рамках нової теорії росту. У роботі досліджуються головні концепції НТР: «знання → знаннєве суспільство → економіка знань → нова теорія росту». Таким чином, автор намагається розкрити ключовий аспект впливу модернізаційного суспільства – суспільства заснованого на знаннях. В поданому контексті знання є головним фактором розбудови, який проявляється через освітянську діяльність в середині держави. У роботі розглядається проблема реформ у сфері освіти з урахуванням ментальних особливостей українського суспільства. Виокремлюються та описуються питання міграції населення – міграція капіталу – міграція знань – «відтік науових кадрів». Автор у дослідженні намагається розкрити основні причини тісного зв'язку між рівнем освіти та виробничим процесом, а також впливом освіти на швидке економічне зростання. У роботі також надано статистичний аналіз соціально-економічних факторів суспільства, та спостерігається концепція щодо теоретичних засад розбудови в Україні суспільства, заснованого на знаннях.

Ключові слова: нова теорія росту, економіка знань, суспільство знань, економічна наукомісткість, інтелектуальний капітал

Проблема, її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасні тенденції побудови «нової теорії росту» (НТР) в рамках покращення економічних показників ефективності функціонування держави/підприємства стикаються з низкою проблем через неспроможність українського населення відповідати стандартам знаннєвого суспільства. Нова теорія росту базується на рівні технологічного прогресу (як продукту економічної діяльності) та знаннях (як спосіб відображення економічного прибутку). Таким чином, НТР є комплексним відображенням ефективності та необхідності процесу побудови «економіки знань», тобто суспільства, в основі якого є знання.

На сьогодні стратегія розвитку економіки знань в нашій державі існує лише у вигляді наукових праць вітчизняних вчених та

дослідників. За роки незалежності України не було ще жодної спроби долучити існуючі розробки до політико-економічних стратегій розвитку.

Отже, НТР в Україні потребує негайної уваги влади у напрямку: «знання → знаннєве суспільство → економіка знань → нова теорія росту» шляхом складних реформаторських змін у таких сферах як освіта, соціально-економічна та виробнича.

Аналіз публікації (виділення невирішених проблем). В ході дослідження були виявлені наступні проблеми, які на сьогодні є невирішеними:

- недосконалість збору, обробки та аналізу статистичної інформації на державному, регіональному та підприємницькому рівнях;
- невідповідність реформаторських змін в освітянській сфері ментальним особливостям населення України;
- низькі показники соціально-економічного стану населення України.

Пріоритетними завданнями дослідження виступають ідеї щодо:

- визначення місця держави в освітньому процесі;
- проведення порівняльного аналізу освітнього процесу в Україні та інших державах світу;
- статистичний аналіз показників ефективності освітнього процесу України та Запорізького регіону;
- відображення взаємозалежності між рівнем освіти та виробничим процесом.

Сучасне суспільство знаходиться в стані постійних економічних змін, в основу яких закладені знання. На сьогодні НТР поширює свій вплив та спонукає держави світу активно стимулювати процес побудови суспільства знань. В цьому контексті знання виступають як економічна категорія, яка утворює саму економіку знань. При такому підході стратегії економічного розвитку утворюються три складові «двигуна прогресу» – освіта (як шлях поширення та набуття нових знань), кваліфікований персонал (як носій знань) та виробництво (як засіб вираження вартості знань). При поєднанні цих елементів в державах відбувається трансформація виробничого процесу – з продуктоорієнтованого на знаннємістке. Таким чином, саме держава, як орган влади, виступає спонукаючим до дій об'єктом.

Наукова сфера України складна, та має багато утворюючих елементів (схема 1).

Уся освітня система України може бути грубо поділена на два етапи: до здачі Зовнішнього Незалежного Оцінювання (ВНО) і після. В Україні, початкова та базова загальна освіти є обов'язковими та

загальнодоступними. Так само, держава, шляхом створення і фінансування науково-дослідної роботи і експериментальних наукових лабораторій, займає важливу позицію в процесі формування наукової сфери.

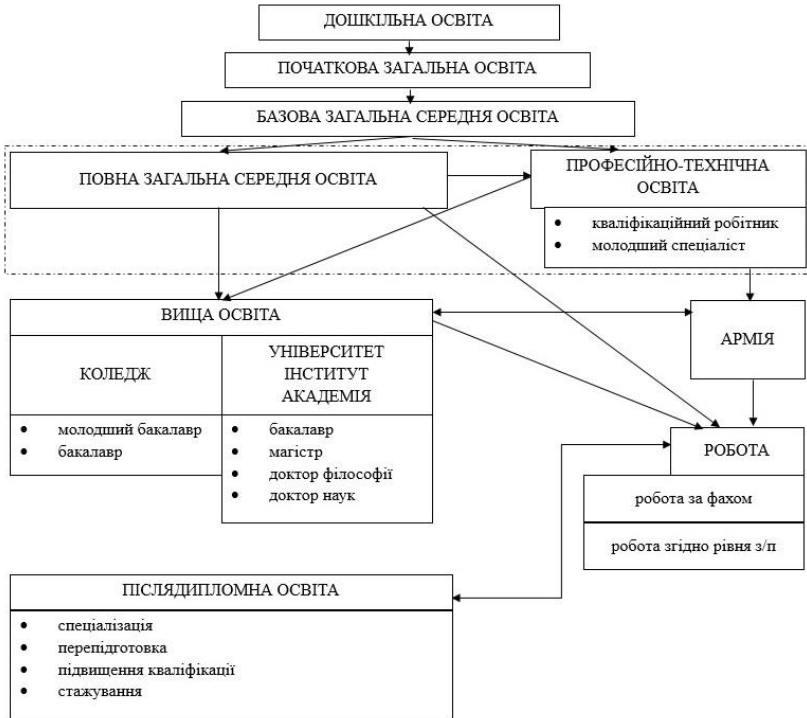

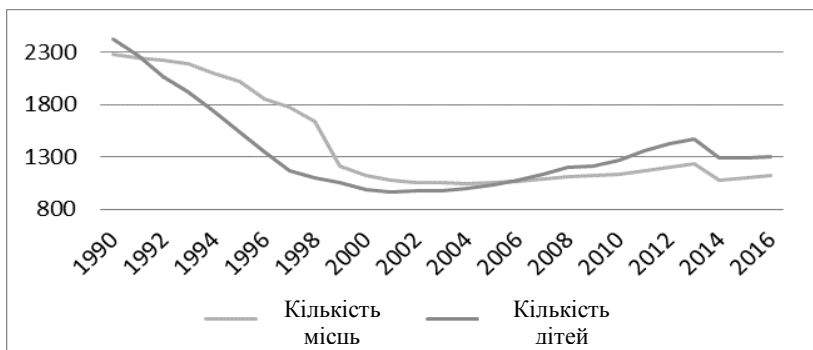
Схема 1. Методика побудови освітньої системи України (розробка автора) [3]

Існуючі проблеми освітньої системи проявляються ще на початкових етапах. За роки незалежності в Україні значно погіршала ситуація у сфері дошкільної освіти – кількість існуючих місць для дітей значно нижче, ніж кількість дітей, які повинні ходити в дитячі садочки (Діаграма 1).

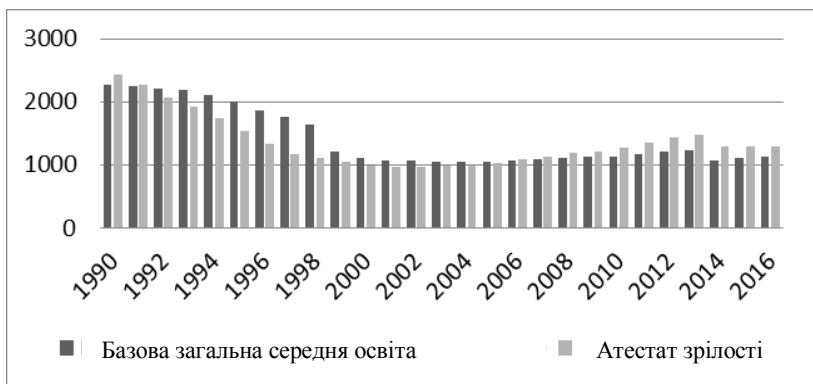
Не у менш занедбаному стані знаходиться сфера шкільної освіти (Діаграма 2). Після здобуття базової загальної середньої освіти, є можливість поступити в учбовий заклад I-II рівня акредитації, тим самим обійти ВНО. Після закінчення професійно-технічних навчальних закладів студент може поступити відразу на третій або другий курс ВНЗ, але за умови здачі академічної різниці, але згідно з напрямом, по якому був отриманий освітньо-кваліфікаційний рівень.

Збірник наукових статей

Таким чином, кількість учнів, бажаючих закінчити школи, здати ВНО і поступити на 1 курс ВНЗ значно знижується. Проводячи таку політику в сфері освіти, державна влада сподівалася збільшити кількість фахівців в технічній сфері, замість цього велика кількість технічних учбових закладів відкрила факультети гуманітарно-економічного напрямку на платній основі. Тому велика кількість учнів, після 9 класу поступили до професійно-технічних закладів на платну основу, а питання збільшення кількості технічних фахівців залишилося не вирішеним.

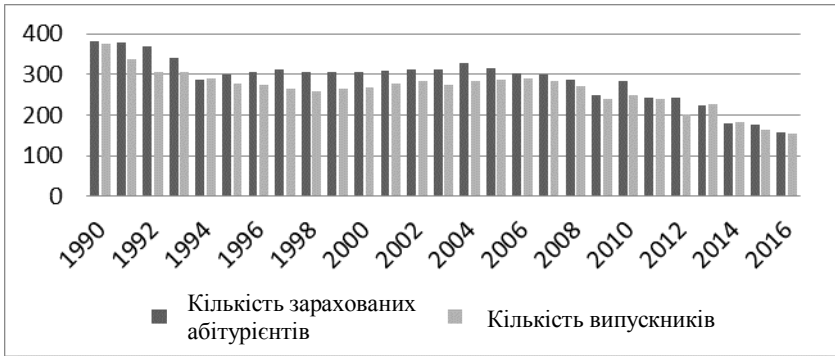
Діаграма 1. Співвідношення кількості існуючих місць в дошкільних учбових закладах щодо кількості дітей (1990 – 2016 рр.)

Діаграма 2. Співвідношення тих, що закінчили 9 і 11 класів

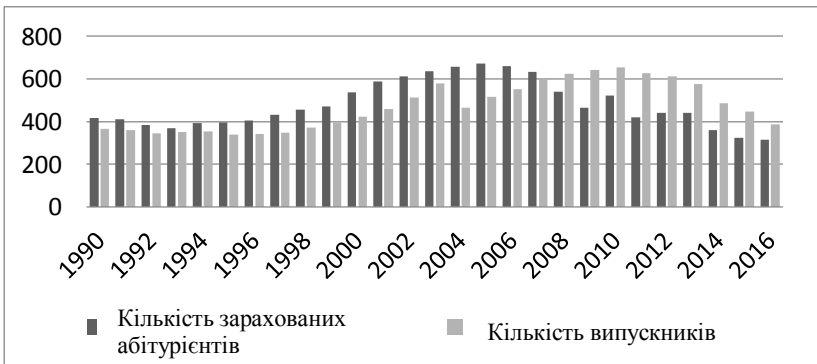
З Діаграми 3 видно, що кількість тих, що поступили в учбовий заклад I-II рівня акредитації значно вище, що говорить про те, що більшість учнів або просто кидають навчання і йдуть працювати, або

після досягнення повнолітнього віку призиваються до армії і вже потім відновлюються в учбових закладах або здають ЗНО і вступають відразу до ВНЗ.

Діаграма 3. Співвідношення кількості абітурієнтів, що були зараховані щодо кількості випускників [2]

Проаналізувавши статистичну інформацію, можна побачити дуже цікаву тенденцію зменшення кількості тих, що поступили у ВНЗ і кількості тих, що їх закінчили (Діаграма 4).

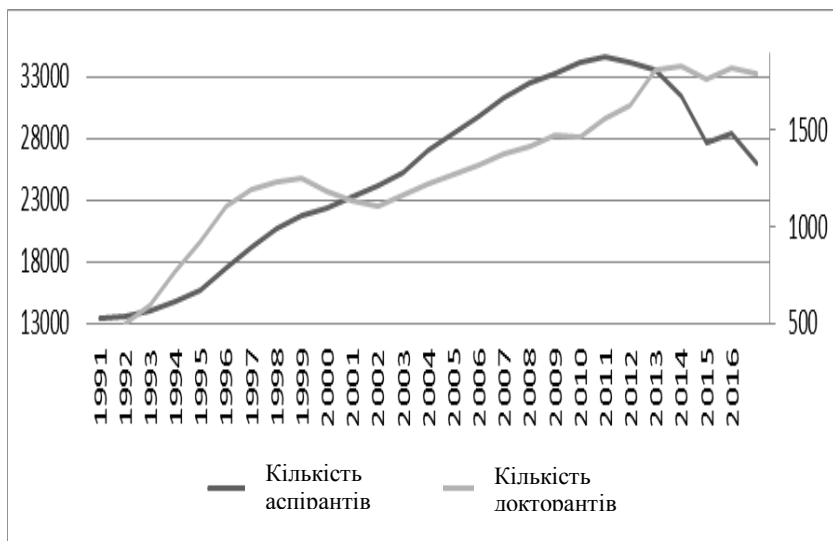
Діаграма 4. Співвідношення кількості абітурієнтів, що були зараховані до ВНЗ щодо кількості випускників [2]

Не краща обстановка представилася при аналізі співвідношення кількості аспірантів і докторантів в Україні (Діаграма 5).

Значне перевищення кількості випускників над кількістю тих, що поступили починаючи з 2008 р. пов'язано з великою кількістю студентів, що відновилися, а також демографічною проблемою

Збірник наукових статей

(міграція населення), що проявляється. Відзначається тенденція зменшення кількості аспірантів, а кількість докторантів поступово збільшується. Звичайно, негативний вплив робить зменшення охочих займатися розвитком науки, але збільшення докторів наук в майбутньому може значно поліпшити чинники економічного зростання, за рахунок їх наукових розробок.

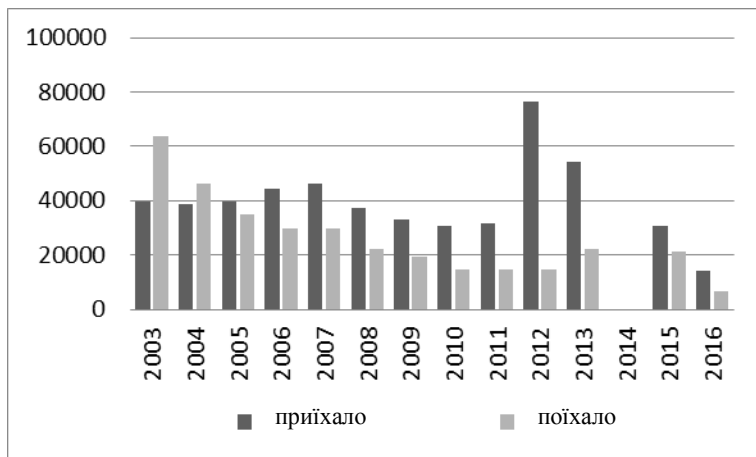

Діаграма 5. Кількість аспірантів і докторантів в науковій сфері України [2]

У рамках економіки знань, де знання виступають одним з видів капіталу, разом з переміщенням населення, так само мається на увазі і переміщення знань (люди являються носіями знань). Іншими словами, знання – це капітал, а міграція капіталу – це переміщення капіталу з країни, де знаходиться його власник, в іншу країну для отримання прибутку або в політичних цілях. Людина може отримувати знання в одній країні, а потім переїхати в іншу точку світу. Якщо розглядати капітал (грошові одиниці), то їх можна повернути, а знання – нематеріальний чинник, який переміщується разом зі своїм носієм.

Грунтуючись на вищесказаному, можна стверджувати, що на сьогодні у світі існує похідне поняття від міграції населення і міграції капіталу – міграція знань. Міграція знань – це складноорганізований, громадський процес, який бере участь в усіх сферах життєдіяльності людини, і суть якого полягає в переміщенні знань разом з їх носіями з однієї країни в іншу, без можливості їх повного або часткового

повернення власникові. Згідно із статистичними даними України, на сьогодні спостерігається позитивна динаміка між збільшенням кількості тих, що приїхали і кількістю тих, що поїхали (Діаграма 6).

Діаграма 6. Міграція населення України з 2003 – 2016 [2]

Усередині держави існує безліч чинників, які штовхають людей до міграції, головними з яких є: середній рівень заробітної плати, інфляція, безробіття, індекс споживчих цін тощо.

Згідно з наданими статистичними даними про міграцію населення, як вже говорилося вище, в Україні спостерігається позитивне сальдо: кількість тих, що приїхали, значно перевищує кількість громадян, що поїхали. Що стосується кількості зайнятих і безробітних громадян України, то кількість безробітного населення не змінюється упродовж останніх 7 років, а кількість зайнятого населення починаючи з 2014 року поступово зменшується. Таким чином, надані статистичні дані не логічні, оскільки якби позитивне сальдо міграції населення існувало насправді, то, отже, повинне було б спостерігатися збільшення кількості безробітного і зайнятого населення або навпаки.

Головними першопричинами такої деградації є міграція населення, викликана несприятливими соціально-економічними умовами життєдіяльності. Офіційна українська статистика фіксує чистий приплив людей, лівова частка якого доводиться на Харківську, Дніпропетровську області і місто Київ. До виникнення конфлікту на Сході України, в число цих областей входила і Донецька область. Правда, експерти сходяться на думці, що реальна картина інша. «За останні два роки ситуація в Україні погіршала і міграційна привабливість України зменшилася. Тому охочих приїхати менше ніж

Збірник наукових статей

раніше», – відмічає заввідділом міграційних досліджень Інституту демографії Олексій Позняк. Зате у зворотний бік потік тільки наростає.

За оцінками фахівців, близько 5-6 млн. громадян України зараз знаходяться на заробітках. Багато інших вже давно живуть за кордоном, але не пройшли довгий трудомісткий процес офіційного оформлення виїзду на ПМЖ і все ще числяться в зведеннях Держстату. Хоча нинішній рівень міграції – далеко не межа, до армії «заробітчан» хочуть приєднатися все більше людей. «59% респондентів у віці 18-29 років за певних умов залишили б свою країну, а у віці 30-39 років таких 51,2%», – наводить результати опитувань усередині України соціолог Євгеній Копатко. Причини банальні – важкі соціально-економічні умови життя і відсутність життєвих перспектив. За даними Інституту Геллапа, за минулий рік кількість українських громадян, задоволених своїм рівнем життя, знизилася з 27% до 17% [1].

На основі викладеного вище матеріалу, можна запропонувати схему прояву економіки знань на підприємстві (Схема 2).

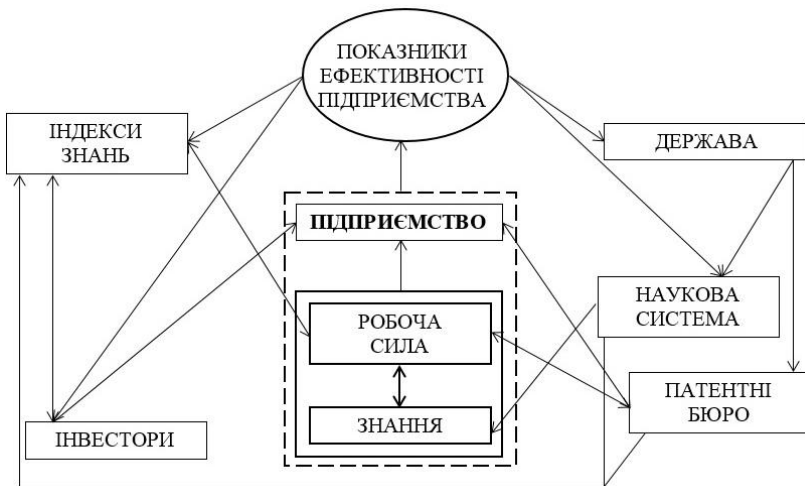

Схема 2. Показники ефективності підприємства (розробка автора)

Будь-який співробітник підприємства починає здобувати освіту ще в ранньому віці. Початкова стадія – сімейне виховання, на яке працює безліч чинників, але яке не є пріоритетним. На наступному етапі – дитячі садочки, школи, технікуми або коледжі, а так само ВНЗ, де держава чинить значний вплив шляхом реформування, субсидування і інвестування. Так, наприклад, в Україні початкова і середня освіта є обов'язковою і загальнодоступною. Так само, держава грає важливу роль в процесі формування наукової сфери, а саме

створення і фінансування науково-дослідної роботи і експериментальних наукових лабораторій.

Після завершення етапу становлення людини як особи і отримання нею заздалегідь обдуманого освіти, фахівець в тій або іншій сфері зобов'язаний почати роботу по заздалегідь отриманій спеціальності. Для цього етапу характерна велика роль участі держави в процесі як здобуття освіти і надалі супроводі в працевлаштуванні. Держава повинна відстежувати і контролювати кількість випущених фахівців в кожній конкретній сфері. У багатьох країнах світу ця тенденція залишає бажати кращого. Тільки четвертій частині усіх випущених фахівців вдається знайти роботу за фахом (з них 50% складає робота «по благу»). Таким чином, не кваліфіковані співробітники займають робочі місця, працюючи на яких, необхідно мати велику теоретичну і практичну базу.

Аналізуючи ідеальну ситуацію, коли індивідуум влаштовується на посаду згідно раніше здобутій освіти (за фахом), то він починає напрацьовувати нові навички, тим самим розширюючи сферу інформації, в якій містяться знання. В ході роботи співробітник підприємства може висувати нові цікаві розробки і ідеї, які зобов'язані бути запатентовані в майбутньому. Держава також несе відповідальність після захисту авторських прав і надання можливості патентувати ідеї.

Як бачимо, процес отримання кваліфікованого персоналу достатньо складний, та складається з декількох етапів. Перший етап – це процес освіти та самоосвіти. Будь-яка людина починає здобувати освіту ще в ранньому віці. Спочатку – це сімейне виховання, на яке впливає безліч чинників, але яке є постійним. На наступному етапі – дитячі садочки, школи, технікуми або коледжі, та ВНЗ, де вже, як зазначалося, держава чинить значний вплив шляхом реформування, субсидування та інвестування.

Виходячи з вищесказаного, Україна є країною, що виступає на міжнародній арені усього лише сировинним додатком, тоді як має потужний науково-дослідний комплекс, який не використовується і існує окремо від економіки держави, спираючись тільки на ентузіазм його представників. Відсутність не лише фінансової, але і державної підтримки, зокрема законодавчої бази, поступово створює умови, що позбавляють представників робочого класу бути зацікавленими в робочих процесах. Робоча сила, яка повинна виступати двигуном виробничого прогресу втрачає ентузіазм, і концентрується тільки на меті отримання доходу.

Ця тенденція за роки незалежності привела і веде Україну до виснаження державної наукомісткості, шляхом розтрати наукових кадрів, населення і як наслідок комплексу знань, який відповідає за

створення товариства, заснованого на знаннях. Тому негайне життя заходів здатне значною мірою змінити ситуацію, що створилася у виробничій сфері, поліпшити макроекономічні показники і тим самим, зменшити вплив інших країн на вітчизняну економіку.

Таким чином, в понятті «Економіка знань» визначальним критерієм є інтелектуальний потенціал суспільства, на який вона спирається і який є сукупністю повсякденних (звичайних) і спеціалізованих (наукових) знань, наявних у свідомості людей і матеріалізованих в технологічних засобах виробництва.

Література

1. Коринь Н. Україна: депопуляція, сегрегація, міграція [Електронний ресурс] / Н. Коринь // Информационно-аналитическое издание. – 16.08.2016 – Режим доступу : <https://odnarodyna.org/content/ukraina-depopulyaciya-segregaciya-migraciya>.
2. Державний комітет статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19?test=4/UMfPEGznhhz4c.ZiKM1E5IH4Ess80msh8Ie6>.

Екатерина Литвин. Задание системы образования Украины для формирования общества знаний.

Работа посвящена актуальной на сегодняшний день проблематике – вопросам построения модели экономического развития в рамках новой теории роста. Работа посвящена комплексному исследованию главных концепции НТР: «знание → общество знаний → экономика знаний → новая теория роста». Таким образом, автор пытается раскрыть ключевой аспект влияния модернизационного общества – общества основанного на знаниях. В данном контексте знания являются главными факторами развития, которые проявляются через образовательную деятельность внутри государства. В работе рассматривается проблема реформ в сфере образования с учетом ментальных особенностей украинского общества. Выделяются и описываются вопросы миграции населения – миграция капитала – миграция знаний – «отток научных кадров». Автор в исследовании пытается раскрыть основные причины тесной связи между уровнем образования и производственным процессом, а также влиянием образования на быстрый экономический рост. В работе также представлено статистический анализ социально-экономических факторов общества, и наблюдается теоретическая концепция относительно развития в Украине общества, основанного на знаниях.

Ключевые слова: новая теория роста, экономика знаний, общество знаний, экономическая наукоемкость, интеллектуальный капитал.

Kateryna Lytvyn. Setting the educational system of Ukraine for the formation of a knowledge society.

This work is devoted to the actual problems of today – the issues of building a model of economic development in the framework of the new theory of growth. The work is devoted to a comprehensive study of the main concepts of scientific and technological revolution: "knowledge → knowledge society → knowledge economy → a new theory of growth." Thus, the author tries to reveal the key aspect of the influence of the modernizing society – a knowledge-based society. In this context, knowledge is the main factor of development, which is manifested through educational activities within the state. The paper considers the problem of reforms in the sphere of education, taking into account the mental characteristics of the Urkain society. The issues of population migration are highlighted and described – migration of capital – migration of knowledge – «outflow of scientific personnel». The author in the study tries to reveal the main reasons for the close connection between the level of education and the production process, as well as the influence of education on rapid economic growth. The paper also presents a statistical analysis of the social and economic factors of society, and a theoretical concept is observed regarding the development of a knowledge-based society in Ukraine.

Keywords: new growth theory, knowledge economy, knowledge society, economic science, intellectual capital.

Стаття надійшла до редакційної колегії 27.10.2017

Інформація про автора:

Литвин Катерина Валентинівна – аспірантка, Запорізький національний технічний університет.

Kateryna Havrylenko

National Technical University of Ukraine
«Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»

DISTANCE LEARNING TECHNOLOGIES IN STUDENT TRAINING

Distance learning has always offered to learn much more opportunities than formal educational systems. The paper is devoted to the study of the distance learning development in combination with available computer technologies and modern methods of teaching. The analysis of scientific literature showed the possibilities for bringing innovation and offering new methods and modes of learning. A brief overview is given of the process of the distance education implementation for helping students fulfill their professional aspirations. The role of distance learning in the system of higher education of Ukraine has been outlined, the main advantages and problems of introduction and developing of distance courses into the educational process are determined.

Keywords: *computer technologies, distance learning, distance education, distance learning characteristics, knowledge-based educational environment.*

Introduction. Development of a new generation of students with creative thinking is a demand of modern society. Therefore, the reformation of the higher education system in Ukraine strives towards the recognition of a student as a central figure in the educational process as well as the increase of his cognitive abilities. This involves an adaptation of the educational process to its ultimate goals in the maximum breakthrough of individual potential and personal self-development of each student. One of the most important directions of modern higher education development is the use of distance learning in the educational process [2].

A distant form of learning for specialists is a strategic goal for the educational system of the 21st century. The relevance of the problem of distance learning lies in the fact that the results of the teaching-learning process, previously concentrated in the employment of educational technologies, today concerned with the importance of information distribution, especially when professional knowledge ages very quickly, it is necessary to keep it up to date.

Distance learning enables the foundation of systems of continuous self-education and overall exchange of information. These systems are able

to respond the most adequately and flexibly to the social requirements in training of highly qualified professionals. The distance education is gradually developing as the most effective system of training and continuous support of higher education.

Theoretical framework. Recently, the problem of distance learning is gained much attention in the scientific literature. The distance education system has been at the center of discussions of the academic circles, and current trends indicate the further intensification of research in this area. Specifically, theoretical and methodological problems of distance learning in higher education were studied by such scholars as A. Kaplan, M. Haenlein, M. Moore, G. Kearsley, V. Pittman and many others.

Researchers J. Clark, F. Lee, M. Burns quite reasonably believe that the goals, content, and technologies in the current educational practice do not meet modern requirements and cannot provide adequate training for a specialist in technological society [4; 5; 9]. Current teaching should be aimed not just at raising the level of general humanistic education, but at the development of a new type of intellectual student with a different way of thinking, adapted to the rapidly changing economic, technological, social realities of modern world; based on an understanding of the leading role of information as a natural phenomenon of the community. An important aspect is the need of an informatics student in self-development.

The aim of the study. The high rates of computerization of the society brought to the worldwide spreading of various aspects in scientific and educational information, which leads to the complexity of collecting, storing and processing large amounts of information. There is a problem of obtaining the educational information and the planning structured and modular courses. Nowadays, computer technologies and global telecommunications networks have begun to change the opportunities for formal training in the classroom as well as for individual self-study and self-development.

The purpose of the article is to determine the role of distance learning in the system of higher professional education, the main advantages and problems of its development and introduction of distance learning courses in the educational process.

Main aspects of research problem and results. Currently, the development of the education systems through distance learning is constantly changing its structure and context for increasing effectiveness in creating different projects and tasks, as well as training courses and materials. Distance learning techniques are a natural, adequate and effective means of reorganizing and modernizing teaching-learning activities applying computer technologies. Distance learning techniques are the most suitable system for wide practical application in both scientific research and, in particular, the student's educational process as the efficiency of the

large-scale work on the creation of educational and methodical courses based on computer technologies implemented in higher educational institutions and is dependable on the problem of creating appropriate databases. The subjects of educational process do not need to have skills in programming to shape their own network and solve problems, which greatly expands the circle of users [1, 442]. Distance learning techniques do not provide immediate links between the students and tutors, which excludes a number of negative psychological aspects that might hinder wider implementation of computer technologies. Moreover, distance learning techniques are flexible; the same system can provide an opportunity for learning in different directions.

We should not identify distance learning and correspondence education. Their main difference is in systematic and effective interaction ensured by the distance learning. Distance learning as a new form of education and, consequently, distance education (as a result, a process, and a system) should be considered as a new form of education, although it cannot be regarded as a completely autonomous system. Distance learning is organized in accordance with the same goals and content as the full-time training, but the forms of the presented material and the forms of interaction between the subjects of the educational process are significantly different. The didactic principles of distance learning organization are similar to the basic training principles, but their implementation is specific [4].

Distance learning facilitates the promotion of students' interests and serves the needs of teachers as permits to make the best of numerous educational resources, providing an unlimited educational space for different categories of students. Modern distance learning systems support centralized computerized training management, fast and effective placement and training content provision, a single platform for multi-tasking in planning, implementation and management of all training activities, support modern standards in distance learning techniques, personalize educational content and give possibilities of its repeated application, provide a wide range of means for organizing interaction between all participants of the learning process.

The analysis of modern trends in the educational process demonstrates that the necessity in creating different distance learning systems in a knowledge-based educational environment is determined by the range of factors:

- Intensification of the tendencies in the creation of international educational structures;
- Rapprochement of the specialists' training levels through the exchange of educational resources, as well as accumulating experience in the application of distance learning systems [6, 61].

The main attributives characterizing distance learning should be introduced in the list mentioned below:

- Interactivity of learning, which permits to receive feedback, providing dialogue and support not possible in most traditional training systems;

- Flexibility of distance training in the choice of educational institution, place and time of the study. Students have the opportunity not to attend training sessions, and study at a convenient time and in a convenient place;

- Personalization of distance education through planning a range of independent module courses for a curriculum which meets the students' needs and permits students to implement an individual curriculum as well as to choose the sequence of studying subjects according to an individual plan;

- Effectiveness of distance learning is realized through the effective use of training space and facilities, which leads to lower costs for specialist training;

- Technological approach is stated in the implementation of information technologies for the educational process providing technological learning;

- Informational is characterized by the fact that students receive access to a range of necessary educational materials electronically and directly from the higher educational institution servers and Internet resources.

- Simultaneousness of distance learning is carried out through combining of professional and studying activities as well as simultaneously studying in the Ukrainian and foreign universities;

- Openness and objectivity of the students' knowledge assessment, independence from the teacher's subjective opinion, implementing corresponding programs of evaluation;

- High self-organization, which depends on the student's ability to gain knowledge by means of latest computer technologies [8; 11].

The analysis of the development of distance learning abroad revealed that the most interested in it the countries with large territories and disproportions in the distribution of educational institutions: the USA, Canada, Brazil, and British Commonwealth of Nations. The development of the Bologna education system has made the introduction of distance education much easier.

The territorial isolation of some regions and the inaccessibility of many educational resources for their population impedes obtaining a professional education and this is by no means could be solved through the development of distance learning systems. However, distance learning technologies have some problems, which can be singled out:

- Correlation of distance and traditional courses as well as their the recognition along with traditional full-time education;
- Language problem as distance courses might require financial costs for their translation into another language, including consideration of social, cultural and other characteristics of the regions where distance learning will be conducted;
- Different level of the development of computer technologies in particular data transmission channels as insufficient bandwidth of data transmission channels hinders seriously distance learning possibilities;
- Shortage of competent specialists for supporting, planning and creation of distance learning technologies;
- High cost of development and maintenance of up-to-date distance courses;
- Exploitation of real-time communication in some regions;
- A large number of misconceptions accompanying distance learning, due to a large number of organizations that use invalid distance learning technologies [10].

The prerequisites for the interest to the distance learning in a science-intensive educational environment, in particular, for the students training are social and pedagogical. Social conditions include external and internal prerequisites. External prerequisites depend on in the development of computer technologies in the society and the level of the computer skills of a modern student:

- Computer application in industrial enterprises, educational institutions, scientific institutions, etc.;
- The necessity in creation and application of a single information space for professional information.

Internal prerequisites are related to the inner problems of the education system in a knowledge-based educational environment concerning computer technologies:

- An increasing amount of educational, scientific and professional information;
- Searching for new effective methods and techniques for the learning process optimization;
- Focusing on student-centered learning;
- Specialists training in the rapidly changing technological society.

Thus, the external prerequisites are conditioned by the social demands and computer skills development. The internal prerequisites are required by the system of student training and use of modern computer and communication technologies [11].

Teaching a student in the distance learning system in a knowledge-based educational environment makes the organization and administration

of the studying process irrelevant since the system itself acts as a medium and as a means of the student's training.

One of the prerequisites is the creation of the conditions for the training intensification. A range of aspects has not been sufficiently developed and described in the pedagogical and psychological literature. The necessity of intensification arises from the demand for the improvement of the learning process effectiveness combined with the constantly increasing amount of information and the required professional knowledge expansion. Intensification of training is aimed at resolving the contradiction between the information amount growth and terms of education shortening. Intensification means the maximum use of the inner reserves of the learning process by consolidating the educational information, rational distribution of the learning time, the cognitive activities activation, students' motivation stimulation, computer technologies application in teaching up-to-date professional skills.

Additional prerequisite for the use of computer and communication technologies is the need for a transition to student-centered learning. The main aim of the learner-centered approach is the orientation toward the individual student's needs as the goal, the student becomes the subject and the main criterion of the effectiveness of the distance learning process in a knowledge-based educational environment. The main components of this approach are the recognition of the uniqueness of each student and his/her individual learning activities. The role of the teacher is not to transfer knowledge and skills, but the organization of such an educational environment that allows the students to develop their potential and the application of the appropriate learning-teaching technologies. The student and the teacher mutual efforts create a joint educational environment aimed at the student's individual self-realization and the development of his/her personal qualities.

Conclusions. The use of distance learning technologies has a significant impact on the educational process, although their application is justified only by an increase in quality of instruction, time and effort spent by teachers and students, as well as financial costs.

The introduction and development of distance learning in Ukraine outlined in this article do not cover the complete range of problems concerned distance education. Each of these problems and their solution requires further deep and comprehensive study on pedagogical and psychological levels and as a result, provide the background for further researches on the development and implementation of distance learning.

References

1. Kaplan, A., Haenlein, M. (2016). Higher education and the digital revolution: About MOOCs, SPOCs, social media, and the Cookie Monster. *Business Horizons*, 59 (4), 441-450.
2. Moore, M. G., Kearsley, G. (2005). *Distance Education: A Systems View* (2nd ed.). Belmont, CA: Wadsworth.
3. Pittman V., Correspondence Study in the American University: A Second Historiographical Perspective, in Michael Grahame Moore, William G. Anderson, eds. *Handbook of Distance Education*, pp. 21-36.
4. Clark J.J., The Correspondence School – Its Relation to Technical Education and Some of Its Results, *Science* (1906) 24#611, pp. 327-8, 332, 333.
5. Lee, F. (2008). Technopedagogies of mass-individualization: Correspondence education in the mid twentieth century. *History and Technology*. 24 (3): pp. 239–53.
6. Bunker, Ellen L. The History of Distance Education through the Eyes of the International Council for Distance Education, in Michael Grahame Moore, William G. Anderson, eds. *Handbook of Distance Education*, pp. 49-66.
7. Daniel John S. (1998). *Mega-universities and Knowledge Media: Technology Strategies for Higher Education*. Routledge. 224 p.
8. Lever-Duffy, Judy; McDonald, Jean B (March 2007). *Teaching and Learning with Technology*. Ana A. Ciereszko, Al P. Mizell (3rd ed.). Allyn & Bacon. p. 377.
9. Burns Mary (2011). *Distance Education for Teacher Training: Modes, Models, and Methods*. Washington, DC: EDC. 328 p.
10. Cuban Larry. (1986). *Teachers and Machines: The Classroom Use of Technology Since 1920*, pp. 11-18.
11. Oblinger Diana G.. (2000). *The Nature and Purpose of Distance Education*. Available: http://technologysource.org/article/nature_and_purpose_of_distance_education/. Last accessed 22.10.2017.

Екатерина Гавриленко. Дистанционное обучение в подготовке студентов.

Дистанционное обучение всегда предлагало гораздо больше возможностей, чем традиционные образовательные системы. Статья посвящена изучению развития дистанционного обучения в сочетании с доступными компьютерными технологиями и современными методами обучения. Анализ научной литературы показал возможности для внедрения инноваций и использования новых методов и способов обучения. В работе приводятся основные факторы, способствующие внедрению дистанционного образования, названы его основные характеристики, возможные модели

образования и учебные методы. Приводится краткий обзор процесса имплементации дистанционного образования для помощи студентам по обучению профессиональным навыкам. Определена роль дистанционного обучения в системе высшего профессионального образования Украины, указаны основные преимущества и проблемы внедрения дистанционных курсов в современный учебный процесс и их развития.

Ключевые слова: *дистанционное обучение, дистанционное образование, компьютерные технологии, образовательная среда, наукоёмкая образовательная среда, профессиональное дистанционное обучение, характеристики дистанционного обучения.*

Катерина Гавриленко. Дистанційне навчання у підготовці студентів.

Дистанційне навчання завжди пропонує набагато більше можливостей, ніж традиційні освітні системи. Стаття присвячена вивченню розвитку дистанційного навчання у поєднанні з доступними комп'ютерними технологіями та сучасними методами навчання. Аналіз наукової літератури показав можливості для впровадження інновацій і використання нових методів і способів навчання. В роботі наводяться основні фактори, що сприяють впровадженню дистанційної освіти, названі її основні характеристики, можливі моделі освіти і методи навчання. Надано короткий огляд процесу імплементації дистанційної освіти для допомоги студентам у навчанні професійним вмінням навичкам. Визначено роль дистанційного навчання в системі вищої професійної освіти України, вказані основні переваги та проблеми впровадження дистанційних курсів у сучасний навчальний процес та їх розвиток.

Ключові слова: *дистанційне навчання, дистанційна освіта, комп'ютерні технології, освітнє середовище, наукомістке освітнє середовище, професійне дистанційне навчання, характеристики дистанційного навчання.*

Стаття надійшла до редакційної колегії 29.10.2017

Інформація про автора:

Гавриленко Катерина Миколаївна – кандидат педагогічних наук, старший викладач, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут ім. І. Сікорського».

Ярмак Тетяна Вікторівна

Харківський обласний медичний коледж

ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ МЕДИЧНИХ СЕСТЕР – НЕОБХІДНА УМОВА ЯКОСТІ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ

У статті досліджено значення підвищення кваліфікації медичних сестер для забезпечення високого рівня фахової компетенції шляхом поглиблення професійних знань, вдосконалення умінь та навичок; залежність якості медичної допомоги від освіти, кваліфікації та професійного рівня медичних сестер; перспективи розвитку післядипломної освіти молодших медичних спеціалістів.

Ключові слова: медична сестра, сестринська справа, медична освіта, освіта, підвищення кваліфікації, післядипломна освіта, медична допомога

Проблема, її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Проблема якості освіти – актуальна в усі часи. Освіта – одна з найважливіших сфер суспільства. Медична освіта – особлива галузь, що грає важливу роль в освітній політиці України. В теперішній час реформ в медицині, проблема забезпечення високо освіченими та кваліфікованими фахівцями дуже значна. Рівень підготовки молодших медичних спеціалістів, зокрема, медичних сестер, головним чином, залежить від якості медичної освіти. А якість – це конкурентоспроможність.

Європейська інтеграція потребує сучасного підходу до навчання протягом всього життя. Підвищення кваліфікації як основна складова післядипломної освіти медичних сестер повинна відповідати якісним європейським та світовим стандартам. Сестринська справа – наука, що розвивається. Для медичних сестер постійний розвиток – є важливою умовою якісної медичної допомоги. Тому необхідно змінювати та удосконалювати процес навчання медичних сестер, зокрема, підвищення кваліфікації для досягнення європейського та світового рівня.

Мета статті: показати значення підвищення кваліфікації медичних сестер для забезпечення якісної медичної допомоги на сучасному рівні. **Завдання:** поглиблення професійних знань, умінь та навичок медичних сестер, ознайомлення з сучасними досягненнями у галузі медсестринства для впровадження в роботу.

Аналіз публікацій (виділення невіршених проблем).

Проблемою сестринської справи займалися такі видатні медичні сестри минулого, як Флоренс Найтінгейл – дослідниця та основоположниця сестринської справи, Вірджинія Хендерсон – реформатор професії медичної сестри, що зробили переворот у свідомості та поглядах на роль та місце медичної сестри в суспільстві та професії медичної сестри в історії.

Книга Флоренс Найтінгейл «Нотатки про госпітальний догляд: який він є і яким не повинен бути», «Принципи і практика сестринської справи» Хаммер – Хендерсон та книги Вірджинії Хендерсон «Дослідження сестринської справи», «Природа медсестринства: визначення, шляхи впровадження у практику, наукові дослідження та освіта» стали головними посібниками для медичних сестер усього світу.

Дослідженнями розвитку медицини та медичної освіти займалися, такі видатні вчені та лікарі, як Амосов М. М., Пирогов М. І., Бехтерев В. М., Лесгафт П. Ф.; в Україні – Верхратський С., Криштопа Б., Бурачинський Т., Ганіткевич Я. В., Левитський М. А. та інші. Шапіро І. Я. вивчав розвиток вищої медичної освіти, медичної науки та охорони здоров'я на Західній Україні. Шегедин М. Б. зробила глибокий аналіз становлення та розвитку сестринської справи у світі та в Україні. Вороненко Ю. В. – обґрунтував зміст і організацію безперервного професійного розвитку медичних сестер. Проблемам якості медичної освіти присвячені роботи Булах І. Є., Білинської М. М.

Сестринська справа – складова медичної допомоги в усіх країнах світу. Медичні сестри надають левову частку медичних послуг. Міжнародна рада сестер (Нова Зеландія, 1987 рік) визначила поняття «сестринська справа»: «Сестринська справа є складовою частиною системи охорони здоров'я і включає в собі діяльність, спрямовану на зміцнення здоров'я, профілактику захворювань, надання психосоціальної допомоги особам, які мають фізичні та психічні захворювання, догляд за ними, а також непрацевдатними усіх вікових груп. Така допомога надається медичними сестрами як у лікувальних, так і в будь-яких інших установах, а також вдома і скрізь, де в ній є потреба».

Флоренс Найтінгейл називала сестринську справу мистецтвом, що вимагає «організації, практичної та наукової підготовки». Основна мета Концепції розвитку сестринської справи в Україні (2015 р.): забезпечити своєчасну якісну післядипломну підготовку молодших спеціалістів з медичною освітою.

Сестринська справа – наука, що вирішує такі завдання:

- ведення роботи щодо забезпечення підвищення кваліфікації і професійних навичок персоналу;
- забезпечення високого рівня медичної інформації;
- розробка і впровадження нових технологій у сфері сестринської допомоги.

Днем народження професії «медична сестра» ВООЗ оголосила 1860 рік – заснування школи для сестер в лондонській лікарні Св. Фоми. Роль медичної сестри стає все важливішою у наданні медичної допомоги. За визначенням ВООЗ (1967), «Медична сестра – це особа, підготовлена за основною програмою сестринського навчання, яка має достатню кваліфікацію і право виконувати в своїй країні дуже відповідальну роботу із сестринського обслуговування з метою зміцнення здоров'я, запобігання хворобам і догляду за хворими».

Виклад основного матеріалу, обґрунтування результатів дослідження. В останні роки професія медичної сестри виходить на якісно новий рівень. Тому освіта та підвищення кваліфікації молодших медичних спеціалістів, зокрема медичних сестер, необхідні, щоб відповідати умовам часу. Одним з показників медичної допомоги є якість, що залежить, переважно, від знань, вмінь, навичок медичних сестер. Виконання професійних обов'язків буде якісним, якщо медична сестра має високу кваліфікацію. «Медична сестра повинна завжди виконувати свої обов'язки професійно, безперервно удосконалювати свої спеціальні знання та..навички, підвищувати свій культурний рівень» (Ст. 3. «Етичний Кодекс медичних сестер»).

Для вирішення питань щодо підвищення кваліфікації медичних сестер та розвитку медсестринства, МОЗ України створила Координаційну Раду з питань розвитку медсестринства України (Наказ МОЗ України № 163 від 24.03.2006 року), одним з основних напрямів якої визначено «обґрунтування доцільності впровадження сучасних медичних інновацій, які можуть бути використані в практиці охорони здоров'я та медичній освіті і науці».

Освіта медичних сестер є одним із пріоритетних напрямків стратегії успішного розвитку медичної допомоги. Підвищення кваліфікації медичних сестер – це отримання додаткових знань і вдосконалення професійних вмінь. Програми підвищення кваліфікації медичних сестер засновуються на базових знаннях, новітній інформації, досягненнях медичної науки з застосуванням сучасних технологій. Вчитися та отримувати нові знання потрібно постійно, незалежно від тривалості стажу та досвіду. Професійна діяльність потребує постійного розвитку, роботи над собою, що сприяє підвищенню професійного рівня. Підвищення якості медичної

допомоги залежить від володіння медичними сестрами новітніми техніками та технологіями, знання нормативно-правових актів тощо. Підвищення кваліфікації – один з найголовніших процесів системи освіти, що забезпечує підвищення рівня теоретичних, практичних знань, умінь та навичок у відповідності з сучасністю. Нові набуті знання, кваліфікації медичні сестри застосовують на практиці.

У 1808 році в університеті Монпельє (Франція) відкрили медичний факультет, де вперше прозвучало словосполучення «медична освіта».

На Всесвітній конференції з медичної освіти в Единбурзі (Шотландія 1988р.) була прийнята декларація, яка визначила принципи реформування медичної освіти, які і сьогодні актуальні, як ніколи:

- мета професійного навчання;
- досягнення професійної компетентності;
- активна медична освіта протягом усього життя;
- постійне професійне післядипломне навчання протягом життя;
- зв'язок медичної освіти з потребами практичної охорони здоров'я [5].

Згідно Закону України «Про освіту» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст. 380 «Освіта є основою інтелектуального і культурного розвитку особистості...».

Указом Президента України від 25 червня 2013 року № 344/2013 року «Про національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» схвалено Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, стратегічними напрямками якої у сфері освіти повинні стати: «забезпечення доступності та безперервності освіти протягом усього життя; розвиток наукової та інноваційної діяльності в освіті, підвищення якості освіти на інноваційній основі».

Питання проблем та перспектив розвитку медичної освіти, післядипломної освіти в Україні підіймалися на засіданні круглого столу «Про стан та перспективи медичної освіти в Україні» (14 січня 2017 р.) та парламентських слуханнях «Медична освіта в Україні: погляд у майбутнє» (22 березня 2017 р.), де було запропоновано створення мереж університетських клінік для підвищення та покращення якості освіти медичних працівників. Про це ще писала Ф. Найтингейл, що потрібно створювати спеціальні лікарні для професійної підготовки медичних сестер.

Необхідність вдосконалення сестринської справи, зокрема підвищення кваліфікації медичних сестер виникла у зв'язку з розвитком рівня медицини: появою новітніх технологій діагностики та лікування. Підвищення кваліфікації – основна складова післядипломної освіти медичних сестер. На теперішній час формами навчання являються: тематичне удосконалення та спеціалізація.

Збірник наукових статей

Одним з постулатів «Клятви» Ф. Найтингейл, яку дають медичні сестри усього світу і України є: «Я зроблю все, що в моїх силах, щоб підтримувати і підвищувати рівень моєї професії». Після смерті Ф. Найтингейл в 1910 році на її честь був створений Фонд післядипломної освіти, що дозволяє медичним сестрам різних країн вдосконалювати свою професійну майстерність.

Стрімкість появи нової інформації, зокрема, медичної, формує новітні методи медичної допомоги. А для цього потрібно постійно вчитися, удосконалюватися. Сама назва «новітні технології» містить поняття – нові знання. «Lifelong learning» – освіта довжиною з життя потребує поповнення вже отриманих знань протягом всього життя.

Асоціація медичних сестер України (створена у 1997 р.) своїми основними завданнями поставила «організацію безперервного навчання через систему підвищення кваліфікації та післядипломної освіти, удосконалення подальшої медсестринської освіти».

Висновки. Проблема медичної освіти молодших медичних спеціалістів, зокрема медичних сестер, актуальна в Україні. Рішення завдань, що сьогодні стоять перед системою охорони здоров'я залежать, в значній мірі, від кваліфікації, рівня підготовки медичних сестер. Перспективними напрямками післядипломної освіти молодших медичних спеціалістів, зокрема підвищення кваліфікації медичних сестер, повинна бути оптимізація навчального процесу: впровадження сучасних, найбільш ефективних форм та методів навчання, новітніх технологій; розробка нових навчальних програм, що є основою безперервної професійної освіти. Інновації сприятимуть отриманню високої кваліфікації медичних сестер і дозволять підвищити рівень медичної допомоги в Україні та наблизити його до європейських і міжнародних стандартів.

Література

1. Кузьмінський П. Й. Державне управління системою підготовки медичних сестер в Україні: вступ до проблеми [Електронний ресурс] / П. Й. Кузьмінський // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2012. – № 5. – Режим доступу: <http://www.dy.nauka.com.ua>.

2. Новосьолова Н. Ф. Проблема якості медичної освіти у Європейському освітньому просторі // Медсестринство. – 2007. – № 1. – С. 16-20.

3. Освіта протягом життя: світовий досвід і українська практика. Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/252>.

4. Шегедин М. Б. Майбутнє медсестринства як наукової дисципліни / М. Б. Шегедин // Український науково-практичний журнал. // Магістр медсестринства. – Житомир : Полісся. – 2008. – Вип. 1. – С. 32-33.

5. World Federation for Medical Education. The Edinburgh declaration. «Medical education». – 1988. – P. 481-482.

Татьяна Ярмак. Повышение квалификации медицинских сестер – необходимое условие качества медицинской помощи.

В статье исследовано значение повышения квалификации медицинских сестер для обеспечения высокого уровня профессиональной компетенции путем углубления профессиональных знаний, усовершенствования умений и навыков; зависимость качества уровня медицинской помощи от образования, квалификации и профессионального уровня медицинских сестер; перспективы развития последипломного образования младших медицинских специалистов.

Ключевые слова: медицинская сестра, сестринское дело, медицинское образование, образование, повышение квалификации, последипломное образование, медицинская помощь.

Tatiana Iarmak The advanced training of nurses is a necessary condition for the quality of medical care.

The article examines the importance of the advanced training of nurses to provide a high level of professional competence by deepening professional knowledge, improving skills and abilities; the dependence of the quality of medical care on education, professional qualifications, professional level of nurses; the prospects for the development of the postgraduate education of junior medical specialists.

Keywords: nurse, nursing care, medical education, education, the advanced training, postgraduate education, medical care.

Стаття надійшла до редакційної колегії 29.10.2017

Інформація про автора:

Ярмак Тетяна Вікторівна – викладач вищої категорії, Харківський обласний медичний коледж.

Lapyga Ihor Wasiljewitsch

M. P. Dragomanov Nationale pädagogische Universität

DIE FORMIERUNG KENNTNISSEN IN DER INGENIEUREN ÖKOLOGIE BEI STUDENTEN ÖKOLOGISCHEN SPEZIALITÄTEN MIT ANWENDUNG JAVASCRIPT TECHNOLOGIEN

Zustand moderne der Einführung neuesten computerisierten Trainingsprogramme und Technologien im Lernprozess höhere pädagogische Lernbetriebe der Ukraine werden analysiert. Es wurde offenbart, was wenn nur traditionelle Methoden des Unterrichts ohne computerisierte Technologien für Formierung Kenntnisse in Ökologische verwendet werden, bleiben viele Lernprobleme ungelöst, insbesondere die Anpassung von Bildungsmaterial an die individuellen Merkmale von Studenten, die Erhöhung Effektivität der Formierung Kenntnisse usw. Mit der Absicht den Genannten Lernproblemen beseitigen, in der Formieren Kenntnisse in der Ingenieurehen Ökologie bei der Studenten pädagogischen Universitäten in Bildungsprozess wurden JavaScript Technologien genutzt, die Komplexe Chemischen Prozessen und den Ingenieuregrundlagen Industriegasen Reinigungstechnologien visualisieren. Ergebnisse seiner Anwendung in Lernen der Studenten Ökologischen Spezialitäten an der Pädagogische Universität werden vorgestellt.

Schlüsselwörter: Computerring Trainingsprogramm, Wissensformierung, Dynamische Bildgebung, JavaScript Technologie

Das Problem, seine Verbindung mit wichtigen wissenschaftlichen oder praktischen Aufgaben

Unter den heutigen Bedingungen einer hohen Dynamik sozio-politischer und sozioökonomischer Beziehungen, der raschen Entwicklung von Wissenschaft und Technologie, ist es fast unmöglich, die Sphäre menschlicher Aktivität zu finden, die keine Computertechnologie und die neueste Informationstechnologie verwendet [1].

In der Ukraine gibt es viele erfolgreich entwickelte und implementierte computerisierte Bildungsprogramme für die Studien von Fremdsprachen, Geographie, Chemie, Biologie und anderen lernen Disziplinen [2].

Die meisten von ihnen funktionieren unter der Bedingung des Vorhandenseins eines stationären Computers oder Laptops mit einer

Windowsplattform. Die entwickelten Methoden der Anwendung Computern Lernprogramme, insbesondere in der Biologie [3; 4], zielen darauf ab, die Effektivität der Wissensbildung und Kontrolle, in den meisten Fällen, bei Schülerinnen und Schülern der weiterführenden Schulen zu erhöhen.

Im Gegensatz zur Sekundarschule, werden in der höheren Bildungseinrichtungen, die Lerncomputern Programmen weniger eingesetzt. Dies liegt nicht nur an der Komplexität des Unterrichtsmaterials, an der Vielfalt der typischen Lehrpläne, sondern auch an der unzureichenden Anzahl Computern Bildungsprogramme in der Ukraine. Gleichzeitig sind viele Probleme der Lehren natürlicher und ökologischer Disziplinen ungelöst.

Besondere Aufmerksamkeit verdient ungelöste Probleme der Wissensbildung von Studenten aus die Lernbildung «Ingenieurehen Ökologie», in die komplexe den Reinigen Technologien Prozessen und Ausrüstungen erlernen. Bei Bedingungen den Verkürzung der Lernzeit, den vorsehen für Grunddisziplinen, ist ein Teil des Unterrichtsmaterials, das die Studierenden eigenständig studieren müssen, deutlich gestiegen, was das Problem der Effektivität der Wissensbildung verschärft hat.

Für selbstständig erlernen den Materialien, Studenten den papierenen und elektronischen Tutorielles verwenden. In entwickelten lernen die Papierbüchern werden Informationen in Form von statischem Text, Zeichnungen und Tabellen angezeigt. Elektronische Methodischen die Lehrmittel, in schauen Files PDF und DJVU Dateiformaten, können Studenten für den Vorschauen auf Windows, und auch auf die Mobilölplattformen Symbian und Androiden herunterladen. Dabei, gewöhnlich, die meisten dieser Files enthalten keine den interaktiven Texten und Videomaterialien, da ihre Verwendung eine erhebliche Menge an Speicher Erinnerung auf den Informationen trägeren erfordert.

Die unzureichende Anzahl an des geeigneten den Methodischen die Verwendung elektronischer Handbücher für das selbständige Lernen von Disziplinen erfordert mehrere Anstrengung von des Studenten beim Studium den komplexer Unterrichtsmaterial.

Als Ergebnis der wissenschaftlichen Beobachtung, die am Lehrstuhl Ökologie der M. P. Dragomanov Nationalen pädagogischen Universität durchgeführt wurde, haben wir festgestellt, dass bei Studenten die Studierenden beim Studium der Grundlagen Ingenieurehen Ökologie Schwierigkeiten entstehen, komplexe chemische Prozesse und technische Grundlagen den industriellen Gasreinigungstechnologien zu verstehen und, insbesondere, mit den Katalytischen und Zeolitischen Anwendungen. Die textliche Beschreibung der chemischen katalytischen Prozesse in Papier und elektronischen Lehrbüchern wird von den Visualisierung in Form von statischen Mustere und schematischen Zeichnungen begleitet, die ihre Eigenschaften nicht detaillieren ausreichende beschreiben.

Für lösen um die oben Problemen der Wissensbildung von der Ingenieurehen Ökologie bei in Studenten der pädagogischen Universität, am Lehrstuhl Ökologie war den Lerncomputern Programm «Ingenieuren Ökologie 1.0» entwickelt und umgesetzt. Unter ihre den Softwaremodulen wurde verwendet die Interaktiven Text und Videovisualisierung den Prozessen Katalytischen und Zeolitischen Reinigung von Industriegasen wurde.

Verwendung den Technologien und Tools JavaScript ermögliche, den Unterrichtsmaterial auf Androiden Plattformen den Tablett und Smartphone, in einer studentsfreundlichen Umgebung unterbringen und anzuzeigen. Die Verwendung Videovisualisierung bei Selbst lernen die Ingenieurischen Besonderheiten komplexe Reinigen Industriellen Technologien, macht das Lernen zu einem angenehmen und faszinierenden Studie.

Analyse von Publikationen (Identifizierung von ungelösten Problemen)

Die Hauptprobleme des Einsatzes von computerisierten Lehrplänen im Bildungsprozess von Hochschulen werden seit den 1980er Jahren des XX Jahrhunderts in der ukrainischen [5; 6] und ausländischen [7] wissenschaftlichen Literatur aktiv wurde abgedeckt. In den damals veröffentlichten Arbeiten wurde, die Aufmerksamkeit der Forscher auf die Möglichkeit gelenkt, die Probleme der Effektivität der Wissensformierung den Schülern in die allgemeine Schule zu lösen.

Zum Beispiel, in der Arbeit von Doroshenko Yu. O. und mit Autoren die Möglichkeit betont wurde, computergestützte Lehrmittel einzusetzen, für das Problem Anpassungsfähigkeit Lernmateriale in Abhängigkeit von den individuellen Eigenschaften Studenten zu lösen [8].

Ein ähnlicher Ansatz zur Nutzung den Computerischen Programmen zur Lösung von Bildungsproblemen, bei lerne Studenten der pädagogischen Universitäten war wurde auch nach 2000 aktiv weiterhin umgesetzt, was in den Schriften vieler Forscher festgestellt wurde [9; 10; 11].

Zum Beispiel, als ein Ergebnis der Untersuchung der Probleme den Wissensbildung der Studenten in der Physik, Kaschina G. S. [12] kam zu dem Schluss, dass multimedialen pädagogische mitteln als Hilfsmittel in Kombination mit traditionellen Lerntechnologien, fähig die Intensität des Lernen erhöhen, angenehme Bedingungen für kreative Arbeit von Studenten erstellen. In der meisten anderen wissenschaftlichen Artikeln, die sich Verwendung von Computern Lerntools bei Bildungsprozessen der pädagogischen Universität befassen, Autoren den Einfluss computerisierter Programme, mit Position der Verallgemeinerung all dieser Programme aufzeigen.

In einer kleinen Anzahl von Arbeiten, werden Möglichkeiten den Anwendungen spezifischer computerisierter Programmen und Technologien

im Bildungsprozess der pädagogischen Universität aufgedeckt. Die überwältigende sind Mehrheit von ihnen der Lösung von Bildungsproblemen bei der Vorbereitung zukünftiger Lehrer der physischemathematischen, chemischen und biologischen orientiere widmeten.

Insbesondere, für der Lösung der Probleme des Personenorientierten Lernens bei der Vorbereitung von Mathematiklehrern wird, in der Arbeit von den Grambovska L.V. sind vorgeschlagen im Bildungsprozess die pädagogischen Softwarewerkzeuge «Gran» und «DG» zu verwenden [13]. Diese Tools fähige den individuellen Erfolgs Strategien bei Studenten verstärken und die Notwendigkeit stimulieren, ihr eigenen Errungenschaften in Lernaktivitäten zu offenbaren [14]. In der Arbeit von Schvetzova G. A., werden die Vorteile und Aussichten der Verwendung Flash-Technologien in der Lerne der Studenten höherer Bildungseinrichtungen sind offengelegten [15].

Gleichzeitig, der methodischen und pädagogischen Aspekte der Wissensbildung von den Ingenieurehen Ökologie bei der Studenten höherer pädagogischer Bildungseinrichtungen, mit dem JavaScript-Technologien einsetzen, nichtgenug beleuchtet in den wissenschaftlichen und pädagogischen Literaturquellen bleiben.

Der Artikel zwecks (Anweisung der Aufgabe)

Der Zweckstudie, in den Artikel behandelt, besteht darin, werde Erhöhung Effizienz der Kenntnisse Formierung in der Ingenieurehen Ökologie bei Studenten der pädagogische Universität mit JavaScript Tools den Videovisualisieren Komplexischen Reinigen Industriellen Technologien Verwendung.

Um Ziel zu erreichen, es ist wird erforderlich ein computergestütztes Schulungsprogramm mit JavaScript-Mitteln erstellen, das ist in der Lage auf Androiden Plattform der Tablets und Smartphone funktioniert. In den strukturellen Modulen des Programms, es ist Erforderlich wird zu platziert den Videovisualisierung chemischer Prozesse Katalytischen und Zeolitischen Reinigung von Industriegasen.

Veröffentlichen des Hauptmaterials, Begründung der Forschungsergebnisse

Nach der Erstellung eines computerisierten Schulungsprogram, wurde die Wirksamkeit seiner Anwendung im Bildungsprozess der pädagogischen Universität experimentell verifiziert.

Während des Experiments waren 2 Kontrollgruppen und 2 experimentelle Gruppen von Studenten der ökologischen Spezialitäten beteiligt. Die Wahl der Gruppen war zufällig, Unterschied bestand nur in den Lerntechnologien Anwendung. In den Kontrollgruppen durchgeführt der Lernprozess durch herkömmliche Technologie, dagegen in den experimentellen Gruppen mit der vorgeschlagenen Technologie, das heisst ein computerisieren Programm und Visualisierung des chemischer Prozesse

Zeolithischen und Katalytischen Reinigung von Industriegasen mit erstellen. Bei der Erprobung des Computern Programms «Ingenieuren Ökologie 1.0», wurde eine Hypothese verifiziert Erhöhung der Effizienz Formierung Kenntnissen in der Ingenieuren Ökologie von Studenten an pädagogischen Universitäten mithilfe von JavaScript-Tools und Technologien zu testen.

Die Zweckmässigkeit der Verwendung vorgeschlagenen computerisierten Programms mit Video visualisieren wurde untersucht, wenn Studenten den Technologien Katalytischen und Zeolithischen Reinigung Industriegasen untersuchten. Die Ergebnisse Wissenschaft-pädagogischen der Forschung wurden qualitativ und quantitativ mit Methoden der Variationsstatistik verarbeitet. Insbesondere, wurde das Kolmogorov Kriterium verwendet, um die Qualität der Kenntnis zu identifizieren, dass in der Ingenieurehen Ökologie von den Studenten an einer pädagogischen Universität erzeugt wurde [16].

Nach der «Kritische Verteilungspunkte χ^2 » Tabelle für den Vertrauensgrad von 0,05 und den Freiheitsgrad 1, ist der kritische Wert des Indikators $T_{cr} = 3,84$. Bei Berechnung des Kolmogorov Kriteriums, wurde es ist Legitimität der H_0 -Hypothese angenommen, in welcher ist bekräftigten, dass Wirksamkeit den Kenntnissen Formierung in der Ingenieuren Ökologie mit Verwendung des vorgeschlagenen Computerprogramms die Wirksamkeit Ausbildung nicht überschreitet, ohne die Verwendung eines Computerprogramms Verwendung. Als die entgegengesetzte Hypothese H_0 , Hypothese H_1 wurde betrachtet.

Basierend auf den Ergebnissen des Experiments wurde enthüllt, dass in den experimentellen Gruppen von Studenten, in denen den Computerprogrammen angewendet wurde, Kriterium Kolmogorov $T_{exp} = 4,52$, und in Gruppen, in denen der Computerprogrammen nicht verwendet wurde, $T_{cr} = 4,07$.

Da $T_{exp} > T_{cr}$, nach der Entscheidungsregel für das zweiseitige Kolmogorov Kriterium, war die Hypothese H_0 zurückgewiesen und die Hypothese H_1 akzeptiert wird.

Schlussfolgerungen, Perspektiven

Die Formierung Kenntnissen in der Ingenieuren Ökologie bei Studenten ökologischen Spezialitäten mit Anwendung Java-Skript Technologien und den Video Visualisierungen den Komplexieschen Technologien Zeolithischen und Katalytischen Industriegasen Reinigung, ist effektiver als herkömmliches Lernen, in dem wird nur statischen Text, Zeichnungen und Diagrammen verwendet. Das wird sich durch die Ergebnisse der Berechnungen der Daten des durchgeführten wissenschaftlich-pädagogischen Experiments bestätigt, insbesondere $T_{exp} > T_{cr} = 4,52 > 4,07$.

In dem entwickelten computerisierten Lehrprogram ist vorgesehen Möglichkeit, sie auf der Androide Smartphone-Plattform zu installieren. Das macht es für Studenten mehr bequemer, denn im Gegensatz zu Computern und Laptops werden Smartphone im Alltag häufiger von Studenten genutzt.

Das vorgeschlagene computerisierten Lernprogramm ist wettbewerbsfähig, High-Tech-Produkte, den werden Implementierung «Konzept den Entwicklung der Bildung in der Ukraine für den Zeitraum von 2015-2025 Jahren es begleiten».

Literatur

1. Лапига І. В. Новітні інформаційні технології в навчанні мікроеволюції / І. В. Лапига // Наукові та методологічні основи викладання біологічних дисциплін у педагогічних вищих навчальних закладах України: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф., 26-27 жовт. 2006 р., м. Київ / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, К.; НПУ імені М. П. Драгоманова, 2006. – С. 53.

2. Лапига І. В. Унаочнення генетичних основ мікроеволюції органів засобами 3D StudioMax / І. В. Лапига // Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання : Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. – 2009. – Серія 2. – № 7. – С. 175-179.

3. Сліпчук І. Ю. Методика навчання біології учнів 8-9 класів з використанням комп'ютерних технологій : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання (біологія)» / Сліпчук Ірина Юріївна; НПУ ім. М. П. Драгоманова. – К., 2008. – 26 с.

4. Міронець Л. П. Методика застосування комп'ютерних технологій у процесі навчання біології учнів 7-го класу : автореф. дис. ... канд. пед. наук спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання (біологія)» / Міронець Людмила Петрівна; Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова. – К., 2010. – 24 с.

5. Руденко В. Д. Дидактические возможности автоматизированных обучающих систем на базе ЭВМ и способы их рационального использования в учебном процессе вуза : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Теорія та історія педагогіки»/ Руденко Віктор Дмитрович; АПН України. – К., 1980. – 22 с.

6. Жалдак М. І. Підготовка студентів педагогічних інститутів до використання мікроелектронної обчислювальної техніки в середній школі : метод. розробка / М. І. Жалдак, З. І. Сліпкань. – К. : МП УРСР, РУМК, 1985. – 61 с.

7. Grüner G. Neue Technologien und Bildung / Gustav Grüner, Adolf Kell, Günter Kutscha // Beitrage zum Kongress der Deutschen Gesellschaft für Erziehungswissenschaft 10 bis 12.03.1986 in der Universität Heidelberg : Zeitschrift für Pädagogik, Weinheim, Basel / Universität Heidelberg, 1986. Vol. 21. – P. 119-129.

Збірник наукових статей

8. Дорошенко Ю. О. Біологія та екологія з комп'ютером : навч. посіб. / Ю. О. Дорошенко, Н. В. Семенюк, Л. П. Семко. – К. : Вид. дім «Шк. Світ»: Вид. Л. Галіцина, 2005. – 128 с.

9. Кадемія М. Ю. Викладання дисциплін природничо-математичного циклу у ВНЗ із застосуванням інформаційних технологій / М. Ю. Кадемія // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми : Зб. наук. пр. – 2009. – Вип. 22. – С. 314-318.

10. Гуревич Р. С. Освітнє середовище для підготовки майбутніх педагогів засобами ІКТ : монографія / Р. С. Гуревич, Г. Б. Гордійчук, Л. Л. Коношевський, О. Л. Коношевський, О. В. Шестопал. – Вінниця, 2011. – 348 с.

11. Гордієнко Т. П. Теоретико-методичні основи самостійної навчальної діяльності студентів у процесі вивчення загальної фізики в університетах : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання (фізика)» / Гордієнко Тетяна Петрівна; НПУ ім. М. П. Драгоманова – К., 2010. – 40 с.

12. Кашина Г. С. Використання мультимедійних засобів у навчанні фізики при підготовці фахівців транспортної галузі / Г. С. Кашина // Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання : Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. – 2009. – Серія 2. – № 7. – С. 64.

13. Грамбовська Л. В. Методика організації дослідження геометричної ситуації за допомогою ППЗ GRAN 2D / Л. В. Грамбовська // Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання : Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. – 2009. – Серія 2. – № 7. – С. 59.

14. Тополя Л. В. Використання комп'ютерних технологій у процесі підготовки вчителів математики / Л. В. Тополя // Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання : Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. – 2009. – Серія 2. – № 7 – С. 81.

15. Швецова Г. А. Майбутнє – за Flash-технологіями навчання студентів педагогічних ВНЗ / Г. А. Швецова // Гуманітарні науки. – 2010. – № 2. – С. 49-54.

16. Гласс Дж. Статистические методы в педагогике и психологии / Дж. Гласс, Дж. Стенли; пер. с англ. Л. И. Хайрусовой. – М.: Прогресс, 1976. – 495 с.

Игорь Лапыга. Формирование знаний по инженерной экологии у студентов экологических специальностей с применением JavaScript технологий.

Проанализировано современное состояние внедрения новейших компьютеризированных обучающих программ и технологий в учебный

процесс высших педагогических учебных заведений Украины. Выявлено, что при применении только традиционных методик обучения без компьютеризированных технологий для формирования экологических знаний, остаются нерешенными многие учебные проблемы, в частности, адаптации учебного материала к индивидуальным особенностям студентов, повышения эффективности формирования знаний и др. С целью устранения выше указанных учебных проблем при формировании знаний по инженерной экологии у студентов педагогических вузов, в учебном процессе применена JavaScript технология визуализации сложных химических процессов и инженерных основ технологий очистки промышленных газов. Приведены результаты её применения при обучении студентов экологических специальностей в педагогическом университете.

Ключевые слова: *компьютеризированная учебная программа, формирование знаний, динамическая визуализация, JavaScript технология.*

Ihor Lapyga. Formation of knowledge on engineering ecology among students of ecological specialties with application of JavaScript technologies.

The current state of development and introduction of the latest computerized teaching technologies in the teaching process has been analyzed. It was revealed that when using only traditional teaching methods without computerized technologies for the formation of ecological knowledge, many educational problems remain, in particular, the adaptation of educational material to the individual characteristics of students, increasing the efficiency of knowledge formation, etc. In order to eliminate the above-mentioned educational problems in the formation knowledge of engineering ecology among students of pedagogical universities, JavaScript has been used in the educational process to visualize complex chemical processes and engineering fundamentals of industrial gas cleaning technologies. The results of its application in teaching students of ecological specialties at the Pedagogical University are presented.

Keywords: *Computerized training program, formation of knowledge, dynamic visualization, JavaScript technology.*

Стаття надійшла до редакційної колегії 29.10.2017

Інформація про автора:

Лапига Ігор Васильович – кандидат педагогічних наук, доцент, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова.

Євтушенко Євген Григорович

Сумський національний аграрний університет

ФОРМУВАННЯ ТЕРМІНОЛОГІЧНО-ПОНЯТІЙНОГО АПАРАТУ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ У 50-80-Х РР. ХХ СТ.

Стаття присвячена порівняльному аналізу представлених у фізичному вихованні понять. Проведений аналіз дозволив зробити висновок, що питання термінології фізичного виховання були і залишаються актуальною проблемою. Науково-педагогічній спільноті протягом досліджуваного періоду в цілому вдалося сформувати єдиний підхід щодо уніфікованого використання вихідних термінів «фізичне виховання», «фізична вправа», «фізичне навантаження», «фізична підготовка», «загальна фізична підготовка». Ознайомлення з визначеннями цих термінів дає можливість з'ясувати напрям розвитку теорії фізичного виховання та спорту. Викладені ключові понятійні ознаки вказаних термінів збереглися і в сучасних нормативних документах та довідкових виданнях України.

Ключові слова: *термінологічно-понятійний апарат, фізичне виховання, дефініція, понятійні ознаки, фізична вправа, фізичне навантаження, фізична підготовка, загальна фізична підготовка.*

Проблема, її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Питання термінології в науковій і практичній діяльності з фізичного виховання були і залишаються актуальною проблемою. Саме через сукупність основних понять дане педагогічне явище ідентифікується як складова наукового знання.

Протягом 50-80-х рр. ХХ ст. відбувалася активна розробка поняттєво-термінологічного апарату. Цей процес суттєво збагатив теорію фізичного виховання та спорту, а тому потребує окремого аналізу. Цілковитим назрілим є вивчення та оцінка дискурсу, що тривав навколо вихідних дескрипторів у визначений період.

Аналіз публікацій (виділення невирішених проблем). Останнім часом значно зросла кількість наукових праць методологічного, педагогічного, психологічного, методичного характеру, присвячених фізичному вихованню. Серед них слід відмітити дослідження О. Вацеби, С. Степанюк, В. Золочевського, С. Козіброцького, Н. Деделюк, М. Зубалія. На рівні дисертаційних досліджень фізичне виховання і спорт вивчали С. Бугрій, М. Крук, Т. Пантюк, О. Півень, С. Степанюк, Г. Шепеленко та ін. Разом з тим,

формування термінології фізичного виховання у другій половині ХХ ст. досліджувалося фрагментарно, без належного аналізу.

Метою статті є порівняльний аналіз представлених у фізичному вихованні понять «фізичне виховання», «фізична вправа», «фізичне навантаження», «фізична підготовка», «загальна фізична підготовка».

Виклад основного матеріалу, обґрунтування результатів дослідження. Базовий термін «фізичне виховання» у науково-педагогічній літературі визначався як процес, спрямований на розвиток певних фізичних якостей. Таке пояснення залишалося незмінним протягом 50-80-х рр. ХХ ст. Наприклад, група авторів у статті «До питання про термінологію у фізичному вихованні» (1951 р.) надавала цьому дескриптору наступну характеристику – це організований і спланований процес, спрямований на всебічний розвиток і зміцнення фізичних і моральних сил особистості, розвиток здібностей, оволодіння необхідними навичками і уміннями свідомо діяти у різних умовах трудової та бойової обстановки [1].

Приблизно такого ж змісту було і визначення, запропоноване у навчальному посібнику за редакцією Б. Новікова: фізичне виховання являє собою процес цілеспрямованого розвитку фізичних якостей, рухових здібностей і формування спеціальних знань людини [7, с. 41].

Такі ж дефініції були внесені і до довідкової літератури. У «Енциклопедичному словнику з фізичної культури і спорту» (1963 р.) фізичне виховання тлумачилось як організований процес всебічного розвитку фізичних здібностей, формування та вдосконалення життєво-важливих рухових навичок і умінь людини [8, с. 239].

Викладені ключові понятійні ознаки терміну «фізичне виховання» збереглися і в сучасних нормативних документах та довідкових виданнях України. У «Короткому тлумачному словнику термінів галузі «фізична культура та спорт» фізичне виховання трактується як навчальна дисципліна, направлена на зміцнення здоров'я, гармонійний розвиток організму людини [2, с. 44].

Різнобічними у сучасній науковій літературі України є підходи стосовно складників фізичного виховання. Представники філософської науки Л. Гусєва, С. Гусєв, О. Толстова вважають його елементами мету, засоби, методи і форми організації [3, с. 112]. Тоді як доктор педагогічних наук Л. Сергієнко до елементів фізичного виховання відносить світоглядні, науково-методичні, програмно-нормативні, організаційні компоненти [6, с. 41-43].

Стосовно фізичного виховання протягом досліджуваного періоду використовувалося ще декілька важливих термінів, які склали асоціативні пари: «фізична вправа», «фізичне навантаження», «фізична підготовка», «загальна фізична підготовка». «Фізична вправа» розумілася як засіб фізичного виховання, що передбачав

активну діяльність, спрямовану на удосконалення психологічних властивостей людини, підвищення функціональних і фізичних можливостей організму [5, с. 49]. «Фізичне навантаження» тлумачилося як певна величина фізичного впливу на організм, а також ступінь подолання при цьому об'єктивних і суб'єктивних труднощів [4, с. 65].

Ознакою «фізичної підготовки» було прикладне спрямування фізичного виховання, яке забезпечувало передумови для спеціалізації у якій-небудь діяльності [8, с. 229]. «Загальна фізична підготовка» у довідковій літературі характеризувалася спрямованістю на загальний фізичний розвиток та забезпеченням передумов для успішної спеціалізації в будь-якій обраній діяльності (виробничій, спортивній та ін.) [8, с. 229].

Висновки, перспективи. Отже, проведений аналіз дозволив зробити висновок, що питання термінології фізичного виховання були і залишаються актуальною проблемою. Науково-педагогічній спільноті протягом досліджуваного періоду в цілому вдалося сформулювати єдиний підхід щодо уніфікованого використання вихідних термінів «фізичне виховання», «фізична вправа», «фізичне навантаження», «фізична підготовка», «загальна фізична підготовка». Ознайомлення з визначеннями цих термінів дає можливість з'ясувати напрям розвитку теорії фізичного виховання та спорту. Подальшого вивчення потребує формування спортивної термінології у 50-80-х рр. ХХ ст.

Література

1. Афанасьев Н. И. К вопросу о терминологии в физическом воспитании / Н. И. Афанасьев, П. Е. Большев // Теория и практика физической культуры – 1951. – № 4. – С. 296-300.
2. Боровська О. В. Короткий тлумачний словник термінів галузі «фізична культура та спорт» / О. В. Боровська. – Львів, 2003. – 54 с.
3. Гусева Л. М. О понятии «система физического воспитания» и его значении для практики физкультурного движения / Л. М. Гусева, С. И. Толстова, С. А. Гусев // Актуальные проблемы физического воспитания, спортивной тренировки и физкультурного образования: Сборник научных трудов ХаГИФК. – Х. : Основа, 1992. – С. 11-114.
4. Лотоненко А. В. Физическая культура, спорт и работоспособность студентов / А. В. Лотоненко. – Воронеж : Изд-во ВГУ, 1986. – 140 с.
5. Основы физического воспитания студентов педагогических вузов. – Челябинск : Челябинский рабочий, 1974. – 133 с.
6. Сергієнко Л. П. Терміни і поняття у фізичній культурі: навчальний посібник / Л. П. Сергієнко. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2011. – 264 с.

7. Физическое воспитание студентов / [под ред. Б.И.Новикова]. – Москва : МГУ, 1990. – 82 с.

8. Энциклопедический словарь по физической культуре и спорту. – Т. 3. – Москва : Физкультура и спорт, 1963. – 423 с.

Евтушенко Евгений Григорьевич. Формирование терминологически-понятийного аппарата физического воспитания в 50-80-х гг. XX в.

Статья посвящена сравнительному анализу представленных в физическом воспитании понятий. Проведенный анализ позволил сделать вывод, что вопросы терминологии физического воспитания были и остаются актуальной проблемой. Научно-педагогической общественности в течение исследуемого периода в целом удалось сформировать единый подход к унифицированному использованию исходных терминов «физическое воспитание», «физическое упражнение», «физическая нагрузка», «физическая подготовка», «общая физическая подготовка». Ознакомление с определениями этих терминов дает возможность выяснить направление развития теории физического воспитания и спорта. Изложенные ключевые понятийные признаки указанных терминов сохранились в современных нормативных документах и справочных изданиях Украины.

Ключевые слова: терминологически-понятийный аппарат, физическое воспитание, дефиниция, понятийные признаки, физическое упражнение, физическая нагрузка, физическая подготовка, общая физическая подготовка.

Yevhen Yevtushenko. Formation of terminological-conceptual physical education apparatus in 50-80-x pp. XX century.

The article focuses on the comparative analysis of the concepts represented in the physical education. It emerged from the analysis that the issues of terminology were, and are the urgent problem. During the studied period the scientific and pedagogical association succeeded in forming a single approach to the unified use of the initial terms "physical education", "physical exercise", "physical activity", "physical training", "general physical training". Familiarity with the definitions of these terms enables to find out the direction of development of the theory of physical education and sports. The presented key conceptual signs of these terms are preserved also in modern normative documents and reference editions of Ukraine.

Keywords: terminological-conceptual apparatus, physical education, definition, conceptual signs, physical exercise, physical activity, physical training, general physical training.

Стаття надійшла до редакційної колегії 29.10.2017

Інформація про автора:

Євтушенко Євген Григорович – старший викладач, Сумський національний аграрний університет.

Боярська-Хоменко Анна Володимирівна
Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди

ФЕДЕРАЛЬНІ УСТАНОВИ ТА АСОЦІАЦІЇ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ В НІМЕЧЧИНІ

У статті акцентовано увагу на мережі федерального управління безперервною освітою у Німеччині. Здійснено аналіз провідних інституцій, що координують освіту дорослих у Німеччині (Німецька Асоціація освіти дорослих, Німецьке протестантське товариство освіти дорослих, Німецьке товариство академічної безперервної освіти, Німецький інститут освіти дорослих, Федеральний інститут професійної освіти та підготовки). Визначено принципи, мету та завдання діяльності кожної з них. З'ясовано шляхи реалізації завдань, поставлених перед зазначеними інституціями: виконання проєктів, що сприяють роботі місцевих освітніх закладів та регіональних асоціацій; розробка методів навчання, які сприяють підвищенню кваліфікації вчителів і показують шляхи залучення широкого кола дорослих людей до здобуття освіти; створення локальних і регіональних мереж та мультимедійних навчальних пропозицій; організація та координація роботи профільних комітетів; проведення досліджень з підвищення якості викладання у сфері освіти дорослих та безперервної освіти; організація конференцій, семінарів, симпозіумів та круглих столів тощо.

Ключові слова: *освіта дорослих, безперервна освіта, освіта впродовж життя, асоціація освіти дорослих.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими завданнями. Розвиток науки, технологій, глобальних, регіональних та локальних перетворень змушує людей постійно розвиватися, розширювати свої знання, уміння, набувати нових навичок. Ідея освіти дорослих має велике значення для соціально-економічного прогресу. Освіта дорослих базується на принципах гуманізму та соціального безперервного навчання в процесі організації освіти у всіх її вимірах і на всіх рівнях, безперервності досвіду, потреб, прагнень, повідомлень і можливостей створювати постійні умови для її вдосконалення, модернізації, прив'язки до

логічного та сутнісного використання у різних нових життєвих ситуаціях.

У реалізації такої концепції важливим є вивчення досвіду організації освіти дорослих у провідних країнах світу, зокрема Європи. Освіта дорослих визначає успішний економічний, соціальний, політичний та екологічний розвиток суспільства, сприяє досягненню цілей ООН в рамках Програми 2030, організація та розвиток безперервної освіти забезпечує досягнення цілей Лісабонської концепції для сталого, систематичного та інклюзивного зростання.

Тому актуальним стає вивчення питань освіти дорослих у країнах Центральної та Східної Європи, їх нормативно-правове регулювання, визначення принципів, форм та методів організації освітнього процесу, засобів залучення широкого кола дорослих людей до навчання впродовж життя. Вивчення питань освіти дорослого населення є актуальним для розвитку української системи освіти, для успішного впровадження та реалізації в Україні концепції освіти впродовж життя.

Аналіз публікацій. Українські науковці активно здійснювали порівняльно-педагогічні розвідки з загальних проблем освіти дорослих, її реформування, різні аспекти освітньої політики та тенденції розвитку у найбільш розвинених країнах – Великій Британії, Канаді, Німеччині, США, Франції. Зокрема, загальним дослідженням особливостей освіти дорослих присвятили наукові праці Т. Андрющенко, С. Архипова, С. Болтівець, С. Гончаренко, Т. Десятов, І. Зязюн, Л. Лук'янова, Н. Муқан, Н. Ничкало, І. Носаченко, О. Отич, Л. Пуховська, С. Сисоєва, Л. Сігаєва, А. Старєва та ін.

Питаннями освіти дорослих переймалися вчені з різних країн, зокрема Дж. Адамс-Вебер, О. Бодальов, А. Гордон, Х. Джоунс, С. Змійов, А. Маслоу, В. Пуцов, В. Семиченко, Е. Торндайк. Німецькі педагоги і дослідники (Є. Росенсток, О. Капп, Х. Гансельманн, Р. Бродель, С. Хоф, Дж. Людвіг, К. Зейнер, М. Шютц, У. Хеймліх, І. Бех, Дж. Вітпот) також підіймають питання безперервної освіти для широкого загалу.

Проблема, її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Але у вітчизняній науково-педагогічній літературі залишаються недостатньо висвітленими питання організації освіти дорослих у країнах Європи, зокрема Німеччини. Окремої уваги потребує вивчення особливостей функціонування німецьких федеральних інституцій та асоціацій освіти дорослих, аналіз мережі державних та приватних навчальних закладів, напрямки, зміст та форми організації безперервної освіти, нормативно-правове забезпечення освіти дорослих у Німеччині.

Мета статті – аналіз мережі федеральних установ і асоціацій освіти дорослих в Німеччині, особливостей та принципів їхньої діяльності.

Виклад основного матеріалу, обґрунтування результатів дослідження. Навчання протягом усього життя є важливою умовою для успішної трудової діяльності та професійного й особистого розвитку. Завдяки удосконаленню професійної кваліфікації, широкому спектру професійної післядипломної освіти дорослих навчальні заклади Німеччини пропонують все більше і більше можливостей для самостійного розвитку кожного здобувача за індивідуальною траєкторією. Приймаючи рішення про академічну програму безперервної освіти, німецький уряд зважав не тільки на вибір правильної освітньої пропозиції, а й на дотримання відповідних умов навчання, надання урядових субсидій та фінансування безперервної освіти.

У Німеччині поняття освіти дорослих та безперервної освіти ототожнюються. Так, освіта для дорослих (безперервна освіта) (*Erwachsenenbildung*) визначається як продовження або відновлення організованого навчання після закінчення першого етапу освіти будь-якого рівня та спрямування [5]. Ю. Вітпот визначає, що концепція освіти дорослих охоплює всі шляхи та засоби освіти, які доступні після закінчення навчання у школі [8]. Навчання впродовж усього життя розуміється в Німеччині як програма освітньої політики з метою здійснення стійкої модернізації подальшої освіти, культури навчання та формування теорії [1].

Сьогодні знання відіграють важливішу роль з економічної точки зору. Висновки Лісабонської Ради Європи підтверджують, що успішний перехід до економіки та суспільства, котрі базуються на знаннях, повинен супроводжуватися орієнтацією на навчання впродовж усього життя. Тому у Німеччині з кінця XX ст. активно функціонують асоціації, інститути та товариства освіти дорослих. Вони здійснюють координацію безперервної освіти на федеральному рівні, сприяють розширенню мережі закладів освіти для дорослих, створенню навчальних програм та планів післядипломної освіти в університетах, впроваджують різноманітні освітні програми та проекти. Серед провідних установ, що координують освіту дорослих у Німеччині варто назвати Німецьку Асоціацію освіти дорослих (*Der Deutsche Volkshochschul-Verband – DVV*), Німецьке протестантське товариство освіти дорослих (*Deutsche Evangelische Arbeitsgemeinschaft für Erwachsenenbildung – DEAE*), Німецьке товариство академічної безперервної освіти (*Deutsche Gesellschaft für wissenschaftliche Weiterbildung und Fernstudium – DGWF*), Німецький інститут освіти дорослих (*Deutsches Institut für Erwachsenenbildung – DIE*)

, Федеральний інститут професійної освіти та підготовки (*Bundesinstitut für Berufsbildung – BIBB*). Розглянемо більш детально особливості діяльності цих інституцій.

Німецька Асоціація освіти дорослих (Der Deutsche Volkshochschul-Verband – DVV) підтримує освіту дорослих та післядипломну професійну освіту і представляє інтереси своїх членів на федеральному, європейському та міжнародному рівні [2].

Асоціація сприяє співпраці та професійному обміну у сфері освіти дорослих, розробляє завдання та керівні принципи, сприяє підвищенню якості роботи у сфері освіти дорослих та міжнародного співробітництва. До Асоціації входить понад 900 навчальних закладів з усієї Німеччини.

Завданнями Асоціації, як постачальника послуг освіти дорослих, є виконання проектів, що сприяють роботі місцевих освітніх закладів та регіональних асоціацій (*VHS-Landesverbände*). Зокрема, це програми «Політична молодіжна освіта» (*Politische Jugendbildung*), проект «Табір талантів» (*TalentCAMPus*), а також численні проекти в галузі базової освіти та письменності, в тому числі навчальні інтернет-портали [2].

DVV прагне до забезпечення грамотності та базової освіти всього дорослого населення Німеччини. Асоціація освіти дорослих, як учасник освітньої політики та проектів, що розробляють методи навчання, сприяє підвищенню кваліфікації вчителів і показує шляхи залучення широкого кола дорослих людей до здобуття освіти. Асоціація приділяє багато уваги створенню локальних і регіональних мереж і мультимедійних навчальних пропозицій з німецької мови для функціонально неграмотних громадян. Окрім грамотності, Асоціація також робить акцент на інших сферах базової освіти: елементарна арифметика, економічна базова освіта та медіа грамотність [2].

Німецьке протестантське товариство освіти дорослих (Deutsche Evangelische Arbeitsgemeinschaft für Erwachsenenbildung – DEAE) є освітньою політичною асоціацією релігійної освіти дорослих у Німеччині. Товариство організовує та координує роботу комітетів, внутрішню комунікацію, розглядає питання про форми сімейного життя, гендерні покоління в освіті, освіту людей похилого віку, питання теології та релігії, культури, творчості [3].

У якості навчального закладу Німецьке протестантське товариство освіти дорослих належить до сфери освіти дорослих у межах церкви. Вона об'єднує компетенцію з освіти для дорослих у Німеччині на федеральному рівні та виконує свої завдання в різних суспільних умовах та у співпраці з іншими організаціями. DEAE має рад завдань, зокрема:

Збірник наукових статей

- співпраця з різними асоціаціями щодо концепцій навчання дорослих та здійснення заходів щодо вирішення спільних навчальних завдань;

- співпраця з університетами, науковими інститутами та релігійними партнерами;

- розробка нормативно-правової документації щодо ефективності освіти дорослих;

- впровадження освітніх проектів [3].

Німецьке товариство академічної безперервної освіти (Deutsche Gesellschaft für wissenschaftliche Weiterbildung und Fernstudium – DGWF) є об'єднанням установ, організацій вищої та безперервної освіти. Німецьке товариство академічної безперервної освіти та дистанційного навчання об'єднує більш ніж 325 навчальних закладів Німеччини, Австрії та Швейцарії [4].

Метою діяльності товариства є заохочення, сприяння, координація та розвиток безперервної освіти, передових навчальних курсів та програм дистанційного навчання у вищих навчальних закладах (університети, коледжі, університетські федерації тощо). Товариство академічної безперервної освіти сприяє проведенню досліджень з підвищення якості викладання у сфері освіти дорослих та безперервної освіти. В останні роки DGWF також зосереджує увагу на ролі засобів масової інформації у науковій освіті. DGWF підтримує різні секції та робочі групи [4].

З метою популяризації освіти дорослих та освіти впродовж життя в навчальних закладах, суспільстві та політиці Товариство організовує конференції, семінари, симпозіуми та круглі столи, проводить консультування освітніх установ та посадових осіб, здійснює наукові дослідження та впроваджує дослідницькі проекти у галузі освіти впродовж життя.

Німецький інститут освіти дорослих (Deutsches Institut für Erwachsenenbildung – DIE), проводить дослідження з питань навчання дорослих та викладання, регулювання програм безперервної освіти, розширення мережі установ безперервної освіти та політичного й інституційного контексту безперервного навчання. Також Інститут здійснює посередництво між наукою та практикою освіти дорослих, є базою для практичних досліджень, розробляє інноваційні дидактичні концепції та якісні стандарти.

Німецький інститут освіти дорослих виконує такі функції:

- проводить відповідні фундаментальні дослідження;

- забезпечує передачу знань та підтримує інфраструктуру для досліджень;

- розробляє інноваційні концепції для практики;

- консультує зацікавлені сторони у національній та міжнародній освітній політиці [6].

ДІЕ надає дослідницькі послуги з метою підтримки розвитку науки, практики та політики у галузі освіти дорослих. Таким чином, інститут спрямований на потреби продовження освіти та навчання, проводить циклічну дослідницьку стратегію. Цей систематичний цикл передбачає пошук актуальних питань у науці, політиці та практиці безперервної освіти і навчання протягом усього життя, дослідження цих питань, надання результатів для тестування й впровадження в цій галузі [6].

Федеральний інститут професійної освіти та підготовки (Bundesinstitut für Berufsbildung – BIBB) є національним і міжнародно визнаним центром дослідження і розвитку професійної освіти й навчання. Мета його дослідницької, конструкторської та консалтингової роботи полягає у визначенні тенденцій розвитку професійної освіти та професійної підготовки дорослих, сприяння інноваціям в національному та міжнародному професійному навчанні для розробки нових практичних рішень у професійній освіті та підготовці [7].

Інститут визначає напрямки професійної післядипломної підготовки, сприяє інноваціям в національному і міжнародному професійному навчанні та розробляє нові практично орієнтовані рішення у галузі професійної післядипломної освіти та навчання. Завданнями Федерального інституту професійної освіти та підготовки є:

- сприяння науковим дослідженням у галузі професійної підготовки;
- допомога уряду у підготовці освітніх програм та нормативно-правових актів;
- ведення статистики професійної післядипломної підготовки;
- сприяння пілотним проектам, включаючи науковий моніторинг;
- сприяння міжнародному співробітництву у професійній освіті та професійній підготовці;
- сприяння просуванню міжпредметних професійних навчальних закладів та підтримка їхнього становлення і подальшого розвитку;
- визначення та публікація переліку визнаних професійних кваліфікацій;
- сприяння вдосконаленню та розвитку професійного дистанційного навчання шляхом розвитку освітніх проектів для дорослих [7].

Зазначимо, що за результатами своїх досліджень та роботи, ВІВВ перш за все спрямований на професіоналів у галузі професійної освіти та професійної підготовки. До них належать цільові групи у сфері професійного планування, професійної підготовки, а також науково-фахової реклами. Діяльність Інституту зосереджується на таких цільових групах: Міністерства у федеральних урядах та урядах земель, а також інші органи влади, комітети та департаменти, залучені до професійного планування; організації роботодавців та працівників; торгові асоціації; органи, відповідальні за підготовку та навчання дорослих; освітні та навчальні заклади, а також професійно-технічні училища; члени ревізійних комітетів; керівництво та відповідальний персонал, а також ради персоналу в установах, навчально-виховних та навчальних закладах, адміністраціях; вчені університетів та технікумів неуніверситетських науково-дослідних установ [7].

Висновки, перспективи. Отже, у Німеччині на федеральному рівні діє декілька установ, інститутів та асоціацій, що координують освіту дорослих. Ці інституції є як державними, так і приватними або релігійними. Серед основних завдань їхньої діяльності варто виділити відкриття широкої мережі навчальних закладів для дорослих на всій території Німеччини, впровадження освітніх програм та проєктів для дорослих у навчальних закладах різного рівня, сприяння поширенню ідеї безперервної освіти серед населення країни, контроль за якістю та ефективністю освіти дорослого населення.

Література

1. Brödel, R. (Ed.) (2011) *Lebenslanges Lernen* [Lifelong education]. In *Handbuch der Erziehungswissenschaft* (pp. 201–236). Paderborn: Ferdinand Schöningh.
2. *Das Institut. Die Einrichtung für Wissenschaft und Praxis der Weiterbildung in Deutschland* (2017) [The Institute. Science and Practice of Further Education in Germany]. Retrieved from: <https://www.die-bonn.de/institut/default.aspx> (in German).
3. *Deutsche Evangelische Arbeitsgemeinschaft für Erwachsenenbildung* (2017) [German protestant working community for adult education]. Retrieved from : <http://www.deae.de/> (in German).
4. *Deutsche Gesellschaft für wissenschaftliche Weiterbildung und Fernstudium* (2017) [German society for lifelong education and distance learning]. Retrieved from : <https://dgwf.net/> (in German).
5. Deutscher Bildungsrat (1970) [German education council]. In *Empfehlungen der Bildungskommission. Strukturplan für das Bildungswesen* (pp. 156 – 197). Stuttgart: Klett.

6. *Deutscher Volkshochschul-Verband* (2017) [German national association of higher education]. Retrieved from: <https://www.dvv-vhs.de/der-verband/deutscher-volkshochschul-verband-dvv/> (in German).

7. *Über das BIBB. Kompetenzzentrum zur Erforschung und Weiterentwicklung der Berufsbildung* (2017) [About the BIBB. Competence center for research and development of vocational training]. Retrieved from: <https://www.bibb.de/de/institut.php> (in German).

8. Wittpoth, J. (2009). *Einführung in die Erwachsenenbildung* [Introduction to adult learning] (3rd ed). Stuttgart: UTB.

Анна Боярская-Хоменко. Федеральные учреждения и ассоциации образования взрослых в Германии.

В статье акцентировано внимание на сети федерального управления непрерывного образования в Германии. Осуществлен анализ ведущих институций координирующих образование взрослых в Германии (Немецкая Ассоциация образования взрослых, Немецкое протестантское общество образования взрослых, Немецкое общество академического непрерывного образования, Немецкий институт образования взрослых, Федеральный институт профессионального образования и подготовки). Определены принципы, цели и задачи деятельности каждого из них. Выяснены пути реализации задач, поставленных перед указанными учреждениями: выполнение проектов, способствующих работе местных образовательных учреждений и региональных ассоциаций; разработка методов обучения, которые способствуют повышению квалификации учителей и показывают пути привлечения широкого круга взрослых людей к получению образования; создание локальных и региональных сетей и мультимедийных учебных предложений; организация и координация работы профильных комитетов; проведение исследований по повышению качества преподавания в сфере образования взрослых и непрерывного образования; организация конференций, семинаров, симпозиумов и круглых столов.

Ключевые слова: образование взрослых, непрерывное образование, образование в течение жизни, ассоциация образования взрослых.

Anna Boiarska-Khomenko. Federal institutions and associations of adult learning in Germany.

In the article, we focused on the Federal Department of Continuing Education in Germany. The author analyzed the leading institutions that coordinate adult education in Germany (German Adult Education Association, German Evangelist Workers Community of Adult Education, German Educational Science Association, German Institute for Adult Education, Federal Institute for Vocational Education and Training). We

Збірник наукових статей

have identified the principles, goals and objectives of each institution. Find out the ways of realizing the tasks set before the above-mentioned institutions: implementation of projects that promote the work of local educational institutions and regional associations; the development of teaching methods that enhance the skills of teachers and show ways to attract a wide range of adults to education; creation of local and regional networks and multimedia educational offers; organization and coordination of work of profile committees; conducting research on improving the quality of teaching in adult education and lifelong learning; organization of conferences, seminars, symposiums and roundtables etc.

Key words: *adult learning, continuous education, life-long education, adult education association.*

Стаття надійшла до редакційної колегії 30.10.2017

Інформація про автора:

Боярська-Хоменко Анна Володимирівна – кандидат педагогічних наук, доцент, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди.

УДК 159.9.07

DOI 10.26697/9786177089000.2017.259

© Поліщук С. А., 2017

Поліщук Світлана Анатоліївна

Національний університет «Львівська політехніка»

ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ: З ДОСВІДУ ВПРОВАДЖЕННЯ

Пропонуються результати впровадження науково-методичного проекту «Учні початкових класів на життєвому перехресті психологічної науки та практики педагогічної діяльності», який реалізовано впродовж 4-х років на базі загальноосвітньої школи I-III ступенів № 1 м. Глухова (з участю вчителя-методиста вищої категорії Терещенко В.М.). Актуалізується важливість забезпечення кваліфікованого психологічного супроводу дітей початкових класів, як запоруки їх наступної навчальної успішності та особистісного розвитку.

Ключові слова: психологічний супровід, психологічна підтримка, психологічна просвіта, індивідуальний підхід, гармонійний розвиток.

Проблема, її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями. Ідея гармонійного становлення особистості через розвиток індивідуального потенціалу має давні історичні витоки. Водночас її практичне впровадження потребує системного доказового психологічного супроводу, розробленого на основі тривалих емпіричних розвідок. Тут згадується мультфільм про капітана Врунгеля: «Как вы лодку назовете, так она и поплывет»... «Човен» – це знання, вміння і навички, які дитина отримує в початковій школі: саме тут вона повинна «навчитися вчитися», отримуючи задоволення, інакше неможливо активувати її розумову активність.

Аналіз публікацій. Реальний психологічний супровід учнів початкової школи часто відсутній або малоєфективний [1; 2]. Парадокс: професійна зацікавленість педагогів у його необхідності є дуже низькою. У зв'язку з цим, нами з участю вчителя-методиста, вчителя вищої категорії Терещенко Валентини Миколаївни розроблено науково-методичний проект «Учні початкових класів на життєвому перехресті психологічної науки і практики педагогічної діяльності» (м. Глухів Сумської області).

Ціль статті. Оприлюднення 4-річних результатів психологічного супроводу навчально-виховного процесу дітей молодшого шкільного віку.

Виклад основних матеріалів, обґрунтування результатів дослідження.

Мета проекту:

1. Сприяння максимальному розкриттю потенціалу дітей молодшого шкільного віку та врахування їх індивідуальних особливостей у навчально-виховному процесі.

2. Розробка алгоритму співпраці вчителя та психолога як необхідної умови гармонійного розвитку учнів початкових класів.

Завдання проекту:

1) оптимізація форм і змісту навчання та виховання дітей;

2) активізація пізнавальної життєдіяльності дітей та прогнозування їх наступного розвитку;

3) психологічна просвіта педагогів і батьків.

Алгоритм проекту:

1) діагностична робота з дітьми згідно з їхніми віковими особливостями (відповідність нормам психічного розвитку);

2) корекційна робота у робочих групах, сформованих за результатами первинної діагностики, за «провідними» проблемами (адаптація, пам'ять, мислення, увага, стосунки тощо);

3) консультативна робота з батьками і дітьми.

Напрямки корекційної роботи обговорювався в робочих групах (3–5 осіб): це студенти «2 курсу – магістратури». Так ми забезпечили неперервність процесу супроводу, незважаючи на природну динаміку в складі груп (кожного навчального року робочі групи поповнювалися студентами молодших курсів).

Продуктивність психологічного супроводу досягалася співпрацею керівника проекту, вчителя, студентів та батьків як суб'єктів взаємодії.

Всі види роботи були підлягали визначеній логістиці і проводилися не менше як 1 робочий день на тиждень.

Велике значення надавалося креативності у підготовці та проведенні вправ, що мотивувало учнів до активної співпраці. Як приклад: вправа для розвитку продуктивності пам'яті: «*Кадри з кінофільму*» (тривалість до 15 хв.).

Мета: розвиток візуалізації запам'ятовування інформації, логічної пам'яті, уважності.

Необхідне обладнання: картки з малюнками (рис. 1).

Хід вправи: На попередньому занятті ми навчилися запам'ятовувати слова в тій послідовності, у якій вони були вам запропоновані. А тепер будемо вчитися запам'ятовувати малюнки. Їх

досить легко уявити, бо кожен із них – це готовий кадр для кінофільму. Давайте спробуємо разом. Нам потрібно запам'ятати 15 малюнків у тому порядку, у якому ми їх бачимо. Уважно розглянемо їх. І почали...

Рис. 1. Стимульний матеріал.

МІСЯЧНА НІЧ. Я йду вулицею і бачу в далині яскраве світло. Там ніч закінчується, і я потрапляю у красивий ПАРК. Іду неспіхом стежиною, розглядаю все навколо, аж раптом мене обганяє МАВПА НА ВЕЛОСИПЕДІ. Вона махає мені рукою і весело усміхається. Хочу її наздогнати, поспішаю і бачу перед собою ОРКЕСТР, який виконує веселу музику. Оркестранти сидять на БЕРЕЗІ ОЗЕРА, на якому в човнах катаються люди і зачаровано слухають мелодії. Я також зупиняюсь і починаю слухати. Ой! Щось у руці лоскоче! По ній повзе СОНЕЧКО. Я тихенько дмухаю на нього, і воно розправляє крильця та піднімається в небо (і так далі...).

Наприкінці вправи дітям пропонується згадати, які саме малюнки і в якій послідовності знаходилися перед ними на початку гри, а також відповісти на питання, наприклад: скільки музикантів було в оркестрі? скільки човнів було на озері? скільки троянд було у вазі? скільки кошенят сиділо у кошику? що стояло перед дівчинкою на столі, крім таці? скільки рибок плавало в акваріумі? тощо.

Такі форми роботи активізують пізнавальну сферу дітей, навчають їх різним прийомам запам'ятовування інформації, її довготривалому утриманню як передумови продуктивного учіння.

Збірник наукових статей

На 3-му році реалізації проекту майже не залишилося дітей, які б потребували корекції, і робота отримала переважно розвивальну спрямованість, де особлива увага надавалася особистісному становленню кожної дитини, її міжособистісним стосункам з соціальним середовищем, новоутворенням молодшого шкільного віку. Це дозволило нам констатувати, що психологічний супровід виявився ефективним, але що важливо – своєчасним.

Основні результати:

1. Розуміння дітьми необхідності розвиватися, працювати над собою з метою визнання в класі та досягнення потрібної самоповаги.

2. Самостійне прагнення дітей до саморозвитку: поліпшення наявного рівня сформованих знань; формування пізнавальних інтересів та позитивного ставлення до себе; усвідомлення власних недоліків та шляхів їх подолання.

3. Поступальне формування адекватної самооцінки та рівня домагань, умінь і навичок; розуміння необхідності пізнання у майбутньому житті.

4. Обізнаність батьків у шкільному житті дітей та бажання брати у ньому активну участь.

5. Підвищення компетентності батьків у способах залучення дітей до саморозвитку під час підготовки домашніх завдань.

6. Орієнтація батьків на забезпечення якісної характеристики знань, умінь та навичок дітей.

Висновки, перспективи.

1. Розроблений нами психологічний супровід дітей молодшого шкільного віку гарантує їм навчальний успіх (цей ефект є пролонгованим, що підтверджують зрізи успішності та наявні продуктивні міжособистісні стосунки цих дітей уже у 5–7 кл.).

2. Отримані емпіричні результати актуалізують необхідність і перспективність такого тематичного супроводу в умовах недостатньо орієнтованої шкільної системи до його практичного впровадження.

Сподіваємося, що наш досвід забезпечить продуктивність психолого-педагогічного простору дітей молодшого шкільного віку.

Література

1. Матюгин И. Ю. Как развивать внимание и память вашего ребенка (книга для детей и их родителей) / Матюгин И. Ю., Аскоченская Т. Ю., Бонк И. А. – М. : Эйдос, 1995. – 114 с.

2. Кузікова С.Б. Теорія і практика вікової психокорекції: навч. посібник / С. Б. Кузікова. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2006. – 384 с.

Светлана Полищук. Психологическое сопровождение детей младшего школьного возраста: из опыта внедрения.

Предлагаются результаты внедрения научно-методического проекта «Ученики начальных классов на жизненном перекрестке психологической науки и практики педагогической деятельности», который реализовывался в течении 4-х лет на базе общеобразовательной школы I-III степеней № 1 г. Глухова (при участии учителя-методиста высшей категории Терещенко В.Н.). Актуализируется важность обеспечения квалифицированного психологического сопровождения детей начальных классов, как условия их последующей успешности в обучении и личностном развитии.

Ключевые слова: *психологическое сопровождение, психологическая поддержка, психологическое просвещение, индивидуальный подход, гармоничное развитие.*

Swetlana Polischuck. Junior schoolchildren psychological guidance: implementing experience

The results of implementing the scientific-methodical project "Primary school pupils at the life crossroads of the psychological science and pedagogical activity practice" conducted during 4 years on the basis of Hlukhiv secondary school № 1 (with the participation of the experienced teacher of the highest category Tereshchenko V. M.) are presented. The importance of providing primary school children with qualified psychological support as a guarantee of their further academic achievements and personal development is stressed.

Key words: *psychological guidance, psychological support, psychological literacy, individual approach, harmonious development.*

Стаття надійшла до редакційної колегії 30.10.2017

Інформація про автора:

Полищук Світлана Анатоліївна – кандидат психологічних наук, доцент, Національний університет «Львівська політехніка».

Подчерняєва Наталія Дмитрівна

Харківський національний педагогічний університет

імені Г. С. Сковороди

СТАН І ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ЕТАПУ РОЗВИТКУ ЄВРОКЛУБІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Проаналізовано сучасний стан розвитку євроклубів загальноосвітніх навчальних закладів. Схарактеризовано євроклуб загальноосвітнього навчального закладу як вид дитячого громадського об'єднання. Визначено проблеми, з якими стикаються опікуни євроклубів на сучасному етапі розвитку (відсутність єдиного аналітичного інформаційного простору; незначна координація зусиль між проектами, програмами, освітніми установами; брак системності роботи євроклубів України; відсутність якісного методичного забезпечення опікунів євроклубів; формальний характер євроклубів і відсутність в учнів можливості здобувати досвід реальної демократичної участі у школі та громаді; невміння опікунів євроклубів популяризувати свої досягнення серед громадськості; брак соціального партнерства школи та інституцій громадянського суспільства; низький рівень довіри до громадських організацій; недостатнє використання їхнього потенціалу в освітньому процесі). Запропоновано шляхи подолання окреслених проблем.

Ключові слова: євроклуб, європейські цінності, культура міжнаціонального спілкування.

Проблема, її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Євроінтеграція є для України одним із основних напрямків розвитку. Процес об'єднання вимагає змін в усіх сферах життя країни. Оскільки формування знань про Євросоюз належить освіті, то саме школа може дати необхідні знання, допомогти зрозуміти європейські цінності та пріоритети.

Базові ціннісні основи Європейського союзу знайшли своє відображення у Хартії основних прав Європейського Союзу [5], який засновано на цінностях поваги до людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права та поваги до прав людини [2, с. 34]. Вони є спільними для всіх держав-членів у суспільстві, де панує демократія, свобода слова, рівність перед законом, права людини, плюралізм, толерантність, солідарність та рівність жінок і чоловіків,

свобода совісті. Основні цінності та пріоритети загальноєвропейської освіти полягають у наданні молодому поколінню знань про спільну європейську спадщину та практичних умінь адаптуватись до життя й навчання в різних країнах Європи, бути мобільними, соціально здібними, здатними до міжнаціонального спілкування і захисту своїх прав.

Засвоєнню учнями європейської тематики як нового виміру освіти сприяє організація шкільних євроклубів, який розглядаємо як вид дитячого громадського об'єднання, діяльність якого ґрунтується на принципах добровільності та особистісної орієнтації, здійснюється у навчальний та позанавчальний час з метою самореалізації особистості, формування активної життєвої позиції, культури міжнаціонального спілкування та залучення до практичної участі в європейських ініціативах.

Аналіз публікацій свідчить про значний внесок вітчизняних науковців та освітян-практиків у висвітлення питань європейської тематики: проведення тренінгів з європейської інтеграції (Я. Боренько, Х. Чушак), практичних порад щодо створення євроклубу (Б. Бабаджаняна, В. Брущенка, Р. Димека, Ю. Лобурця, П. Кендзьора, А. Кирпа, Л. Паращенко), досвіду роботи євроклубів (Т. Горбань, В. Девда, Е. Дикова-Фаворська, Н. Коваленко, А. Ковбасюк, О. Колесникова, С. Чернова, Л. Шкляр, С. Юрченко).

Незважаючи на підвищений інтерес науковців і педагогів-практиків до функціонування євроклубів, питання розвитку євроклубів загальноосвітніх навчальних закладів на сучасному етапі, використання нових форм, методів та заходів у роботі євроклубів потребує дослідження.

Ціль статті. Окреслити стан і проблеми сучасного етапу розвитку євроклубів загальноосвітніх навчальних закладів.

Виклад основного матеріалу, обґрунтування результатів дослідження.

Євроклуби в переважній більшості випадків залишались сам на сам зі своїми проблемами. Реальну підтримку розвитку євроклубів в Україні сьогодні надають Міжнародний фонд «Відродження», Польсько-Американсько-Українська Ініціатива про Співпрацю (ПАУСІ), Фонд ім. Стефана Баторія, Міністерство закордонних справ Польщі, Представництво Європейської Комісії в Україні. Позитивним явищем останнього часу є поява мереж євроклубів в областях.

Інформація про діяльність Євроклубів висвітлюється в інтернет-виданнях [3; 4; 6; 7]. Майданчиком для спілкування євроклубівців слугує сайт Євроклуби в Україні [1]. За даними щорічного проекту Euroquiz [7], усього шкільних євроклубів по Україні налічується 356, за даними сайту Євроклуби в Україні – 725. Сайт Сумського Центру

Європейської Інформації [6] нараховує станом на 01.04.2009 року 1105 євроклубів на базі загальноосвітніх навчальних закладів з 20 250, що становить 5,5%. Найбільшу кількість євроклубів мають м. Київ (30,2%), Чернігівська (10,5%), Волинська (9,3%), Вінницька (6,8%) області.

Отже, така розбіжність у даних з кількості євроклубів загальноосвітніх навчальних закладів України та відсутність більш оновленої інформації свідчить про відсутність єдиного аналітичного інформаційного простору з діяльності євроклубів. З кінця 1990-х років молодіжні європейські клуби отримали широке розповсюдження в Україні, вперше відкрились в Києві, згодом в Житомирі (житомирський євроклуб є найстарішим з діючих).

На жаль, не всі існуючі євроклуби популяризують свої досягнення перед громадськістю. Найбільш активне на сьогодні об'єднання серед європейських клубів України – Мережа Євроклубів Сумщини, яке існує з листопада 2007 року.

Важливу роль у поширенні знань про Європу та формуванні умінь й навичок, які б дозволили учням усвідомлювати мислення сучасної Європи, сприяти формуванню культури міжнародного спілкування, відіграє шкільне середовище. Нові виклики часу вимагають, у свою чергу, застосування нових форм і методів роботи, проведення нестандартних заходів. Аналіз відкритих інтернет-джерел [1; 3; 4; 6; 7] дозволив спостерігати появу ініційованих різними міжнародними організаціями низки цікавих за формою та змістом заходів, до яких протягом 2016-2017 років залучились євроклуби загальноосвітніх навчальних закладів України.

Так, члени євроклубу «Сучасник» школи №12 м. Кам'янського приєдналися до всесвітньої акції «Марафон написання листів політв'язням», яку започаткувала міжнародна правозахисна організація Amnesty Internaciona (кампанія проходить у понад 200 країнах світу, об'єднує 7 мільйонів людей).

Представництво ЄС в Україні організувало в Кривому Розі акцію – вуличний інформаційно-пізнавальний захід «Євробус: будемо Європу в Україні» (альтернативний спосіб проведення освітніх заходів на європейську тематику) та втретє визначило переможців інтернет-вікторини на європейську тематику (сайт euroquiz.org.ua). Усього у вікторині взяло участь понад 13,5 тисяч учнів з усіх областей України.

Конкурс на кращий квест на тему Цілей сталого розвитку Громадської організації «Інкубатор зелених громад» став імпульсом для місцевих громад рухатись у напрямку сталого розвитку. У 2016 році в 11 областях України пройшли 15 квестів.

Центр Громадських Молодіжних Організацій Волині «Наша справа» та Центр Європейської Інформації у місті Луцьку в рамках

проекту «Європейська ідентичність» провели майстер-клас з Петриківського розпису, завдяки якому учні змогли поєднати важливість вивчення європейської культури та збереження почуття патріотизму.

Євроклуб школи № 17 м. Павлограда взяв участь в Інтеркультурній Програмі Ради Європи «Інтеркультурні міста», у якій працює 121 місто світу, 6 з яких – українські (Луцьк, Суми, Павлоград, Мелітополь, Вінниця та Одеса). Головна мета програми – інтеграція кожної народності в життя міста, повагу і толерантність до всіх.

Щорічна традиційна молодіжна інтелектуально-розважальна спортивна гра Єврофутквест зібрала найактивніших євроклубівців міста Суми та області.

Таким чином, різноманітні за формою заходи мають на меті ознайомлення учнів та громади з європейськими цінностями, розширення інформаційного простору про Європейський Союз, формування свідомості громадянина світу шляхом залучення учнів до активної діяльності та підтримки ініціатив.

Але на сучасному етапі розвитку євроклуби мають і певні проблеми: відсутність єдиного аналітичного інформаційного простору з діяльності євроклубів; незначна координація зусиль між проектами, програмами, освітніми установами; брак системності роботи євроклубів України; відсутність якісного методичного забезпечення опікунів євроклубів; формальний характер євроклубів і відсутність в учнів можливості здобувати досвід реальної демократичної участі у школі та громаді; невміння опікунів євроклубів популяризувати свої досягнення серед громадськості; брак соціального партнерства школи та інституцій громадянського суспільства, низький рівень довіри до громадських організацій і, як наслідок, недостатнє використання їхнього потенціалу в освітньому процесі.

Висновки, перспективи. Отже, євроклуби загальноосвітніх навчальних закладів України є видом дитячого громадського об'єднання, яке на сучасному етапі розвитку вдало та ефективно сприяє засвоєнню учнями європейської тематики як нового виміру освіти.

З метою вирішення проблем, з якими стикаються євроклуби, бажано створити єдиний аналітичний інформаційний простір з діяльності євроклубів з метою координації та систематизації роботи євроклубів України; створити якісне методичне забезпечення для роботи опікунів євроклубів. В освітньому закладі для набуття учнями досвіду реальної демократичної участі у житті школи створювати певні умови, навчати опікунів євроклубів ділитись своїми досягненнями перед громадськістю та налагоджувати соціальне партнерство школи та інституцій громадянського суспільства.

Перспективою подальших наукових розвідок може стати створення ґрунтовної методичної бази для роботи опікунів євроклубів загальноосвітніх навчальних закладів.

Література

1. Євроклуби в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.euroclubs.org.ua/view/magazine>.
2. Копійка В. В., Шинкаренко Т. І. Європейський Союз: історія і засади функціонування: навч. посіб. / В. В. Копійка, Т. І. Шинкаренко; за ред. Л. В. Губерського. – К. : Знання, 2009. – 751 с.
3. Представництво Європейського Союзу в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/index_uk.htm.
4. Українська мережа європейських клубів//Європейський простір. Портал проєвропейського громадянського суспільства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://eu.prostir.ua/in/39901.html>.
5. Хартія основних прав Європейського Союзу: [пер. А. Пендак] // Ніщський договір та розширення Європейського Союзу. – К., 2001. – 124 с.
6. Центр Європейської Інформації м. Суми [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eu.sumy.ua/ua/merezhajevroklubiv-sumshchini/>
7. Euroquiz Енергія Європи для тебе [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://euroquiz.org.ua/events/view/152>.

Наталья Подчерняева. Состояние и проблемы современного этапа развития евроклубов общеобразовательных учебных заведений.

Проанализировано современное состояние развития евроклубов учебных заведений. Охарактеризован евроклуб общеобразовательного учебного заведения как вид детского общественно объединения. Определены проблемы, с которыми сталкиваются опекуны евроклубов на современном этапе развития (отсутствие единого аналитического информационного пространства; незначительная координация усилий между проектами, программами, образовательными учреждениями; недостаток системности работы евроклубов Украины, отсутствие качественного методического обеспечения опекунов евроклубов; формальный характер евроклубов и отсутствие у учащихся возможности получать опыт реального демократического участия в школе и обществе; неумение опекунов/ руководителей евроклубов популяризировать свои достижения среди общественности; недостаток социального партнерства школы и институтов

гражданского общества, низкий уровень доверия к общественным организациям, недостаточное использование их потенциала в образовательном процессе). Предложены пути преодоления обозначенных проблем.

Ключевые слова: *евроклуб, европейские ценности, культура межнационального общения.*

Nataliya Podchernyayeva. State and problems of the modern stage of development of euroclubs of general learning education institutions.

The current state of development of Euroclubs in general educational institutions is analyzed. The Euroclub of a comprehensive educational institution as a kind of children's public association is described. The problems encountered by guardians of Euroclubs at the present stage of development (lack of a single analytical information space, uneffective effort coordination between projects, programs, educational institutions, the lack of systematic work of Euroclubs of Ukraine, the lack of qualitative methodological provision of trustees of Euroclubs, formal nature of Euroclubs and lack of opportunities for pupils to gain experience of real democratic participation in school, inability of guardians of Euroclubs to popularize their achievements, lack of social partnership of school and civil society institutions, low level of trust in civic organizations, insufficient use of their potential in educational process) are reviewed. The ways of overcoming the above-mentioned problems are proposed.

Keywords: *Euroclub, European values, culture of inter-ethnic communication.*

Стаття надійшла до редакційної колегії 30.10.2017

Інформація про автора:

Подчерняева Наталія Дмитрівна – аспірант, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди.

UDC 615.32.453: 378.147

DOI 10.26697/9786177089000.2017.270

© Jalilov U. M., Fayzullaeva N. S., Bekchanov Kh. K., 2017

**Jalilov Utkirbek Mamarakhimovich,
Fayzullaeva Nodira Sultanovna,
Bekchanov Khamdam Kuzievich**

Tashkent pharmaceutical institute, Republic of Uzbekistan

DEVELOPMENT OF COMPOSITION AND STUDY OF SUGAR-REDUCING ACTIVITY OF HYPOGLICEMIC HERBAL TEA MIXTURE

In the article the features of formation of skills of development of composition and technology of dosage forms at scientific research work on an example of development of composition and studying of sugar-reducing activity of a hypoglycemic herbal tea mixture are considered. Selection of medicinal plants was carried out by the method of ranking. The essence of the ranking method is that the expert is invited to assign numerical grades to each of the factors listed in the questionnaire. As a result of the research a scientifically well founded composition of a hypoglycemic herbal tea mixture consisting of leaves of white mulberry, licorice root, white bean flaps, medicinal sage and roots of chicory common was developed. Sugar-reducing activity of the herbal tea mixture in acute hypoglycemia was studied which made $34.5 \pm 1.7\%$.

Key words: medicinal plants, hypoglycemic herbal tea mixture, hypoglycemic index, hypoglycemic (sugar-reducing) activity.

The development of herbal tea mixtures is a very interesting, but rather labor-consuming occupation. And it's not just that you need to know the medicinal properties of individual plants well. At compilation (development) of herbal tea mixtures the rule of combining the properties of individual components may not work. Moreover, a plant that has certain properties will show absolutely different properties in herbal tea mixtures. Formation of skills to develop the herbal tea mixtures of medicinal plant raw materials in students will allow later to use the plant raw materials wholly.

Review of references and analysis of plant raw materials used for the prevention and treatment of diabetes mellitus show that there are currently several schools to compile the herbal tea mixtures [1; 2].

Many researchers paid an attention to a group of so-called antidiabetic plants and herbal tea mixtures used in folk medicine. They are distinguished by the softness of action, the absence of contraindications and pronounced side effects.

In the treatment of diabetes mellitus, complex treatment is carried out and the main goal of the phytotherapy is to increase the effectiveness of complex treatment of patients with diabetes mellitus, lengthen the remission and reduce the side effects of chemical preparation and related complications and improve the quality of patients' life.

The main groups of medicinal plants used in the therapy of patients with diabetes mellitus include:

- Plants – adaptogens of restorative action are plants that activate regulatory neurohumoral systems and increase the body's resistance to the action of many unfavorable factors (ginseng, rhodiola rosea, eleutherococcus, aralia Manchurian etc.);

- Plants that have a diuretic action and contribute to the removal of excessive glucose from the body (horsetail, birch and cowberry etc.);

- Plants stimulating the restoration of β -cells of the islets of Langerhans, which produce insulin (blueberry, white and black mulberry, walnut, licorice, sowing flax, burdock etc.);

- Chromium-containing plants which strengthen the action of insulin and help to reduce the concentration of glucose in the blood serum and also reduce cravings for sweet foods (mountain arnica, medicinal ginger, siberian fir, gray alder, marsh saber, sage, etc.);

- Zinc-containing plants that normalize the action of insulin, as well as increase the body's resistance to many infections and improve the barrier properties of the skin, contributing to the rapid healing of wounds (bird mountaineer, corn stigmas, sage, Canadian goldenrod, etc.);

- Biguanide-containing plants that promote the preservation of insulin from destruction and normalize the assimilation of glucose (goatskin medicinal, plant peas, beans, blueberries etc.);

- Inulin containing plants used as a sweetener and contributing to lowering blood glucose levels and normalizing metabolic processes, as well as removing toxic and ballast substances from the body (dandelion, elecampane, Jerusalem artichoke, chicory, etc.) [3].

Usually, not individual plants are used, but their mixtures. The latter is recommended to alternate every two or three months. But before you start taking any polyherbal tea mixture, you need to find out that the patient has no contraindications to its plant components.

Of course, such a classification is very conventional, but it helps to understand which plants possess useful properties. This will allow more efficient selection of food for diabetics taking into account the properties of all plants.

Monitoring of local medicinal plants possessing the above-mentioned therapeutic properties was carried out. Selection of medicinal plants was carried out by the method of expert assessments for a comparative assessment of the qualitative composition of BAS and

pharmacotherapeutic activity (according to the method of A. Ya. Kobzar and O. M. Gritsenko) from 1 to 5 points.

Selection of medicinal plants was carried out by the method of ranking.

Ranking is a procedure for ordering objects performed by a decision maker or an expert.

Based on the knowledge and experience of the expert (technologist), objects are arranged in order of preference, guided by one or more selected comparison indicators. Depending on the type of relationships between objects, different options for ordering objects are possible.

The essence of the ranking method. The method of ranking is that the expert is invited to assign numerical grades to each of the factors listed in the questionnaire. The rank (grade), equal to one, is attributed to the most important factor, according to the expert, and the rank equal to two is assigned to the next most important factor etc.

The ranking is convenient in the following situations:

- 1) when it is necessary to arrange any objects in time or space;
- 2) when you need to order objects in accordance with any quality, but it does not require its accurate measurement.

The ordinal scale obtained as a result of the ranking must satisfy the condition of equality of the number of ranks N to the number of ranked objects. Sometimes there is a situation when the expert is at a loss to make a clear distinction between some factors. In this case, the so-called standardized or associated Ranks are introduced.

For example, the expert is asked to rank the attributes (factors) for importance in solving the problem of selecting medicinal plants according to the content of BAS and the pharmacological effect, taking into account the attributes of the main indicators and sorting by rank.

- The result is a ranking, the sum of grades S_N obtained as a result of the ranking of n factors is equal to the sum of the numbers of the natural series, which are calculated by the formula 1:

$$S_N = \sum_{j=1}^n r_j = \frac{n(n+1)}{2} \quad (1)$$

For example: when choosing a hypoglycemic herbal tea mixture, the main symptomatic parameters of diabetes mellitus (type 2) were taken into account.

As a result of comparing all objects with respect to strict order, an ordered sequence is formed, where the object with the first number is the most preferable. The object with the second number is less preferable to the first object, but is preferable to all other objects etc. For example, indices for the ranking of preferences was calculated by a method of processing the results of literature and statistical indicators – the therapeutic activity

(hypoglycemic action according to the results of the research by prof. Kh. U. Aliyev and prof. A. A. Abidov, 2008) and the content of BAS:

Index: – Plants stimulating the recovery of β -cells of the islets of Langerhans, which produce insulin – 1.0;

- Biguanide-containing plants – 1.0;
- Chromium and zinc containing plants – 1.0;
- Plants-adaptogens of restorative action – 0.2;
- Inulin-containing plants – 1.5;
- Plants with a diuretic action – 0.3;

Then the analysis of the herbal tea mixture was carried out according to the following parameters: possible contraindications; technological incompatibility; chemical incompatibility; pharmacological incompatibility; number of ingredients.

Choice of the basis for the herbal tea mixture. It can be 1 or 2 kinds of raw materials, less often 3 or 4. The base should:

- simultaneously provide as many pharmacological effects as possible;
- have no contraindications (sometimes possible allergic reaction is allowed);
- be technological compatible.

Usually 3-8 types of raw materials are able to provide the entire necessary spectrum of pharmacological action. This fact was taken into account during the development of hypoglycemic herbal tea mixture. As a result of the research, a scientifically well founded composition of a hypoglycemic herbal tea mixture consisting of leaves of white mulberry and licorice root (stimulate the regeneration of β -cells of the islets of Langerhans, producing insulin), white bean flaps (prevent insulin destruction and normalize the glucose metabolism), zinc and chromium-containing plant – medicinal sage (normalizes the interaction of insulin with receptors and contributing to a decrease in the concentration of glucose in the blood, increases the body's resistance to many infections and improves the barrier properties of the skin), roots of chicory common (contains inulin, contributes to lowering blood glucose levels, normalizes metabolic processes and promoting the removal of toxins from the body due to diuretic action) was developed.

Hypoglycemic activity of the herbal tea mixture was studied in 30 laboratory rats weighing 153-185 g under conditions of experimental acute hypoglycemia caused by a single intraperitoneal injection of a hypertonic glucose solution at a dose of 4.5 g/kg. The decoction of the herbal tea mixture was administered orally in advance 30 minutes prior to the start of the experiment at a dose of 50 mg/kg, relative to the control group, which took purified water. The maximum hypoglycemic activity was observed at 90 minutes after the introduction of hypertonic glucose solution and made $34.5 \pm 1.7\%$ [4].

Conclusions. As a result of the research, the composition and technology of hypoglycemic herbal tea mixture, which has a complex hypoglycemic effect, were developed.

References

1. Андреев В. И. Эвристическое программирование учебно-исследовательской деятельности / В. И. Андреев. – М. : Высшая школа, 1980. – 316 с.

2. Козлов А. В. Проектирование и реализация системы научно-исследовательской деятельности студентов технического колледжа на основе учебно-научно-производственной интеграции: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.08 / Козлов Анатолий Васильевич. – Тольятти, 2004. – 267 с.

3. Дмитрук С. Е. Лекарственные растения, сырьё и фитопрепараты / Учебное пособие. – Томск, 2004. – 116 с.

4. Соколов С. Я. Фитотерапия и фитотерапевтика: Руководство для врачей. – М. : Медицинское информационное агентство, 2000. – 976 с.

Жалилов Уткирбек Мамаракхимович, Файзуллаева Нодира Султановна, Бекчанов Хамдам Кузиевич. Разработка состава и изучение сахароснижающей активности гипогликемического сбора.

В статье рассматриваются особенности формирования навыков разработки состава и технологии лекарственных составов при научно-исследовательской работе на примере разработки состава и изучения сахароснижающей активности гипогликемического сбора. Отбор лекарственных растений проводили методом ранжирования. Сущность метода ранжирования состоит в том, что эксперту предлагается присвоить числовые ранги каждому из приведенных в анкете факторов. В результате исследований был разработан научно-обоснованный состав гипогликемического сбора, состоящего из листьев шелковицы белой, корней солодки голой, створок фасоли белой, шалфея лекарственного и корней цикория обыкновенного. Изучена сахароснижающая активность сбора при острой гипергликемии, которая составила – 34,5±1,7%.

Ключевые слова: лекарственные травы, гипогликемический сбор, гипогликемический индекс, сахароснижающая активность.

Received 30.10.2017

Information about the authors:

Jalilov Utkirbek Mamarakhimovich – Master, Assistant, Tashkent pharmaceutical institute.

Fayzullaeva Nodira Sultanovna – Doctor of philosophy (PhD), associate professor, Tashkent pharmaceutical institute.

Bekchanov Khamdam Kuzievich – Doctor of philosophy (PhD), acting as associate professor, Tashkent pharmaceutical institute.

УДК 159.937.5

DOI 10.26697/9786177089000.2017.275

© Зуєв І. О., Лимаренко А. В., 2017

Зуєв Ігор Олександрович**Лимаренко Анна Вячеславівна**

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

**РЕПРЕЗЕНТАТИВНІ СИСТЕМИ В ПІДЛІТКІВ
З РІЗНИМ РІВНЕМ РОЗВИТКУ ІНТЕЛЕКТУ**

В статті досліджено репрезентативні системи в підлітків з різним рівнем інтелекту. Це пов'язано з підвищенням інтересу до дослідження репрезентативних систем як засобів внутрішнього представлення інформації, а також з активним пошуком засобів втілення психологічних розробок у соціальну практику. Так, існує ряд механізмів, що підвищують ефективність навчального процесу для кожної дитини, і одним з таких механізмів є процес репрезентації інформації. Вивчення цього процесу дозволить вдосконалити навчання в аспекті оволодіння знаннями. Виявлено, що рівень інтелекту спряжений з розвитком певних репрезентативних систем, зокрема, візуальною. Більш високий рівень розвитку інтелекту виявлено в учнів з домінуючою візуальною репрезентативною системою, а менш високий – в учнів з домінуючою кінестетичною репрезентативною системою. Виходячи з цього, підлітки з різним розвитком репрезентативних систем володіють різним розвитком інтелекту.

Ключові слова: репрезентативні системи, види репрезентативних систем, інтелект, рівень інтелекту, розвиток, підлітки, учні.

Проблема, її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями. В сучасній когнітивній психології ведуться пошуки нових за змістом та формою напрямів втілення психологічних розробок у соціальну практику, наприклад, педагогічну. Реалізація таких розробок може розглядатися як використання певних психологічних резервів для вирішення проблеми розвитку когнітивної сфери учнів – школярів та студентів для відповідності вимогам сфери освіти, що зростають.

На сьогодні все більш зростає інтерес до дослідження репрезентативних систем (РС) як засобів внутрішнього представлення інформації людини. Важливість цього напряму досліджень пов'язується з тим, що в сучасних умовах ускладнюються вимоги до процесу навчання особистості і стає важливим вивчення тих механізмів, що дозволяють зробити процес навчання більш ефективним та індивідуально-сприятливим для кожної дитини. Одним з таких

механізмів є процес репрезентації інформації, вивчення якого дозволить вдосконалити навчання як оволодіння знаннями.

Аналіз публікацій (виділення невіршених проблем). Дослідниками виявлено факт, що розвиток візуальної репрезентативної системи має позитивний вплив на розвиток пізнавальних процесів, що в свою чергу якісно відображається на процесі навчання школярів [1; 2]. Проте досі не було проведено досліджень, що стосуються зв'язку репрезентативних систем та рівня інтелектуального розвитку дитини. Потрібно дослідити репрезентативні системи школярів підліткового віку та їх особливості, пов'язані з інтелектуальним розвитком.

Поняття репрезентації знань та репрезентативні когнітивні структури стає одним з визначним в сучасній когнітивній психології. Репрезентація означає «представленість», «зображення», «відображення одного в іншому, чи на інше». Тобто, говорячи про репрезентацію, ми говоримо про внутрішні психологічні структури, що формуються в процесі життя та навчання в розумі людини та в яких представлена така картина світу, суспільства, себе, що склалася у людини. Воно стосується засобів опису та зберігання знань (образів, слів, теорій, подій, предметів тощо) в довгостроковій пам'яті. Ці знання зберігаються в пам'яті та використовуються в розумовій діяльності у значно змінній формі – узагальнено, згорнуто та скорочено. До того ж у формах зберігання знань відображені форми їх отримання, тобто види сенсорних перцептивних систем. Продукти обробленої інформації є певними досить складними системами знань та вмій, що утворюються у суб'єкта в процесі пізнання, а також він використовує їх надалі [2; 3; 4].

Мета статті: дослідити особливості репрезентативних систем школярів з різним рівнем їх інтелектуального розвитку.

Виклад основного матеріалу, обґрунтування результатів дослідження. Вибірку склали група учнів 7-9 класу безлюдівського юридичного ліцею № 1 Харківської області у кількості 48 осіб. Були використані наступні методи: ДРС (діагностика репрезентативних систем). БіАС-тест, культурно-вільний тест інтелекту Р. Кеттелла, короткий орієнтовний тест Вандерліка (КОТ). Усі досліджувані були розподілені у 3 окремі групи в залежності від показника рівня інтелекту: низький, середній та високий. Та ж сама процедура була здійснена на основі результатів методики «Культурно-вільний тест інтелекту»: низький, середній та високий.

В результаті застосування U-критерію Манна-Уїтні було виявлені: значимі відмінності в розвитку візуальної ($p < 0,01$) та дигітальної ($p < 0,01$) репрезентативних систем (ДРС) між групами з низьким та високим рівнем інтелекту; значимі відмінності в

особливостях розвитку аудіальної ($p < 0,01$), кінестетичної ($p < 0,01$) та дигітальної ($p < 0,01$) репрезентативних систем між групами з низьким та середнім рівнем інтелекту; значимі відмінності в розвитку кінестетичної ($p < 0,05$) репрезентативної системи між групами з високим та середнім рівнем інтелекту.

Було проведено порівняльний аналіз інтелектуального розвитку досліджуваних з різним ступенем домінування РС. В результаті виявлені: значимі відмінності між групами: з домінуванням візуальної та кінестетичної РС ($p < 0,05$); з домінуванням дигітальної та кінестетичної РС ($p < 0,05$).

Таблиця 1

Порівняння розвитку репрезентативних систем в підлітків з різним рівнем інтелекту

Рівні розвитку інтелекту (ДРС)	Види репрезентативних систем			
	візуальна	кінестетична	аудіальна	дигітальна
високий	32,77	22,65	23,31	30,88
середній	30,9	26,79	24,68	28,76
низький	28,75	24,09	22,85	24,96

Таблиця 2

Порівняння розвитку інтелекту в підлітків з домінуванням різних репрезентативних систем

Розвиток невербального інтелекту (Кеттел) підлітків з різним домінуванням РС	Домінування РС			
	візуали	кінестетики	аудіали	дигітали
Середні значення	34,12	26,94	30,1	33,46

Висновки, перспективи. Виявлені певні відмінності в особливостях репрезентативних систем школярів підліткового віку з різним рівнем інтелектуального розвитку. Досліджувані з високим рівнем інтелекту мають більш розвинуті візуальну та дигітальну РС, а досліджувані з середнім рівнем інтелекту – більш розвинуті аудіальну, кінестетичну та дигітальну РС. Виявлено, що підлітки з домінуючими візуальною та домінуючою дигітальною РС мають більш високий рівень невербального інтелекту ніж підлітки з домінуючою

кінестетичною РС. Таким чином підлітки з різним розвитком репрезентативних систем володіють різним розвитком інтелекту.

Література

1. Зуев И. А. Репрезентативные системы школьников: содержание, диагностика, развитие. / И. А. Зуев. – LAP Lambert, Саарбрюкен. – 198 с.
2. Солсо Р. Когнитивная психология / Р. Солсо. – СПб : Питер, 2002. – 591 с.
3. Холодная М. А. Психология интеллекта: парадоксы исследования / М. А. Холодная. – СПб., М. : 2002. – 264 с.
4. Чуприкова Н. И. Умственное развитие: принцип дифференциации / Н. И. Чуприкова. – СПб. : Питер, 2007. – 448 с.

Игорь Зуев, Анна Лымаренко. Репрезентативные системы у подростков с разным уровнем развития интеллекта.

В статье исследовано репрезентативные системы у подростков с разным уровнем интеллекта. Это связано с повышением интереса к исследованию репрезентативных систем как средств внутреннего представления информации, а также с активным поиском средств воплощения психологических разработок в социальную практику. Так, существует ряд механизмов, которые повышают эффективность учебного процесса для каждого ребенка, и одним из таких механизмов является процесс репрезентации информации. Изучение этого процесса позволит усовершенствовать обучение в аспекте овладения знаниями. Выявлено, что уровень интеллекта сопряжен с развитием определенных репрезентативных систем, в частности, визуальной. Более высокий уровень развития интеллекта выявлено у учеников с доминирующей визуальной репрезентативной системой, а менее высокий – у учеников с доминирующей кинестетической репрезентативной системой. Исходя из этого, подростки с разным развитием репрезентативных систем имеют разное развитие интеллекта.

Ключевые слова: *репрезентативные системы, виды репрезентативных систем, интеллект, уровень интеллекта, развитие, подростки, ученики.*

Igor Zuev, Anna Lymarenko. Representative systems in adolescents with different levels of intelligence development.

Representative systems in adolescents with different levels of intelligence are investigated in the article. This is due to an increase in interest in the research of representative systems as means of internal representation of information, as well as with the active search for means of implementing

psychological developments in social practice. There are a number of mechanisms that increase the efficiency of the educational process for each child, and one of such mechanisms is the process of information representation. Studying this process will improve learning in the aspect of mastering knowledge. It was found that the level of intelligence is connected with the development of certain representative systems, in particular, the visual. A higher level of intellectual development was found in students with a dominant visual representational system, and less high – in students with a dominant kinesthetic representative system. Therefore, adolescents with different development of representative systems have a different development of intelligence.

Keywords: *representative systems, types of representative systems, intelligence, level of intelligence, development, teens, pupils.*

Стаття надійшла до редакційної колегії 31.10.2017

Інформація про авторів:

Зуєв Ігор Олександрович – кандидат психологічних наук, доцент, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна.

Лимаренко Анна Вячеславівна, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна.

Гімаєва Юлія Азгатіна,

Васіна Маргарита Олександрівна

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

ЗВ'ЯЗОК ЕМОЦІЙНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЗІ ЗДАТНІСТЮ ДО НАВЧАННЯ ТА ГОТОВНІСТЮ ДО ШКОЛИ У ПЕРШОКЛАСНИКІВ

Статтю присвячено проблемі зв'язку емоційних особливостей зі здатністю до навчання і готовністю до школи та обумовлення здатності до навчання в учнів першого класу. Традиційно здатність до навчання як сприйнятливність дитини до навчальної діяльності пов'язують з інтелектуальним розвитком. Проте є підстави думати про її зв'язок також з емоційними властивостями та станами дитини. У даному дослідженні порівнювались учні перших класів ліцею та загальноосвітньої школи за рівнем здатності до навчання, типами готовності до школи (учбовий, передучбовий, псевдоучбовий, дошкільний), емоційними особливостями (тривожність, ворожість, депресивність, незахищеність, недовіра до себе, почуття неповноцінності та ін.). Було застосовано кореляційний і регресійний аналіз та виявлено, що здатність до навчання значною мірою залежить від емоційних особливостей учнів, а саме – від тривожності, депресивності, незахищеності і фрустрованості.

Ключові слова: емоційні особливості, здатність до навчання, готовність до школи, першокласник, регресійний аналіз.

Проблема, її зв'язок з важливими практичними завданнями.

Проблема готовності дітей до навчання у школі не перестає бути актуальною, тим більш сьогодні, коли до першого класу приходять діти шести років і навіть молодше. Психологічна готовність до школи є передумовою для успішної адаптації учня до школи та засвоєння навчальної програми, що дає змогу прогнозувати навіть академічну успішність учня. Натомість сам процес навчання може бути досить стресовим для молодших школярів, тому треба урахувати різні фактори, що впливають на прояв здатності оволодівати знаннями й навичками у молодших школярів.

Аналіз стану розробки проблеми. За своїм складом психологічна готовність до школи – це комплексне утворення, що включає в себе наявність певного рівня розвитку пізнавальних

процесів, довільності, мотивації до навчання, засвоєння комунікативних навичок, орієнтації у відносинах з дорослими і однолітками (Л. І. Божович, Д. Б. Ельконін, Й. Шванцара, О. В. Запорожець, В. С. Мухіна, О. Є. Кравцова). Значну роль у цьому комплексі відіграє й здатність до навчання, яку розуміють як сприйнятливість дитини до навчальної діяльності, здатність оволодіти новими вміннями, способами дій і взагалі відкривати нові знання (Л. С. Виготський, Б. В. Зейгарнік, Н. О. Менчинська, З. І. Калмикова, Б. Г. Анан'єв, В. М. Дружинін, А. Я. Іванова).

Зазвичай здатність до навчання напряму поєднують з інтелектуальними здібностями дитини. При цьому поза увагою дослідників залишаються емоційні особливості дітей, хоча кожному практику відомо, що певні емоційні стани можуть суттєво обмежувати прояв здібностей. Це з власного досвіду знає й кожний дорослий, і тим більш це стосується дітей, які ще не володіють необхідними механізмами саморегуляції. Тож логічним було б врахувати особливості емоційної сфери як фактору впливу на здатність до навчання та готовність до школи.

Метою дослідження було виявити зв'язок емоційних особливостей першокласників з їх здатністю до навчання та типом готовності до школи.

Для збору емпіричних даних були використані наступні методики: навчальний експеримент А. Я. Іванової «Класифікація геометричних фігур» для дослідження здатності до навчання [4], методика «Розмальовка» А. Л. Венгера і К. М. Поліванової для виявлення типу готовності до школи [2, 37-39], методика «Будинок, дерево, людина» у модифікації Р. Ф. Беляускайте [1]. Для статистичної обробки даних були використані t-критерій Стьюдента, U-критерій Вілкоксона, Манна-Уїтні, кореляційний та регресійний аналіз.

У дослідженні брали участь 50 першокласників віком 6-7 років: 25 учнів ліцею № 89 та 25 учнів загальноосвітньої школи № 52 м. Харкова. Всього 22 хлопчика і 28 дівчаток.

Виклад та обговорення результатів емпіричного дослідження.

За отриманими даними у переважній кількості першокласників (92%) здатність до навчання відповідає нормі. У ліцеїстів цей показник все ж значущо кращий, ніж в учнів загальноосвітньої школи. Проте ці розбіжності пояснюються, скоріше, системою відбору учнів до ліцею, ніж власне особливостями групи. Натомість показово, що сучасним дітям знадобилась менша кількість «підказок» порівняно з класичними даними А.Я. Іванової, що вказує на зміни ситуації розвитку (поява розвивальних іграшок, студій раннього розвитку та ін.), що надають нових можливостей для прогресивного розвитку.

Збірник наукових статей

Дані розподілу типів готовності дітей до школи наведені в табл. 1.

Таблиця 1

Кількість учнів з різними типами готовності до школи (у %)

Тип готовності	Ліцей	ЗОШ
Дошкільний тип	4%	16%
Псевдоучбовий тип	36%	44%
Передучбовий тип	20%	28%
Учбовий тип	40%	12%

Серед першокласників ліцею найчастіше зустрічається учбовий тип готовності до школи (40%), що у три з половиною рази частіше, ніж серед учнів перших класів у ЗОШ (12%). Псевдоучбовий тип, навпаки, більш розповсюджений серед першокласників загальноосвітньої школи (44%). У ліцейств цей тип менш виражений, але також притаманний значній частині учнів (36%). Приблизно однакова кількість учнів, і в ЗОШ (28%), і в ліцеї (20%), має передучбовий тип готовності до школи, але у загальноосвітній школі, все ж таки, він зустрічається частіше. Найрідше серед першокласників ліцею зустрічається дошкільний тип готовності до школи (4%), що у чотири рази менше, ніж серед першокласників ЗОШ (16%), де учнів дошкільного типу навіть більше, ніж учбового.

Дані з вираженості симптомокомплексів за методикою «Будинок, дерево, людина» наведені у табл. 2.

Таблиця 2

Вираженість симптомокомплексів за методикою «Будинок, дерево, людина» (у %)

Симптомокомплекси	Ліцей	ЗОШ	p
Незахищеність	33%	26%	0,041
Тривожність	26%	33%	0,052 (тенденція)
Недовіра до себе	15%	16%	
Почуття неповноцінності	15%	15%	
Ворожість	19%	21%	
Конфліктність (фрустрація)	15%	16%	
Труднощі спілкування	22%	25%	
Депресивність	11%	12%	

У всіх першокласників відносно сильно виражені незахищеність, тривожність, труднощі спілкування і ворожість. У ліцейств найбільш вираженою (33%) є незахищеність, яка також

виражена значущо більш, ніж в учнів загальноосвітньої школи (26%). Це можна пояснити тим, що до дітей в ліцеї ставляться більш вибагливі вимоги, ніж до дітей з загальноосвітньої школи. Тривожність, ворожість і труднощі спілкування дещо більше притаманні учням ЗОШ. Найбільш сильно вираженою з них є тривожність (33% проти 26% в ліцеїстів), причиною чого між іншим може бути сама побудова навчального процесу, внаслідок чого учбова тривожність може замінити пізнавальний інтерес дитини [3]. Труднощі спілкування виражені на 25% (в ліцеїстів – на 22%), ворожість – на 21% і 19% відповідно. Ці симптомокомплекси можуть мати як соціально-психологічне походження, так і співзалежати як один від одного, так і від тривожності.

Недовіра до себе, почуття неповноцінності та конфліктність (фрустрація) виражені у першокласників помірно і майже однаково. Найслабшим емоційним симптомокомплексом є депресивність.

Кореляційний аналіз виявив загалом у першокласників зворотні зв'язки здатності до навчання з тривожністю ($p < 0,05$) й депресивністю ($p < 0,05$), а також прямий зв'язок ($p < 0,01$) з типом готовності до школи (чим краща в дитини здатність до навчання, тим більше показник типу навчання наближається до продуктивного). У ліцеїстів крім того здатність до навчання зворотно пов'язана з недовірою до себе ($p < 0,05$). В учнів загальноосвітньої школи здатність до навчання зворотно пов'язана з труднощами спілкування ($p < 0,05$), а тип готовності до школи – з депресивністю ($p < 0,05$). Тобто чим гірша в учня здатність до навчання, тим більше в нього комунікативних утруднень, чим менш сприятливий тип готовності до школи (менш відповідний до навчальної діяльності) має учень, тим у нього більший рівень депресивності.

Та найцікавіші дані були отримані за допомогою регресійного статистичного аналізу щодо зв'язку здатності до навчання першокласників та їх емоційних особливостей (див. табл. 3). Було з'ясовано, що рівень здатності до навчання дійсно на 46% залежить від емоційних особливостей першокласників. Найбільший вплив мають такі особливості як: тривожність (-0,0005), депресивність (-0,0081), фрустрація (-0,0304) та незахищеність (-0,0579). Усі вони впливають на здатність до навчання у одному напрямку: чим вищі їх прояви, тим нижчий рівень здатності навчання.

За допомогою регресійного аналізу було також виявлено, що тип готовності до школи залежить від емоційних особливостей першокласників в значно меншій мірі (13%), ніж здатність до навчання.

Обумовлення здатності до навчання особливостями емоційної сфери

Впливовий фактор (предиктор)	R- значення	Залежність (%)	Залежний фактор
Незахищеність	- 0,0579	46%	Здатність до навчання
Тривожність	- 0,0005		
Недовіра до себе	- 0,9747		
Почуття неповноцінності	- 0,3063		
Ворожість	- 0,7596		
Конфліктність (фрустрація)	- 0,0304		
Труднощі спілкування	- 0,1642		
Депресивність	- 0,0081		

Висновки.

1. Здатність до навчання перебуває в межах норми у переважній більшості першокласників, тільки незначна кількість учнів мають розумове відхилення чи пограничний стан. Здатність до навчання залежить від навчального закладу: у першокласників ліцею вона значуще вища, ніж у першокласників загальноосвітньої школи. Також ліцеїстам знадобилася значуще менша кількість підказок, ніж учням ЗОШ. Порівняно з класичними даними середня кількість «уроків-підказок» виявилась меншою майже в два рази, що вказує на суттєве зростання у дітей здатності до навчання.

2. Першокласникам-ліцеїстам найбільш притаманні учбовий і псевдоучбовий типи готовності до школи. Вони розподіляються практично однаковою мірою та разом характеризують майже три чверті учнів. У п'ятій частини ліцеїстів виявлено передучбовий тип, дошкільний тип зустрічається досить рідко. Першокласникам ЗОШ найбільш притаманний (майже половині) псевдоучбовий тип готовності до школи. Біля третини учнів мають передучбовий тип, помітно часто зустрічається дошкільний тип готовності (в чотири рази частіше, ніж в ліцеї), і тільки в кожній восьмій дитини – учбовий тип (втричі рідше, ніж в ліцеї).

3. Значною мірою у першокласників як ліцею, так і загальноосвітньої школи виражені почуття незахищеності, тривожність, труднощі спілкування та ворожість. Почуття незахищеності на статистично значущому рівні більш притаманне ліцеїстам, а тривожність – помітно більше учням ЗОШ, труднощі спілкування і ворожість також дещо більші у першокласників із ЗОШ. У всіх дітей недовіра до себе, почуття неповноцінності та фрустрація виражені помірно, а депресивність – найслабіше.

4. У всіх першокласників здатність до навчання прямо пов'язана з типом готовності до школи та зворотно з тривожністю й депресивністю. У ліцеїстів здатність до навчання додатково зворотно пов'язана з недовірою до себе, а в першокласників загальноосвітньої школи – з труднощами спілкування. Депресивність в учнів ЗОШ зворотно пов'язана з типом готовності до школи.

5. Емоційні особливості першокласників на значущому рівні визначають здатність до навчання. Такими предикторами є тривожність, депресивність, фрустрація й почуття незахищеності. Тип готовності до школи визначається особливостями емоційної сфери суттєво менше.

Перспективи. У подальшому цікаво було б розширити перелік емоційних особливостей, включаючи емоційні властивості і риси особистості, та дослідити їх вплив на здатність до навчання.

Література

1. Беляускайте Р. Ф. Рисуночные пробы как средство диагностики развития ребёнка / Р. Ф. Беляускайте // Диагностическая и коррекционная работа школьного психолога / Отв. Ред. И. В. Дубровина. – М. : Изд-во АПН СССР, 1987. – С. 67-80.

2. Бугрименко Е. А. Готовность детей к школе. Диагностика психического развития и коррекция его неблагоприятных вариантов. Методические разработки для школьного психолога / Е. А. Бугрименко, А. Л. Венгер, К. Н. Поливанова, Е.Ю. Сушкова. – М. : ВНИК «Школа», 1989. – 88 с.

3. Дусавицкий А. К. Зависимость между интересом и тревожностью в учебной деятельности младших школьников / А. К. Дусавицкий. // Вопросы психологии. – 1982. – № 3 – С. 56–61.

4. Иванова А. Я. Обучаемость как принцип оценки умственного развития детей / А. Я. Иванова. – М. : МГУ, 1976. – 97 с.

Юлия Гимаева, Маргарита Васина. Связь эмоциональных особенностей с обучаемостью и готовностью к школе у первоклассников.

В статье рассматривается вопрос связи эмоциональных особенностей с обучаемостью и готовностью к обучению в школе и проблема факторов, которые обуславливают обучаемость, у учеников первого класса. Стандартно обучаемость у детей, как восприимчивость к учебной деятельности, связывают с интеллектуальным развитием. Но есть основания предполагать, что она также связана и с эмоциональными особенностями и состояниями детей. В данном исследовании сравнивались ученики первых классов лицея и общеобразовательной школы по уровню

обучаемости, распределению типов готовности к школе (учебного, предучебного, псевдоучебного, дошкольного), выраженности эмоциональных особенностей (тревожности, враждебности, депрессивности, незащищенности, недоверия к себе, чувства неполноценности и др.). Был использован корреляционный и регрессионный анализ и выявлено, что обучаемость в значительной мере зависит от эмоциональных особенностей учеников, таких как тревожность, депрессивность, фрустрированность и незащищенность.

Ключевые слова: эмоциональные особенности, обучаемость, готовность к школе, первоклассник, регрессионный анализ.

Yuliya Gimayeva, Marharyta Vasina. Connection of emotional properties with ability to study and willingness to study in the first-year pupils.

The article is devoted to the problem of connection of emotional properties with ability to study and willingness to study and determining the ability to study in the first-year pupils. Traditionally, the ability to study is associated with intellectual development. However, there are some reasons to think about its connection with the emotional properties and the child's states. In this study, the first-year pupils of the lyceum and comprehensive school were compared with their level of ability to study, types of willingness to study and some emotional features. The correlation and regression analyzes were applied and it was found that ability to study mostly depends on emotional features of the pupils such as anxiety, depression, frustration and insecurity.

Keywords emotional properties, ability to study, willingness to study, first-year pupil, regression analyzes.

Стаття надійшла до редакційної колегії 31.10.2017

Інформація про авторів:

Гімаєва Юлія Азгатівна – кандидат психологічних наук, доцент, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна.

Васіна Маргарита Олександрівна – магістр, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна.

УДК 371.3:51

DOI 10.26697/9786177089000.2017.287

© Бріцкан Т. Г., 2017

Бріцкан Тетяна Георгіївна

Ізмаїльський державний гуманітарний університет

АКТИВІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЯК УМОВА УСПІШНОГО НАВЧАННЯ МАТЕМАТИКИ

У статті проаналізовано організаційні особливості навчально-творчої діяльності молодших школярів на уроках математики та способи її активізації. Розкрито сутність інтерактивного навчання. Обґрунтовано його вплив на загальний розвиток і навчально-творчу діяльність молодших школярів. Описано певні інтерактивні методи та прийоми та умови їх ефективного використання на уроках математики в початковій школі.

Ключові слова: навчальна діяльність, творча діяльність, навчально-творча діяльність, інтерактивне навчання, інтерактивні методи навчання.

Проблема, її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Прискорення темпу життя, великий потік знань, що впливає на сучасну дитину, потребує від неї вміння аналізувати ситуації і виокремлювати проблеми, які можна розв'язувати із застосуванням математичних прийомів; розмірковувати, висувати гіпотези, обґрунтовувати, логічно їх доводити або спростовувати. Узагальнюючи досвід шкільної початкової математичної освіти, можемо з впевненістю сказати, що без математичних знань неможливо розв'язати жодної глобальної або життєвої проблеми. Тому одним з головних завдань реформи освіти в Україні є модернізація процесу навчання математики в школі.

Початкова школа – це перший освітній рівень, де закладається фундамент загальноосвітньої підготовки школярів. Державний стандарт початкової загальної освіти передбачає організацію освітнього процесу із застосуванням компетентностного та діяльнісного підходів на інтегровано-предметній основі з переважанням ігрових методів у першому циклі (1-2 класи) та на інтегровано-предметній основі у другому циклі (3-4 класи) [3]. Новий стандарт потребує від учителя при організації навчально-виховного процесу високого професіоналізму, бажання та вміння постійно вчитися та самовдосконалюватися.

Актуальність зазначеної проблеми підсилюється наявними суперечностями у сучасній педагогічній практиці між:

- зростаючими вимогами суспільства до результатів навчання і загальним станом цього процесу;
- рівнем навчальних досягнень учнів та рівнем складності поставлених перед ними завдань;
- фронтальним викладом матеріалу та індивідуальним характером його засвоєння;
- розумінням матеріалу вчителем і учнями;
- теоретичними знаннями і уміннями використовувати їх на практиці.

Розв'язування цих суперечностей потребує володіння сучасними освітніми технологіями. Адже якісну математичну освіту неможливо надати молодшим школярам використовуючи лише традиційні методи та прийоми навчання. Планувати навчальний процес так, щоб здібний учень мав змогу повністю проявити себе, тим самим підвищити якість знань та свій творчий потенціал. А учень із низьким рівнем навчальних досягнень, при цьому не був позбавлений можливості активно працювати на уроці, не зневірився у своїх силах і не втратив остаточний інтерес, як до предмета, так і до навчання загалом. За таких умов у сучасній освіті не обійтись без використання інноваційних педагогічних технологій, покликаних сприяти активізації навчально-творчої діяльності молодших школярів та їх всебічному розвитку.

Аналіз публікацій. Проблеми організації навчально-творчої діяльності та її активізації є предметом дослідження І. Беха, І. Зязюна, В. Моляко, В. Рибалки та ін. Педагогічні аспекти формування творчої особистості учня висвітлені у роботах Р. Пильніка, Г. Полякової, С. Сисоевої. Розробкою та впровадженням інноваційних педагогічних технологій на уроках математики займаються такі педагоги, як Т. Л. Годованюк, М. Ігнатенко, Н. Руденко, С. О. Скворцова, В. П. Хмель.

Метою і завданням статті є розкриття сутності навчально-творчої діяльності молодших школярів та її активізація на уроках математики засобами інноваційних педагогічних технологій.

Виклад основного матеріалу, обґрунтування результатів дослідження. Навчальна діяльність – це діяльність, спрямована на здобуття знань про оточуючий світ, на оволодіння новими вміннями й навичками, а також на зміну себе як суб'єкта діяльності [6, с. 45]. Навчальна діяльність здійснюється впродовж всього навчання дитини в школі. Особливо інтенсивно формується навчальна діяльність в період молодшого шкільного віку.

В ході навчальної діяльності відбуваються зміни у рівні знань, умінь і навичок; стані сформованості окремих аспектів учбової діяльності; розумових операціях, особливостях особи, тобто в рівні загального і розумового розвитку.

Навчальна діяльність – це, перш за все, індивідуальна діяльність. Вона складна по своїй структурі і вимагає спеціального формування. Як і праця, навчальна діяльність характеризується цілями і завданнями, мотивами.

Дослідження, присвячені вивченню динаміки ставлення молодших школярів до навчальної діяльності, свідчать про те, що позитивне *ставлення до навчальної діяльності* залишається домінуючим для більшості молодших школярів, однак до закінчення початкової школи збільшується кількість учнів з негативним ставленням до цієї діяльності. За результатами дослідження В. М. Матюхіної, при традиційному навчанні до третього класу в школярів не розвивається «обов'язок» добре вчитися, бажання займатися навчальною діяльністю.

Аналізуючи особливості динаміки ставлення молодших школярів до навчальної діяльності сучасна дослідниця А. К. Маркова встановила, що інтерес до неї зростає в 1-2 класах і знижується до 3-го класу. Цей феномен «мотиваційного вакууму» до кінця молодшого шкільного віку помічають як вітчизняні, так і зарубіжні дослідники. Ставлення молодших школярів до навчання визначається ставленням молодших школярів до власне навчальної діяльності, до людей, у взаємодії з якими ця діяльність реалізується, і до самого себе як суб'єкта навчальної діяльності.

Результатом навчальної діяльності є не тільки здобування знань, засвоєння наукових понять, а насамперед зміна самої дитини. Перехід процесів мислення на новий ступінь та пов'язана з цим перебудова всіх інших процесів і є основним змістом розумового розвитку в молодшому шкільному віці. Необхідно, щоб мислення піднялося на новий рівень (від наочно-образного перейшло до словесно-логічного та творчого). Тому важливо подбати про творчу діяльність молодших школярів.

Науковці визначають творчу діяльність молодших школярів як продуктивну форму діяльності учнів початкової школи, спрямовану на оволодіння творчим досвідом пізнання, створення, перетворення, використання в новій якості об'єктів матеріальної і духовної культури в процесі освітньої діяльності, організованої у співпраці з педагогом.

Пізнавальна мотивація творчості молодшого школяра проявляється у формі пошукової активності, більш високої чутливості, сензитивності до новизни стимулу, ситуації, виявлення нового в звичайному, високої вибірковості щодо досліджуваного нового [4].

Вчені відзначають динаміку самої дослідницької активності творчості дитини. До 7-8 років творчість молодшого школяра виражається часто у формі самостійно поставлених питань і проблем щодо нового, невідомого, розширюється і дослідницький діапазон учнів. Це призводить до того, що вже в молодшому шкільному віці основним компонентом творчого початку стає проблемність, що забезпечує постійну відкритість дитини до нового і прагнення до пошуку невідповідностей, протиріч.

Рішення запропонованих і самостійно (побачених) проблем у творчій дитини часто супроводжується проявом оригінальності. Це ще один важливий компонент творчого початку, що виражає ступінь несхожості, нестандартності, незвичайності.

Для активізації навчально-творчої діяльності молодших школярів вчитель впроваджує в навчальний процес інтерактивні технології.

«Інтерактивний» (від англ. «inter» – взаємний і «act» – діяти) – здатний до взаємодії, діалогу. «Інтерактивне навчання за визначенням Л. Пироженко, це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка має за мету створення комфортних умов навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність та інтелектуальну спроможність» [2].

Інтерактивна діяльність ґрунтується на активній комунікації учасників освітнього процесу. «Сутність інтерактивного навчання, – стверджують Н. Побірченко та Г. Коберник, – полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учнів; учитель і учень є рівноправними суб'єктами навчання».

Методичними особливостями організації інтерактивного навчання: застосування проблемних ситуацій та формулювань, відповідна організація навчального простору, що сприяє діалогу, мотиваційне забезпечення спільної діяльності, дотримання правил навчального співробітництва, використання комунікативних методів і прийомів.

За визначенням В. Пилипчук: «Інтерактивні методи – це способи організації продуктивної взаємодії суб'єктів педагогічного процесу» [1].

Класифікація інтерактивних методів спирається на класифікацію інтерактивних технологій О. Пошетун та Л. Пироженко, які виокремлюють технології кооперативного навчання (робочі групи), колективно-групове навчання (фронтальні форми роботи), ситуативне моделювання (симуляції або імітаційні ігри), опрацювання дискусійних питань (тобто форми організації та проведення дискусій) [2].

Розглянемо найбільш поширені види інтерактивних методів навчання.

Індивідуальні пошуки. Дедуція. Створюється ситуація, яка потребує від учнів активного пошуку розв'язань. Вчитель дає лише загальні вказівки. Може використовувати опитувальники, індивідуальні ігри, завдання, тести. Учні мають змогу засвідчити і поглибити свої вміння. Метод вимагає високої активності кожного учня, підвищує мотивацію та зацікавлення, допомагає обрати власний темп навчання. Наприклад, тема: «Переставна властивість дії додавання $5+2$; $2+5$ » 1 клас. На основі математичних фактів учнів роблять висновок, що від перестановки доданків сума не змінюється. Учні читають запис у підручнику: $2+7=9$. Діти, засвоївши переставну властивість, усно додають до $7+2$, бо так легше. До більшого числа прираховують менше (по одиниці).

Математичні цікавинки. Це дуже різноманітні відомості та вправи, що дають змогу розрядити можливу напругу. Використовуються, щоб полегшити формування добрих стосунків, особливо, якщо учні збираються вперше. Деякі вчителі застосовують цікавинки цього типу перед початком кожного уроку або в перервах між складними заняттями, які потребують напруження уваги і збереження концентрації. Забезпечують активність участі, усувають монотонність, допомагають оздоровити атмосферу. Наприклад, мить – це насправді одиниця виміру часу, яка триває близько однієї сотієї долі секунди. Давні римляни, безперечно, були дуже розумним, математично освіченим народом, та все ж про дещо вони забули. А саме про «нуль». Нуль – це єдине число, яке не можна написати римськими цифрами.

Командне вирішення проблем. Учні працюють у невеликих 3-6-особових командах. Надається змога обговорити проблему і знайти її найліпше вирішення. Результати найчастіше представляються у графічній формі, це дозволяє реалізувати активність учасників, полегшує спільну діяльність і слухання кожного. Наприклад, при вивченні теми «Усне додавання та віднімання двоцифрових чисел з переходом через десяток» у 2 класі, вчитель пропонує завдання на віднімання одноцифрового числа з переходом через десяток і віднімання двоцифрового числа:

$$56 - 7 =$$

$$56 - 27 =$$

Як від 56 відняти 7? Порівняй другу різницю з першою. Що змінилося? Як ця зміна вплине на розв'язання?

Аналізуючи виконувані дії учні формулюють орієнтувальну основу дії:

Віднімання двоцифрових чисел з переходом через десяток Прийом порозрядного віднімання

1. Представляю зменшуване у вигляді суми зручних доданків (другий доданок: $10 +$ одиниці зменшуваного).

2. Представляю від'ємник у вигляді суми десятків і одиниць.

3. Віднімаю десятки.

4. Віднімаю одиниці.

5. Додаю отримані різниці.

6. Читаю (записую) відповідь (5; 100).

Учні зображують пам'ятку на стенді. Дане зображення автоматично передбачає вдале упорядкування інформації, полегшує її сприйняття та усвідомлення.

Встановлення засад групової праці. Вправа виконується на початку вивчення теми. Полягає в обговоренні й прийнятті засад дій, які стануть обов'язковими для групи учнів упродовж усього навчання. Принципи записують і роздають кожному учасникові.

Доцільно розмістити їх на видному місці. Вчитель під час занять може посилається на них, спонукаючи учасників до формування команди. Йому легше підтримувати дисципліну завдяки посиланням на рішення групи.

Тренування творчості. Основними критеріями творчості у пізнавальній діяльності учня є: самостійність (повна або часткова); пошук і вибір можливих варіантів руху до мети; створення або конструювання нового продукту (в індивідуальному досвіді учня — нового, невідомого для нього наукового знання або методу, але відомого, як правило, в суспільному досвіді) тощо. Прикладом таких вправ може бути завдання скласти та розв'язати задачу за коротким записом (рис. 1):

Маса 1 ящика	Кількість ящиків	Маса
Однакова	} ?	56 кг
	} 12	
	} ?	112 кг

Рис. 1. Стимульний матеріал.

та розв'язування задач різними способами: На льотному полі було 12 літаків. У політ вирушило 2 літаки, а потім ще 3. Скільки літаків залишилося на полі?

Створювати атмосферу престижності творчого процесу. Варто враховувати психологічні особливості, притаманні дітям молодшого шкільного віку (імпульсивність, бажання пізнати світ) та спрямувати їх на творчість: запропонувати скласти та розв'язати власну задачу,

написати математичний твір (казку, вірш). Наприклад, на тему «Математика в житті моїх батьків», «Де я бачу геометричні фігури?» тощо. Написані твори діти з задоволенням читають один одному. Такі завдання виховують навички дослідницької діяльності, ефективні щодо висвітлення практичної спрямованості матеріалу, що зрештою, приводить до глибокого розуміння предмета, зацікавленості ним. Дуже подобається молодшим школярам написання математичних диктантів, в яких вчитель може поєднати новий і раніше вивчений матеріал, але ускладнений. Такий вид роботи розвиває увагу, кмітливість, забезпечує ґрунтовне знання навчального матеріалу, активізує навчально-пізнавальну діяльність учнів.

Учням 1-2-х класів спочатку доцільно виконувати нескладні творчі завдання в усній формі за зразком, гнучким алгоритмом, ілюстративною опорою, у 3-4-х класах надається перевага самостійній творчій діяльності.

Командні рішення. До цієї групи потрапили різноманітні вправи, мета яких – прийняти спільне рішення всіма членами команди. Головний принцип – досягнення згоди, і не звернення до голосування. Вправи цього типу формують команду, створюють у класі позитивну атмосферу, сприяють формуванню культури спілкування і досягненню компромісів.

Самооцінювання. Учасники оцінюють власний прогрес. Це може стосуватися однієї вправи, теми, розділу. Прикладом такої вправи є математичні диктанти, написання яких дуже подобається молодшим школярам. Такий вид роботи розвиває увагу, кмітливість, забезпечує ґрунтовне знання матеріалу, активізує навчально-творчу діяльність учнів.

Варто використовувати анкети і опитувальники. Дозволяється дискутувати, розмовляти з однокласниками і консультуватися щодо своєї думки з учителем. В учнів формується мотивація, зацікавленість, відповідальність за власну працю.

Активні методи навчання поділяються на неімітаційні, які реалізуються на традиційних видах занять, та імітаційні, використання яких, як правило пов'язане із застосуванням навчальних ігор.

Можна використовувати на уроках математики розвивальні ігри, акцентуючи увагу на розвитку розумових здібностей учні зокрема: «Назви узагальнюючим словом», «Четвертий зайвий», «Проведи аналогію», «Зроби логічний висновок», «Анаграма», «Розв'яжи логічну задачу», «Знайди помилку», «Математичний диктант», «Знайди відповіді на тест».

На основі узагальнення та аналізу різних точок зору з приводу виділення та класифікації ігрових методів навчання можна виокремити

такі основні види: гра-вправа, ігрова дискусія, ігрова ситуація і навчально-рольова гра.

Метод ігрової дискусії. Дискусійний метод навчання дозволяє серед різних варіантів рішень одного й того ж питання вибрати оптимальний. При цьому в учня можуть виникати сумніви у правильності вибору. Щоб позбутися їх, необхідно глибоко проаналізувати суть явища або процесу, його природу. Такий спосіб навчання дає змогу учню підійти до істини, під якою розуміють відповідні уявлення людини про зміст явищ реальної дійсності. Досягнення поставленої мети зумовлює розвиток пізнання. Різновидами ігрової дискусії є «мозкова атака», «дискусія круглого столу».

Висновок. Отже, оволодіти математикою – означає навчитися розв'язувати задачі, причому не лише стандартні, а й такі, що вимагають певної незалежності мислення, творчих пошуків, оригінальності, винахідливості. Вчителів на уроках математики, необхідно дбати про те, щоб на уроці учні могли аналізувати ситуації і виокремлювати проблеми, які можна розв'язувати із застосуванням математичних прийомів; розмірковувати, висувати гіпотези, обґрунтовувати, логічно їх доводити або спростовувати; моделювати процеси і ситуації, що відбуваються в природі і суспільстві, використовуючи різні джерела інформації; розробляти стратегії (плани) розв'язання і розв'язувати різні проблемні завдання, використовуючи, зокрема й засоби інформаційно-комунікаційних технологій. А цьому сприяє творче використання вчителем на уроках математики інноваційних технологій.

Література

1. Пометун О. І. Активні та інтерактивні методи навчання : Всі питання про диференціацію понять / О. І. Пометун. – 2004. – № 3. – С. 10-15.
2. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Науково-методичний посібник. – К. : Видавництво А.С.К., 2004. – 192 с.
3. Проект нового Державного стандарту початкової загальної освіти. – Режим доступу <http://newstandard.nus.org.ua/>
4. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості: Підручник / С. О. Сисоєва. – К. : Мілені, ум, 2006. – 344 с.
5. Скворцова С. О. Методика навчання математики у другому класі: Методичний посібник для вчителів других класів та студентів за спеціальністю 6.010100 «Початкове навчання», освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» / С. О. Скворцова. – Одеса : Фенікс, 2011. – 262 с.

6. Эльконин Д. Б. Психическое развитие в детских возрастах: Избранные психологические труды / Под редакцией Д. И. Фельдштейна. – Издание 2-е, стереотипное. – М. : Издательство «Институт практической психологии», Воронеж: НПО «МОДЭК», 1997. – 416 с.

Татьяна Брицкан. Активизация учебно-творческой деятельности младших школьников как условие успешного обучения математике.

В статье проанализированы организационные особенности учебно-творческой деятельности младших школьников на уроках математики и способы ее активизации. Раскрыта сущность интерактивного обучения. Обосновано его влияние на общее развитие и учебно-творческую деятельность младших школьников. Описаны некоторые интерактивные методы и приемы и условия их эффективного использования на уроках математики в начальной школе.

Ключевые слова: учебная деятельность, творческая деятельность, учебно-творческая деятельность, интерактивное обучение, интерактивные методы обучения.

Tatiana Britskan. The activation of the educational-creative activity of younger schoolchildren as a condition for the successful teaching of mathematics.

The article analyzes organizational features of educational and creative activity of junior pupils in mathematics lessons and ways of its activation. The essence of interactive learning is revealed. The influence on the general development and educational and creative activity of junior pupils is substantiated. Some interactive methods and techniques and conditions for their effective use in mathematics lessons in elementary school are described.

Key words: educational activity, creative activity, educational and creative activity, interactive learning, interactive methods of teaching.

Стаття надійшла до редакційної колегії 31.10.2017

Інформація про автора:

Брицкан Тетяна Георгіївна – аспірант, Ізмаїльський державний гуманітарний університет.

Мищенко Виктор Иванович

Национальный технический университет
«Харьковский политехнический институт»

МИРОПОСТИЖЕНИЕ КАК СТРАТЕГИЯ ФИЛОСОФИИ ОБРАЗОВАНИЯ

Проанализировано соотношение педагогики, психологии и философии образования, на основе синергетической парадигмы выделены три иерархических уровня их взаимодействия. В этой синергетической системе специфика философии образования рассматривается автором в рефлексии, концентрации усилий на смысловых аспектах педагогической деятельности. Актуальным представляется анализ кризисных явлений и процессов в образовании. Продуктивным видится использование постпозитивистской методологии в анализе социальных и культурных процессов в обществе, науке, искусстве, влияющих на процесс образования, расширения диапазона предмета исследования, как на мегауровне, так и в исследовании экзистенциальных основ бытия личности. В предметном логическом поле современного образования рассматривается проблема формирования духовного облика, определены три взаимосвязанных компонента духовного облика личности: открытость миру, интеллигентность и пассионарность. Выявлено системообразующее свойство духовного облика личности – чувств святости, для формирования которого автор предлагает осуществлять обучение на основе катарсического мировосприятия, разработать и реализовать новую философскую стратегию современного образования на основе интеграции знаний о современном мироустройстве – миропостижение. Миропостижение, есть соединение философской теории с новейшими научными исследованиями, единство когнитивных и ценностных параметров знания процесс духовного освоения человеком Вселенной, стратегия развития современного образования.

Ключевые слова: философия образования, педагогика, катарсическое мировосприятие, духовный облик, открытость миру, интеллигентность, пассионарность, духовность, миропостижение.

Проблема, её взаимосвязь с важными научными и практическими задачами. Рассматривая духовный облик учёного в парадигмальной науке, автор пришёл к выводу, что «проблема развития образования должна рассматриваться, как глобальная проблема цивилизации» [11, с. 178]. Если философия, по мнению А. Швейцера является «глашатаем и стражем всеобщего разума» [18, с. 39], то как философия способствует решению этой задачи, определяя смысл самого образования, проблемное поле такой своей новой отрасли, как «философия образования», как оно соотносится с традиционной педагогикой и какова стратегия философии образования в современных условиях. Данная проблема непосредственно взаимосвязана с задачей духовного возрождения личности, преодоления антропологического кризиса, распространившего своё влияние на все стороны жизнедеятельности: экономику, экологию, геополитику, человеческое общение, искусство.

Анализ публикаций свидетельствует о том, что часть исследователей, такие как Э. Н. Гусинский и Ю. И. Турчанинова, считают, что под названием «философия образования» уживаются самые разные взгляды на образование и способы его приобретения, разные взгляды на человека и его развитие, разные взгляды на жизнь и её смысл» [2, с. 7-8], часть исследователей полагает, что философия образования есть синтез, «дитя философии и образовательного опыта» [16, с. 37], а Я. С. Турбовский делает довольно радикальный вывод о том, что в результате этого синтеза возникло новое качество и философия образования – это «другая философия, способная внести качественно новое в педагогическую идеологию» [5]. Не смотря на то, что к размежеванию педагогики и философии образования можно подходить, понимая некоторый условный характер этого деления: многие философские идеи рождались еще в философии античности, а идеи многих выдающихся философов эпохи Возрождения и Нового времени несли философский смысл, назрело время поиска критериев четкой методологической дифференциации. Автор считает что в современных условиях нарастания кризисных процессов в духовной сфере жизни общества от философии образования требуется осознание своей специфики, концентрация усилий на стратегических направлениях духовного развития личности.

Целью данного исследования является определение смысла существования философии образования через соотнесения её с педагогикой и психологией образования, определение предметного поля философии образования и, на этой основе, выяснение роли её новой отрасли – миропостижения в формировании духовного облика личности, чувства святости перед мирозданием, открытости миру, как ключевого аспекта мировоззрения.

Обоснование результатов исследования. Автор видит современное размежевание данных интеллектуальных конструкций в том, что они образуют различные иерархические, но взаимосвязанные с собой плоскости логических полей. Первую интеллектуальную плоскость имеет Педагогика, логическое поле которой образуют философски поставленные вопросы: «Чему учить?» и «Как учить?». Вторую – Психология образования, решающая проблемы оптимизации Диалога Ученика и Учителя, определяя степень допустимых нагрузок и условия пробуждения интереса. Философия образования – это высший иерархический уровень, область философской рефлексии, способность думать о том, «Как я думаю?». Если логическое поле педагогики можно считать основанным на декартовском, «Cogito ergo Sum», то для философии образования действует более высокий принцип Лейбница: «душа человека – это монада, способная к рефлексии». Вместе с тем, философия образования не просто выступает в виде «строгого цензора», она, скорее выполняет роль «ангела-хранителя», привнося в педагогическое мышление элементы мудрости, концентрируя свои усилия именно в кризисные периоды. Не случайно, возникновение философии образования рассматривается именно в связи «с кризисными явлениями в образовании в 20 в., недостаточной практической эффективностью подходов при решении проблем социализации, воспитания и обучения детей и молодёжи» [16].

Формируется, таким образом, синергетическое единство трех разномасштабных измерений по сути одного процесса, связанного с обучением и воспитанием. Имея различный масштаб анализа, педагогика и философия образования видят различными свои структурные объекты: педагогика – Ученика-актуального, философия образования – «Вечного человека» (Г. К. Честертон), существующего в трёх измерениях времени. Педагогика, отвлекаясь от непосредственной связи с Учеником, видит внешний фактор, как условия, социо-культурную среду, философия образования – концентрируется на анализе социальных экономических, демографических и иных процессов, влияющих на обучение, воспитание, развитие личности, влияющих на обучение, воспитание, развитие личности.

Второй важной проблемой является определение сущности образования. Поскольку образование – многогранный исторический духовный процесс, то количество определений может быть достаточно велико. Мы можем выделить определённую тенденцию: большая часть дефиниций фиксирует внимание на роли образования в развитии цивилизации и его значении в духовном развитии личности (возможен так же интегрированный, дуальный подход). Так Ж. Пиаже

подчёркивал, что «образование – это сила, которая может спасти от возможного краха человеческое общество» [4, с. 108], В. А. Кудин рассматривал образование в качестве «основы общественного и социального прогресса» [8, с. 66]. С. Сысоева отмечает, что для удовлетворения потребностей нынешних и будущих поколений землян необходима новая образовательная модель – «модель цивилизационного развития» [15, с. 52]. Об образовании, как «детерминанте социо-культурных изменений» говорит В. Ф. Сухина [13, с. 10], как «процесс социализации с жизненноутверждающей направленностью» рассматривает С. С. Костенко [6, с. 137].

Рассмотрение второго направления начнём с В. Гумбольдта, который в качестве самой высокой вершины, до которой может подняться человеческая духовность, считал образование, формирующее «строй мысли, который... гармонически преобразует восприятие и характер отдельной личности или целого народа» [3, с. 80]. С. С. Костенко в этом плане говорил о том, что образование обуславливает «конструирование и направление человеческой энергии..., любых мыслей и действий» [6, с. 138]. Развитие интеллекта – важнейшая стратегия образования. О необходимости умственного воспитания, преодолении «сна разума» писал Жан Жак Руссо, предложивший учебные занятия проблемного, поискового характера. О подготовке «мыслящих экспериментаторов» говорил основатель когнитивной педагогики Ж. Пиаже [4, с. 108], стремился дозировать интеллектуальные нагрузки с помощью машин основатель программированного обучения Б. Скиннер [4, с. 109]. Вместе с тем, говоря о развитии ума, следует помнить, что о различных качествах мышления, как мышлении созидающем и мышлении разрушающем писал Н. Рерих, а С. С. Костенко ставил вопрос об открытии способностей к «ненарушаемому поведению..., созидающему преобразованию мира» [6, с. 138]. Выступая на заседании круглого стола, посвящённого проблемам духовности, В. Бестужев-Лада по этому поводу отметил: «В чем заключается разумность человека? Какая разумность? Информированность, компетентность? «Образованщина»? Если в определении «разумности» утрачивается духовное основание, то это «ползучая рациональность», равная утилитаризму и прагматизму... Апология стихийного, иррационального в человеке выступает как сфера всяческого мракобесия, которое и в средние века не присутствовало в такой мере, как сегодня» [7, с. 4].

Признание зависимости характера мышления от мировоззрения закономерно приводит нас к проблеме духовности, а от неё мы приходим к задаче формирования человека, как носителя духовного облика. Всё более популярной становится идея, суть которой

раскрывается, в том, что образование должно «обратить наше сознание и самоощущение к некому вневременному, потенциально бесконечному в своем совершенствовании образу человека... так, чтобы и в дальнейшей жизни мы продолжали сознательно и даже бессознательно стремиться к нему, стараться воплотить эти ускользающие контуры образа в живой плоти своих поступков [3, с. 79]. Эта идея, корни которой можно обнаружить в концепции «пайдеи», принятой ещё в античном мире, всё более активно находит отражение в современной научной литературе. О том, что образование, происходящее от слова «образ», что оно «образует» личность, её духовный образ, неоднократно говорил в своих выступлениях В. А. Кудин, а под редакцией О. А. Базалука в 2011 и 2012 г.г. вышло два тома коллективной монографии «Образ человека будущего. Кого и как воспитывать в порастающих поколениях».

С целью изучения духовности, как «базового свойства человека» Б. О. Мейер вводит понятие «интерфэйс межчеловеческого взаимодействия и обмена», рассматриваемый, как «информационная структура, описывающая, что может быть доступно извне, то есть другим людям в информационной структуре данного человека» [10, с. 166]. Автор полагает, что решения этой задачи – визуализации духовного содержания внутреннего мира личности можно использовать термин «духовный облик личности». На основе системного алгоритма человеческой деятельности: «восприятие – осмысление – действие», автор пришел к необходимости выделения трёх структурных компонентов: открытость миру, интеллигентность, как критическое, этически позитивное мышление, и пассионарность, как энергия утверждения добра.

Рассматривая проблему формирования духовного облика, автор исходил из следующих постулатов:

1. Ни интеллектуальное, ни эстетическое, ни этическое, ни религиозное не являются чистым аналогом духовного, не исчерпывают его содержания и не могут, каждое в отдельности «гарантировать» возникновение феномена духовного.

2. Духовность может быть представлена как синергетическое единство указанных направлений: взаимодополняя и взаимоуравновешивая друг друга, они не позволяют духовности превратиться в квазидуховность и бездуховность.

3. Условием стабильности духовности является духовное развитие.

4. Основой духовности является чувство святости, которое формируется вследствие катарсического переживания.

5. Источником катарсического переживания может быть чувство благоговения перед жизнью, человеческими качествами и поступками и мирозданием.

Катарсическое воспитание, возрождение духовности, разрешение кризиса современного человека требует новых подходов в философии образования. Важно не только понять, как устроен мир, но осознать магию великих математических закономерностей: антропного принципа, «тонкой настройки», «физического вакуума», эволюционных принципов Вселенной, информационной ёмкости мозга. Понять, не значит принять. Важно реально, а не на словах, рассматривать философию, как человеческое измерение мира, перейти от механистического мировосприятия к восприятию «мыслящим сердцем», о котором говорил Г. С. Сковорода. Необходимо осмыслить суть эстетического мировосприятия Вселенной, идей гармонии и симметрии, предложенных современными учёными физиками [1] и идти дальше – к духовному мировосприятию.

Миропостижение – это новая концепция образования, целью которой является формирование чувства благоговения перед величием, загадочностью и удивительностью мироустройства. Теоретическими основами данной концепции составляет достаточно обширный круг философских и педагогических идей, среди которых особое место занимают требование Ян Амос Каменского «воспламенять жажду знаний», методологический подход Адольфа Дистверга «не сообщать истину, а учиться её находить», человекоцентристский подход Б. Роджерса, о том, что «чувство открытия..., ненасытная любознательность должна двигать умом подростка», идеи В. А. Сухомлинского и И. А. Зязюна о роли эстетических идей в формировании духовного облика личности. Миропостижение направлено на формирование у человека чувства святости – высокого ответственного, чувственно-трепетного отношения к миру. Оно будет способствовать появлению важнейшего источника и условия творчества – чувства одухотворённости, гармонично сочетаться с высокой информационной культурой и открытостью миру. Миропостижение, есть соединение философской теории с новейшими исследованиями в области био и нано технологий, космологии, искусственного интеллекта, информационного (математического) управления. Такая, «гуманистически ориентированная парадигма высшего образования должна органически соединять когнитивные и ценностные параметры знания..., может быть представлена как процесс эстетического освоения человеком Вселенной..., [понимания], что именно природа есть исток, фундамент для возникновения, формирования и развития человека» [1, с. 13]. По сути, это и есть формируемые ноосферного

типа мышления, ответственности перед Мирозданием. Образование должно стать тем, что «стимулирует любознательность..., определённое беспокойство, внутренним содержанием, основой которой является эмоция, направленная на поиск смысла» [14, с. 216], формирует любознательность, которую Джон Дьюи рассматривал как «прирожденное и неиспорченное состояние детства» [6, с. 3], превращается в «гуманистическое знание, активизирующее жизненные силы человека», который сможет получать «высшее наслаждение от раскрытия тайны, от творческого вдохновения» [11, с. 178]. Двигаясь в этом направлении, мы сможем достичь необходимых качеств, формирующих одухотворённость, к числу которых автор относит такие элементы, как: «познавательный интерес, потребность творить, поисковая направленность личности, духовная интуиция, иницирующая мыслительный процесс, свобода и неординарность мышления, экософичность, как творческая «инновационная деятельность, осуществляя которую человек осознаёт свою божественную природу» [12, с. 76-77]. «Если мы вновь отважимся на поиски света разума, – отмечал А. Швейцер, – мы не деградируем до уровня поколения, не способного ни на какой энтузиазм, а загоримся великой и глубокой страстью великих и глубоких идеалов» [18, с. 83].

Выводы. Достижение методологической ясности в дифференциации философии и психологии образования и педагогики позволяет ясно видеть её задачи по нейтрализации последствий духовного кризиса, сконцентрировать внимание на введении новой философской концепции образования – Миропостижения, целью которой будет являться формирование духовного облика личности. Развитие духовных качеств личности, одухотворённости будет не только позитивно сказываться на актуализации творческих, когнитивных способностей, но и решать другую социально значимую задачу – духовного возрождения личности.

Литература

1. Гапochenко С. Д., Мамалуй А. А. Эстетические основания современной научной картины мира / С. Д. Гапochenко, А. А. Мамалуй // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти зб. нак. праць / за ред. Л. Л. Тovaжнянського, О. Г. Романовського. – Вип. 27 (31): в 3-х ч. – Ч. 2 – Харків : НТУ «ХПИ», 2010. – С. 10-19.

2. Гусинский Э. Н., Турчанинова Ю. И. Введение в философию образования / Э. Н. Гусинский, Ю.И. Турчанинова. – М. : Издательская корпорация «Логос», 2000. – 248 с.

3. Даренский В. Ю. «Образ человека» в образовании / В. Ю. Даренский // Историко-педагогическое знание в начале III

тысячелетия: педагогические направления в теории и практике образования: материалы Одиннадцатой Международной научной конференции. Москва, 19 ноября 2015 г. / ред.-сост. Г. Б. Корнетов. – М. : АСОУ, 2015. – 260 с. С. 79-91

4. Корнетов Г. Б. История зарубежного образования / Г. Б. Корнетов // Историко-педагогический журнал, 2012. – № 4. – С. 108-121.

5. Корнющенко Д. И., Макеева Б. Д. От наукоучения – к философии образования, или Российская пайдейя / Д.И. Корнющенко, Б. Д. Макеева [Электронный ресурс]. Труды чл. Рфо, 2004. – № 7. – Режим доступа : http://lit.lib.ru/k/kornjushenko_d_i/text_0140.shtml.

6. Костенко С. С. Образование – процесс социализации с жизненноутверждающей направленностью / С. С. Костенко // Философские науки, 2007. – № 5. – С. 137-148.

7. Круглый стол. Духовность, художественное творчество, нравственность // Вопросы философии, 1996. – № 2. – С. 3-40.

8. Кудин В. А. Образование – основа общественного и социального прогресса / В. А. Кудин // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти. Збірник наукових праць. / За редакцією О. Г. Романовського. Вип. 3 (7). – Харків : НТУ «ХП», 2004. – С. 66-77.

9. Лосев А. Ф. Дерзание духа: монография. / А. Ф. Лосев. – М. : Политиздат, 1988. – 366 с.

10. Майер Б. О. Эпистемологические аспекты философии образования / Б. О. Майер. – Новосибирск : Изд. НГПУ, 2005. – 213 с.

11. Мищенко В. И. Духовный облик учёного в парадигмальной науке / В. И. Мищенко // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол. ред. В. М. Вашкевич. – К. : «Видавництво «Гілея», 2016. – Вип. 112 (9). – С. 174-179.

12. Мищенко В. И. Духовность технического творчества / В. И. Мищенко // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: зб. наук. Праць / за ред. Л. Л. ТОВАЖНЯНСЬКОГО, О. Г. РОМАНОВСЬКОГО. – Вип. 34-35 (38-39). – Харків : НТУ «ХП», 2013. – С. 67-75

13. Образование, общество, культура: Монография. Нар. укр. акад. Под общей ред В. Ф. Сухиной Изд-во НУА, 2005. – 252 с.

14. Парсонс Г. Л. Человек в современном мире / Г. Л. Парсонс. – М. : Прогресс, 1985. – 429 с.

15. Сисоева С. О. Модернізація системи освіти: особистісний вимір / С. О. Сисоева // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти. Збірник наукових праць. / За редакцією О. Г. Романовського. Вип. 3 (7). – Харків : НТУ «ХП», 2004. – С. 52-66.

16. Философия образования: связь науки и практики. – М., Тверь, 2002. – 171 с.

17. Чистяков В. В. Системный подход в современной педагогической антропологии / В. В. Чистяков. – Ярославль, 1995. – 132 с.

18. Швейцер Альберт. Культура и этика / Пер. с нем. Н. А. Захарченко и Г. В. Колшановского / Общая ред. и пред. В. А. Карпушина. – М.: «Прогресс», 1973. – 344 с.

Віктор Міщенко. Осягнення світу, як стратегія філософії освіти.

Проаналізовано співвідношення педагогіки, психології та філософії освіти, на основі синергетичної парадигми виділені три ієрархічних рівня їх взаємодії. У цій синергетичній системі специфіка філософії освіти розглядається автором в рефлексії, концентрації зусиль на смислових аспектах педагогічної діяльності. Актуальним представляється аналіз кризових явищ і процесів в освіті. Продуктивним бачиться використання постпозитивістської методології в аналізі соціальних і культурних процесів в суспільстві, науці, мистецтві, що впливають на процес освіти, розширення діапазону предмета дослідження, як на мегауровне, так і в дослідженні екзистенціальних основ буття особистості. У предметному логічному полі сучасної освіти розглядається проблема формування духовного обличчя, певні три взаємопов'язані компоненти духовного обличчя особистості: відкритість світу, інтелігентність і пасіонарність. Виявлено системоутворююча властивість духовного обличчя особистості – почуттів святості, для формування якого автор пропонує здійснювати навчання на основі катарсического світосприйняття, розробити і реалізувати нову філософську стратегію сучасної освіти на основі інтеграції знань про сучасний світоустрій – міропостіжєніє. Міропостіжєніє, є з'єднання філософської теорії з новітніми науковими дослідженнями, єдність когнітивних і ціннісних параметрів знання процес духовного освоєння людиною Всесвіту, стратегія розвитку сучасної освіти.

Ключові слова: філософія освіти, педагогіка, катарсическое світосприйняття, духовне обличчя, відкритість світу, інтелігентність, пасіонарність, духовність, осягнення світу.

Victor Mischenko. World outreach as a strategy of the philosophy of education.

The correlation of pedagogy, psychology and philosophy of education is analyzed, on the basis of the synergetic paradigm three hierarchical levels of their interaction are distinguished. In this synergetic system, the

specificity of the philosophy of education is considered by the author in reflection, the concentration of efforts on the semantic aspects of pedagogical activity. An actual analysis of crisis phenomena and processes in education is presented. The use of postpositivist methodology in the analysis of social and cultural processes in society, science and art, affecting the process of education, expanding the range of the subject of research, both at the mega-level, and in the study of the existential foundations of the being of a person is seen as productive. In the subject logical field of modern education, the problem of the formation of the spiritual appearance is considered, three interconnected components of the spiritual personality are identified: openness to the world, intelligence and passionarity. The system-forming property of the spiritual image of the person – feelings of holiness is revealed, for the formation of which the author proposes to teach on the basis of a cathartic world view, to develop and implement a new philosophical strategy of modern education based on the integration of knowledge about the modern world order – world-perception. World – perception., there is a combination of philosophical theory with the latest scientific research, the unity of cognitive and value parameters of knowledge, the process of spiritual mastering by the man of the universe, the strategy of development of modern education.

Keywords: *philosophy of education, pedagogy, catharsic world view, spiritual image, openness to the world, intelligence, passionarity, spirituality, world-perception.*

Стаття надійшла до редакційної колегії 31.10.2017

Інформація про автора:

Міщенко Віктор Іванович – старший викладач, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут».

Підгурська Віта Петрівна

Житомирський державний університет імені І. Франка

РОЛЬ ПЕДАГОГА В СИСТЕМІ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У статті висвітлено поняття національно-патріотичного виховання, його напрями і мета на сучасному етапі; значення загальноосвітніх шкіл як осередків місцевої влади, педагогів у становленні учня-патріота задля того, щоб учні могли реалізувати себе саме на рідній землі; врахування культури та історії, досвіду державницького життя, що виступають потужним джерелом і міцним підґрунтям виховання дітей і молоді; запропоновано шляхи вдосконалення системи національно-патріотичного виховання у школах України; акцентовано увагу на «Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки», на підготовці педагогічних кадрів для реалізації національно-патріотичного виховання молоді.

Ключові слова: національно-патріотичне виховання, стратегія виховання, виховний простір.

Проблема, її зв'язок з важливими практичними завданнями.

Ураховуючи суспільно-політичну ситуацію, що склалася в Україні, усе більшої актуальності набуває виховання в молодого покоління почуття патріотизму, відданості загальнодержавній справі зміцнення країни, активної громадянської позиції тощо. Навчальний заклад має стати для кожної дитини осередком становлення громадянина-патріота України, готового самовіддано розбудовувати країну як суверенну, незалежну, демократичну, правову, соціальну державу, забезпечувати її національну безпеку, сприяти єднанню українського народу та встановленню миру й злагоди в суспільстві.

Філософи й політологи визначають патріотизм як суспільний і моральний принцип, який характеризує ставлення людей до своєї країни та виявляється в певному способі дій і складному комплексі суспільних почуттів, що узагальнено називається любов'ю до Батьківщини. Це одне з найглибших почуттів, що закріплювалося століттями й тисячоліттями розвитку відокремлених етносів. Це соціально-політичне явище, якому притаманні природні витоки,

власна внутрішня структура, що в процесі суспільного розвитку наповнювалася різним соціальним, національним і класовим змістом.

Актуальність патріотичного виховання обумовлена процесом становлення України як єдиної політичної нації, враховуючи, що Україна є поліетнічною державою. Тому об'єднання різних етносів України, розбудова суверенної правової держави і громадянського суспільства має здійснюватись на основі демократичних цінностей, які мають об'єднувати усіх громадян, що проживають на теренах України. У цьому плані патріотизм набуває особливого значення в умовах сучасних модернізаційних змін.

Поряд з забезпеченням суверенності й територіальної цілісності, пошуками шляхів для інтегрування в європейське співтовариство одним з найважливіших державних завдань суспільного поступу є визначення нової стратегії виховання української молоді – багатокomпонентної та багатовекторної системи, яка й забезпечуватиме майбутній розвиток Української держави.

Аналіз публікацій. Проблеми формування національних і загальнолюдських цінностей в учнівської та студентської молоді в процесі освіти досліджують І. Бех, О. Вишневський, О. Гречаник, В. Іванчук, О. Попова, Л. Рибалко, М. Таланчук, А. Троцько та інші [1; 2]. Питання вивчення, узагальнення й використання досвіду організації національного виховання розробляють О. Кузьменко, Л. Качинська, О. Киричук Т. Рабченко, та інші. Під системою національного виховання (І. Бех, Г. Вашенко, І. Огієнко, М. Стельмахович, П. Кононенко, Г. Філіпчук та ін.) розуміють історично обумовлену і створену народом систему соціальних цінностей, поглядів, ідей та ідеалів, які стали ідеологією держави і керівництвом у вихованні підростаючого покоління.

Ціль статті – виходячи із сучасних світових та українських реалій та тенденцій, потреб духовного розвитку суспільства, вирішення гуманітарних проблем, що несуть загрозу національній безпеці України, проаналізувати роль педагога в системі національно-патріотичного виховання української молоді.

Виклад основного матеріалу. Національно-патріотичне виховання дітей та молоді в Україні – один із пріоритетних напрямів діяльності держави і суспільства щодо розвитку громадянина як високоморальної особистості, яка плекає українські традиції, духовні цінності, володіє відповідними знаннями, вміннями та навичками, здатна реалізувати свій потенціал в умовах сучасного суспільства, сповідує європейські цінності, готова до виконання обов'язку із захисту Батьківщини, незалежності та територіальної цілісності України.

Нині, як ніколи, потрібні нові підходи і нові шляхи до виховання патріотизму як почуття і як базової якості особистості. При цьому потрібно враховувати, що Україна має древню і величну культуру та історію, досвід державницького життя, які виступають потужним джерелом і міцним підґрунтям виховання дітей і молоді. Вони уже ввійшли до освітнього і загальновиховного простору, але нинішні суспільні процеси вимагають їх переосмислення, яке відкриває нові можливості для освітньої сфери.

Затвердження «Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки» є визначальними кроками у розвитку України [4].

Серед основних завдань Стратегії: окреслення пріоритетів та основних напрямів національно-патріотичного виховання дітей та молоді, розвитку відповідних інститутів держави і суспільства, забезпечення змістового наповнення національно-патріотичного виховання на основі: формування національно-культурної ідентичності, національно-патріотичного світогляду, збереження та розвитку духовно-моральних цінностей українського народу; усвідомлення його інтелектуальних і духовних надбань; розвитку діяльній відданості у розбудові України, формування у дітей і молоді активної громадянської, державницької позиції та почуття власної гідності; скоординованої роботи та взаємодії органів державної влади та органів місцевого самоврядування у сфері національно-патріотичного виховання, їх ефективної співпраці з громадськістю; формування широкої громадської підтримки процесів національно-патріотичного виховання, розширення ролі та можливостей громадських об'єднань, підвищення ролі сім'ї, активної участі волонтерів, активістів; забезпечення системних змін, досягнення високої якості, ефективності, цілеспрямованого та прогнозованого розвитку у сфері національно-патріотичного виховання; сприяння консолідації українського суспільства навколо ідей спільного майбутнього, захисту територіальної цілісності України, реформ і державотворення.

У документі наголошено, що національно-патріотичне виховання дітей та молоді має стати одним із пріоритетних напрямів діяльності держави, а злагоджена, системна і цілеспрямована діяльність органів державної влади, місцевого самоврядування, навчальних закладів, інститутів громадянського суспільства, громадян повинна забезпечити формування національно-патріотичного виховного простору, ефективного щодо розвитку громадянина як високоморальної особистості, яка плекає українські традиції, духовні цінності, володіє відповідними знаннями, вміннями та навичками, здатна реалізувати свій потенціал у умовах сучасного суспільства,

сповідує європейські цінності, готова до виконання обов'язку із захисту Батьківщини, незалежності та територіальної цілісності України [4].

Національно-патріотичне виховання є обов'язковою складовою загального процесу виховання підростаючого покоління, головною метою якого є набуття молоддю соціального досвіду, готовності до виконання громадянських і конституційних обов'язків, успадкування духовних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин, формування особистісних рис громадянина Української держави, фізичної досконалості, моральної, художньо-естетичної, інтелектуальної, правової, трудової, екологічної культури [3, с. 89].

Формування національно-патріотичних цінностей відбувається на прикладах історії становлення Української державності, українського козацтва, героїки визвольного руху, досягнень у галузі політики, освіти, науки, культури і спорту. Патріотичні почуття не повинні бути пасивними. Як свідчить історичний досвід, патріотичні почуття, особливо загострюючись у складних, екстремальних, доленосних для Батьківщини ситуаціях, єднують людей, спонукають до конкретних дій, зменшують життєвий егоїзм.

Історично українська школа завжди була осередком місцевої громади. Сучасна суспільно-політична ситуація в Україні вимагає відтворити цей досвід. Отже, школа має виховувати соціально адаптовану та громадсько орієнтовану особистість, яка після закінчення школи успішно знайде своє місце в житті. Для цього доцільно шкільне мікросередовище сполучити з реальною дійсністю. Саме громадсько активна школа включає в урочну та позаурочну діяльність реальне життя, створюючи тим самим єдине поле громадянського виховання не лише учнів, а й усіх учасників освітнього процесу. У результаті відбувається комплексне, системне виховання громадянина.

Діти мають безпосередній зв'язок з тим, що відбувається в країні: їхні батьки мобілізовані й застосовують зброю, працюють волонтерами, беруть участь у громадських акціях та ін. Тому психолого-педагогічні працівники мають бути готовими до непростих запитань від учнів, на які важливо дати компетентні й водночас коректні відповіді. Варто надавати дітям чіткі й зрозумілі пояснення, не давати нездійснених обіцянок, а головне утримуватися від коментарів, спрямованих на підривання національної безпеки чи руйнацію національної єдності в державі. Натомість потрібно розповідати учням, що держава і громадянське суспільство роблять усе можливе для відновлення миру та порядку в країні, що лише в національній єдності та національній гідності наша сила й незламність.

Педагоги і психологи навчальних закладів повинні залишатися спокійними і виваженими, за необхідності заспокоювати дітей, створювати психологічно комфортну атмосферу в закладах освіти і допомагати учням адекватно ставитися до подій. Педагогам необхідно бути завжди готовими до діалогу зі своїми учнями. Постійний контакт з учителями та друзями допоможе учням відновити відчуття безпеки й захищеності. У такі часи відданість, співчуття та комунікативні навички вчителя стають особливо важливими [5].

Висновки, перспективи. Робота в цих напрямках забезпечує сприятливі умови для самореалізації особистості в Україні відповідно до її інтересів та можливостей; сприяє набуттю молоддю соціального досвіду, успадкування духовних та культурних надбань українського народу, формуванню мовної культури, формуванню духовних цінностей українського патріота: почуття патріотизму, національної свідомості, любові до українського народу, його історії, рідної землі, родини, гордості за минуле і сучасне на прикладах героїчної історії українського народу та кращих зразків культурної спадщини; утвердження в свідомості громадян об'єктивної оцінки ролі українського війська в українській історії, спадкоємності розвитку Збройних Сил у відстоюванні ідеалів свободи та державності України і її громадян; формування психологічної та фізичної готовності молоді до виконання громадянського та конституційного обов'язку щодо відстоювання національних інтересів та незалежності держави, розвитку мотивації молоді до державної та військової служби; підтримання кращих рис української нації – працелюбності, прагнення до свободи, любові до природи та мистецтва, поваги до батьків та родини; створення умов для розвитку громадянської активності, професіоналізму, високої мотивації до праці як основи конкурентоспроможності держави. Отже, український патріотизм повинен стати провідною виховною ідеєю сучасної школи, що реалізується в урочній та позаурочній діяльності.

Додаткових зусиль потребує розгляд нових методів національно-патріотичного виховання.

Література

1. Бех І. Д., Чорна К. І. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді / І. Д. Бех. – Київ, 2014. – 29 с.
2. Вишневський О., Кобрій О., Чепіль М. Теоретичні основи педагогіки : курс лекцій / за ред. О. Вишневського. – Дрогобич, 2001. – 189 с.
3. Орієнтовний зміст виховання в національній школі: Методичні Рекомендації / за заг. ред. Є. І. Коваленко. – К. : ІЗМН, 1996. – 136 с.

4. Про стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2010 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kntu.net.ua/index.php/kaf_design/content/download/41672/247403/file/

5. Сіренко С. М. Удосконалення системи підготовки класних керівників до здійснення виховної діяльності в умовах післядипломної освіти [Електронний ресурс] / С. М. Сіренко. – Режим доступу: [www.kpi.kharkov.ua/archive/ Наукова_періодика/elits/2011/29](http://www.kpi.kharkov.ua/archive/Наукова_періодика/elits/2011/29).

Вита Подгурская. Роль педагога в системе патриотического воспитания учебного заведения.

В статье освещены понятие национально-патриотического воспитания, его направления и цели на современном этапе; значение общеобразовательных школ как центров местных властей, педагогов в становлении ученика-патриота для того, чтобы ученики могли реализовать себя именно на родной земле; учета культуры и истории, опыта государственного жизни, которые выступают мощным источником и прочной основой воспитания детей и молодежи; предложены пути совершенствования системы национально-патриотического воспитания в школах Украины; акцентировано внимание на «Стратегии национально-патриотического воспитания детей и молодежи на 2016-2020 г.», на подготовке педагогических кадров для реализации национально-патриотического воспитания молодежи.

Ключевые слова: национально-патриотическое воспитание, стратегия воспитания, воспитательное пространство.

Vita Pidhurska. The pedagogic role in the patriotic education system of educational agency.

The article covers the concept of national-patriotic education, its directions and purpose at the present stage; the importance of secondary schools as centers of local government, teachers in the formation of a student-patriot in order for students to realize themselves on their native land; taking into account culture and history, experience of state life, which are a powerful source and a solid foundation for the education of children and young people; ways of improving the system of national-patriotic education in schools of Ukraine are proposed; the emphasis was placed on the "Strategy of national-patriotic education of children and youth for 2016-2020", on training of pedagogical personnel for the implementation of national-patriotic education of youth.

Keywords: national-patriotic upbringing, strategy of education, educational space.

Стаття надійшла до редакційної колегії 31.10.2017

Інформація про автора: Підгурська Віта Петрівна – здобувач, Житомирський державний університет імені І. Франка.

Котелянець Наталка Валеріївна

Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка

ПРОГНОСТИЧНІ ЗАВДАННЯ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ МЕТОДИЧНОЇ СИСТЕМИ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

У статті розглядаються результати дослідження проблеми підготовки вчителя початкових класів для реалізації методичної системи трудового навчання. Розкрито специфіку професійної діяльності вчителя початкових класів, його особистісні якості, провідні чинники успішності технологічної навчальної діяльності, загальнопедагогічні та специфічні функції; визначено компоненти готовності вчителя до навчання учнів початкової школи «Технології», схарактеризовано педагогічні умови формування у майбутніх учителів початкових класів технологічних знань й умінь. На основі проведених досліджень визначено готовність вчителя до навчання учнів початкової школи «Технології» як інтегральну властивість особистості, що дозволяє йому успішно організувати і здійснювати формування суб'єктного досвіду трудової діяльності учнів в процесі навчального співробітництва на уроках трудового навчання, що включає в себе когнітивний, операційно-практичний, креативний і емоційно-ціннісний компоненти.

Ключові слова: вчитель початкових класів, методична система трудового навчання, професійна діяльність, педагогічні умови, технології, технологічні знання й уміння.

Проблема, її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Провідним чинником успішності технологічної навчальної діяльності є особистість учителя, адже саме він створює на уроці особливу атмосферу спілкування. Талант рціональної та цікавої побудови занять підтримує дитячий інтерес і позитивне ставлення до навчання. Нарешті, саме від особистісних рис педагога залежить успішність виховання та розвитку особистості школярів, адже саме вчитель як ніхто інший, може через творчу діяльність допомогти дитині перебороти скутість, стан невпевненості, страху.

Сучасні вимоги до випускників педагогічних ВНЗ достатньо високі, зокрема, професіограма вчителя початкових класів містить чимало складових [2]. При цьому, поряд з педагогічною складовою, яка передбачає психолого-педагогічну та методичну підготовку, важливим компонентом залишається художньо-трудова підготовка майбутніх учителів, що спрямована на формування інтегрованих знань і комплексних умінь, творчий розвиток і національне виховання особистості. Вона містить широкий спектр узагальнених художньо-проектних, техніко-технологічних і методичних знань. При цьому, провідне місце в ній займають технологічні знання й уміння, які мають високу міру узагальненості та перенесення, відображають найбільш суттєві ознаки об'єктів і явищ навколишньої дійсності, характеризуються наявністю широких внутрішньо системних і міжсистемних зв'язків, а головне – виконують творчу функцію.

Аналіз публікацій (виділення невіршених проблем).

Проблема професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи досліджується в різноманітних аспектах у роботах О. Біди, І. Бужиної, Л. Коваль, А. Коломієць, О. Комар, С. Литвиненко, Є. Ляска, С. Мартиненко, О. Митника, І. Пальшкової, Д. Пашенка, Л. Петухової, О. Хижної, Л. Хомич, Л. Хоружої, І. Шапошнікової, С. Стрілець.

Аналіз дисертаційних досліджень з проблеми підготовки майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності дав змогу встановити центральну тенденцію її оновлення: від суб'єкт-об'єктної парадигми, де домінуючим є «озброєння» знаннями, виконання соціального замовлення, орієнтир на програму та жорстко визначений план, прийняття викладачем усієї відповідальності на себе, до особистісно зорієнтованої, яка характеризується як сфера духовного співробітництва, спрямована на розкриття внутрішніх сил, потенційних можливостей, розвиток педагогічної культури складовою якої є інформаційна, на самостійне створення інноваційних проектів, самореалізацію та самовдосконалення педагога.

Ціль статті (постановка завдання) полягає у дослідженні проблеми підготовки вчителя початкових для реалізації методичної системи трудового навчання.

Виклад основного матеріалу, обґрунтування результатів дослідження. Методологічні орієнтири, які розкриваються в спеціальних дослідженнях дозволяють зробити висновок, що на сучасному етапі має відбуватися переорієнтація діяльності вчителя початкової школи на багатофункціональну модель, оволодіння якою дозволяє йому самостійно здійснювати вибір, конструювати, створювати освітні проекти, які мають відповідати потребам учня, бути ефективними та педагогічно виправданими. У цій системі

координат мета педагогічної освіти полягає в практико-орієнтованому характері професійної підготовки. Як зазначає О. Я. Савченко [4], нагальною є потреба оновлення змісту підготовки майбутніх учителів за принципом цілісності, системності та інтеграції; урахування тих процесів, які визначають діяльність сучасної початкової школи. Важливим є висновок автора про те, що у формуванні особистості майбутнього вчителя початкової школи необхідно згармонізувати загальнокультурні, психолого-педагогічні і методичні знання, вміння, способи діяльності, посилити їх професійну спрямованість, забезпечити фундаментальність базової підготовки.

Навчальний процес повинен бути спрямований на реалізацію освіти, що має випереджувальний характер, а також на створення умов для професійного зростання й самоудосконалення, на формування умінь вчитися й самостійно приймати відповідальні рішення, на формування потреби у саморозвиткові, що потребує дотримання системності й науковості у підготовці майбутнього вчителя.

Дослідники відзначають особливу соціальну значущість професійної діяльності вчителя початкових класів в порівнянні з іншими учителями, підкреслюючи найбільшу розвиненість його професійно-предметних, особистісних характеристик і комунікативних якостей [1].

До необхідних особистісних якостей вчителя (індивідуально психологічних, статусно-позиційних) початкових класів відносяться: урівноваженість, висока мобільність нервової системи; помірна екстравертність; емоційна стійкість; рівень інтелектуального розвитку не нижче нормального по сенсорно-перцептивно-мнемологічним показникам і по характеристикам уваги; високий рівень здатності уяви, фантазування; адекватність самооцінки та рівня домагань; певний оптимум тривожності, що забезпечує інтелектуальну активність; цілеспрямованість; емпатійність, високий рівень розвитку соціальної перцепції (Л. Мітіна, І. Зимня); прихильність до людей (дітей), сердечність, гуманність, уважність, щирість (В. Сухомлинський); вміння завжди мати на увазі соціальну незахищеність дітей (Я. Корчак); вміння бачити себе в дітях, встати на їх позицію (Ш. Амонашвілі) і готовність прийняти цю позицію (В. Лева); володіння демократичним стилем узагальнення на основі захопленості спільною творчою діяльністю (В. Кан-Калик).

Серед інтегрованих складових характеристик вчителя початкових класів у сучасних дослідженнях виділені: індивідуальні психофізичні властивості (розгорнуте педагогічне мислення); спрямованість особистості вчителя (прагнення якомога краще пізнати дитину, допомогти їй засвоїти соціальну роль учня, успішно оволодіти навчальною діяльністю); професійно значущі якості (гуманістична

спрямованість, толерантність, оптимізм, професійна ерудиція); професійно-педагогічні знання й уміння (діагностичні, аналітичні, прогностичні, дослідницькі).

Учитель початкових класів у своїй професійній діяльності з організації та управління навчанням молодших школярів «Технології» реалізує як загальнопедагогічні функції – дослідні, проектувальні, конструктивні, комунікативні, організаторські (за Н. Кузьміною), так і специфічні функції вчителя технології і підприємництва, описані в його професійно-кваліфікаційній характеристиці (С. Білозерцев, Б. Бухалов, А. Молдаванов, В. Симоненко). До професійних функцій вчителя технології можуть бути віднесені: діагностична, проектувальна, конструктивна, організаторська, інформаційно-комунікативна, дослідницька, технологічна, мотиваційно-стимулююча, контрольно-оцінна, коригуюча, розвиваюча, виховна.

Але специфічні умови професійної діяльності вчителя початкових класів як вчителя технології вимагають, на наш погляд, уточнення змісту його педагогічної діяльності і диктують необхідність розкриття його функцій через опис системи педагогічних дій з позиції особистісно діяльнісного підходу до навчання молодших школярів «Технології» :

- рефлексивний аналіз теоретико-методологічних джерел навчання молодших школярів «Технології» і власного досвіду в галузі творчої трудової і професійно-методичної діяльності, розробка системи дій з його корекції, розвитку та практичної реалізації в педагогічній діяльності;

- психолого-педагогічна діагностика: розвитку особистості молодшого школяра і його до навчального суб'єктного рівня досвіду трудової діяльності, в тому числі визначення рівня сформованої навчальної мотивації, когнітивної та психолого-фізіологічної готовності учня до вирішення навчальних технологічних ситуацій: аналіз і вибір способів діагностики, опис і пояснення результатів дослідження;

- проектування навчально-трудої діяльності учнів початкових класів з метою їх особистісного розвитку: визначення її предметного змісту і побудова логічної структури; відбір змісту навчального матеріалу, методів і форм навчання; розробка навчальних диференційованих завдань, що відповідають рівню розвитку пізнавальних здібностей молодших школярів і засобів контролю за ходом і результатами навчальної діяльності; вибір способів стимулювання пізнавальної сфери учнів в галузі трудової діяльності; визначення шляхів і засобів організації навчального співробітництва та проектування полісуб'єктних відносин між всіма суб'єктами навчального процесу;

- реалізація навчальної діяльності: організація і управління на комунікативній, предметно-практичній основі навчально-трудою діяльністю молодших школярів; застосування особистісно-орієнтованого, мотиваційно-стимулюючого впливу; встановлення відносин педагогічного співробітництва для надання допомоги учням у подоланні труднощів навчальної діяльності; здійснення поточного та підсумкового контролю навчальної діяльності, з метою корекції та оцінки ходу і результатів засвоєння школярами навчального матеріалу;

- підсумковий аналіз результатів навчальної діяльності та діагностика рівня сформованості досвіду трудової діяльності у молодших школярів у процесі навчання на уроках трудового навчання: характеристика особистих змін, визначення рівнів технологічної навченості учнів, навчальної мотивації, інтересів і схильностей школярів [5].

На основі проведених досліджень вважаємо за доцільне визначити готовність вчителя до навчання учнів початкової школи «Технології» як інтегральну властивість особистості, що дозволяє йому успішно організувати і здійснювати формування суб'єктного досвіду трудової діяльності учнів в процесі навчального співробітництва на уроках трудового навчання, що включає в себе когнітивний, операційно-практичний, креативний і емоційно-ціннісний компоненти.

Як підтверджують наші дослідження, зміст кожного з вищеперахованих компонентів може бути представлено в такому вигляді:

I. Когнітивний компонент (загальнотрудої, спеціальні технологічні та психолого-педагогічні, методичні знання – когнітивний суб'єктний досвід учителя): знання теоретико-методологічних основ технологічної освіти молодших школярів; знання основних досягнень перетворювальної діяльності людини в галузі матеріальної і технологічної культур; знання основних способів і засобів трудової діяльності людини; знання основних технічних і технологічних понять і термінів; знання основ матеріалознавства, дизайну, машинознавства, графіки, економіки, електротехніки та інформатики, етики, екології, естетики; знання базових технологій паперової, текстильної, металургійної та деревообробної промисловості, сільського господарства, декоративно-прикладного творчості, а також інформаційних технологій; знання суті і змісту трудової діяльності і її компонентів (цілі, завдання, види, структура, продукти і засоби, критерії оцінки процесу і результатів); знання вікових особливостей, шляхів становлення і розвитку учня як суб'єкта трудової діяльності; знання теоретичних основ навчання молодших школярів трудовому навчанню (цілі, завдання, зміст, засоби і методи,

форми організації навчального процесу); знання медико-фізіологічних, санітарно-гігієнічних основ організації уроків трудового навчання в початкових класах; знання психолого-педагогічних основ навчання учнів початкових класів основам «Технології», закономірностей і особливостей розвитку молодших школярів в процесі оволодіння ними основними компонентами творчої навчально-трудої діяльності; знання способів і критеріїв оцінки результатів розвитку та досягнень учнів, а також шляхів цих досягнень, тобто способів творчої навчально-трудої діяльності.

II. Операційно-практичний компонент (суб'єктний досвід учителя в здійсненні способів творчої трудової діяльності (проектної та в галузі ручної праці), а також професійний, методичний досвід його передачі іншим суб'єктам процесу навчання: уміння здійснювати різні види практичної діяльності в області ручної праці і проектні дії; уміння здійснювати психолого-педагогічну діагностику суб'єктів донавчального рівня досвіду трудової діяльності молодших школярів та прогнозувати процес і результати навчання з урахуванням індивідуальних особливостей учнів; уміння проектувати власну педагогічну діяльність і навчальну діяльність молодших школярів на уроках трудового навчання з метою їх особистісного розвитку, включаючи відбір навчального матеріалу різної складності, розробку системи навчальних ситуацій і навчальних завдань, моделювання способів, засобів і форм навчальної діяльності; уміння проектувати полісуб'єктні відносини в процесі навчання основам «Технології», що включає аналіз взаємин між навчаючими, їх батьками та визначення стратегії і тактики спільної діяльності; уміння здійснювати відбір методів і засобів навчання «Технології», адекватних загальним і спеціальним цілям процесу навчання, навчальної ситуації та індивідуальним особливостям учнів; уміння створювати організаційно-педагогічні умови для процесу навчання молодших школярів «Технології» (в тому числі розробляти різного роду дидактичні засоби), а також для реалізації набутого молодшими школярами досвіду суб'єкта праці за рахунок різноманіття особистих видів трудової діяльності і можливості їх вибору в процесі виконання навчальних творчих завдань; уміння управляти процесом формування суб'єктного досвіду творчої трудової діяльності у молодших школярів на уроках технології; уміння здійснювати контроль і оцінку навчальної діяльності навчаючих на уроках технології, в тому числі в процесі виконання творчих проектів; уміння досліджувати і діагностувати процес і результати навчання – шляхи формування та рівень сформованості суб'єктного досвіду трудової діяльності та загального розвитку учнів початкових класів; уміння здійснювати педагогічне

консультування батьків учнів з питань розвитку молодших школярів, в тому числі і як суб'єктів незалежної трудової діяльності.

III. Креативний компонент (суб'єктний досвід учителя у сфері педагогічної творчості, творчої праці і проектної діяльності).

Зміст і конкретні риси досвіду творчої діяльності педагога проявляються в різних педагогічних ситуаціях, в системі його дій в процесі взаємодії з молодшими школярами на уроках технології, а також в його повсякденному житті, як елемент загальної і технологічної культури особистості. Він проявляється в наступному: володіння прийомами наукового аналізу і синтезу; бачення нової проблеми в знайомій ситуації (педагогічної, трудової, проектної); здатність впроваджувати досягнення різних галузей наукового знання в практику; прагнення досліджувати і використовувати досвід інших вчителів в навчанні «Технології» молодших школярів як галузі своєї професійної діяльності; вміння приймати оптимальні рішення в конкретних педагогічних ситуаціях, проявляти гнучкість в своїй професійній праці; знаходження різних способів вирішення проблемних ситуацій в різних сферах життєдіяльності та альтернативних способів їх рішень з урахуванням конкретних обмежувальних умов; володіння основними прийомами творчої діяльності в галузі педагогічної діяльності, ручної праці та проектування матеріальних і ідеальних продуктів.

IV. Емоційно-ціннісний компонент (досвід мотиваційно-ціннісних та емоційно-вольових відносин вчителя як система основних цінностей і ідеалів педагога, в тому числі його проектно-технологічної якості): високий рівень технологічної культури, проектно-технологічне мислення, потреба творчості в професійній діяльності, потреба вдосконалення свого особистого досвіду перетворювальної діяльності та його передачі іншим суб'єктам процесу навчання, захопленість спільною творчістю зі школярами, емпатійність, адекватна оцінка рівня своєї готовності до навчання молодших школярів «Технології».

Виходячи з вище зазначеного, необхідні й достатні організаційно-педагогічні умови формування у майбутніх вчителів початкових класів технологічних знань й умінь нами поділено на дві групи:

1) зовнішні умови, спрямовані на створення розвивального середовища творчої технологічної діяльності;

2) внутрішні умови, які визначаються особистісним потенціалом студента.

До зовнішніх організаційно-педагогічних умов, які сприятимуть успішному формуванню у майбутніх учителів початкових класів технологічних знань й умінь віднесені такі:

1) націленість педагогічного процесу на розвиток творчої особистості майбутнього вчителя початкових класів, його індивідуальності та неповторності, формування здатності до продуктивної технологічної діяльності;

2) єдність організації репродуктивної, проблемно-пошукової і творчої діяльності, спрямованої на послідовне формування у студентів цілісної системи технологічних знань та вмінь;

3) оптимізація змісту, форм і засобів організації процесу формування у майбутніх учителів початкових класів технологічних знань та вмінь;

4) використання доцільних прийомів і методів формування технологічних знань і вмінь студентів, які приносять максимальний ефект при відносно незначних витратах зусиль і часу.

До основних внутрішніх умов, які впливають на ефективність формування у майбутніх учителів початкових класів технологічних знань й умінь відносимо: якість мотивацій до технологічної і педагогічної діяльності; зміст ціннісно-смыслові сфери особистості; особливості особистості майбутнього вчителя початкових класів, що акумулюються в професійно важливих якостях.

Внутрішні умови, спрямовані на формування у майбутніх учителів початкових класів технологічних знань й умінь, визначаються особистісним потенціалом студента. Джерелом стимулювання цього потенціалу є мотивація до оволодіння професією вчителя початкових класів на основі системи професійно значущих технологічних і методичних знань й умінь шляхом включення студентів у професійно зорієнтовану практику.

До внутрішніх умов формування у майбутніх учителів початкових класів технологічних знань й умінь ми також відносимо досвід роботи, оскільки досягнення відповідності хоча б нормативним вимогам неможливе без занурення у практику професійної зорієнтованої технологічної і педагогічної діяльності. Досвід потрібний, щоб майбутній учитель початкових класів мав можливість освоїти основні процедури, зміг усвідомити себе суб'єктом цієї діяльності. «Досвід роботи створює основу для подальшого розвитку професійних умінь, здібностей і в цілому – для професіоналізму вчителя» [3].

Наступною, виокремленою нами групою умов є матеріальні умови, що забезпечують ефективність формування у майбутніх учителів початкових класів технологічних знань й умінь через організацію предметного середовища. До них ми віднесли технологічний і науково-методичний супровід технологічної підготовки відповідно до її пріоритетів.

Висновки, перспективи. Підбиваючи підсумки, зазначимо: на нашу думку, особистість учителя є найважливішим фактором успішної реалізації технологічної освіти. І саме від професійності, майстерності, емоційності, творчості педагога залежить ставлення учнів до навчального предмета й учіння взагалі, успішність оволодіння технологічною обізнаністю, якість і повнота реалізації розвивальних і виховних цілей навчання, тож і формування технологічної культури особистості. Отже, у процесі фахового становлення та здійснення культуротворчої діяльності вчителя початкових класів непересічного значення набуває його особистісна, педагогічна й професійна підготовка.

Література

1. Каптерев П. Ф. Избранные педагогические сочинения / П. Ф. Каптерев; под ред. А. М. Арсеньева. – М. : Педагогика, 1982. – 704 с.
2. Кузнецов М. Е. Личностно-ориентированное обучение школьников / М. Е. Кузнецов. – Брянск : Изд-во БГУ, 1999. – С. 94.
3. Олексюк О. Музична педагогіка : навч. посібник / О. Олексюк. – К. : КНУКіМ, 2006. – 188 с.
4. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи : підручник для студентів пед. ф-ту / О. Я. Савченко. – К. : Генеза, 2002. – 368 с.
5. Хохліна О. Формування діяльності в процесі трудового навчання молодших школярів / О. Хохліна // Початкова школа. – 2000. – № 8. – С. 51-52.

Наталья Котелянец. Прогностические задачи подготовки учителя начальных классов для реализации методической системы трудового обучения.

В статье рассматриваются результаты исследования проблемы подготовки учителя начальных классов для реализации методической системы трудового обучения. Раскрыта специфика профессиональной деятельности учителя начальных классов, его личностные качества, ведущие факторы успешности технологической учебной деятельности, общепедагогические и специфические функции; определены компоненты готовности учителя к обучению учащихся начальной школы «Технологии», охарактеризованы педагогические условия формирования у будущих учителей начальных классов технологических знаний и умений. На основе проведенных исследований определена готовность учителя к обучению учащихся начальной школы «Технологии» как интегральное свойство личности, что позволяет ему успешно организовывать и осуществлять формирование субъектного опыта трудовой деятельности учащихся в процессе учебного сотрудничества на уроках трудового обучения,

включающее в себя когнитивный, операционно-практический, креативный и эмоционально-ценностный компоненты.

Ключевые слова: *учитель начальных классов, методическая система трудового обучения, профессиональная деятельность, педагогические условия, технологии, технологические знания и умения.*

Natalka Kotelianets Predicted tasks of primary school teacher's preparation ses for the realization of the methodical system of labor.

The article deals with the results of studying of the problem of the preparation of primary school teachers for the implementation of the methodical system of labor education. The author discloses the specifics of the professional activity of the teacher of primary school, his personal qualities, leading factors of the success of technological teaching activity, general pedagogical and specific functions are revealed. the components of teacher's readiness for the students of the elementary school «Technologies» were determined, pedagogical conditions of formation of technological knowledge and skills of the future teachers of primary school were described. On the basis of the conducted researches, the readiness of the teacher for teaching students of primary school the subject «Technologies» as an integral property of the individual is determined, which allows him successfully organize and implement the formation of the subjective experience of the students' work activity in the process of educational cooperation at the crafts lessons, which includes cognitive, operational-practical, creative and emotionally-valuable components.

Key words: *primary school teacher, methodical system of labor training, professional activity, pedagogical conditions, technologies, technological knowledge and skills.*

Стаття надійшла до редакційної колегії 31.10.2017

Інформація про автора:

Котелянець Наталка Валеріївна – кандидат педагогічних наук, доцент, Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка.

ПРОФЕСІЙНЕ САМОВИЗНАЧЕННЯ ГРОМАДЯНИНА УКРАЇНИ ЩОДО ПРОХОДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ ЗА КОНТРАКТОМ ЯК НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Виявлено існування практичної проблеми дослідження, яка проявляється у зміні способу комплектування військових формувань з призовного на контрактний, що призводить до зникнення найбільш значущих умов формування у громадян України готовності до проходження військової служби за контрактом. Відповідно виявлено існування науково-педагогічної проблеми професійного самовизначення старшокласників щодо проходження військової служби за контрактом, яка проявляється у відсутності досліджень присвячених вирішенню практичної проблеми шляхом сумісного виконання завдань загальноосвітніх шкіл щодо сформованості у їхніх випускників готовності до вибору професії та військових формувань щодо зміни їх способу комплектування на контрактний. Розкрито сутність поняття «професійне самовизначення старшокласника щодо проходження військової служби за контрактом» під яким запропоновано розуміти розгорнутий в часі процес самостійного узгодження досягнутих але ще не реалізованих ним можливостей і вимог проходження військової служби за контрактом щодо стану здоров'я та психологічного стану.

Ключові слова: професійне самовизначення, військова служба за контрактом.

Проблема, її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. У 2002 році розпочато реформування військових формувань та правоохоронних органів спеціального призначення шляхом зміни способу їх комплектування з призовного на контрактний. Проте завершити цей процес вдалося лише Службі безпеки України (у 2007 році) та Державній прикордонній службі України (у 2008 році) [1, с. 1]. Основна частина військовослужбовців, які вперше укладають контракт, – це ті, хто залишився служити після строкової служби. Якщо перехід військових формувань та правоохоронних органів спеціального призначення на контрактний

спосіб комплектування завершиться (буде скасовано призов на строкову службу), а умови, в яких проходитиме цей процес, залишаться незмінними, то стан комплектування військових посад погіршиться, а відповідно й ефективність виконання службово-бойових завдань знизиться. Адже спілкуючись у колективі, військовослужбовець строкової служби може дізнатися про умови проходження служби військовослужбовцем-контрактником, про перспективи подальшої служби, тобто має змогу отримати всю необхідну інформацію для прийняття позитивного рішення щодо укладення контракту про проходження військової служби. Певна річ, інші люди такої можливості не мають. Через засоби масової інформації можна поширити загальну інформацію про привабливість військової професії та про її нематеріальні сторони – такі, як служіння Вітчизні, честь, відданість. Для докладного ж роз'яснення всього комплексу матеріальних пільг, кар'єрних перспектив та освітніх програм треба працювати індивідуально з кожним потенційним кандидатом. Отже, з припиненням існування призовного способу комплектування зникнуть і найбільш значущі умови формування у особистості готовності до проходження військової служби за контрактом. У цьому і проявляється практична проблема. На думку авторів роботи зазначену проблему доцільно вирішувати у загальноосвітніх навчальних закладах через професійне самовизначення старшокласників щодо проходження військової служби за контрактом. Науково-педагогічна проблема буде проявлятися у відсутності наукових праць направлених на вирішення зазначеної практичної проблеми.

Аналіз публікацій (виділення невирішених проблем). Щоб переконатись у існуванні чи відсутності науково-педагогічної проблеми нами здійснено аналіз положень наукової новизни дисертацій та монографій за темою дослідження (табл. 1).

За результатами аналізу виявлено відсутність наукових праць присвячених вирішенню практичної проблеми професійного самовизначення старшокласників щодо проходження військової служби за контрактом. Комплексні дослідження з професійного самовизначення учнів здійснили такі учені як О. І. Вітківська [12], Л. І. Гриценко [11], Л. А. Гуцан [11], Д. О. Закатков [10], О. В. Капустіна [6], Г. О. Корсун [13], В. Т. Лозовецька [3], В. В. Мачуський [3], О. В. Мельник [5], О. Л. Морін [11], А. А. Назарчук [8], З. В. Охріменко [11], О. М. Пархоменко [11], О. Ю. Пашенко [2], М. І. Піддячий [4], С. М. Сошенко [14], І. І. Ткачук [11], В. В. Туляєв [7], М. Л. Шабдінов [9] та інші. У більшості згаданих досліджень розглядалися поняттєво-категоріальний апарат, принципи, форми та методи професійного самовизначення

Збірник наукових статей

учнів, педагогічні умови формування готовності до професійного самовизначення, визначення їх критеріїв, показників та рівнів готовності. Проте, що собою представляє «професійне самовизначення старшокласників щодо проходження військової служби за контрактом» у наукових працях не визначено.

Таблиця 1

Аналіз положень наукової новизни дисертацій та монографій за темою дослідження

Положення наукової новизни Учений, наукова праця	Поняттєво-категоріальний апарат	Принципи, форми та методи	Педагогічні умови	Критерії, показники та рівні готовності
О. Ю. Пашенко, 2000 [2]		+		+
В. В. Мачуський, 2001 [3]	+			+
М. І. Піддячий, 2002 [4]	+		+	+
О. В. Мельник, 2003 [5]	+	+		+
О. В. Капустіна, 2004 [6]	+	+	+	+
В. В. Туляєв, 2008 [7]	+		+	+
А. А. Назарчук, 2009 [8]	+	+	+	+
М. Л. Шабдінов, 2010 [9]	+	+	+	+
Д. О. Закатков, 2012 [10]	+	+		+
Л. А. Гуцан, О. Л. Морін та ін., 2016 [11]	+	+	+	+

Ціль статті визначити сутність професійного самовизначення старшокласників щодо проходження військової служби за контрактом.

Виклад основного матеріалу, обґрунтування результатів дослідження. Розглянемо сутність професійного самовизначення старшокласників щодо проходження військової служби за контрактом. *Самовизначення*, на думку О. І. Вітківської, є «свідома внутрішня діяльність особистості, спрямована на усвідомлення своїх життєвих цінностей і смислів, виходячи з чого молода людина визначає свою життєву позицію і стиль життя, своє місце у світі, серед людей. Центральною ланкою процесів самовизначення виступає вибір як свідома активність особистості і моральний вчинок. В основі здійснення вибору знаходиться процес розв'язання внутрішніх і зовнішніх протиріч» [12, с. 15]. Погоджуюсь з ученою і хочу додати, що на практиці не кожен учень готовий до професійного самовизначення – часто зустрічаємось з тим, що визначення щодо вибору професії є не школяра, а його батьків, рідних.

Аналізуючи наукові праці, зустрічаємо низку трактувань поняття «*професійне самовизначення*» (табл. 2). Враховуючи їх різноманітність необхідно звернутись до поняття «професія», яка в

економічній енциклопедії трактується як «офіційно визнаний усталений і відносно самостійний вид трудової діяльності в системі суспільного поділу праці; комплекс об'єднаних загальною назвою теоретичних знань, умінь і трудових навичок, набутих у процесі навчання в спеціальних навчальних закладах і під час практичної роботи». Дане поняття розглядають у різних аспектах: 1) як конкретний вид суспільної організації праці; 2) як систему нормативних вимог до людини з боку певного роду діяльності; 3) як форму об'єднання групової спільноти; 4) як суспільну форму діяльності [15, с. 140]. Таким чином у понятті «професійне самовизначення» необхідним враховувати вимоги до професії. Зазначений підхід витриманий у визначені, яке запропоновано та використовується ученими Інституту проблем виховання НАПН України та яке ми будемо використовувати у нашому дослідженні, а саме: «професійне самовизначення є розгорнутим в часі процесом самостійного узгодження досягнутих але ще не реалізованих ним можливостей і вимог обраної або ж бажаної професії» [9, с. 12; 11, с. 12].

Процес професійного самовизначення, на думку Д. О. Закаткова, не може бути обмежений лише якимось одним етапом, він займає увесь період активної трудової діяльності людини й підготовки до неї [10, с. 34]. Іншої думки учені Інституту проблем виховання НАПН України. Вони вважають, що професійне самовизначення особистості містить допрофесійний і професійний періоди. Допрофесійний період охоплює пропедевтичний (діти до 14 років) і базовий (рання юність, підлітки від 15 до 17 років) етапи. Професійний період складається з адаптаційного (старший юнацький вік, молоді люди від 18 до 25 років) і фахового (молоді люди від 26 до 35 років) етапів [11, с. 25]. У дослідженні О. Д. Джури виокремлено декілька етапів професійне самовизначення в системі навчально-виховної роботи, зокрема, «початковий пов'язаний з емоційно-образним сприйняттям, характерним для дітей дошкільного віку, пропедевтичним (1-4 класи), пошукової спрямованості, на якому у підлітків виникають професійні наміри, період розвитку професійної самосвідомості, коли у школярів з'являється особистісний смисл вибору професії та уточнення соціально-професійного статусу (9-11 класи)» [16, с. 5]. Враховуючи, практичну проблему нашого дослідження ми обмежимося базовим етапом допрофесійного періоду професійного самовизначення особистості, що відповідає меті трудового виховання у старшій школі – «формування в учнів готовності до свідомого професійного самовизначення та морально-психологічна підготовка до майбутньої професійної діяльності» [17].

Трактування поняття «професійного самовизначення»

Пор. №	Автор та посилання на джерело	Визначення «професійного самовизначення»
1.	О. В. Мельник [5, с. 16, 17]	«це діяльність, в основі якої лежить механізм узгодження об'єктивних умов та суб'єктивних факторів вибору, головним змістом якого є процес підготовки і прийняття рішення на мотиваційно-особистісному рівні»
2.	О. В. Капустіна [6, с. 13]	«складне структурне утворення особистості, яке відображає погляд людини на світ професії, на конкретну професію, а також власні наміри щодо самореалізації в рамках певної трудової діяльності»
3.	М. Л. Шабдінов [9, с. 12]; Л. А. Гуцан, О. Л. Морін, З. В. Охріменко, О. М. Пархоменко, Л. І. Гриценко, І. І. Ткачук [11, с. 12]	«є розгорнутим в часі процесом самостійного узгодження досягнутих але ще не реалізованих ним можливостей і вимог обраної або ж бажаної професії»
4.	Д. О. Закатков [10, с. 34]	«процес самореалізації особистості в професійній діяльності на основі найбільш повного використання своїх й індивідуально-психологічних можливостей»
5.	О. І. Вітковська [12, с. 16]	«цілісний, інтегративний процес, у якому реалізуються основні життєві цінності людини і конкретизуються аспекти її життєвого, особистісного, соціального самовизначення; вибір молодю людиною напрямку і змісту свого подальшого розвитку, сфери і засобів реалізації індивідуальних якостей і здібностей, соціального середовища для втілення своєї життєвої мети і моральних цінностей»
6.	С. М. Сошенко [14, с. 3]	«процес формування ставлення до себе як суб'єкта майбутньої професійної діяльності, що зумовлюється його індивідуальними особливостями й зовнішніми умовами; самостійне й усвідомлене узгодження професійно-психологічних особливостей особистості із змістом і вимогами професійної діяльності»
7.	Г. О. Корсун [13]	«складне структурне новоутворення взаємопов'язаних і поєднаних переконаннями морально-вольових якостей особистості, способів поведінки, знань про професії, практичні вміння і навички, сформовані у відповідності з вимогами суспільства й можливостями навчально-виховного процесу в школі»

Згідно Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» «Військова служба є державною службою особливого характеру, яка полягає у професійній діяльності придатних до неї за

станом здоров'я і віком громадян України, іноземців та осіб без громадянства, пов'язаній із обороною України, її незалежності та територіальної цілісності» [18, ст. 2]. «На військову службу за контрактом приймаються громадяни, які пройшли професійно-психологічний відбір...» [18, ст. 20]. Отже основними вимогами професії є придатність за станом здоров'я та позитивний психологічний стан особистості. Що стосується розгорнутого в часі процесом самостійного узгодження досягнутих але ще не реалізованих особистістю можливостей і вимог до військової служби за контрактом (до службо-бойової діяльності), то тут доцільно розглянути запропоновану М. М. Медвідь структурну модель стимулювання до службово-бойової діяльності через системи професійної орієнтації, підготовки та освіти [1, с. 23].

Період 1 структурної моделі – отримання інформації про можливість проходження військової служби та початкових професійних знань. Суб'єктами профорієнтаційної роботи є загальноосвітні школи та коледжі, військові ліцеї.

Період 2 структурної моделі – початок військової служби за контрактом на посаді солдата. Вимогами до особистості, яка бажає перейти у цей період, існують лише по відношенню до її стану здоров'я та до психологічного стану. Для того щоб особистість могла залишитись у цьому періоді або перейти у інший – вимоги до неї зростають, що проявляються у рівні сформованих компетентностей для виконання службово-бойових завдань.

Отже, професійне самовизначення старшокласника щодо проходження військової служби за контрактом є розгорнутим в часі процесом самостійного узгодження досягнутих але ще не реалізованих ним можливостей і вимог проходження військової служби за контрактом щодо стану здоров'я та психологічного стану.

Висновки. За результатами проведеного дослідження виявлено існування практичної проблеми дослідження, яка проявляється у зміні способу комплектування військових формувань з призовного на контрактний, що призводить до зникнення найбільш значущих умов формування у громадян України готовності до проходження військової служби за контрактом. Відповідно виявлено існування науково-педагогічної проблеми професійного самовизначення старшокласників щодо проходження військової служби за контрактом, яка проявляється у відсутності досліджень присвячених вирішенню практичної проблеми шляхом сумісного виконання завдань загальноосвітніх шкіл щодо сформованості у їхніх випускників готовності до вибору професії та військових формувань щодо зміни їх способу комплектування на контрактний. Розкрито сутність поняття

«професійне самовизначення старшокласника щодо проходження військової служби за контрактом».

Література

1. Медвідь М. М. Методологія формування і розвитку людських ресурсів для використання у службово-бойовій діяльності: автореф. дис... докт. екон. наук : 08.00.07 / М. М. Медвідь; Харківський нац. екон. ун-т ім. Семена Кузнеця. – Х., 2015. – 40 с.

2. Пащенко О. Ю. Підготовка старшокласників до вибору майбутньої професії працівника міліції: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.07 / О. Ю. Пащенко; Терноп. держ. пед. ун-т ім. Володимира Гнатюка. – Т., 2000. – 18 с.

3. Мачуський В. В. Формування готовності старшокласників до професійного самовизначення у сфері технічної діяльності в позашкільних закладах: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.07 / В. В. Мачуський; Ін-т пробл. вихов. АПН України. – К., 2001. – 16 с.

4. Піддячий М. І. Організаційно-педагогічні умови підготовки старшокласників до професійного самовизначення у міжшкільних навчально-виробничих комбінатах: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.07 / М. І. Піддячий; Ін-т пробл. вихов. АПН України. – К., 2002. – 19 с.

5. Мельник О. В. Підготовка старшокласників до самостійного вибору майбутньої професії в процесі профільного трудового навчання: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.07 / О. В. Мельник; Ін-т пробл. виховання АПН України. – К., 2003. – 20 с.

6. Капустіна О. В. Педагогічні умови активізації професійного самовизначення старшокласників у навчально-виховній діяльності школи: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.07 / О. В. Капустіна; Ін-т проблем виховання АПН України. – К., 2004. – 20 с.

7. Туляєв В. В. Організаційно-педагогічні умови підготовки старшокласників до професійного самовизначення у спеціалізованих загальноосвітніх навчальних закладах художнього профілю: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.07 / В. В. Туляєв; Ін-т пробл. виховання АПН України. – К., 2008. – 18 с.

8. Назарчук А. А. Педагогічні умови формування у старшокласників готовності до вибору професії офіцера-прикордонника: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.07 / А. А. Назарчук; Ін-т пробл. виховання АПН України. – К., 2009. – 20 с.

9. Шабдінов М. Л. Формування професійного самовизначення старшокласників у процесі технологічної підготовки: автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.07 / М. Л. Шабдінов; Ін-т пробл. виховання НАПН України. – К., 2010. – 20 с.

10. Закатков Д. О. Технології підготовки учнівської молоді до професійного самовизначення: монографія / Д. О. Закатков/ – К. : Педагогічна думка, 2012. – 160 с.

11. Професійне самовизначення учнівської молоді в умовах освітнього округу : монографія / Л. А. Гуцан, О. Л. Морін, З. В. Охріменко, О. М. Пархоменко, Л. І. Гриценко; І. І. Ткачук, за ред. О. Л. Моріна. – Харків : «Друкарня Мадрид». – 220 с.

12. Вітковська О. І. Психологічні умови професійного самовизначення випускників середніх шкіл у процесі профконсультації: Автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.07 / О. І. Вітковська; Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. – К., 2002. – 22 с.

13. Корсун Г. О. Професійне самовизначення старшокласників як проблема теорії та методики виховання в роботах вітчизняних та зарубіжних вчених / Г. О. Корсун // Вісник Національного технічного університету України “Київський політехнічний інститут”. Філософія. Психологія. Педагогіка. – 2007 рік, Номер 2, Частина 1. – Режим доступу: http://novyn.kpi.ua/2007-2-1/06_Korsun.pdf.

14. Сошенко С. М. Професійно орієнтована освітня діяльність у процесі доузівської підготовки абітурієнтів: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / С. М. Сошенко; Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди. – Х., 2011. – 23 с.

15. Економічна енциклопедія: у трьох томах. – Т. 3 / Редкол.: С. В. Мочерний та ін. – Київ : вид. центр «Академія», 2002. – 952 с.

16. Джура О. Д. Освіта в системі факторів професійного самовизначення особистості: Автореф. дис... канд. філос. наук: 09.00.03 / О. Д. Джура; Ін-т вищої освіти АПН України. – К., 2004. – 21 с.

17. Про Основні орієнтири виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів України : наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 31.10.2011р. – №1243.–97с.

18. Про військовий обов'язок і військову службу [Електронний ресурс] : Закон України від 25.03.1992 р. № 2232-ХІІ. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2232-12>.

Владимир Демьянишин, Юлия Медвидь. Профессиональное самоопределение гражданина Украины относительно прохождения военной службы по контракту как научно-педагогическая проблема.

Обнаружено существование практической проблемы исследования, которая проявляется в изменении способа комплектования воинских формирований с призывного на контрактный, что приводит к исчезновению наиболее значимых условий формирования у граждан Украины готовности к прохождению военной службы по контракту. Обнаружено существование научно-педагогической проблемы профессионального самоопределения старшеклассников относительно прохождении военной службы по контракту, которая

проявляется в отсутствии исследований посвященных решению практической проблемы путем совместного выполнения задач общеобразовательных школ по сформированности у их выпускников готовности к выбору профессии и воинских формирований по изменению их способа комплектования на контрактный. Раскрыта сущность понятия «профессиональное самоопределение старшеклассника относительно прохождения военной службы по контракту» под которым предложено понимать развернутый во времени процесс самостоятельного согласования достигнутых но еще не реализованных им возможностей и требований прохождения военной службы по контракту относительно состояния здоровья и психологического состояния.

Ключевые слова: *профессиональное самоопределение, военная служба по контракту.*

Volodymyr Demianyshyn, Yuliia Medvid. Professional self-determination of the citizens of Ukraine conducting the military service under contract as a scientific-pedagogical problem.

The existence of a practical problem of research, which manifests itself in changing the way of recruiting military formations from contract to contract, is revealed. These changes lead to the disappearance of the most significant conditions for the formation of readiness for the military service under contract among Ukrainian citizens. The existence of a scientific and pedagogical problem of professional self-determination of senior pupils regarding the conducting the military service under contract is revealed. The problem manifests itself in the absence of researches on solving a practical problem. The best way solve it is through the joint implementation of tasks of secondary schools to form of their graduates willingness to choose a profession and military units to change their ways of manning. The essence of the concept of «professional self-determination of senior pupils to conduct the military service under the contract» is proposed. It is proposed to understand the process of independent development in time that is self-consistent with the achieved but not yet implemented opportunities and requirements for military service under contract regarding health status and psychological state.

Keywords: *professional self-determination, military service under contract.*

Стаття надійшла до редакційної колегії 31.10.2017

Інформація про авторів:

Дем'янишин Володимир Миколайович – старший викладач, Національна академія Національної гвардії України.

Медвідь Юлія Іванівна – науковий співробітник науково-організаційного відділу, Національна академія Національної гвардії України.

УДК 378.147:004.9

DOI 10.26697/9786177089000.2017.331

© Слесар Т. М., 2017

Слесар Тетяна Миколаївна

Національний університет біоресурсів і природокористування України

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ

Проаналізовано сучасний стан учбового процесу у вищих навчальних закладах України. Запропоновано осучаснити методiku проведення аудиторних занять та організацію самостійної роботи. Рекомендується застосовувати інформаційно-комунікаційні технології навчання. Акцентована увага на важливості викладання економічних дисциплін. Для ознайомлення з дисципліною студентам пропонується наступна інформація: робоча програма, графік навчання, шкала оцінювання, друковані та інтернет джерела та термінологічний словник. Крім того, студенти ознайомлюються з повним курсом лекційного матеріалу, розділеного по кількості модулів. Пропонується до кожної теми, для закріплення теоретичного матеріалу, виконати практичні та самостійні завдання. Модульний контроль підсумовує вивчений матеріал та визначає досягнутий рівень. Завершує процес вивчення дисципліни підсумкова атестація, що свідчить про наближення української освіти до вимог Болонського процесу.

Ключові слова: навчальний процес, аудиторні заняття, самостійна робота, інформаційно-комунікаційні технології.

Проблема, її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Навчальний процес сьогодення у вищих навчальних закладах потребує застосування інформаційних технологій, які вносять кардинальні зміни в методiku викладання дисциплін, зокрема, і економічного спрямування. Викладач перестав бути для студента єдиним джерелом отримання знань, умінь і навичок. Значна частина інформації отримується з мережі Інтернет. Така ситуація визначає потребу удосконалення методики проведення аудиторних занять та організації самостійної роботи, яка в навчальних програмах за вимогами Болонського процесу набуває домінуючої ролі. Інформаційно-комунікаційні технології, запроваджені в навчальний процес, дозволяють надавати студентам електронні навчальні ресурси для самостійного опрацювання значного масиву інформації, яка передбачена для опрацювання в поза аудиторний час. Впровадження прогресивних форм в початковий процес українських вищих навчальних закладів сприяє долученню їх до найновіших методичних розробок провідних зарубіжних ВНЗ.

Аналіз публікацій (виділення невіршених проблем).

Проблеми, пов'язані з формуванням компетенцій потребують суттєвого впливу на освітнє середовище вищих навчальних закладів, організацію освітнього процесу, освітні технології, включаючи самостійну роботу студентів. Вивченню цих питань приділяли особливу увагу в своїх наукових дослідженнях значна частина науково-педагогічних працівників, зокрема Глазунова О. Г., Морзе Н. В. [2, с. 10], Грицуленко С. І. [1, с. 7-10], Козаков В. А. [3, с. 16] та ряд інших. Але, не зважаючи на проведення глибоких досліджень, сутність і місце в навчальному процесі самостійної роботи студентів продовжують бути дискусійними і потребують їх вивчення.

Ціль статті (постановка завдання). Виникає потреба продовження дослідження ролі самостійної роботи студентів в навчальному процесі та мотивації їх до самостійної роботи.

Виклад основного матеріалу, обґрунтування результатів дослідження. Підготовка висококваліфікованих спеціалістів, особливо економічного профілю, в сучасних умовах потребує набуття певних компетенцій. Враховуючи ситуацію на ринку праці, важливої ролі набувають результати освіти. При цьому потрібно на основі набутих знань досягати певних умінь і навичок. Варто зауважити, що система ціннісних орієнтацій впливає на формування світогляду майбутніх спеціалістів економічного профілю. Саме вони мають представляти еліту сучасного суспільства і зможуть запобігти розкраданню державної власності та росту національного доходу.

Підготовка спеціалістів розпочинається в стінах сучасних вищих навчальних закладів і, в певній мірі, залежить від особистих якостей і компетенції викладачів та оптимальних навчальних планів. Важлива роль відводиться і наповненню навчальних програм, що саме і визначає рівень викладацького складу. Але навіть найдосконаліші методики викладення теоретичного матеріалу не в змозі сформувати висококваліфікованого і компетентного спеціаліста. Теоретичні знання потребують практичного застосування. Діапазон практичних навичок визначають на даному етапі роботодавці. Їх потреби мають бути враховані в навчальному процесі і в підготовці завдань для самостійної роботи студентів.

В зв'язку з цим, представляють інтерес інформаційно-комунікаційні технології навчання. Запропоновані методики створення електронних навчальних курсів дозволяють викладачам ефективно використовувати аудиторний час для викладення значного обсягу теоретичного матеріалу, практичних занять, а також самостійної роботи студентів.

Для ознайомлення з дисципліною студентам в кожному електронному курсі пропонується наступна інформація: робоча

програма, графік навчання, шкала оцінювання, друковані і інтернет джерела та термінологічні словники. Крім того, студенти ознайомлюються з повним курсом лекційного і презентаційного матеріалу, розділеного по кількості модулів. Пропонується до кожної теми, для закріплення теоретичного матеріалу, виконати практичні та самостійні завдання.

Роль самостійної роботи визначає мотивація до неї студентів. Оцінка виконаних самостійних завдань кожним студентом дозволяє їм бачити результати своїх зусиль. Крім того студенти під час самостійної роботи виконують диференційовані індивідуальні завдання, що дозволяє враховувати рівень підготовки кожного з них. Технологія рейтингового навчання дозволяє до рейтингової оцінки включати додаткові заохочувальні бали за оригінальність, новизну підходів до виконання завдань для самостійної роботи студентів. Модульний контроль підсумовує вивчений матеріал та визначає досягнутий кожним студентом рівень. Завершує процес вивчення дисципліни підсумкова атестація, що свідчить про долучення української освіти до вимог Болонського процесу і наближення до кращих зразків світового рівня.

Висновки, перспективи. Навчальний процес з використанням інформаційно-комунікаційних технологій забезпечує високоякісну підготовку спеціалістів, яких потребує сучасний ринок праці.

Крім того студенти матимуть можливість підвищити навчальний рейтинг шляхом участі в поза аудиторній роботі (участь в конференціях; виконання індивідуальних творчих завдань, рефератів, підготовка презентацій), що актуально в умовах навчання за індивідуальним графіком, коли студенти на завершальному етапі вже працюють за обраною спеціальністю.

Література

1. Грицуленко С. І. Методика викладання економічних дисциплін: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / С. І. Грицуленко, Н. Ю. Потапова-Сінько, К. М. Гарбера. – Одеса : ОНАЗ, 2012. – 224 с.

2. Морзе Н. В. Методика створення електронного навчального курсу (на базі платформи дистанційного навчання Moodle): Навчальний посібник / Н. В. Морзе, О. Г. Глазунова – К. : «Аграр Медіа Груп», 2012. – 247 с.

3. Козаков В. А. Самостійна праця студентів та її інформаційно-методичне забезпечення / В. А. Козаков. – К. : Вища школа, 1990. – 166 с.

Татьяна Слесарь. Информационно-коммуникационные технологии обучения.

Проанализировано современное состояние процесса обучения в высших учебных заведениях Украины. Предложено осовременить

методику проведення аудиторних занять і організацію самостійної роботи. Рекомендується застосовувати інформаційно-комунікаційні технології навчання. Акцентовано увагу на важливості викладання економічних дисциплін. Для ознайомлення з дисципліною студентам пропонується наступна інформація: робоча програма, графік навчального процесу, шкала оцінювання, друковані та інтернет джерела та термінологічні словари. Крім того, студенти знайомляться з повним курсом лекційного матеріалу, розподіленого за кількістю модулів. Пропонується до кожної теми, для закріплення теоретичного матеріалу, виконати практичні та самостійні завдання. Модульний контроль підсумовує вивчений матеріал і визначає досягнутий рівень. Закінчує процес вивчення дисципліни ітогова атестація, яка свідчить про наближення українського навчання до вимог Болонського процесу.

Ключові слова: навчальний процес, аудиторні заняття, самостійна робота, інформаційно-комунікаційні технології.

Tetiana Sliesar. Information and communication technology learning.

The present state of the educational process at Universities of Ukraine is analyzed at the article. It is suggested to modernize the methodology of conducting classes and organization of individual student work. It is recommended to apply information and communication technology learning. The emphasis is on the importance of teaching economic disciplines. To familiarize students with discipline students are offered the following information: work program, training schedule, grading scale, printed and Internet sources and terminology dictionary. In addition, students are introduced to the full course of lecture material, divided by the number of modules. In order to consolidate the theoretical knowledge on each topic, it is proposed to perform practical and individual tasks. Modular control summarizes knowledge gains and determines the level achieved. The final certification completes the process of studying the discipline, indicating that the Ukrainian education is approaching the requirements of the Bologna process.

Key words: educational process, classroom lessons, independent work, information and communication technologies.

Стаття надійшла до редакційної колегії 31.10.2017

Інформація про автора:

Слесар Тетяна Миколаївна – кандидат економічних наук, доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України.

УДК 159.9+378.6:355(477)

DOI 10.26697/9786177089000.2017.335

© Стаднік А. В., 2017

Стаднік Анатолій Володимирович

Національна академія Національної гвардії України

ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ДО СЛУЖБОВО-БОЙОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Розглянуто сутність психологічної готовності майбутніх офіцерів до службово-бойової діяльності. Визначені її структурні складові з метою проведення подальшої психологічної підготовки

Ключові слова: психологічна готовність, психологічна підготовка, майбутні офіцери НГУ.

Аналіз публікацій (виділення невирішених проблем).

Національна гвардія України є військовим формуванням з правоохоронними функціями, що входить до системи Міністерства внутрішніх справ України і призначено для виконання завдань із захисту та охорони життя, прав, свобод і законних інтересів громадян, суспільства і держави від злочинних та інших протиправних посягань, охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки, а також у взаємодії з правоохоронними органами – із забезпечення державної безпеки і захисту державного кордону, припинення терористичної діяльності, діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань (груп), терористичних організацій, організованих груп та злочинних організацій.

Проведення антитерористичної операції (АТО) на Донбасі вимагає удосконалення системи підготовки курсантів до службово-бойової діяльності де психологічна складова грає одну з ключових ролей. Наявність реальних загроз в умовах проведення АТО обумовлює необхідність якісної підготовки та формування у майбутніх офіцерів психологічної готовності до дій. Тому питання дослідження формування психологічної готовності майбутніх офіцерів до службово-бойової діяльності на сьогодні є актуальними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні психологічні дослідження накопили значний теоретичний та практичний матеріал про проблему готовності людини до професійної діяльності. Науковці мають досить багато розбіжностей щодо трактування поняття «психологічної готовності», мають різні погляди на її структуру, основні параметри, тривалість і стійкість проявів [4].

Мета – визначити сутність та структуру психологічної готовності майбутніх офіцерів Національної гвардії України до службово-бойової діяльності.

Виклад основного матеріалу. У психологічному словнику готовність до дії визначено як «стан мобілізації всіх психофізіологічних систем людини, що забезпечує ефективне виконання певних дій». Конкретний стан готовності до дії визначається поєднанням факторів, що характеризують різні рівні готовності: фізичну підготовленість, необхідну нейродинамічну забезпеченість дії, психологічні умови. Залежно від умов виконання, провідною може бути одна з цих сторін готовності до діяльності [7].

Різні автори по-різному визначають і співвідносять категорії «психологічна готовність», «змобілізованість», «боездатність», «налаштованість», «стійкість» і т.д. Зорема, С. Л. Рубінштейн вказував, що «початком будь-якої вольової дії є стан, що виникає в результаті попередньої тривалої і складної внутрішньої роботи. Цей стан можна було б охарактеризувати як стан готовності, внутрішньої мобілізованості. Іноді перехід до дії відбувається з внутрішньою необхідністю природного процесу, і дія стає схожою на бурхливий потік зі сніжних вершин; іноді ж, незважаючи на те, що певне рішення вже прийнято, потрібно ще зібратися, щоб від рішення перейти до виконання» [1]. Таким чином підкреслюється, що готовність – це стан, що характеризується динамічною концентрацією внутрішніх сил людини та дозволяє їй доцільно регулювати свою діяльність. У той же час указується, що реалізація в діях може відбуватися по-різному. В одних випадках потрібним є вольове зусилля, а в інших дія є природною відповіддю психіки людини на зовнішні подразники.

Аналізуючи напрацювання вчених щодо проблеми формування психологічної готовності майбутніх офіцерів до військової діяльності, можна виділити два основні теоретичні підходи: функціональний та особистісний.

Функціональний підхід формування психологічної готовності військовослужбовців до професійної діяльності розглядає її, як певний стан психічних функцій, який забезпечує високий рівень досягнень при виконанні службово-бойових завдань. Так, автори підручника «Психологія професійної діяльності офіцера» [6] стверджують: що «психологічна готовність – це націленість, активність, налаштованість, мобілізованість психіки воїна на подолання якихось труднощів бойових дій, а також саме їхнє подолання». Військовий психолог В. Ягупов визначає стан психологічної готовності як «спрямованість і змобілізованість психіки воїнів на подолання майбутніх бойових труднощів, яка забезпечує результативність і якість виконання

бойових завдань, адекватно їх складності, значущості та важливості» [8].

Особистісний підхід формування психологічної готовності військовослужбовців до професійної діяльності розглядає її, як тривалий психічний стан, стійкий комплекс особистісних якостей, необхідних для успішної діяльності при виконанні службово-бойових завдань. Так, Г. Гребенюк трактує психологічну готовність курсантів і слухачів вищого військового закладу до професійної діяльності як систему професійно-важливих якостей, властивостей особистості, необхідних та достатніх для ефективної професійної діяльності [3].

У своїх дослідженнях М. І. Дьяченко та Л. А. Кандилович описують такі структурні компоненти психологічної готовності, як: усвідомлення своїх потреб вимог суспільства, колективу або поставленому завданню; усвідомлення цілей, вирішення яких задовольнить потреби виконання завдання; осмислення і оцінка умов діяльності; актуалізація досвіду, який пов'язаний з рішенням [4].

М. Багашов та М. Лук'янова [1] рахують, що компоненти психологічної готовності до професійної діяльності повинні включати:

- пізнавальну активність: мотиваційну та операційну;

- інтелектуальну активність;

- прагнення від реалізації та прояву себе, самоактуалізації незалежно від середовища, в якому знаходиться людина.

А. М. Столяренко в структурі психологічної готовності виділяє мотиваційні (спонукають до дій наслідкам), пізнавальні (дозволяють розуміти навколишнє), емоційні (пов'язані з переживаннями ставлення до цих подій), вольові (забезпечують подолання труднощів) і психомоторні (беруть участь у провадженні рухів) психічні явища [7].

На думку О. Колесніченка [5] психологічна готовність працівників МНС України до професійної діяльності в екстремальних умовах містить у собі такі основні компоненти: *мотиваційний, типологічний, вольовий, когнітивний і регуляторний*.

Підводячи підсумки теоретичного аналізу структурних компонентів психологічної готовності ми рахуємо, що психологічна готовність військовослужбовця до виконання поставлених завдань – це своєрідний фундамент його активних дій в майбутньому бою. Знання військовослужбовцем своїх психологічних особливостей дозволяє йому керувати власною психікою і ефективно діяти в складних бойових ситуаціях.

Структура психологічної готовності майбутніх офіцерів Національної гвардії України до службово-бойової діяльності містить мотиваційний, пізнавальний, емоційний, вольовий і діяльнісний компоненти. Де мотиваційний компонент – це є загальний настрій на успішне виконання службово-бойової діяльності, пізнавальний

компонент – це когнітивний аналіз ситуації і пошук способів вирішення службово-бойових завдань, емоційний компонент – загальне ставлення до виконання службово-бойових завдань; вольовий – здатність управляти собою і максимальну мобілізацію власних сил для виконання службово-бойових завдань та діяльнісний – уміння і навички, необхідні для ефективного виконання службово-бойових завдань.

Психологічна готовність військовослужбовця до виконання поставлених завдань досягається в процесі цілеспрямованої психологічної підготовки, яка здійснюється в ході навчання і виховання у вашому військовому навчальному закладі.

Висновки. Отже, психологічна готовність військовослужбовця до виконання поставлених завдань – це основа його активних дій в майбутньому бою, що містить мотиваційний, пізнавальний, емоційний, вольовий і діяльнісний компоненти та досягається в процесі цілеспрямованої психологічної підготовки, яка здійснюється в ході навчання і виховання у вашому військовому навчальному закладі.

Література

1. Багашов М. М. Специфика подготовки психологов к профессиональной деятельности в различных социально-производственных средах / М. М. Багашов, М. И. Лукьянова // Психофизиологическая наука и образование. – М. : Наука, 1998. – № 2. – С. 10-14.
2. Бродовська В. Й. Тлумачний словник психологічних термінів в українській мові : словарь / В. Й. Бродовська, І. П. Патрик, В. Я. Яблонко. – Миколаїв : Видавництво ПСІ КСУ, 2003. – 216 с.
3. Гребенюк Г. С. Мотиваційна готовність курсантів і слухачів вищого військового учбового закладу до професійної діяльності (на прикладі спеціалістів пожежної безпеки МВС України) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 20.02.02 «Військова педагогіка та психологія» / Г. С. Гребенюк. – К. : Київський гум. ін-т., 1997. – 17 с.
4. Дьяченко М. И. Психологический словарь-справочник / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович. – М. : Харвест, 2004. – 576 с.
5. Колесніченко О. С. Психологічна готовність працівників МНС України до професійної діяльності в екстремальних умовах : автореф. дис... канд. психол. наук : 19.00.09 / О. С. Колесніченко. – Х., 2011. – 19 с.
6. Психологія професійної діяльності офіцера: Підручник. – Хмельницький : Видавництво Академії ПВУ, 1999. – 488 с.
7. Столяренко О. Б. Психологія особистості. Навч. посіб. / О. Б. Столяренко. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 280 с.

8. Ягупов В. В. Військова психологія: підручник / В. В. Ягупов. – К. : Тандем, 2004. – 656 с.

Анатолій Стадник. Психологическая готовность будущих офицеров Национальной гвардии Украины в служебно-боевой деятельности.

Рассмотрены сущность психологической готовности будущих офицеров к служебно-боевой деятельности. Определены ее структурные составляющие с целью проведения дальнейшей психологической подготовки.

Ключевые слова: психологическая готовность, психологическая подготовка, будущие офицеры НГУ.

Anatoliy Stadnik. The psychological readiness of future officers of the National Guard of Ukraine to military service.

The essence of psychological readiness of future officers for military-combat activity is considered. Its structural components are determined in order to carry out further psychological training.

Keywords: psychological readiness, psychological preparation, future officers of NMU.

Стаття надійшла до редакційної колегії 31.10.2017

Інформація про автора:

Стадник Анатолій Володимирович – кандидат медичних наук, доцент, Національна академія Національної гвардії України.

Крайнова Тетяна Іванівна

Громадська організація «Міждисциплінарний інститут розвитку»

ВІД ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ – ДО ІНКЛЮЗИВНОЇ ГРОМАДИ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ МІЖДИСЦИПЛІНАРНОГО РОЗВИТКУ РОЗШИРЕНОГО ІНКЛЮЗИВНОГО ПРОСТОРУ.

В статті відзначаються особливості переходу від інклюзивної освіти до інклюзивного розвитку українського суспільства. Також висвітлюється актуальність формування розширеного інклюзивного простору, намічаються перші етапи його створення для дітей з особливими потребами та батьків.

Ключові слова: *інклюзивна освіта, розширений інклюзивний простір, міждисциплінарна підтримка.*

Проблема, її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. 5 червня 2017 року Президент України підписав Закон про інклюзивну освіту. Згідно з цим законом діти з особливими освітніми потребами матимуть змогу навчатися разом з іншими дітьми в звичайних класах загальноосвітніх учбових закладів. Ця подія не залишає байдужими нікого: ні владу і вчених, ні директорів шкіл, педагогів, психологів, ні батьків дітей з особливими потребами, ні батьків дітей з типовим рівнем розвитку. Проблема інклюзивної освіти увійшла практично в кожную сім'ю. Нажаль, значна частина дітей з особливими потребами прийдуть до звичайної школи вже з ускладненим психологічним досвідом, який був сформований травмою соціального відчуження з боку оточуючих. Батьки цих дітей мають не менш важку психологічну та соціальну історію. Крім того, подальший посттравматичний розвиток цих людей в найближчі часи буде проходити в умовах важко передбачуваних культурно-соціальних змін та в умовах катастрофічного падіння економічного рівня багатьох українських сімей. Ці обставини ускладнюють інклюзивні процеси, як в конкретному освітньому середовищі так і в українській громаді в цілому, створюючи передумову травмопотейнішого середовища. Стає очевидним, що пильної уваги вимагає не тільки інклюзивна освіта, а й всеосяжний інклюзивний розвиток громади. Попередній аналіз найбільш ефективних шляхів розвитку інклюзивних процесів в громаді призводить до ґрунтового висновку: інклюзивний розвиток є неможливим в межах одного напрямку, наприклад, в

загальноосвітньому шкільному просторі. Цей розвиток потребує консолідованої роботи багатьох організацій: співпраці департаментів міської ради, районних та обласних державних адміністрацій, міждисциплінарного наукового об'єднання, активної участі громадських організацій з різноманітними видами діяльності, благодійних фондів та інших. Пошук підходів до інклюзивного розвитку української громади є важливим питанням як європейської інтеграції, так і формування загальнолюдських цінностей. Наступає час практичного випробування не тільки української держави, а й всієї нашої громади на людяність, чуйність, взаєморозуміння, соціальну мудрість та високий рівень творчості у вирішенні цих питань.

Аналіз публікацій (виділення невирішених проблем).

Дослідження інклюзивних процесів в нашому суспільстві українськими науковцями у своїй більшості стосуються інклюзивної освіти. Це такі автори, як С. Богданов, Г. Гаврюшенко, А. Колупаєва, Н. Найда, Н. Софій, І. Яромщук та інші. Що стосується розвитку позашкільної освіти дітей з особливими потребами, то Україна робить свої перші практичні кроки по її впровадженню.

Разом з тим, відмічаючи важливість і актуальність вирішення конкретних питань інклюзивної освіти (питання законодавства, фінансування, кадрові питання, формування змісту інклюзивної освіти, пристосування приміщення та багато інших), слід констатувати факт практичної відсутності теоретичних матеріалів та практичних розробок міждисциплінарного підходу до розширеного інклюзивного розвитку. Такий підхід передбачає творчу практичну та наукову взаємодію психологів, педагогів, соціальних працівників, медиків, фахівців культури та мистецтва, представників СМІ та інших спеціалістів з метою створення *розширеного інклюзивного простору*, який включає в себе не окремий соціальний фрагмент, а єдину інклюзивну громаду.

Ціль статті – висвітлити актуальні питання розвитку розширеного інклюзивного простору української громади шляхом міждисциплінарної науково-практичної підтримки в співпраці з громадськими організаціями та місцевою владою, а також намітити перші етапи його практичного формування.

Вклад основного матеріалу, обґрунтування результатів досліджень. Для більш глибокого розуміння вищезазначених актуальних питань слід зазначити, що *базовою платформою інклюзивного процесу є індивідуальне розуміння кожної дитини*: її потреб, рівня психічного розвитку, та способу взаємодії з оточенням, тобто задоволення потреб дітей усіх груп та категорій, включаючи дітей типового рівня розвитку, які навчаються в інклюзивних класах, та розвиваються в інклюзивних позашкільних групах. Також слід

уточнити, що *провідною парадигмою інклюзивного розвитку є розуміння приймаючого середовища, як простору, який активно змінюється* (на відміну від інтеграції, де система в цілому лишається незмінною) та реагує на індивідуальні складні ситуації своїм подальшим розвитком.

Міждисциплінарний підхід до розвитку розширеного інклюзивного простору передбачає творче об'єднання фахівців різних напрямків. Таким чином, *перший етап* у цьому процесі – це формування цілісної міждисциплінарної концепції взаємодоповнюючих професійних дій, які спрямовані на пошук найбільш ефективних шляхів розвитку інклюзивних процесів. Ця концепція може бути сформована на науково-практичних семінарах, конференціях, в дискусійних групах, таких як «Майданчик розуміння», «Зустріч ідей» та інших. Результатом першого етапу має бути створення стійкої методологічної бази формування розширеного інклюзивного простору.

Другий етап – це пошук та об'єднання матеріально-технічного ресурсу. Дуже важливою є умова гарантованої стабільності інклюзивного приймаючого простору. Тому доцільно мати своєю базою загальноосвітні школи та дошкільні заклади із статусом інклюзивних, соціальні територіальні центри, робота яких включає інклюзивну парадигму, некомерційні медичні заклади, державні інститути, які зацікавлені в науково-дослідницькій роботі та в практичній базі для студентів-волонтерів.

Третій етап включає в себе підвищення кваліфікації спеціалістів, які працюватимуть в інклюзивному напрямку (або набір тих, хто таку кваліфікацію вже має). Він включає теоретичний матеріал, додаткові діагностичні критерії, розгляд практичних випадків.

Теоретичний блок містить інформацію про типовий розвиток дітей і дає знання про специфіку розвитку дітей з особливими потребами. Також в нього входить інформація про особливості взаємодії дітей цих двох груп, тобто, про особливості взаємодії дітей з різними типами психічної або фізичної організації, емоційне та мотиваційне підґрунтя взаємного розвитку дітей в інклюзивному просторі.

Діагностичні критерії є додатковими, тому, що основний висновок про стан дитини з особливими потребами дає психолого-медико-педагогічна комісія. Але додаткове діагностування має дуже велике значення, по-перше, для більш глибокого розуміння ефективних шляхів розвитку в інклюзивному середовищі кожної окремої дитини з особливими потребами, по-друге, для діагностування можливостей до спілкування дітей типового рівня розвитку з дітьми

першої групи. Наприклад, діти з особливими освітніми потребами мають висновок психолого-медико-педагогічної комісії: «Затримка психічного розвитку». Але додаткове діагностування потребує більш детальної інформації про характер обумовленості цієї затримки. Згідно з цим виділяється чотири категорії дітей, кожна з котрих потребує індивідуального розуміння: категорія з конституційною зумовленістю ЗПР, категорія з соматичною зумовленістю ЗПР, категорія з психічною зумовленістю ЗПР та категорія церебрально-органічного характеру ЗПР. Подальше поглиблення діагностичної картини здійснюється в міждисциплінарній взаємодії психолога, педагога, керівника гуртка та інших спеціалістів у напрямку з'ясування характеру відносин з батьками, з іншими оточуючими людьми, а також у напрямку досліджень психічних новоутворень, які були сформовані дитиною та сім'єю як захисний засіб. Таким чином, поглиблений психолого-педагогічний діагностичний підхід до дітей з особливими потребами, які навчаються у звичайних класах загальноосвітніх шкіл та здобувають розвиток у позашкільних розвиваючих групах, дає змогу реалізувати інклюзивний принцип індивідуального розуміння кожної дитини.

Розгляд практичних випадків – це ще один блок третього етапу. Він дає змогу спеціалістам різних напрямків побачити своє місце в інклюзивному розвитку системи відносин як з дітьми, їх батьками, так і зі своїми колегами, а також підвищити свій професійний рівень та побачити перспективу.

Четвертий етап формування розширеного інклюзивного простору включає в себе підготовку сприятливого психологічного середовища для розвитку дітей обох груп (дітей з особливими потребами і дітей з типовим рівнем розвитку), а також для розвитку їх сімей. Звертаючись до наукових публікацій стосовно розвитку інклюзивної освіти, бачимо, що науковці, педагоги, шкільні психологи та інші найбільш впливовими на розвиток інклюзивної освіти факторами називають фінансове, нормативно-правове, методичне та дидактичне забезпечення, а також кадрові питання, питання доступності та пристосування загальноосвітніх закладів, міжвідомчу співпрацю. Що стосується формування психологічно сприятливого середовища, то ми здебільшого зустрічаємо фразу: «повинно бути створено». «Людяність», «добррозичливість», «чуйність», здатність учнів співпереживати, відгукатися на потреби дітей з особливостями розвитку є для багатьох авторів самоочевидним фактом. Але дійсність показує нам інше. Так батьки дітей з особливими потребами, спираючись на реальний стан справ, більш занепокоєні тим, чи не зустрінуть їхні діти «негативне ставлення з боку вчителів ЗОШ, батьків здорових дітей, та самих дітей... Батьки намагаються вберегти

своїх дітей від психологічних травм і не хочуть, аби вони виконували роль «тренажерів» для формування суспільної толерантності» [1]. Таким чином, формування психологічного середовища, сприятливого для розвитку в розширеному інклюзивному просторі, як дітей з особливими потребами, так і дітей типового рівня розвитку є дуже важливим питанням, яке потребує окремої міждисциплінарної уваги. Але в межах цієї статті слід зауважити, що оскільки *базовою* платформою інклюзивного процесу є індивідуальне розуміння кожної дитини, індивідуальний підхід до дітей з типовим рівнем розвитку також стає обов'язковим. Так, психічна здатність приймати достатньо складне навантаження в співпраці з дітьми, які мають особливості розвитку є не в кожного з них. Діагностична складова у відношенні до цих дітей повинна бути спрямована на виявлення рівня їх психічної стійкості у відношенні до менш розвинутих, або регресивних психічних станів однокласників. Цей підхід дасть змогу виділити серед дітей типового рівня розвитку таких, які визначально готові до інклюзивного спілкування без загрози для свого психічного рівня, дітей, які можуть бути підготовлені до такої взаємодії, та дітей, які категорично не готові та не мають стійкої психічної бази до підготовки в найближчий час до взаємодії у межах інклюзивної парадигми. Діти останньої групи потребують обов'язкового психологічного та педагогічного захисту від регресивної динаміки розвитку, від ідентифікації з травматично сформованою психічною організацією та від інших травмогенційних ситуацій.

П'ятий етап формування та розвитку розширеного інклюзивного простору включає в себе безпосередньо спільне навчання та розвиток дітей з особливими потребами та дітей з типовим рівнем розвитку в інклюзивних класах та в позашкільних розвиваючих інклюзивних групах. Як інклюзивна освіта (домінуючий – когнітивний розвиток), так і інклюзивні позашкільні групи (домінуючий – комунікативний, емоційний, культурний, спортивний розвиток та розвиток здоров'я) являють собою єдине скоординоване соціальне середовище, яке обумовлене співпрацею загальноосвітніх шкіл, дошкільних закладів, соціальних територіальних центрів, некомерційних медичних закладів, державних інститутів, культурних, спортивних центрів та інших організацій, а також високопрофесійним міждисциплінарним науковим супроводом в партнерстві з громадськими організаціями та місцевими органами влади.

Висновки, перспективи. Проблеми та труднощі, які виникають в розвитку інклюзивної освіти в Україні свідчать про актуальність подальшого розширення інклюзивного приймаючого середовища. Міждисциплінарна наукова консолідація, співпраця науковців з фахівцями, які практично втілюють інклюзивну парадигму в шкільне

навчання та в позашкільний розвиток дітей, співпраця з громадськими організаціями та продуктивне партнерство з місцевими органами влади – все це є запорукою того, що інклюзивний розвиток українського суспільства принесе більш успіхів, ніж розчарування, буде живим творчим процесом, а не формальною імітацією цих важливих процесів.

В цій статті були намічені лише перші кроки по створенню в Україні розширеного інклюзивного простору для дітей та їхніх батьків. Подальший розвиток потребує більш ґрунтовних підходів, тісної взаємодії наукових досліджень, практичних дій, міжвідомчої кооперації та вивчення досвіду інклюзивного розвитку суспільства в інших країнах.

Література

1. Інклюзивна освіта в Україні: здобутки, проблеми та перспективи. Резюме аналітичного звіту за результатами комплексного дослідження. Червень 2011-січень 2012. – С. 12 // Режим доступу: eura.org.ua/.../Інклюзивна_освіта_Резюме-звіту_Ukr1.doc

2. Колупаєва А. А. Навчальний курс «Вступ до інклюзивної освіти» / А. А. Колупаєва, С. М. Єфімова. – К., 2010. – 20 с.

3. Основи інклюзивної освіти: навч.-метод. Посібник / А. А. Колупаєва, О. М. Тараненко, І. О. Білозерська та ін.; за заг. ред. А. А. Колупаєвої. – А.С.К., 2012. – 259 с.

4. Софій Н. З. Концептуальні аспекти інклюзивної освіти / Інклюзивна школа: особливості організації та управління: навч.-метод. посіб. / кол. Авторів: А. А. Колупаєва, Ю. М. Софій та ін.; за аг. Ред.. Л. І. Даниленко. – К., 2007. – С. 128.

Татьяна Крайнова. От инклюзивного образования – к инклюзивному обществу: актуальные вопросы междисциплинарного развития расширенного инклюзивного пространства.

В статье отмечаются особенности перехода от инклюзивного образования к инклюзивному развитию украинского общества. Также освещается актуальность формирования расширенного инклюзивного пространства, намечаются первые этапы его создания для детей с особенными потребностями и их родителей.

Ключевые слова: инклюзивное образование, расширенное инклюзивное пространство, междисциплинарная поддержка.

Tatyana Krainova. From inclusive education – to inclusive society: the topical issues of interdisciplinary development of an expanded inclusive space.

Features of the transition from inclusive education to inclusive development of Ukraine society are noted in the article. The urgency of the formation of an expanded inclusive space is also covered. The first stages of its creation for children with special needs and their parents are planned.

Keywords: *inclusive education, expanded inclusive space, interdisciplinary support.*

Стаття надійшла до редакційної колегії 31.10.2017

Інформація про автора:

Крайнова Тетяна Іванівна – Голова Правління, Громадська організація «Міждисциплінарний інститут розвитку», соціальний центр «Сім'я».

УДК 37.013:070

DOI 10.26697/9786177089000.2017.347

© Нагорнюк Л. Є., 2017

Нагорнюк Людмила ЄвгенівнаТернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка**ДИДАКТИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ
КОМП'ЮТЕРНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА
ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ВИЩИХ ПЕДАГОГІЧНИХ
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ**

Стаття присвячена проблемі використання комп'ютерних інформаційних технологій на заняттях з іноземної мови у вищих педагогічних навчальних закладах України. Проведено аналіз дидактичних аспектів зазначеної проблеми, визначено цілі, функції і особливості використання комп'ютерних інформаційних технологій на заняттях з іноземної мови.

Ключові слова: інформаційні комп'ютерні технології, майбутній учитель, навчання і викладання іноземної мови.

Проблема, її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Європейська орієнтація України, швидкозмінні умови життя та підвищення вимог до іншомовної підготовки фахівців неминуче ведуть до зростання ролі іноземної мови у педагогічній професії. Традиційна система підготовки майбутніх вчителів не задовольняє повною мірою попит суспільства на фахівців, які володіють іноземною мовою в професійних цілях. У практиці ВНЗ усе ще існують стереотипи, що орієнтують зміст професійної освіти тільки на спеціальні дисципліни. Разом з цим простежується недооцінка іншомовної підготовки студентів як необхідної складової професіоналізму сучасного фахівця. Вирішення цієї проблеми зумовлює пошук нових шляхів формування в майбутніх вчителів іншомовної професійної комунікативної компетентності.

Аналіз публікацій (виділення невирішених проблем). Проблема ефективного використання інформаційних комп'ютерних технологій (ІКТ) в освіті досить широко висвітлена у педагогічній науці. Розв'язанню окремих питань використання ІКТ у навчанні присвячені роботи знаних вітчизняних і зарубіжних науковців: А. Т. Ашерова, В. Ю. Бикова, Д. О. Богданової, І. Є. Булах, Б. С. Гершунського, Р. С. Гуревича, М. І. Жалдака, Ю. О. Жука, Г. Кедровіча, В. І. Коваль, Г. О. Козлакової, В. М. Кухаренка,

М. П. Лапчика, Д. Ш. Матроса, І. В. Роберт, В. І. Сумського, Л. С. Шевченко та ін. Використання інформаційних технологій навчання у викладанні іноземних мов розглянуто у працях Є. Г. Азімова, М. Ю. Бухаркіної, С. Ш. Канатової, М. В. Кларіна, О. П. Крюкової, Л. І. Морської, Е. Л. Носенко, Є. С. Полат, Г. К. Селевко, П. І. Сердюкова та ін. Залишається не до кінця вирішеною проблема дидактичних аспектів використання ІКТ у навчальному процесі саме майбутніх педагогів.

Ціль статті (постановка завдання). Виходячи з сказаного вище, метою статті є визначити та обґрунтувати дидактичні аспекти використання ІКТ на заняттях з іноземної мови у вищих педагогічних навчальних закладах України.

Виклад основного матеріалу, обґрунтування результатів дослідження. Сучасні ІКТ (перш за все персональні комп'ютери та Інтернет) і відповідні медіа продукти реалізують цілий комплекс функцій з метою впливу на аудиторію. З однієї сторони, така багатофункціональність відкриває широкий діапазон можливостей їх використання на заняттях з іноземної мови. З другої сторони, така ситуація потребує від педагога, який використовує ІКТ, детального планування і чіткого розуміння поставлених цілей і завдань своїх занять.

У рамках функціонального підходу науковці групують ІКТ з точки зору можливостей використання їх в навчальному процесі за такими ознаками:

- ступінь універсальності (кількість функцій);
- можливість підготовки чи презентації інформації;
- можливість роботи з аудіо- і відеоматеріалами;
- можливість роботи з статичними чи динамічними відеодокументами;
- можливість роботи з макро- чи мікрооб'єктами [1].

Особливості застосування вищезазначених технологій на заняттях з іноземної мови у вищих педагогічних навчальних закладах можна дослідити на основі самого розуміння сутності ІКТ, яку складають такі якості:

- інтерактивність – це взаємодія (почергове висловлювання, в широкому розумінні – від подачі інформації до продукованої дії);
- мультимедійність – представлення об'єктів і процесів нетрадиційним текстовим описом, а за допомогою фото, відео, графіки, анімації, звуку, тобто у всіх відомих формах;
- здатність до моделювання – перш за все це моделювання реальних об'єктів і процесів з ціллю їх дослідження;
- комунікативність – це можливість безпосереднього спілкування, оперативність представлення інформації, контроль за

станом процесу; це все досягається шляхом об'єднання комп'ютерів в глобальні і локальні мережі;

- продуктивність, тобто автоматизація нетворчих, рутинних операцій, які забирають у людини багато часу і сили [6].

Беручи до уваги ці особливості, бачимо, що ці технології можуть вивести навчання іноземної мови майбутніх педагогів на новий рівень. Інтернет-технології ми використовуємо у трьох напрямках: комунікація, інформація та публікація. Комунікація, яка здійснюється за допомогою електронної пошти (письмова) та програми «Skype» (усна), значно полегшується та пришвидшується; інформація стає доступною, актуальною та автентичною (World Wide Web); публікації в Інтернеті мають велику аудиторію.

Запровадження ІКТ у навчанні іноземної мови має базуватись на таких принципах, як:

- індивідуалізація (можливість персонально працювати з кожним студентом, враховуючи його здібності, рівень знань, умінь та навичок);

- диференціація (можна обирати та пропонувати студентам необхідні варіанти навчальних завдань, певної складності й кількості та у такій послідовності, що відповідає їхнім пізнавальним можливостям, рівню знань та умінь);

- інтенсифікація (нааявні різні засоби презентації навчального матеріалу, його структурування з широким залученням інтерактивних видів і форм робіт).

А це, в свою чергу, забезпечить реалізацію головних дидактичних функцій:

- пізнавальну (використовуючи комп'ютерні технології та Інтернет, можна отримати будь-яку необхідну інформацію; застосування навчальних програм сприяє пізнавальній активності студентів);

- розвивальну (робота студентів з навчальною програмою крім активації лексики сприяє розвитку таких необхідних пізнавальних процесів, як сприйняття, логічне мислення, пам'ять, увага);

- тренувальну (за допомогою комп'ютерних програм студенти мають можливість самостійно у нетрадиційній формі тренуватись та перевірити свій рівень знань та умінь з певної теми, визначити конкретні прогалини, доопрацювати їх та виконати запропоновані завдання ще кілька разів з метою покращання своїх результатів);

- діагностичну (використовуючи комп'ютерні технології, викладач має змогу швидко здійснити контроль та з'ясувати рівень засвоєння навчальної теми студентами);

- комунікативну [4].

Збірник наукових статей

У нашому дослідженні ці технології виступають також як об'єкт вивчення і як засіб вивчення. Перший аспект пропонує засвоєння знань, умінь і навиків, які дозволяють успішно використовувати ІКТ при вирішенні різноманітних завдань у навчальному процесі. Другий аспект розглядає ці технології насамперед як засіб навчання, який здатний значно підвищити ефективність навчання іноземної мови у процесі фахової підготовки.

На основі опрацьованої літератури [2; 3; 5] та власних спостережень, ми виділяємо дидактичний потенціал ІКТ на заняттях з іноземної мови у вищих педагогічних навчальних закладах за двома напрямками – як об'єкта вивчення та як засобу навчання.

Як об'єкт вивчення:

- здійснюється ознайомлення студентів з цими технологіями як з майбутнім знаряддям праці (при пошуку інформації, самоосвіти);
- розвиваються загальні знання, уміння, навички роботи з інформаційними технологіями;
- поглиблюються знання, вміння і навички роботи з спеціальними Інтернет-ресурсами (електронні версії друкованих видань, електронні видання, Інтернет – радіостанції, електронні бібліотеки та ін.);
- формуються знання, вміння і навички роботи з спеціальними програмами та технічним забезпеченням для здійснення комунікативної мовленнєвої діяльності.

Як засіб навчання:

- служить джерелом різноманітної інформації, яка може бути використана у навчальному процесі та для розширення кругозору;
- здійснюється пошук необхідної інформації, починаючи з довідкової;
- служить джерелом найрізноманітнішої соціокультурної інформації від фотографій та малюнків до народних танців та музики;
- найбільш повно відповідає науковим, культурним та спеціальним інтересам і потребам студентів;
- створюється емоційний фон засвоєння навчальної інформації;
- підвищується мотивація студентів до вивчення іноземних мов шляхом застосування оригінальних нових технологій;
- сприяє свідомому засвоєнню матеріалу, розвитку мислення, просторового уявлення, спостережливості;
- ефективний засіб письмового і усного спілкування, який багато в чому перевершує телефон, факс і ін., та уможливорює зручний, дешевий і швидкий зв'язок як з українськими так і з іноземними комунікантами;
- уможливується запис, прослуховування і коригування свого мовлення;

- здійснюється психологічна підготовка студентів до роботи в мережі Інтернет та до використання її у своїй майбутній професійній діяльності.

Висновки, перспективи. Таким чином, ІКТ з урахуванням вищенаведених особливостей, постають як невід'ємний засіб у іншомовній підготовці майбутніх учителів. Застосування цих технологій на занятті з іноземної мови дає багато варіантів для педагогічної творчості. Але якщо використовувати ІКТ на заняттях з іноземної мови стихійно і хаотично, то це унеможливує досягнення позитивного результату. В зв'язку з цим перспективним є дослідження педагогічних умов використання ІКТ у навчальному процесі.

Література

1. Бондаренко Е. А. Технические средства обучения в современной школе : пособие для учителя и директора школы / Е. А. Бондаренко, А. А. Журин, И. А. Милютин / под ред. А. А. Журина. – М. : Юнвес, 2004. – 416 с.

2. Горный Е. Интернет для журналистов [Электронный ресурс] / Е. Горный. – Режим доступа: <http://old.russ.ru/netcult/99-05-27/gornyy.htm>.

3. Корниенко Ю. М. Педагогические условия применения Интернет-технологий в профессиональной подготовке студентов исторических специальностей : дис... канд. пед. наук : 13.00.08 / Корниенко Юрий Михайлович. – Ставрополь, 2005. – 160 с.

4. Лук'янова Ю. М. Використання новітніх технологій при вивченні іноземної мови [Електронний ресурс] / Ю. М. Лук'янова. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/14_APSN_2008/Pedagogica/32272.doc.htm.

5. Мантуленко В. В. Особенности использования электронных медиа в учебно-воспитательном процессе общеобразовательной школы : дис... канд. пед. наук : 13.00.01 / Мантуленко Валентина Вячеславовна. – М., 2007. – 175 с.

6. Осин А. В. Мультимедиа в образовании: контекст информатизации / А. В. Осин. – М. : Агенство «Издательский сервис», 2004. – 320 с.

Людмила Нагорнюк. Дидактические аспекты использования компьютерных информационных технологий на занятиях по иностранному языку в высших педагогических учебных заведениях Украины.

Статья посвящена проблеме использования компьютерных информационных технологий на занятиях по иностранному языку в высших учебных заведениях Украины. Проведен анализ дидактических

аспектов данной проблемы, определены цели, функции и особенности использования компьютерных информационных технологий на занятиях по иностранному языку.

Ключевые слова: *информационные компьютерные технологии, будущий учитель, обучения и преподавания иностранного языка.*

Lyudmyla Nagornyuk Didactic aspects of using computer information technologies in foreign language classes in higher educational institutions of Ukraine.

The article is devoted to the problem of using computer information technologies in foreign language classes in higher educational institutions of Ukraine. The analysis of the didactic aspects of this problem was conducted, the goals, functions and peculiarities of the use of computer information technologies in foreign language classes were determined.

Keywords: *information computer technologies, the future teacher, teaching and teaching of a foreign language.*

Стаття надійшла до редакційної колегії 31.10.2017

Інформація про автора:

Нагорнюк Людмила Євгенівна – кандидат педагогічних наук, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка.

УДК 005.336.7-043.86-027.561-057.4:37.015.3

DOI 10.26697/9786177089000.2017.353

© Полянничко О. М., Цикоза Є. В., 2017

Полянничко Олена Миколаївна,

Цикоза Євгенія Валеріївна

Київський університет імені Бориса Грінченка

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ В ПРОЦЕСІ ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Проаналізовано переваги розвитку професійних компетентностей майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту під час впровадження проектної діяльності в рамках професійної підготовки фахівців фізичного виховання у ВНЗ. Визначено сутність та основні вимоги до використання методу проектів, особливості виконання проектних завдань. Наведено приклад впровадження міжгалузевого проекту «Акме та спортивні досягнення» Факультету здоров'я, фізичного виховання і спорту та Інституту журналістики Київського університету імені Бориса Грінченка.

Ключові слова: метод проектів, фізичне виховання, професійні компетентності.

Проблема, її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Для розвитку професійних компетентностей майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту серед різноманітних нових педагогічних технологій в Україні слід виділити метод проектів. Ідея включення проектної діяльності в освітній процес була запропонована американським педагогом і філософом Джоном Дьюї. Саме слово «проект» у перекладі з латинської мови означає «кинутий уперед, задум, план». Проектування – особливий тип інтелектуальної діяльності, відмінною особливістю якої є практично спрямоване дослідження. Німецький педагог А. Флітнер характеризує проектну діяльність як навчальний процес, в якому обов'язково беруть участь розум, серце і руки, тобто осмислення самостійно добутої інформації здійснюється через призму особистого відношення до неї і оцінку результатів в кінцевому продукті. Великою перевагою проектної діяльності від академічних, усталених форм педагогічної діяльності є наступні можливості: використовувати багато джерел інформації; планувати свою роботу, попередньо прораховуючи можливі результати; самостійно збирати і накопичувати матеріал; аналізувати, співставляти факти, аргументувати свою думку;

приймати рішення; установлювати соціальні контакти (розподіляти обов'язки, взаємодіяти один з одним); створювати «кінцевий продукт» – матеріальний носій проектної діяльності (довідь, реферат, фільм, календар, журнал, проспект, сценарій); підготувати цикл занять з тем, які зацікавили б студентів; представляти свій проект перед аудиторією; оцінювати себе та інших. Дослідницький проект за змістом може бути: монопредметним (виконується на матеріалі одного предмета; міжпредметним (інтегрується суміжна тематика декількох предметів, наприклад географія, історія, іноземна мова, інформатика); підсумковим, коли за результатами його виконання оцінюється засвоєння учнями певного навчального матеріалу; поточним, коли на самоосвіту і практичну діяльність вноситься із навчального курсу лише частина змісту навчання. Використання методу проектів було предметом реформування педагогіки в різних країнах світу (Бельгія, Бразилія, Велика Британія, Італія, Нідерланди, Німеччина, США, Фінляндія, Японія) і набуло великої популярності завдячуючи індивідуалізації процесу навчання. Професійна компетентність майбутнього фахівця розглядається як показник якості освіти, тому вивчення особливостей впровадження методу проектів у процесі підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту є пріоритетним.

Аналіз публікацій. Основні вимоги до використання методу проектів наступні: формулювання значущої в дослідницькому аспекті проблеми (задачі), яка вимагає для вирішення інтегрованого знання, дослідницького пошуку; практична, теоретична, пізнавальна значущість передбачуваних результатів; самостійна (індивідуальна, парна, групова) діяльність; структурування змістової частини проекту (з визначеними результатами окремих етапів); використання дослідницьких методів, що передбачає певну послідовність дій: обговорення методів дослідження; обговорення способів оформлення кінцевих результатів; збір; систематизація й аналіз отриманих даних; підведення підсумків; оформлення результатів; презентація; висновки; висування нових проблем дослідження [1, с.121-122].

Метод проектів допомагає подолати розрив між теорією і практикою. Виконання проектних завдань має свої особливості, а саме: метод проектів навчає раціонально мислити; знаходити вихід із нестандартних ситуацій; розраховувати на власні знання та сили; допомагати та контролювати один одного; поєднувати знання із різних дисциплін; використовувати різні методи і прийоми навчання; виконувати групові завдання, які є структурованими; працювати у спільному творчому пошуку з викладачем; самостійно здобувати необхідну інформацію та отримувати практичні вміння, необхідні у житті; розвивати творче мислення, ініціативність, уміння знаходити

альтернативні рішення при вирішенні проблем, робити висновки тощо [2]. Крім того, використання методу проектів безпосередньо впливає на підвищення самооцінки та сприяє підвищенню мотивації до навчання. Проектна діяльність передбачає роботу в колективі. Великий інформаційний і технологічний обсяг багатьох проектів примушує студентів об'єднуватися у групи, що сприяє становленню, формує соціалізовану особистість. Працюючи у команді студенти вчаться взаємодіяти один з одним, вирішувати можливі конфлікти, набувати навичок етичного міжособистісного спілкування, брати відповідальність за вибір рішення, аналізувати результати діяльності, самостійно розподіляти обов'язки дотримуючись принципу «кожний робить те, що зможе зробити краще інших», що сприяє формуванню вільної творчої особистості. Становленню особистості сприяє також необхідність допомогти один одному, оцінювати один одного, критикувати, а найголовніше – нести відповідальність за свою роботу перед собою, своєю групою, всім колективом. Одним із важливих етапів роботи педагогічного колективу над впровадженням методу проектів є початковий період, коли відбувається переорієнтація педагогічних, дидактичних, організаційних дій на ознайомлення з його основними цілями і завданнями. Щоб ця освітня технологія та різні її проекти діяли, необхідно, по-перше, бажання діяти, експериментувати, а по-друге, тільки при підтримці керівництва навчального закладу можливий подальший розвиток творчої ініціативи. З метою досягнення позитивних результатів у запровадженні методу проектів кожен педагогічний колектив має пройти через багаторівневу систему підготовки педагогічних працівників: інформаційну (із теоретичною підготовкою); організаційно-практичну (із закріпленням та апробацією теоретичних знань на практиці); рефлексивну (із самостійною роботою учителів щодо осмислення і творчого аналізу результатів експериментальної роботи); корекційну (спрямовану на поповнення знань та практичних навичок учителів, необхідних для подолання труднощів, що виникли); методологічну (що передбачає підготовку педагогів – «тренерів», які можуть навчати інших, створювати свої майстер-класи). Ефективним є діалог викладач-викладач з питань впровадження та поширення методу проектів. Слід наголосити, що копіювання навіть кращих проектів не може принести бажаних результатів. За таким методом працювати цікаво як викладачу, так і студентам. Студентів можна не тільки навчати за методом проектів, але й проводити їх атестацію у формі захисту проектів.

Ціль статті (постановка завдання). Завдання дослідження – аналіз результативності методу проектів у розвитку професійних компетенцій майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту.

Виклад основного матеріалу, обґрунтування результатів дослідження. Впродовж 2016-2017 н. рр. на Факультеті здоров'я, фізичного виховання і спорту Київського університету імені Бориса Грінченка розпочалась програма по впровадженню проектної діяльності студентів у рамках навчального плану професійної підготовки фахівців фізичного виховання 8.01020101 «Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини», спеціальність «Фізичне виховання» навчальні дисципліни: «Акмеологія у фізичному вихованні» та «Аксіологія у фізичному вихованні». В міжгалузевому проєкті «Акме та спортивні досягнення» Факультету здоров'я, фізичного виховання і спорту та Інституту журналістики Київського університету імені Бориса Грінченка взяли участь магістранти спеціальності «Фізичне виховання», бакалаври Інституту журналістики, Заслужені та відомі спортсмени, викладачі кафедр Факультету здоров'я, фізичного виховання і спорту та Університетського коледжу Київського університету імені Бориса Грінченка. В ході реалізації проєкту на першому етапі студенти проводили інтерв'ювання, бесіди, здійснювали пошук історичної інформації про систему тренувань, вивчали особливості психологічної підготовки до відповідальних змагань, досліджували взаємозалежності, взаємовплив акме-мотивації, акме-якостей особисті. На другому етапі реалізації проєкту студенти опрацьовували результати дослідження, розробляли презентації, готували доповіді. На третьому етапі відбувся захист проєктів. Оприлюднення та розповсюдження результатів дослідження у соціальних мережах є завданням студентів Інституту журналістики з подальшим виданням матеріалів дослідження.

За результатами опитування студентів-магістрів ми отримали наступні дані: 98% студентів були зацікавлені в участі у міждисциплінарному проєкті «Акме та спортивні досягнення», 86% зазначили, що отримали нові знання, які будуть використовувати в майбутній професійній діяльності.

Висновки, перспективи. Сутність методу проєктів полягає у стимулюванні інтересу студентів до оволодіння певною сумою знань і через практичну, творчу діяльність набути та розвинути свої професійні компетентності. Перспективи наших досліджень ми предбачаємо у подальшому пошуку шляхів впровадження проектної діяльності у навчальному процесі при підготовці фахівців фізичного виховання і спорту.

Література

1. Інтерактивні технології навчання дорослих: навчально-методичний посібник / Сисоєва С. О.; НАПН України, Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих. – К. : ВД «ЕКМО», 2011. – 324 с.

2. Ісаєва Г., Сисоєва С. Особистісно зорієнтовані педагогічні технології: метод проектів: традиції, перспективи, життєві результати. Практико зорієнтований збірник / Г. Ісаєва, С. Сисоєва. – К. : Департамент, 2003. – С. 119-124.

Елена Полянничко, Евгения Цикоца. Развитие профессиональной компетентности будущих специалистов физического воспитания и спорта в процессе проектной деятельности.

Проанализированы преимущества развития профессиональных компетентностей будущих специалистов физического воспитания и спорта при внедрении проектной деятельности в рамках профессиональной подготовки специалистов физического воспитания в вузе. Определена сущность и основные требования к использованию метода проектов, особенности выполнения проектных задач. Приведен пример внедрения междисциплинарного проекта «Акме и спортивные достижения» Факультета здоровья, физического воспитания и спорта и Института журналистики Киевского университета имени Бориса Гринченко.

Ключевые слова: метод проектов, физическое воспитание, профессиональные компетентности.

Olena Polianychko, Tsykoza Yevheniia. Development of professional competence of future specialists in physical education and sports in the process of project activities.

Defined benefit of the project activities in the development of professional qualities of future specialists of physical education and sport. An example of the implementation of project activities within the curriculum of professional training of physical education at the Faculty of Health, Physical education and sport.

Keywords: project method, physical education, professional competencies.

Стаття надійшла до редакційної колегії 31.10.2017

Інформація про авторів:

Полянничко Олена Миколаївна – кандидат психологічних наук, доцент, Київський університет імені Бориса Грінченко.

Цикоца Євгенія Валеріївна – викладач, Київський університет імені Бориса Грінченко.

УДК 378.(096+225)

DOI 10.26697/9786177089000.2017.358

© Zinchenko S., Savchenko G., Stupak Y., Bobkova L., 2017

Zinchenko Svetlana,

Savchenko German,

Stupak Yury,

Bobkova Larissa

National metallurgical academy of Ukraine

FEEDBACK WITH EMPLOYERS AS AN EFFECTIVE TOOL FOR IMPROVING THE TRAINING OF SPECIALISTS IN THE UNIVERSITY

The results of employers questioning and their feedback on the quality of training specialists at the Nikopol faculty and at the College of the National Metallurgical Academy of Ukraine are considered. Generalized the main problems in the training of specialists and considered ways for improve of the current situation.

Keywords: *graduates of the university, professional training, quality of specialists, training of personnel for metallurgy.*

Introduction. This article is a continuation of the work on the problem, partially covered by the authors in previous publications [1; 2]. The essence of the problem lies in the insufficient level of theoretical and practical training of university graduates to work at enterprises, which causes justifiable complaints from employers. Another aspect of the problem is the development of an effective mechanism for interaction between the university and employers, taking into account the prevailing realities, which would, if not solve the problem, at least significantly improve the situation.

The purpose of the work carried out in recent years by the team of the Nikopol Faculty of NMetAU, the College of NMetAU and the authors of this article is to find ways for improve the quality of training specialists in the university to a level that would meet the requirements of employers for the qualification of personnel.

Materials and methods. Today, there are many approaches to the organization of training specialists who can work effectively immediately after graduation, as evidenced by the positive experience of international corporations and some universities in Europe. In Ukraine, there are also some examples of successful interaction of universities with employers, where the time for adaptation of graduates in metallurgical company can be significantly reduced, thereby reducing the employer's costs for additional

training or professional development. Unfortunately, these are only isolated examples so far. Problems identified by the authors as a result of the questionnaire of employers (discussed below) are typical for most sectors of the economy, which adversely affects both the development of some enterprises and the economy as a whole. Considering that NMetAU prepares specialists for metallurgy – one of the leading branches of the Ukrainian economy, the search for solutions to these problems is an important task for the near future.

Results. In the Nikopol region (Dnepropetrovsk region, Ukraine) there are 14 large mining and metallurgical and pipe plants, among which Nikopol Ferroalloys Plant and the pipe corporation «Interpipe» are known far beyond Ukraine. If we take into account other metallurgical enterprises (iron foundries and steel mills and plots), the total number of potential employers for NMetAU graduates will be more than 30. NMetAU has concluded agreements on social partnership with almost all large enterprises, which provide for a number of aspects aimed at improving the situation with training of personnel [3]. First of all, it is an opportunity to provide students with graduate courses with places to practice (in some cases, even with the student paying for the work of the student in practice), the opportunity for teachers to undergo internships and advanced training at enterprises, as well as the possibility of conducting research on the applications of enterprises.

During 2017, the Nikopol Faculty of NMetAU conducted a survey of employers to clarify their views on the quality of graduate training. The questionnaire included 12 questions addressed to personnel services and personnel managers. The most important questions were:

- An overall assessment of the quality of specialist training;
- What kind of knowledge does young professionals lack?
- What qualities (practical skills) do young professionals lack?
- How does the company train (improve) the staff?
- What needs to be done (according to the employer) to improve the quality of graduate training?

The main shortcomings of graduates, which were noted by the majority of employers, are as follows (table 1).

The results of the questionnaire were summarized by the authors and used in the preparation of agreements on social partnership with enterprises. As one of the measures to improve the situation, recommendations on the organization of student's pre-diploma practice at enterprises with parallel in-depth excursions of teachers – heads of diploma projects for these enterprises have been developed. Consideration is also given to proposals on the introduction in the last semester of the discipline «management of communications in professional activities».

The main shortcomings of graduates, identified by employers in the first year of their work in enterprises

Stages	The most common shortcomings
When hiring	There is not enough theoretical knowledge and practical skills to ensure high labor productivity, which entails an increase in the company's expenses for «post-training» and retraining of personnel. Overestimated ambitions of graduates in terms of wages (the desire for high wages, without lack of experience).
During the probation period	Insufficiently developed personal qualities necessary for work (perseverance, initiative, vigor, organizational skills, etc.).
In the course of labor activity	Low efficiency of graduates. There is not enough knowledge in the field of building communications in professional activities.

Discussion and conclusions. The task of the authors and the Nikopol Faculty of NMetAU for the near future is to continue work on finding the most acceptable forms of cooperation with employers in the current conditions in terms of harmonizing the training programs and training of teachers. The ultimate goal is to create an efficient system of qualified personnel training, demanded by employers and to the maximum extent possible to meet their requirements.

References

1. Bobkova L., Stupak Y., Zinchenko S. Forming of the ironworks staff potential: about readiness of graduates of higher educational institutions for professional work / Bobkova L. // В зб. наук. ст., матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф., 10-11 листоп. 2016 р. / Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця. – Х. : ХОГОКЗ, 2016. – С. 38-42.

2. Zinchenko S., Stupak Y., Bobkova L. Quality of the ironworks staff potential: about possibilities of adaptation terms reduction for young specialists at the works / Zinchenko S. // В зб. наук. ст., матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф., 10-11 листоп. 2016 р. / Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця. – Х. : ХОГОКЗ, 2016. – С. 125-130.

3. Зінченко С. М. Соціальне партнерство НТ НМетАУ з базовими підприємствами м. Нікополь в 2004-2014 роках // Дайджест. Книжкове видання. Під ред. С. М. Зінченко. – Нікополь : ФОП Романов О.В., 2014. – 114 с.

Світлана Зінченко, Герман Савченко, Юрій Ступак, Лариса Бобкова. Зворотній зв'язок з роботодавцями як ефективний інструмент для поліпшення підготовки спеціалістів в університеті.

Розглянуті результати анкетування роботодавців та їх відгуки про якість підготовки спеціалістів на Нікопольському факультеті і в коледжі Національної металургійної академії України. Узагальнені основні проблеми при підготовці спеціалістів і розглянуті шляхи покращення ситуації, що склалася.

Ключові слова: випускники вузу, професіональна підготовка, якість спеціалістів, підготовка кадрів для металургії.

Светлана Зинченко, Герман Савченко, Юрий Ступак, Лариса Бобкова. Обратная связь с работодателями как эффективный инструмент для совершенствования подготовки специалистов в университете.

Рассмотрены результаты анкетирования работодателей и их отзывы о качестве подготовки специалистов на Никопольском факультете и в колледже Национальной металлургической академии Украины. Обобщены основные проблемы при подготовке специалистов и рассмотрены пути улучшения сложившейся ситуации.

Ключевые слова: выпускники вуза, профессиональная подготовка, качество специалистов, подготовка кадров для металлургии.

Стаття надійшла до редакційної колегії 31.10.2017

Інформація про авторів:

Зінченко Світлана Михайлівна – викладач-методист вищої кваліфікаційної категорії, відмінник освіти України, керівник відділу НМетАУ, Національна металургійна академія України.

Савченко Герман Георгійович – директор коледжу НМетАУ, Національна металургійна академія України.

Ступак Юрій Олександрович – кандидат технічних наук, PhD, доцент, Національна металургійна академія України.

Бобкова Лариса Олексіївна – старший викладач, заступник декана Нікопольського ф-ту НМетАУ, Національна металургійна академія України.

Стоянова-Коваль Світлана Савівна
Одеський державний аграрний університет

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВИХОВАННЯ І НАВЧАННЯ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

В статті визначено групи поколінь, що об'єднуються не тільки за віковими ознаками, а й за особливостями виховання, за схожими цінностями, яких не помічають, але саме вони багато в чому визначають поведінку особистості. Основна увага в роботі приділена поколінню Z. Проаналізовано проблематика нового покоління. Їх ставленню до навчання, пошуку та опрацювання інформації, визначенню майбутньої професії. Розкрито ступінь впливу соціальних мереж на психіку сучасної молоді. Визначено деякі риси центеніалів, Такі як гіперактивність, мобільність, толерантність, тощо. Розроблено рекомендації, щодо гармонійного спілкування і співпраці: не перевантажувати їх великим обсягом інформації, подавати інформацію наочно, надавати перевагу детальному поясненню, запропонувати розгорнуту програму профорієнтації, у зв'язку з тим припущенням, що покоління Z буде прагнути до альтернативних схем зайнятості.

Ключові слова: покоління Z, центеніали, інформаційні технології, виховання, молодь.

Проблема, її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Нині сучасне життя все більш ускладнюється не тільки світовою економічною кризою, а й новітніми технологіями, не дивлячись на те, що саме вони мають полегшувати наш побут і спілкування. Наразі, маса інформації, яка обрушується на молоде покоління може поставити його в складне становище, пливаючи на кожну людину окремо, формуючи певні емоції та дії.

Аналіз публікацій (виділення невирішених проблем). Соціологи виділяють покоління X, Y і Z. Це групування можна зробити досить умовно, але у кожного з цієї групи поколінь, є свої характерні ознаки, за якими вони відрізняються один від одного. Теорія поколінь XYZ сьогодні стає дуже популярною.

Історично Теорію поколінь створили американські вчені Нейл Хоув і Вільям Штраус в 1991 році. Основою цієї моделі є цінності людей – представників середнього класу. Та, на думку сучасних

учених, саме цінності і їх схожість, а не вік, формують і визначають покоління як групу людей, народжених у певний віковий період, що випробували вплив одних і тих же подій і особливостей виховання, зі схожими цінностями. Ми цих цінностей не помічаємо, але саме вони багато в чому визначають нашу поведінку: як ми спілкуємося, як вирішуємо конфлікти і будуємо команди, як розвиваємося, що і як купуємо, що нас мотивує, як ставимо цілі і управляємо людьми [1].

Виділяють шість поколінь (з тих, що сьогодні живуть):

- покоління переможців або G1 (народилися в 1901-1922);
- мовчазне покоління (1923-1942);
- покоління бумерів або Baby Boom (1943-1963);
- покоління X (1963-1982);
- покоління Y (1982-2000);
- покоління Z (2000-2020).

Теорію поколінь сьогодні широко використовують маркетологи, соціологи та економісти, психологи, управлінці. Адже, розгадавши таємницю відмінностей поколінь, можна знайти ключик до представників різного віку.

Виклад основного матеріалу, обґрунтування результатів дослідження. Звернемо увагу на пріоритети нового покоління щодо навчання та їх профорієнтацію. Сучасна молодь вкрай нервово ставиться до питань вибору майбутньої професії та освіти. Саме через стурбованість своїм майбутнім молоді люди цікавляться соціальними і політичними подіями в світі, беруть участь у виборах і проявляють громадянську активність.

До покоління Z відносяться люди, що народилися між 1995 і 2012 роками. Поки що це школярі та студенти. Покоління Z можна назвати цифровими аборигенами. На відміну від попереднього покоління, нинішні діти вже виростили зі смартфоном в одній руці і планшетом в іншій.

Вони пов'язані соціальними мережами, але ізольовані один від одного фізично. Їх особливістю вважається інший формат сприйняття інформації. Для покоління Z пост в Facebook і Twitter буде нести більше сенсу ніж прочитана книга.

Для них набагато легше знайти цікаву інформацію в інтернеті, вони повністю інтегрували свою особистість в світову павутину, одночасно маневруючи між вкладками браузеру, завантажуючи пост на Facebook і фото в Instagram, відповідаючи на повідомлення в месенджерах. The Guardian опублікувало дослідження, згідно з яким кожна дитина у Великій Британії у віці від 5 до 16 років в середньому проводить 3 години онлайн [2].

Покоління Z, а ще їх називають *центениали*, навчаються по-новому, не вивчають лише один чітко визначений предмет – вони

звикли до інтердисциплінарного підходу, коли перетинається багато різноманітних напрямків. Цієї ж філософії дотримується STEM (Science, Technology, Engineering, Mathematics): вважається, що ці предмети краще вивчаються в тандемі одне з одним [3].

Центеніали можуть миттєво отримати інформацію з будь-якої частини світу, тому вчитель перестав вважатися єдиним джерелом освіти. Для цього покоління він радше мудрий провідник у океані інформації.

Центеніалам важко зосередитися: щоб вивчити певний матеріал, вони швидко перемикають увагу, їм варто часто змінювати види діяльності. Серед представників покоління Z багато гіперактивних. Вони не люблять повертатися до однієї справи кілька разів, тому якщо приймають рішення – то вже остаточно.

Центеніали прекрасно розуміють, що світ різноманітний і поважають це. У їхньому середовищі вже немає дискримінації за національним, расовим або гендерним чинником. Вони є досить толерантні.

Покоління Z – мінімалісти. «Так, у мене мало речей. Зате вони якісні й універсальні», – приблизно так міркує центеніал. Покупка величезної кількості непотрібного одягу дивує представників цього покоління. Коли придбати щось таки необхідно, центеніали віддадуть перевагу онлайн-шопінгу. І зроблять це зі смартфона, а не ноутбука. Адже це покоління – мобільне та легке на підйом. Їм набагато зручніше завжди мати при собі телефон, аніж громіздкий лептоп. Вони знають, як досягти успіху. Серед них багато стартаперів, 72% центеніалів думають про заняття підприємництвом. Вони чудово розуміють, що під лежачий камінь вода не тече, тому готові працювати заради успіху [4].

Висновки, перспективи. Отже, як взаємодіяти та про що говорити з молодими і вже такими дорослими людьми. Нині, для покоління Z, найдієвішою є реклама і інформація яка просувається через інтернет, щоб донести до них важливу інформацію необхідно шукати своїх агентів впливу, своїх блогерів: не тільки в вже традиційних vkontakte, facebook, а й у instagram, youtube та в інших мережах. Необхідно пам'ятати, що молоді люди виходять у мережа звідусіль: до чого переважно з мобільних пристроїв, а не з комп'ютерів. Це потрібно враховувати при розробці додатків і розміщення реклами. Також необхідно враховувати вікові диференціації соціальних мереж, щоб правильно «ловити» цільову аудиторію.

Спілкуючись з сучасної молоддю краще показувати, а не розповідати. Щоб утримувати увагу центеніалів необхідно: не перевантажувати їх великим обсягом інформації – повинно бути

відразу зрозуміло і щоб «брало за живе». Переважно подавати інформацію в наочно візуальному вигляді, використовувати просту неформальну мову, але не намагатися «косити» під сленг, залучати їх до активного «практичного», взаємодія (гри, листування-коментарі). Розраховуючи на використання в комунікації, потрібно орієнтуватися на «середньостатистичний» людини. Якщо використовувати партнерські програми з марками/celebrities, потрібно постійно відстежувати їх актуальність і регулярно їх оновлювати.

Сьогодні апелювати до авторитетів, віку, досвіду, традиції і перевірений часом у спілкуванні з центеніалами не має сенсу. Марно. Єдиний спосіб взаємодіяти з ними, переконувати: пояснювати, обговорювати і наводити аргументи. В комунікації зараз не треба апелювати до кар'єри і кар'єрного успіху і, в цілому, до амбітних цілей, які досягаються наполегливою працею, треба відсилати до задоволення і щастя. Не варто обіцяти світле і прекрасне майбутнє: воно абстрактне і в нього не дуже вірять.

Можна пропонувати молоді спробувати себе в різних областях: майстер-класи, тренінги, семінари і т.д. Можна запропонувати розгорнуту програму профорієнтації – типу kidzania для підлітків і дорослих.

Є ймовірність, що це покоління буде прагнути до альтернативних схем зайнятості. Тому має сенс подумати про спеціальних пропозиції/продуктах для фрілансерів/віддалених працівників. Нове покоління не хороше й не погане, воно – інше.

Література

1. Стець Надія Коротко про теорію поколінь / Н. Стець // Теорія Бізнесу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.business-territory.com/articles/korotko-pro-teoriyu-pokolin>.

2. Покоління Z. Як технології заганяють сучасних дітей у депресію / Еспreso [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://espreso.tv/article/2016/12/23/bebi_bumery_millienaly_i_pokolinnya_x_yakumu_staly_suchasni_dity.

3. Діти XXI століття: знайомся, центеніали! / STUDWAY. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://studway.com.ua/centenial>.

4. Куликова Ульяна Поколение Y: кто они и как меняют Украину / Ульяна Куликова. – work.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.work.ua/articles/guest/1288>.

Светлана Стоянова-Коваль. Проблемные аспекты воспитания и обучения современной молодежи.

В статье определены группы поколений, которые объединяются не только по возрастным признакам, но и по особенностям воспитания,

по сходным ценностями, которых не замечают, но именно они во многом определяют поведение личности. Основное внимание в работе уделено поколению Z. Проанализированы проблематика нового поколения. Их отношению к учебе, поиску и обработке информации, определению будущей профессии. Раскрыто степень влияния социальных сетей на психику современной молодежи. Определены некоторые черты центениалов, такие как гиперактивность, мобильность, толерантность и другое. Разработаны рекомендации по гармоничному общению и сотрудничеству: не перегружать их большим объемом информации, подавать информацию наглядно, отдавать предпочтение подробному объяснению, предложить развернутую программу профориентации, в связи с предположением, что поколение Z будет стремиться к альтернативных схемам занятости.

Ключевые слова: поколение Z, центениалы, информационные технологии, воспитание, молодежь.

Svitlana Stoianova-Koval. Problematic aspects of education and training of modern youth.

In the article, groups of generations are identified that unite not only in terms of age characteristics, but also in the characteristics of education, similar values that are not noticed, but they largely determine the behavior of the individual. The main attention is paid to the generation of Z. The problems of the new generation are analyzed. Their attitude towards learning, searching and processing information, determining the future profession. The degree of influence of social networks on the psyche of modern youth is revealed. Certain features of the centennials are defined, such as hyperactivity, mobility, tolerance, etc. Recommendations for harmonious communication and cooperation have been developed: do not overload them with a large amount of information, present information visually, give preference to a detailed explanation, offer a detailed career counseling program in connection with the assumption that the generation Z will seek alternative employment schemes.

Keywords: generation Z, centennials, information technologies, education, youth.

Стаття надійшла до редакційної колегії 31.10.2017

Інформація про автора:

Стоянова-Коваль Світлана Савівна – доктор економічних наук, доцент, професор кафедри обліку і оподаткування, Одеський державний аграрний університет.

Білан Яна Олександрівна

Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова

**ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ ФЛОРБОЛУ ЯК
ЗАСОБУ РОЗВИТКУ КООРДИНАЦІЙНИХ ЯКОСТЕЙ УЧНІВ
ОСНОВНОЇ ШКОЛИ У ПОЗАУРОЧНІЙ РОБОТІ**

У статті розглядаються питання пов'язані з розвитком координаційних якостей учнів основної школи у процесі занять флорболом, впливу занять цим видом спорту на фізичний розвиток школярів, розглянуті деякі історичні аспекти становлення флорболу в Україні. Аналіз програм з фізичного виховання учнів основної школи показав, що розвитку координаційних якостей на уроках фізичної культури відводиться значне місце, але фізичне виховання є багатограним процесом і для досягнення найкращого результату потребує цілеспрямованої роботи у всіх його ланках. В результаті дослідження встановлено, що у процесі занять флорболом вдосконалюється функціональна діяльність організму, забезпечується оптимальний фізичний розвиток та розвиток фізичних якостей школярів. Автор зазначає, що визначені актуальні шляхи покращення ефективності процесу розвитку координаційних якостей учнів основної школи у позаурочній роботі передбачають впровадження у практику роботи шкіл нового ігрового виду спорту, яким є флорбол, що сприятиме зацікавленості школярів і формуванню в них стійкої мотивації до занять спортом, та гармонійному фізичному розвитку учнів.

Ключові слова: координаційні якості, позаурочна робота, розвиток, учні основної школи, флорбол.

Проблема, її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. В сучасних умовах перед викладачами постає проблема різнобічного фізичного розвитку молоді, формування гармонійно розвинутої особистості та залучення якомога більшої кількості займаючихся до різноманітної рухової активності, у зв'язку із якісним зниженням мотивації до занять фізичною культурою та фізичними вправами, яке є результатом певних історичних соціальних змін. З позиції сьогодення значно збільшився обсяг діяльності, яка потребує прояву винахідливості, швидкості реакції, здатності до концентрації та переключення уваги, просторової, часової і динамічної

точності рухів та їх біомеханічної раціональності. Рівнем прояву координаційних якостей визначається успіх рухової діяльності учнів. Одним із дієвіших способів розвитку фізичних якостей, як вказує багаторічний досвід, є заняття спортом, і тому важливою ланкою в роботі викладача є залучення школярів до занять в спортивних секціях.

Останнім часом в світі з'являється велика кількість нових видів спорту, серед них – флорбол (хокей у залі). Зародившись ще на початку вісімдесятих років у Швеції, сьогодні він став одним із універсальних та доступних ігрових видів спорту в світі. Сучасний український спорт повинен характеризуватися високою конкуренцією на міжнародній спортивній арені, що визначає прагнення фахівців до вирішення проблем підвищення якості та ефективності тренувального процесу.

Методологічне значення полягає у необхідності підвищити рівень розвитку координаційних якостей учнів основної школи задля оптимізації координації рухів та відсутністю методичних розробок, які дозволяють це зробити. Доцільним під час розробок нових методик є використання сучасних тенденцій, зокрема нових видів рухової діяльності, інноваційних технологій тощо. Так використання засобів флорболу для розвитку координаційних якостей учнів основної школи сприятиме посиленню мотивації займаючихся у зв'язку із наростаючою популярністю цього виду спорту серед учнівської молоді.

Аналіз публікацій (виділення невирішених проблем). Дослідження Т. Ю. Круцевич, Г. В. Безверхньої, Л. В. Мосійчука свідчать, що в школярів спостерігається значне зниження рухової активності на фоні падіння зацікавленості до уроків фізичної культури в школі та негативного відношення до фізичної культури взагалі.

Стимульований розвиток фізичних якостей дітей, вказує Г. А. Єдинак, «був і залишається одним з головних завдань фізичного виховання у загальноосвітньому навчальному закладі» [5, с. 151]. Особливості розвитку координаційних якостей учнів основної школи, зазначає Ю. Ф. Курамшин, визначаються в першу чергу їх значимістю у сучасній руховій практиці школярів [9, с. 240]. На думку науковця, їх планомірному розвитку повинна приділятися пильна увага, як під час основних уроків так і у позаурочній роботі, що призведе до найкращого ефекту [9, с. 240].

О. М. Колумбет вказує, що «не зважаючи на те, що проблема суті, структури, значення координаційних якостей у фізичному розвитку особистості в цілому не нова як у фізіології, так і в педагогіці фізичного виховання, при практичному формуванні рухових умінь і навичок виникає немало питань теоретичного характеру» [7, с. 64]. Як вважають Р. І. Бойчук і М. Ю. Короп, «цілеспрямований розвиток

координаційних якостей учнів у процесі фізичного виховання й спортивного тренування сприяє підвищенню ефективності процесу навчання рухових дій».

Позаурочні форми роботи, як вказує В. Г. Ареф'єв, є «досить варіативними, вони відіграють допоміжну роль у вирішенні завдань фізичного виховання та доповнюють уроки, однак часто набувають самостійного значення і можуть забезпечити рухові потреби школярів у повному обсязі» [1, с. 125].

Система підбору засобів розвитку координаційних здібностей школярів, як вказує Н. А. Бернштейн, повинна передбачати застосування, по можливості, найбільш різноманітних вправ і різних їх поєднань [3, с. 64].

Дії флорболістів дуже різноманітні, зазначає А. А. Баженов, вони миттєво повинні приймати рішення переключаючись від нападу до захисту і навпаки. Тому кожен гравець, як вказує дослідник, повинен бути фізично підготовленим, володіти високою швидкістю, вправно володіти клюшкою та м'ячем, володіти тактичними навиками, відзначатися морально-вольовими якостями і яскравою індивідуальністю манери гри [2, с. 4].

А. В. Биков зазначає, що на сьогодні флорбол є одним із маловивчених видів спорту, необхідність розширення науково-дослідної роботи у цьому виді спорту зумовлена наступними факторами: відсутність науково-методичних розробок, які стосуються класифікації техніки гри у флорбол, проблем навчання флорболу учнів загальноосвітніх шкіл, створення методик розвитку фізичних якостей юних спортсменів [4, с. 7].

Мета статті – розглянути теоретичні основи використання флорболу як засобу розвитку координаційних якостей учнів основної школи у позаурочній роботі. *Завдання дослідження:* проаналізувати стан досліджуваної проблеми у психолого-педагогічній літературі та літературі з фізичної культури; розглянути зміст розвитку координаційних якостей школярів засобами флорболу у позаурочній роботі; визначити актуальні шляхи підвищення якості процесу розвитку координаційних якостей учнів основної школи у позаурочній роботі засобами флорболу.

Виклад основного матеріалу, обґрунтування результатів дослідження. Г. К. Петренко зазначає, що «основу рухових координацій складають природжені і набуті програми регулювання, однак науково обґрунтованого підбору засобів і методів розвитку координаційних здібностей на різних етапах шкільного віку дотепер не існує» [12, с. 55]. Аналіз планування позаурочної роботи з фізичного виховання виявив слабкі місця в її організації. Результати свідчать, що у загальноосвітній школі цілеспрямовано використовується обмежене

коло видів позаурочної діяльності дітей, її організація здійснюється без належного теоретичного осмислення, відзначається спонтанністю та невпорядкованістю і, відповідно, розвиток школяра за таких умов не є ефективним.

Цілеспрямований розвиток координаційних якостей учнів основної школи призводить до того, вони оволодівають різними руховими діями, на більш високому якісному рівні засвоюють нові навчальні теми з фізичної культури, а на секційних заняттях швидше набувають спортивної майстерності і на більш тривалий термін утримуються у «великому спорті» [10]. У таких школярів постійно поліпшуються сенсорні, сенсомоторні та інтелектуальні компоненти психофізіологічних функцій (аналізаторів рухів), підвищується уміння раціонально витратити свої енергетичні сили, поповнювати і розширювати руховий досвід.

Кожен із видів спорту не лише висуває різні вимоги до координаційних якостей, а й зумовлює необхідність максимального прояву окремих їх видів [6, с. 39]. У структурі координаційних якостей спортсменів, у першу чергу, варто виділити сприйняття й аналіз власних рухів, наявність образів, динамічних, часових і просторових характеристик рухів власного тіла і різних його частин у складній їх взаємодії, розуміння поставленого рухового завдання, формування плану і конкретного способу виконання рухів [6, с. 43].

Зважаючи на те, що спеціальних засобів удосконалення координаційних якостей дуже мало, основною лінією методики їх удосконалення в міру поглиблення спортивної спеціалізації стає введення фактора різноманітності при виконанні незвичних дій для того, щоб забезпечити зростаючі вимоги до координації рухів. Це може бути досягнуто введенням незвичайних вихідних положень; варіативністю динамічних, часових і просторових характеристик рухів; створенням несподіваних ситуацій за рахунок зміни місця занять і умов їх проведення; використанням різних тренажерних пристроїв і спеціального устаткування для розширення діапазону варіативності рухових навичок.

Флорбол – командний ігровий вид спорту, грається пластиковим м'ячем, маневрування яким виконується ключкою. На майданчику в кожній команді змагаються 3-5 гравців різного амплуа та воротар. Метою гри, яка триває 3 тайми по 20 хвилин, є забити м'яч у ворота суперника та здобути перемогу. Флорбол є одним із видів рухової діяльності, що набуває масової популярності. Це обумовлено видовищністю, доступністю та емоційністю цього виду спорту. У процесі занять флорболом вдосконалюється функціональна діяльність організму, забезпечується оптимальний фізичний розвиток та розвиток фізичних якостей, учні оволодівають техніко-тактичними діями

спортивної гри, здобувають навички співпраці в команді задля досягнення результату [2, с. 4].

Флорболу притаманна особлива естетика, котра відображається у технічній підготовленості кожного гравця та їхній взаємодії в команді. Його використовують як одну з форм підготовки у хокеї з шайбою, хокеї на траві, у великому і настільному тенісі та інших видах спорту. У системі фізичного виховання флорбол використовують на уроках фізичної культури та як засіб реабілітації для людей з різними видами фізичних пошкоджень [15].

В Україну флорбол потрапив у 2005 році, тоді ж була створена національна асоціація з флорболу. Завдяки загальній доступності, простоті і низькій затратності цієї гри кількість аматорів і професіоналів стрімко зростає. Завдяки зусиллям Всеукраїнської Федерації флорболу на чолі з президентом А. Н. Комаріцею були налагоджені відносини з Міжнародною Федерацією флорболу (IFF). Тепер українські команди мають можливість офіційно приймати участь у всіх міжнародних турнірах, а гравці увійти до складу збірних команд України для виступу на чемпіонатах світу і чемпіонатах Європи. Найінтенсивніше цей вид спорту розвивається на Західній Україні, але естафету прийняли і східні регіони нашої країни. На даний час велика кількість команд змагаються на чемпіонаті України вищої ліги. Щорічно в Україні проводиться міжнародний відкритий турнір з флорболу «Крилатий м'яч» [15]. Сьогодні у багатьох містах створюються спортивні клуби, які відвідують не тільки діти, а й дорослі.

Під час розвитку координаційних якостей учнів основної школи засобами флорболу у позаурочній роботі слід використовувати комплексний підхід і враховувати вплив багатьох факторів даного процесу, таких як рівень соматичного здоров'я, загальну фізичну підготовленість, динаміку загальних, спеціальних та специфічних координаційних якостей.

Для розвитку координаційних якостей учнів основної школи засобами флорболу використовуються *спеціалізовані засоби, методи і прийоми*, основне призначення яких полягає у тому, щоб забезпечити відповідне зорове сприйняття та уяву; надати об'єктивну інформацію про параметри виконуваних рухових дій та сприяти виправленню окремих параметрів руху у процесі їх виконання.

Закордонний дослідник J. Oksanen, зазначає, що велику роль у навчанні флорболу відіграє кінестетична інформація: відомості щодо просторових та часових переміщеннях кінцівок, напруження або розслаблення м'язів, які беруть участь у русі [14, с. 10]. Під час тренувань діти оволодівають кінематичними, динамічними та

ритмічними параметрами рухових дій, що безпосередньо впливає на підвищення рівня розвитку координаційних якостей.

Плануючи роботу, що сприяє підвищенню координаційних якостей, необхідно враховувати такі компоненти навантаження: складність рухів, інтенсивність роботи, тривалість окремої вправи (підходу, завдання), кількість повторів однієї вправи (підходу, завдання), тривалість і характер пауз між вправами (підходами, завданнями) [13, с. 45].

Висновки, перспективи. У практиці фізичної культури та спорту наявний значний арсенал засобів для впливу на координаційні якості учнів основної школи, але завданням сучасного педагога є пошук нових, цікавих для учнівської молоді видів фізичної діяльності та залучення школярів до занять фізичними вправами у позаурочний час. Флорбол – це не тільки спортивні змагання, але і форма активного відпочинку та розваг. Гра розвиває такі фізичні якості як швидкість, витривалість, спритність, формує характер, навчає єдності, дає хороший фізичний та емоційний заряд, зміцнює здоров'я. Впровадження у практику роботи шкіл нового ігрового виду спорту – флорболу повинно сприяти зацікавленості школярів до занять спортом, гармонійному фізичному розвитку та формуванню рухових навичок. Перспектива подальших досліджень полягає у виявленні та теоретичному обґрунтуванні педагогічних умов методики розвитку координаційних якостей учнів основної школи засобами флорболу у позаурочній роботі.

Література

1. Арефьев В. Г. Основы теории та методики физического воспитания: [підручник] / В. Г. Арефьев. – Кам'янець-Подільський : ПП Буйницьки О. А., 2014. – 368 с.
2. Баженов А. А. Флорбол. Правила игры и толкование / А. А. Баженов. – М. : СпортАкадемПресс, 2001. – 16 с.
3. Бернштейн Н. А. О ловкости и ее развитии / Н. А. Бернштейн. – М. : Фізкультура и спорт, 1991. – 228 с.
4. Быков А. В. Методические особенности начального обучения во флорболе: Дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / А. В. Быков; Санкт-Петербургский научно-исследовательский ин-т физической культуры. – Санкт-Петербург, 2007. – 212 с.
5. Єдинак Г. А. Соматотипи і розвиток фізичних якостей дітей: монографія / Г. А. Єдинак, М. В. Зубаль, В. М. Мисів. – Кам'янець-Подільський : ПП «Видавництво «Оіом», 2011. – 280 с.
6. Захаріна Є. А. Фізичні (рухові) якості і методика їх розвитку: методичний посібник для студентів факультету здоров'я, спорту та туризму / Є. А. Захаріна. – Запоріжжя, 2007. – 48 с.

7. Колумбет О. М. Методика розвитку координаційних здібностей студентів вищих педагогічних навчальних закладів у процесі фізичного виховання: Дис... д-ра пед. наук: 13.00.02 / О. М. Колумбет. – Чернівці, 2015. – 523 с.

8. Круцевич Т. Ю. Теорія і методика фізичного виховання: у 2-х т.: [підручник для студ. ВНЗ] / за ред. Т. Ю. Круцевич: [пер. з рос. Л. К. Кожевникової]. – К : Олімпійська література, 2012. – Т. 2. – 368 с.

9. Курамшин Ю. Ф. Теория и методика физической культуры / Ю. Ф. Курамшин. – М. : Советский спорт, 2010. – 320 с.

10. Лях В. И. Координационные способности: диагностика и развитие / В. И. Лях. – М. : ТВТ Дивизион, 2006. – 290 с.

11. Назаров В. П. Координація рухів у дітей шкільного віку / В. П. Назаров – М. : Фізкультура і спорт, 2004. – 144 с.

12. Петренко Г. К. Розвиток координаційних здібностей учнів 5-6 класів у процесі навчання: Дис... канд. наук фіз. вих.: 24.00.02 / Ганна Костянтинівна Петренко; Миколаївський держ. пед. ун-т. – Миколаїв, 2002. – 217 с.

13. Худолій О. М., Іващенко О. В. Моделювання процесу навчання та розвитку рухових здібностей у дітей і підлітків: Монографія. – Харків : ОВС, 2014. – 320 с.

14. Oksanen J. Floorball: Youth Start Up Kit / J. Oksanen. – IFF, 2002. – 33 s.

Яна Белан. Теоретические основы использования флорбола как средства развития координационных качеств учеников основной школы во внеурочной работе.

В статье рассматриваются вопросы связанные с развитием координационных качеств учеников основной школы в процессе занятий флорболом, влияние занятий этим видом спорта на физическое развитие школьников, рассмотрены некоторые аспекты становления флорбола в Украине. Анализ программ по физическому воспитанию учеников основной школы показал, что развитию координационных качеств на уроках физической культуры отводится значительное место, но физическое воспитание является процессом многогранным и для достижения наилучшего результата требует целенаправленной работы во всех его звеньях. В результате исследования установлено, что в процессе занятий флорболом совершенствуется функциональная деятельность организма, обеспечивается оптимальное физическое развитие и развитие физических качеств школьников. Автор отмечает, что определенные актуальные пути повышения эффективности процесса развития координационных качеств учеников основной школы во внеурочной работе предусматривают внедрение в практику работы школ нового

игрового вида спорта, каким является флорбол, что будет содействовать заинтересованности школьников и формированию у них устойчивой мотивации к занятиям спортом, и гармоническому физическому развитию учащихся.

Ключевые слова: координационные качества, внеурочная работа, развитие, ученики основной школы, флорбол.

Yana Belan. Theoretical bases of the using of floorball as means of development of coordination qualities of pupils in basic school at extracurricular work.

In this article the question of development of coordination qualities of pupils in basic school have been examined during extracurricular work, the influence of the sport on senior pupils, some historical aspects of floorball formation in Ukraine have also been explored. One of the displays of physical education at school is an extracurricular work which conducts with the aim of active repose students, strengthening of health, renovation of ability to work, development of movement activities. Since floorball looks out over the global stage as a result of experienced coaches and talented player's involvement, it increasingly requires experimental studies for tutorial, technical and tactical knowledge to be improved, for expanding players' abilities, for adjusting training system. As a result of a research the actual ways of improvement of efficiency of the process of development of coordination qualities of pupils in basic school during extracurricular work have been examined which envisage an implantation in practice of schools work the new playing type of sport – floor ball, that will contribute to the personal interest of pupils and will help to create their stable motivation for going in for sports and their harmonious physical development.

Keywords: coordination qualities, extracurricular work, development, pupils in basic school, floorball.

Стаття надійшла до редакційної колегії 31.10.2017

Інформація про автора:

Білан Яна Олександрівна – аспірант, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова.

УДК 165:316]:303::514.74+510.58

DOI 10.26697/9786177089000.2017.375

© Шайтан Ю. Ю., 2017

Шайтан Юрій Юрійович

Чернівецький національний університет імені Ю. Федьковича

**МЕТОДИ ПЕРЕХОДУ ВІД АЛГОРИТМУ ДО СТРУКТУРИ
ПАРАЛЕЛЬНОГО ОБЧИСЛЮВАЛЬНОГО ПРИСТРОЮ**

Розглянуто різні структури та методи паралельних обчислювальних процесів, орієнтовані на реалізації ефективності роботи обчислювальних пристроїв, використовуючи алгоритми для паралельного множення матриці на матрицю у реальному часі.

Ключові слова: розробка, паралельне обчислення, структури, парадигми, продуктивність, складності, блочний метод.

Проблема, її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. В останні роки посилюється увага до використання високопродуктивної обчислювальної техніки в наукових дослідженнях та освіті. Під час розв'язування практичних задач науки і техніки зазвичай виникає проблема ефективної організації обчислень. Деякі з цих задач характеризуються великою розмірністю вхідних даних і тому потребують оброблення значних обсягів інформації. З іншого боку, багато задач, пов'язаних, наприклад, з аналізом космічної інформації, моніторингом роботи великих промислових підприємств, банківських установ, характеризуються високою частотою надходження інформації про стан досліджуваного об'єкта і потребують прийняття оптимальних рішень у режимі реального часу. Відзначимо, що зростання розмірності вхідних даних та масовість (багатократне виконання одного і того ж фрагменту) обчислень призводять до збільшення складності розв'язання задач. Тому необхідно удосконалювати вже існуючі і розробляти нові підходи до організації та виконання обчислень на обчислювальних системах високої продуктивності [1; 2].

Аналіз публікацій (виділення невирішених проблем). Одним із способів оптимізації обчислювального процесу є його розпаралелювання з метою подальшої реалізації на системах паралельної архітектури. Для реалізації паралельних методів та алгоритмів використовуються обчислювальні засоби універсального та спеціального призначення.

Розробці паралельних комп'ютерних методів і засобів моделювання присвячена велика кількість робіт вітчизняних та зарубіжних вчених.

На даний час розвиток універсальних обчислювальних систем здійснюється за чотирма основними напрямками [3]:

- векторноконверсні;
- SMP (Symmetric Multi-Processing);
- MPP (Massively Parallel Processing);
- кластери.

Типовим прикладом SMP-систем є сучасні багатоядерні процесори фірми Intel (Core Duo, Core2Duo, тощо). Процесори SMP-систем мають рівноправний доступ до блоку пам'яті. Ця обставина суттєво обмежує процес масштабування таких систем. Виходом з даної ситуації стала ідея забезпечити кожний процесор власною оперативною пам'яттю. Так виникли MPP-системи. Зараз спостерігається стійка тенденція стосовно поширення та застосування кластерних обчислювальних систем [4]. Для побудови кластерів використовують компоненти, які серійно випускаються, забезпечують високу продуктивність обчислень та масштабованість обчислювальної системи. Очевидно, що зміни в елементній базі призводять до певних змін у підходах до побудови паралельних алгоритмів. Зауважимо, що кластери є дешевою альтернативою до дорогих суперкомп'ютерів. Недоліком останніх є те, що вони вимагають спеціального програмного забезпечення. На даний час можливості покращення ефективності обчислювальної системи завдяки збільшенню тактової частоти процесора практично вичерпані або є економічно не вигідними. Тому перспективною є ідея підвищення продуктивності архітектури обчислювальних систем унаслідок збільшення кількості процесорів. Багатопроцесорні та багатоядерні обчислювальні системи все ширше використовуються у різних предметних областях і поступово витісняють однопроцесорні.

Виклад основного матеріалу, обґрунтування результатів дослідження. Теоретичне та практичне вивчення основних методів, алгоритмів, принципів побудови структур реалізації паралельних та розподілених обчислень дало можливість дослідити роботу обчислювального пристрою і обрати більш доцільний метод для дослідження структури паралельних обчислювальних процесів. Тому об'єктом дослідження стали алгоритм і метод переходу від алгоритму до структури паралельних обчислювальних процесів, парадигми паралельного програмування, продуктивність паралельних обчислень, дослідження можливостей розробленого методу та програмного забезпечення, який передбачає обробку даних, що проходить блочним методом паралельного обчислення роботи обчислювального пристрою

і полягає у тому, щоб для виконання всіх обчислень в підзадачі процесору повинні бути доступні один з рядків матриці A і всі стовпці матриці B . При дублюванні матриці B у всіх підзадач неприйнятно в силу великої розмірності матриці, побудований ітераційний процес з обміном даними між процесорами, який можна спостерігати за графіком і на графічному процесорі виконаний у порядку зростання введених чисел із клавіатури.

Для цього необхідно визначити структуру поетапної роботи для створення програмного забезпечення і вирішуються такі задачі:

1) аналіз основних властивостей, вимог, методів, алгоритмів, принципів побудови структур реалізації паралельних та розподілених обчислень;

2) розробка алгоритму та програми для обчислювального пристрою, дослідження і оптимізація розробленого методу переходу від алгоритму до структури паралельних обчислювальних процесів на прикладі множинних даних побудованих у матричних системах.

Наукова новизна полягає в наступному: отримав подальший розвиток і дослідження роботи обчислювального пристрою, використовуючи метод переходу від алгоритму до структури паралельних обчислювальних процесів, та реалізований на прикладі множинних даних побудованих у матричних системах; розроблено алгоритм та програмне забезпечення, яке дозволило дослідити методи переходу від алгоритму до структури паралельних обчислювальних процесів, продуктивність паралельних обчислень при великих діапазонах завдань. Практична цінність отриманих результатів полягає в тому, що запропонований метод паралельного обчислення даних блочним етапами під час виконання дій над даними матриці, програмне забезпечення яке реалізоване у об'єктно-орієнтованому програмному середовищі Delphi. Ефективність розробленого методу перевірено при обробці спеціальних тестових завдань в різних режимах роботи, в усіх випадках за допустимий час.

Висновки, перспективи. Розглянутий алгоритм програми реалізації структури паралельного обчислення при обробки даних, тобто два паралельних алгоритми множення матриць з стрічковим розбиттям на рядки або стовпці (смуги). Використання послідовного виконання команд та паралельне виконання команд множинності обчислювальних одиниць (процесорів, ядер, GPU і т.д.) впливає на прискорення обчислень та використання способів збільшення ступеня ефективності паралелізму, властивості паралельної програми.

Література

1. Основи паралельних обчислювальних процесів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: pzks.nmu.org.ua/ua/labs/trspo2.pdf.

2. Паралельні обчислення. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>

3. Парадигма програмування – Вікіпедія. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Парадигма_програмування.

4. Шпаковский Г. И. Коротко о параллельном программировании и аппаратуре. Справка о книге / Г. И. Шпаковский. – Минск. –2013. – Январь. – С. 5-25.

Юрий Шайтан. Методы перехода от алгоритма к структуре параллельного вычислительного устройства.

Рассмотрены различные структуры и методы параллельных вычислительных процессов, ориентированные на реализации эффективности работы вычислительных устройств, используя алгоритмы для параллельного умножения матрицы на матрицу в реальном времени.

Ключевые слова: разработка, параллельное вычисление, структуры, парадигмы, производительность, сложности, блочный метод.

Yuriy Shaytan. Methods of transition from the algorithm to the structure of a parallel computing device.

Different structures and methods of parallel calculable processes, oriented to realization of efficiency of work of computing devices, are considered, using algorithms for the parallel multiplying of matrix by a matrix real-time.

Key words: development, parallel computing, structures, paradigms, performance, complexity, block method.

Стаття надійшла до редакційної колегії 31.10.2017

Інформація про автора:

Шайтан Юрій Юрійович – магістр, Чернівецький національний університет імені Ю. Федькович.

АВТОРИ

Бараннік Сергій Іванович – доктор медичних наук, професор, Державний заклад «Дніпропетровська медична академія МОЗ України».

Барбулат Марія Руслановна – магістрант, Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка.

Bekchanov Khamdam Kuzievich – Doctor of philosophy (PhD), acting as associate professor, Tashkent pharmaceutical institute.

Белікова Олена Віталіївна – старший викладач, Харківський національний університет будівництва та архітектури.

Білан Яна Олександрівна – аспірант, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова.

Бобкова Лариса Олексіївна – старший викладач, заступник декана Нікопольського ф-ту НМетАУ, Національна металургійна академія України.

Боярська-Хоменко Анна Володимирівна – кандидат педагогічних наук, доцент, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди.

Бріцкан Тетяна Георгіївна – аспірант, Ізмаїльський державний гуманітарний університет.

Васіна Маргарита Олександрівна – магістр, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна.

Гавриленко Катерина Миколаївна – кандидат педагогічних наук, старший викладач, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут ім. І. Сікорського».

Гіль Людмила Анатоліївна – практичний психолог, Комунальний заклад «Дошкільний навчальний заклад № 123 комбінованого типу Харківської міської ради».

Гімасва Юлія Азгатівна – кандидат психологічних наук, доцент, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна.

Городнов Вячеслав Петрович – доктор військових наук, професор, Національна академія Національної гвардії України.

Гречановська Олена Володимирівна – кандидат педагогічних наук, доцент, Вінницький національний технічний університет.

Jalilov Utkirbek Mamarakhimovich – Master, Assistant, Tashkent pharmaceutical institute.

Дем'янишин Володимир Миколайович – старший викладач, Національна академія Національної гвардії України.

Дитюк Світлана Олексіївна – старший викладач, Харківський національний університет будівництва та архітектури.

Espona Maria Jose – Professor, ArgIQ Co-director, Information Quality Argentina.

Євтушенко Денис Олександрович – доктор медичних наук, доцент кафедри хірургії № 1 ХНМУ, лікар-хірург вищої категорії, ДУ «ІЗНХ ім. В. Т. Зайцева НАМНУ» Харківський Національний медичний університет.

Євтушенко Євген Григорович – старший викладач, Сумський національний аграрний університет.

Схалов Василь Віталійович – кандидат медичних наук, доцент, Державний заклад «Дніпропетровська медична академія МОЗ України».

Завітренко Долорес Жораївна – кандидат педагогічних наук, старший викладач, Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка.

Зінченко Світлана Михайлівна – викладач-методист вищої кваліфікаційної категорії, відмінник освіти України, керівник відділу НМетАУ, Національна металургійна академія України.

Зуєв Ігор Олександрович – кандидат психологічних наук, доцент, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна.

Кайдалова Лідія Григорівна – доктор пед. наук, професор, завідувач кафедри педагогіки та психології, Національний фармацевтичний університет.

Колбіна Тетяна Василівна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри іноземних мов та перекладу, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця.

Котелянець Наталка Валеріївна – кандидат педагогічних наук, доцент, Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка.

Кравченко Ганна Юріївна – доктор педагогічних наук, доцент, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця.

Крайнова Тетяна Іванівна – Голова Правління, Громадська організація «Міждисциплінарний інститут розвитку», соціальний центр «Сім'я».

Крейдун Надія Петрівна – кандидат психологічних наук, доцент, професор кафедри прикладної психології, декан факультету психології, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна.

Лапига Ігор Васильович – кандидат педагогічних наук, доцент, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова.

Лимаренко Анна Вячеславівна, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна.

Литвин Катерина Валентинівна – аспірантка, Запорізький національний технічний університет.

Лутаєва Тетяна Василівна – кандидат педагогічних наук, доцент, Харківський національний фармацевтичний університет.

Максимовська Наталія Олександрівна – доктор педагогічних наук, доцент, Харківська державна академія культури.

Маркова Євгенія Юхимівна – доктор екон. наук, Херсонське морехідне училище рибної промисловості.

Медвідь Михайло Михайлович – доктор економічних наук, старший науковий співробітник, заступник начальника навчально-методичного центру – начальник відділу методичного забезпечення навчального процесу, Національна академія Національної гвардії України.

Медвідь Юлія Іванівна – науковий співробітник науково-організаційного відділу, Національна академія Національної гвардії України.

Мельник Юрій Борисович – доктор філософії з педагогічних наук, доцент, практичний психолог-методист, професор кафедри психології та педагогіки, Національна академія Національної гвардії України.

Мірошніченко Валентина Іванівна – доктор педагогічних наук, доцент, начальник кафедри теорії та історії держави і права та приватно-правових дисциплін, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького.

Міщенко Віктор Іванович – старший викладач, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут».

Муризіна Ольга Юрївна – кандидат медичних наук, асистент, Державний заклад «Дніпропетровська медична академія МОЗ України».

Нагорнюк Людмила Євгенівна – кандидат педагогічних наук, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка.

Невоєнна Олена Анатоліївна – кандидат психологічних наук, доцент, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна.

Нікітіна Олена Олександрівна – кандидат педагогічних наук, старший викладач, Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка.

Носівець Дмитро Сергійович – кандидат медичних наук, асистент, ДЗ «Дніпропетровська медична академія МОЗ України».

Овчаренко В'ячеслав Володимирович – Начальник командно-штабного факультету, Національна академія Національної гвардії України.

Олефір Валерій Олександрович – доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри загальної психології, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна.

Опришко Валентина Іванівна – доктор медичних наук, професор, ДЗ «Дніпропетровська медична академія МОЗ України».

Орлов Микола Михайлович – доктор наук з державного управління, доцент, Національна академія Національної гвардії України.

Пипенко Ірина Сергіївна – доктор філософії з економічних наук, доцент, Директор освітнього центру ХОГОКЗ, Харківська обласна громадська організація «Культура Здоров'я».

Підгурська Віта Петрівна – здобувач, Житомирський державний університет імені І. Франка.

Плачинда Тетяна Степанівна – доктор педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри професійної педагогіки та соціально-гуманітарних наук, Кіровоградська льотна академія Національного авіаційного університету.

Подчерняєва Наталія Дмитрівна – аспірант, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди.

Поліванова Олена Євгенівна – кандидат психологічних наук, доцент, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна.

Поліщук Валерій Миколайович – доктор психологічних наук, професор, Національний університет «Львівська політехніка».

Поліщук Світлана Анатоліївна – кандидат психологічних наук, доцент, Національний університет «Львівська політехніка».

Полянничко Олена Миколаївна – кандидат психологічних наук, доцент, Київський університет імені Бориса Грінченка.

Савченко Герман Георгійович – директор коледжу НМетАУ, Національна металургійна академія України.

Седінкін Владислав Анатолійович – кандидат медичних наук, доцент, Державний заклад «Дніпропетровська медична академія МОЗ України».

Слесар Тетяна Миколаївна – кандидат економічних наук, доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України.

Спиця-Оріщенко Наталія Анатоліївна – аспірант, Українська інженерно-педагогічна академія; практичний психолог, Комунальний заклад «Харківська спеціалізована школа № 11».

Стаднік Анатолій Володимирович – кандидат медичних наук, доцент, Національна академія Національної гвардії України.

Стоянова-Коваль Світлана Савівна – доктор економічних наук, доцент, професор кафедри обліку і оподаткування, Одеський державний аграрний університет.

Стрельцова Наталія В'ячеславівна – викладач вищої категорії, Херсонське морехідне училище рибної промисловості.

Ступак Юрій Олександрович – кандидат технічних наук, PhD, доцент, Національна металургійна академія України.

Суконько Сергій Миколайович – ад'юнкт, Національна академія Національної гвардії України.

Темченко Ольга Василівна – кандидат педагогічних наук, доцент, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди.

Тесаловська Ольга Борисівна – старший викладач, Харківський національний університет будівництва та архітектури.

Тробиук Володимир Іванович – кандидат військових наук, доцент, начальника навчально-методичного центру, Національна академія Національної гвардії України.

Fayzullaeva Nodira Sultanovna – Doctor of philosophy (PhD), associate professor, Tashkent pharmaceutical institute.

Фрицюк Валентина Анатоліївна – доктор педагогічних наук, доцент, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського.

Циганков Олександр Васильович – кандидат медичних наук, доцент, Харківський національний медичний університет.

Цикоза Євгенія Валеріївна – викладач, Київський університет імені Бориса Грінченка.

Шайтан Юрій Юрійович – магістр, Чернівецький національний університет імені Ю. Федьковича.

Швед Вадим Валерійович – кандидат економічних наук, доцент, професор кафедри економіки та менеджменту, Вінницький інститут Університету «Україна».

Shepel Maryna – Doctor of Philosophy, Pedagogical Sciences, a foreign language teacher, Odessa Automobile and Road College Odessa National Polytechnic University.

Яворовська Любов Миколаївна – кандидат психологічних наук, доцент, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна.

Ярмак Тетяна Вікторівна – викладач вищої категорії, Харківський обласний медичний коледж.

Наукове видання

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ОСВІТИ І НАУКИ

Збірник наукових статей
Національна академія Національної гвардії України
Матеріали V міжнародної науково-практичної конференції
(Україна, Харків, 10 – 11 листопада, 2017 р.)

CURRENT ISSUES OF EDUCATION AND SCIENCE

Collected articles
Materials of V International Scientific and Practical Conference
(November 10 – 11, 2017, Kharkiv, Ukraine)

Друкується в авторській редакції
(відповідальність за достовірність інформації несе автор роботи,
редакційна колегія не завжди поділяє думки і позиції авторів публікацій)
Видано за кошти авторів. Видано при сприянні ХОГОКЗ.

Відповідальний за випуск
Мельник Юрій Борисович

Технічний редактор Ю. Б. Мельник
Художній редактор Н. Е. Крюкова
Коректура Л. П. Мельник
Комп'ютерне складання та верстання І. С. Пипенко

При дизайні обкладинки використано фотографії з сайту
Національної академії Національної гвардії України

Формат 60x84/16
Гарн. «Times». Папір для мн. ап. Друк ризограф.
Ум. друк. арк. 22,3. Обл. вид. арк. 3345. Зам. № 1-16
Тираж 150 пр.

Національна академія Національної гвардії України
Україна, 61001, Харків, майдан Захисників України, 3,

Харківська обласна громадська організація "Культура Здоров'я"
Україна, 61105, м. Харків – 105, пров. Забайкальський, 6/6.
E-mail: CultureHealth@ukr.net; KOSOCH@gmail.com;
<http://www.culturehealth.org>; тел./факс: (057)775-75-23.
Свідоцтво про державну реєстрацію видавництва
ДК № 4387 від 10.08.2012